ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม 2567

วารสาร การพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต

เครือข่ายบริหารการวิจัย
Research Administrative Network

ISSN (Print): 2630-0443 ISSN (Online): 2630-0451 Journal of Community Development and Life Quality

1. แนวทางการพัฒนาคุณภาพที่พักนักเดินทาง การท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านเกาะเรียน ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
มนภัทร บุษปฤกษ์ และ ฉัตรชัย นิยบุญ 86
2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นตังเมกรอบของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด
กฤษณา ถนอมธีระนันท์ กฤตติยา สัตย์พานิช ปัญญณัฐ ศิลาลาย และณรงค์ อนุพันธ์ 97
3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการเพิ่มช่องทางการตลาดออนไลน์ของกลุ่มฮักงานผ้า ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม
นิสากร พุทธวงศ์ คงฤทธิ์ รีวงษ์ และรัตนา สุวรรณทิพย์ 107
4. การจัดการผลิตภัณฑ์แปรรูปภายใต้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
เพ็ญสริ ภูวรกิจ สุกัญญา ดวงอุปมา และกรกนก ดลโสภณ 117
5. การถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการศัตรูพืชโดยชีววิธีแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ปลูกผัก ตำบลกระสัง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์
ประยูร มาลีหวล และไชยธีระ พันธุ์ภักดี 128
6. ผลสัมฤทธิ์จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตรของเกษตรกร ตำบลบ้านชุ้ง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
กิตติศักดิ์ ดิษฐลักษณ์ วราภรณ์ เต็มแก้ว และอภิรดา นามแสง 141
7. การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมชุมชนสุขภาวะบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ภูมิภาคตะวันตก
ธิดารัตน์ สืบญาติ และภารณี นิลกรณ์ 155
8. การศึกษาโอกาสและแนวทางการพึ่งพาตนเองในการดูแลและป้องกันโรคโควิด-19 ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชน ในพื้นที่ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
สุวนันท์ แก้วจันทา ศิริพักตร์ จันทร์สังสา จิราพร หัตถผะ สุกันยานุช เทาประเสริฐ และยิ่งยง เทาประเสริฐ 166
9. แนวทางการดูแลจิตใจด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนาเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตสำหรับผู้ป่วยมะเร็ง
ณิศรา ชัยวงค์ กันยานุช เทาประเสริฐ นภาพร ณ อุโมงค์ วนิษา ปันฟ้า และหทัยกาญจน์ เยาวบุตร 178
10. ประเด็นความขัดแย้งและแนวทางแก้ไข กรณีศึกษา โครงการสำรวจและออกแบบทางต่างระดับ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
กนกกุล เพชรอุทัย 189

TCI กลุ่มที่ 2 Impact Factor 2561 = 0.663

คำแนะนำในการเตรียมต้นฉบับ

เรื่องที่ตีพิมพ์

บทความวิจัย บทความปริทัศน์ หรือบทความวิชาการ

การเตรียมต้นฉบับ

1. ภาษา เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ

2. การพิมพ์ พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษขนาด A4 ด้วย คอมพิวเตอร์โปรแกรมไมโครซอฟเวิร์ด ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 ตัวอักษรต่อนิ้ว **ความยาวไม่ควรเกิน 8 - 10 หน้า** (รวมบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)

3. การเรียงลำดับเนื้อหา

3.1 ชื่อเรื่อง (Title) ควรสั้น ชัดเจน และต้องสื่อเป้าหมายหลักของการศึกษาวิจัย ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 18 หนา

3.2 ชื่อผู้เขียน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 16 หนา เอียง สำหรับ ที่อยู่ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ให้พิมพ์บรรทัดถัดไป ข้างล่างชื่อผู้เขียน ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 12

3.3 บทคัดย่อ (Abstract) ควรเป็นเนื้อหาที่สั้น ชัดเจนและเข้าใจง่าย โดยรวมเหตุผลในการศึกษาวิจัย อุปกรณ์ วิธีการ ตลอดจนผลการศึกษาและสรุปด้วย ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ **ไม่ควรเกิน 200 คำ** และให้ระบุคำสำคัญ (keywords) ไว้ท้ายบทคัดย่อแต่ละภาษาด้วย **จำนวนคำไม่เกิน 5 คำ** (บทความปริทัศน์อาจไม่ต้องมีบทคัดย่อ)

3.4 คำนำ (Introduction) แสดง**ความเป็นมาและเหตุผล**ที่นำไปสู่การศึกษาวิจัย รวมการตรวจเอกสารอย่างน้อย 5 แหล่ง (Review of Literature) และ**วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย**ไว้ด้วย

3.5 อุปกรณ์และวิธีการ (Materials and Methods) ให้บอกรายละเอียด

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ประชากรต้องระบุขอบเขต จำนวนและคุณลักษณะของประชากรให้ชัดเจน กลุ่มตัวอย่าง คือ ส่วนหนึ่งของประชากรที่จะนำมาศึกษา ต้องระบุขนาด ของกลุ่มตัวอย่าง วิธีการและขั้นตอนการเลือกกลุ่มตัวอย่างอย่างละเอียด

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล เป็นการให้รายละเอียดเครื่องมือที่จะใช้ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการอธิบายว่าจะเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างไร

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการอธิบายถึงวิธีการจัดกระทำกับข้อมูลที่ได้มา เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.6 ผลการศึกษาหรือผลการทดลอง (Results) ให้บรรยายผลการศึกษาวิจัย พร้อมเสนอข้อมูลในรูปแบบ ตารางหรือภาพประกอบได้ โดยตารางหรือภาพ ให้จัดทำเป็น**ภาษาอังกฤษ**ทั้งหมด และไม่ควรมีการอ้างอิงในผลการศึกษา

3.7 วิจารณ์ (Discussion) หรืออภิปรายผล ควรเชื่อมโยงกับผลการศึกษาว่า**สอดคล้อง**กับสมมุติฐาน **หรือแตกต่างไปจากผลงานวิจัยที่มีผู้รายงานไว้ก่อน**หรือไม่อย่างไรและด้วยเหตุใด โดยมีพื้นฐานการอ้างอิงที่เชื่อถือได้ วิจารณ์อาจนำไปรวมกับผลการศึกษาเป็นผลการศึกษาและวิจารณ์ (Results and Discussion)

3.8 สรุป (Conclusion) ควรสรุปผลที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยอย่างกระชับว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่

4. กิตติกรรมประกาศ หรือ คำขอบคุณ (Acknowledgement)

อาจมีหรือไม่มีก็ได้ เป็นการแสดงความขอบคุณแก่ผู้ที่ช่วยเหลือในงานวิจัย แต่ไม่ได้เป็น ผู้ร่วมงานวิจัย

5. เอกสารอ้างอิง (References)

5.1 ในเนื้อเรื่อง

หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
TH: Jaisuk (2018) รายงานว่า	TH: (Jaisuk, 2018)
EN: Johny (2018)	EN: (Johny, 2018)
หากมีผู้เขียน 2 คน ให้ใช้เป็น	
Jaisuk and Jaingam (2018) รายงานว่า	(Jaisuk and Jaingam, 2018)
Johnnie and Walker (2018)	(Johnnie and Walker, 2018)
ถ้ามีผู้เขียนตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป ให้ใช้ชื่อคนแรกแล้วตามด้วยคำว่า และคณะ	
Jaisuk *et al.* (2018) รายงานว่า	(Jaisuk *et al*., 2018)
Johny *et al.* (2018)	(Johny *et al*., 2018)
*** หมายเหตุในเนื้อเรื่องของบทความให้ใส่ชื่อผู้เขียนทุกคน ห้ามใช้คำว่า และคณะ หรือ *et al.***	

5.2 เอกสารอ้างอิง ต้องเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมดโดยเรียงตามลำดับอักษร ตามรูปแบบการเขียน มีดังนี้

1) วารสาร (Journals) **(อ้างอิงวารสารที่มีความทันสมัย/เป็นปัจจุบันมากที่สุด)**

ชื่อผู้เขียน./ปีที่พิมพ์./ชื่อเรื่อง./ชื่อวารสาร/(เขียนเต็ม)/ปีที่(ฉบับที่):/เลขหน้าเริ่มต้น-เลขหน้าที่สิ้นสุด ตัวอย่างเช่น (เว้นวรรค Spacebar 1 ครั้ง)

Chutrakul, S. 2022. Development approach for community-based tourismin travel TV shows content in support of community-based tourism. Journal of Community Development and Life Quality 10(1): 35-44. (in Thai)

Wong, W. and G. Tang. 2017. Social movement and youth participation in Hong Kong: Importance of co-evolution between government and youth. Journal of Youth Studies 20(1): 96-112.

2) หนังสือ และตำรา (Books & Textbooks) **(อ้างอิงให้น้อยที่สุด ในกรณีที่ไม่สามารถสืบค้นจากวารสารได้)**

ชื่อผู้เขียน./ปีที่พิมพ์./ชื่อหนังสือ./สำนักพิมพ์,/เมืองที่พิมพ์./จำนวนหน้าทั้งหมด. ตัวอย่างเช่น

Jaturasitha, S. 2012. Meat Technology Mingmuang. Chiangmai. 367p. (in Thai)

Gullan, P. J. and P. S. Cranston. 2005. The Insects: An Outline of Entomology. 3rd ed. Blackwell Publishing, Malden. 505 p.

3) เรื่องย่อยในตำราหรือหนังสือที่มีผู้เขียนแยกเรื่องกันเขียน และมีบรรณาธิการ **(อ้างอิงให้น้อยที่สุด ในกรณีที่ไม่สามารถสืบค้นจากวารสารได้)**

ชื่อผู้เขียน./ปีที่พิมพ์./ชื่อเรื่องย่อย./หน้า/เลขหน้าเริ่มต้น-เลขหน้าที่สิ้นสุด./*ใน*:/ชื่อบรรณาธิการ,/(บก.)/ชื่อหนังสือ. สำนักพิมพ์,/เมืองที่พิมพ์.

ตัวอย่างเช่น

Wechakit, D. and S. Tongsakul. 2017. Technical Use of Pesticides. pp. 22-42. *In*: S. Ruiaree (eds.) Insects and Animals, Major Enemies of Economic Plants and Management. Idea Square, Bangkok. (in Thai)

Bourdeau, P. J. Corneloup and P. Mao. 2004. Adventure sports and tourism in the French mountains: Dynamics of change and challenges for sustainable development. pp. 101-116. *In*: B.W. Ritchie and D. Adair (eds.). Sport Tourism: Interrelationships, Impacts and Issues. Channel View Publications, Clevedon.

4) สื่ออิเล็คทรอนิคส์ **(อ้างอิงเฉพาะข้อมูลที่ทันสมัย/เป็นปัจจุบัน เช่น สถิติจำนวนประชากร เป็นต้น)**

ชื่อผู้เขียน./ปีที่พิมพ์./ชื่อเรื่อง./(ระบบออนไลน์)./แหล่งข้อมูล:/ชื่อ Website/(วันเดือนปีที่สืบค้นข้อมูล).

Department of Local Administration. 2018. Community Management Plan (Online). Available: http://www.dla.go.th/upload/document/type2/2018/1/19390_2_1516003578311.pdf?time=1516143862616 (May 9, 2018). (in Thai)

National Statistical Office. 2016. The 2016 household survey on the use of information and communication technology. (Online). Available: https://goo.gl/rv6nbc (October 05, 2017).

รูปแบบในการใช้ภาษาอังกฤษในเนื้อเรื่องภาษาไทย

ชื่อวิทยาศาสตร์ คำขึ้นต้นให้ใช้อักษรตัวใหญ่ และใช้อักษรตัวเอน

Meloidogyne incognita

ชื่อเฉพาะ ให้ขึ้นต้นด้วยอักษรตัวใหญ่ทุกคำ

Berdmann, Marschner

ภาษาอังกฤษทั้งในวงเล็บและนอกวงเล็บ ให้ใช้ตัวเล็ก

completely randomized design, (transition period)

ตัวย่อ ให้ใช้อักษรตัวใหญ่ทั้งหมด และควรมีคำเต็มบอกไว้ในการใช้ครั้งแรก

(randomized complete block design, RCBD)

หัวข้อเรื่อง ให้ขึ้นด้วยอักษรตัวใหญ่

Abstract, Introduction

คำแรกที่ตามหลัง คำสำคัญ ให้ขึ้นต้นด้วยอักษรตัวใหญ่

Keywords: Mango, chlorophyll

การส่งเรื่องเพื่อตีพิมพ์ ให้ส่งต้นฉบับ หรือ Online Submission

การตอบรับบทความ บทความที่ตีพิมพ์ในวารสาร ต้องได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ

วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต
Journal of Community Development and Life Quality
ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2567)
Volume 12, Issue 2 (May – August 2024)
ISSN: 2630-0443 (Print)
ISSN: 2630-0451 (Online)

ผู้จัดพิมพ์ **Publisher**	เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน	Upper Northern Research Administrative Network
กำหนดการพิมพ์ **Publication**	วารสารราย 4 เดือน (3 ฉบับ/ปี)	Tri-annually
	ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน	Issue 1 January-April
	ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม	Issue 2 May-August
	ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม	Issue 3 September-December
วัตถุประสงค์ **Objective**	เป็นวารสารสาขามนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ที่ตีพิมพ์ผลงานวิจัยของนักวิชาการและบุคคลทั่วไปที่มีคุณภาพและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะเพื่อการพัฒนาชุมชนและเพิ่มคุณภาพชีวิต โดยการสนับสนุนจากสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สป.อว.)	To be Humanities and Social Sciences journal published the results of research scholars and the general quality and can be used, especially for community development and enhance the quality of life. The journal was supported by the Office of the Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation
ที่ปรึกษา **Consulting**	นาย เพิ่มสุข สัจจาภิวัฒน์	ปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม
	Permsuk Sutchaphiwat, Mr.	Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation
	ศ.ดร.ศุภชัย ปทุมนากุล	รองปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
	Supachai Pathumnakul, Ph.D. Prof.	Deputy Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation
	รศ.ดร.ก้าน จันทร์พรหมมา	มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
	Kan Chantrapromma, Ph.D., Assoc. Prof.	Hatyai University
บรรณาธิการ **Editor**	ศ.เกียรติคุณ ดร. สัญชัย จตุรสิทธา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	Sanchai Jaturasitha, Ph.D., Prof. Emeritus	Chiang Mai University
ผู้ช่วย **บรรณาธิการ** **Asst. Editor**	นางสาว กีรติ แก้วสัมฤทธิ์	สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
	Geerati Kaewsumrit, M.A.	Office of the Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation
	รศ.ดร.ไสว บูรณพานิชพันธุ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	Sawai Buranapanichpan, Ph.D., Assoc. Prof.	Chiang Mai University
	ผศ.ดร.นิราภรณ์ ชัยวัง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
	Niraporn Chaiwang, Ph.D., Asst. Prof.	Chiang Mai Rajabhat University
กองบรรณาธิการ **(ฝ่ายวิชาการ)** **Editorial Board** **(Academic)**	ศ.ดร.มนต์ชัย ดวงจินดา	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
	Monchai Duangjinda, Ph.D. Prof.	Khon Kaen University
	ศ.ดร.กรกนก อิงคนินันท์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
	Kornkanok Ingkaninan, Ph.D. Prof.	Naresuan University

วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต
Journal of Community Development and Life Quality
ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2567)
Volume 12, Issue 2 (May – August 2024)
ISSN: 2630-0443 (Print)
ISSN: 2630-0451 (Online)

กองบรรณาธิการ (ฝ่ายวิชาการ) Editorial Board (Academic)	รศ.ดร.ศุภศิลป์ มณีรัตน์ Suppasil Maneerat, Ph.D., Assoc. Prof.	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ Prince of Songkla University
	ผศ.ดร.อมรศักดิ์ สวัสดี Amonsak Sawusdee, Ph.D., Asst. Prof.	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ Walailak University
	ศ.ดร.หนึ่ง เตียอำรุง Neung Teaumroong, Ph.D. Prof.	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี Suranaree University of Technology
	รศ.ดร.จิตติมา เจริญพานิช Jittima Charoenpanich, Ph.D., Assoc. Prof.	มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University
	รศ.ดร.รัมภา บุญสินสุข Rumpa Boonsinsukh, Ph.D., Assoc. Prof.	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ Srinakharinwirot University
	รศ.ดร.ภก.ประสพชัย พัฒน์โรจนโสภณ Prasopchai Patrojanasophon, Ph.D., Assoc. Prof., Pharm.	มหาวิทยาลัยศิลปากร Silpakorn University
	ผศ.ดร.สุพัฒน์ กู้เกียรติกูล Supath Kookiattikoon, Ph.D., Asst. Prof.	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี Ubon Ratchathani University

กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการตรวจและแก้ไขบทความที่เสนอเพื่อการตีพิมพ์ในวารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต
The Editorial Board claims a right to review and correct all articles submitted for publishing

บทความหรือข้อความคิดเห็นใด ๆ ที่ปรากฏในวารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต เป็นวรรณกรรมของผู้เขียนโดยเฉพาะ คณะผู้จัดทำไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย และไม่ใช่ความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยและคณะผู้จัดทำ / บรรณาธิการ

ติดต่อกองบรรณาธิการ
นางสาวณัฐริกา อุตสาใจ
กองบรรณาธิการวารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต
เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน สถาบันวิจัยพหุศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
239 ถ.ห้วยแก้ว ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200 E-mail: journals.unrn@gmail.com
โทรศัพท์ 053-942-476 โทรศัพท์ (มือถือ) 087-656-0160

พิมพ์ที่: เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน
สถาบันวิจัยพหุศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
239 ถ.ห้วยแก้ว ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200

บทบรรณาธิการ

เรียน ท่านผู้อ่าน

วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 มีด้วยกันทั้งหมด 10 เรื่อง ทั้งการท่องเที่ยว การเกษตร ผลิตภัณฑ์ชุมชน การดูแลสุขภาวะในชุมชน รวมถึงการแก้ปัญหาความขัดแย้ง จากการก่อสร้างทางต่างระดับ ซึ่งทั้ง 10 บทความวิจัย จะมีความหลากหลายของปัญหาในชุมชนที่ต้องอาศัยการวิจัยเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

ท่านผู้อ่านครับ ปีนี้การเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศรุนแรงมากจนแทบจะเรียกว่าโลกเดือด (Global Boiling) ก็ได้ ประเทศไทยได้รับผลกระทบเต็ม ๆ เริ่มจากการที่ฝนตกน้อยมาก อากาศร้อนจัด ฝุ่นละออง PM2.5 มีปริมาณมาก จนทำให้หลายพื้นที่ต้องประกาศเป็นภัยพิบัติ ไม่แน่ใจว่ามีนักวิชาการหรือนักวิจัยชุมชนมีการศึกษาปัญหาดังกล่าวและได้ผลประการใด ทางวารสารฯ ยินดีจะเป็นสื่อกลางในการเผยแผ่ผลการวิจัยของท่านเพื่อที่จะได้ให้แต่ละชุมชนรับทราบถึงวิธีจัดการกับสภาวะดังกล่าว

สำหรับวารสารฯ ฉบับนี้ ต้องขอขอบพระคุณผู้วิจัยและทีมงานที่ได้มาแบ่งปันผลงานวิจัยให้ผู้อ่านได้รับทราบ และคงได้รับการอนุเคราะห์จากผู้เขียนในโอกาสหน้าต่อไปอีกครับ

พบกันใหม่ฉบับหน้าครับ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. สัญชัย จตุรสิทธา
บรรณาธิการวารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต

แนวทางการพัฒนาคุณภาพที่พักนักเดินทาง การท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านเกาะเรียน ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Developing Guideline for the Quality of Home Lodge for Travelers, Community Base Tourism of Ban Ko Rian Community, Ko Rian Subdistrict, Phra Nakhon Si Ayutthaya District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

มนภัทร บุษปฤกษ์[1] และ ฉัตรชัย นิยบุญ[2]*

Monnapat Bussaparoek[1] and Chatchai Niyaboon[2]*

[1]สาขาวิชาการจัดการธุรกิจโรงแรม คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จ. พระนครศรีอยุธยา 13000

[1]Hotel Business Management Program, Faculty of Management Science, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Phra Nakhon Si Ayutthaya 13000, Thailand

[2]สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเงินการธนาคาร คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จ. พระนครศรีอยุธยา 13000

[2]Economics of Money and Banking Program, Faculty of Management Science, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Phra Nakhon Si Ayutthaya 13000, Thailand

*Corresponding author: E-mail: nchai@aru.ac.th

(Received: October 30, 2023; Revise: January 2, 2024 Accepted: January 19, 2024)

Abstract: This research article is based on research on how to improve quality home lodging for travelers in community-based tourism of Ban Ko Rian community. The purpose of this research was to study how to develop quality home lodging for travelers in order to promote community-based tourism and to study the potential of community-based tourism. Qualitative research was used in this research. The semi-structured interview was used as a tool and the data collection method was based on a qualitative study which was divided into 8 steps, such as surveying the areas, having small group discussion, organizing trainings for the community, evaluating the potential of local entrepreneurs in the community and analyzing issues together, etc.. The study showed that the quality of home lodging for travelers of Ko Rien community is sufficient, according to the criteria specified inthe Department of Tourism's 2019 announcement. As for the potential of community tourism, it was found that the community had a unique identity in activities that promoted the conservation of Thai dessert recipes. The environment is still surrounded by rivers and canals that can attract tourists. However, online marketing should be promoted to improve access to the site information for travelers.

Keywords: Home lodge developing guideline, tourism potential, community-based tourism

บทคัดย่อ: บทความวิจัยนี้ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพที่พักนักเดินทางโดยชุมชนของชุมชนบ้านเกาะเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหาแนวทางการพัฒนาคุณภาพที่พักนักเดินทางเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยอาศัยวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพออกเป็น 8 ขั้นตอน อาทิเช่น การลงสำรวจพื้นที่ การประชุมกลุ่มย่อย การจัดอบรมให้ชุมชน ประเมินศักยภาพของผู้ประกอบการในชุมชนและวิเคราะห์ประเด็นร่วมกัน เป็นต้น ผลการวิจัยพบว่าคุณภาพที่พักนักเดินทางของชุมชนเกาะเรียนมีคุณภาพที่เพียงพอตามหลักเกณฑ์ที่พักนักเดินทาง ตามประกาศของกรมการท่องเที่ยว พ.ศ. 2562 ส่วนในด้านศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พบว่าชุมชนมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในเรื่องกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านการอนุรักษ์สูตรการทำขนมไทย มีสภาพแวดล้อมที่ยังคงรายล้อมด้วยแม่น้ำและคลองที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ อย่างไรก็ตามควรส่งเสริมด้านการตลาดออนไลน์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเข้าถึงของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนาที่พักนักเดินทาง ศักยภาพการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยชุมชน

คำนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้และมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา มีการส่งเสริมผ่านหน่วยงานท้องถิ่นสร้างแผนธุรกิจเพื่อชุมชน (CBMC: community business model canvas) มีเป้าหมายในการสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองและบริหารจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน ดำเนินกิจกรรมที่คำนึงถึงขีดความสามารถของชุมชนในการรองรับนักท่องเที่ยวและดึงศักยภาพของชุมชน เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน

ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดกระบวนการและรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผสมผสาน วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตเพื่อสร้างความยั่งยืนเพื่อผลประโยชน์ของสมาชิกทุกคนในชุมชน (Poonklat *et al*., 2023) นอกจากนี้ยังเน้นความโดดเด่นของเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ที่แตกต่างกันไปในแต่ละชุมชนของแต่ละกิจกรรม (Visadsoontornsakul *et al*., 2020)

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติสนใจเข้ามาศึกษาวัฒนธรรม วิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น มีแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานจำนวนมาก ประกอบกับองค์การยูเนสโก (UNESCO) ประกาศให้เป็นเมืองมรดกโลกในปีพ.ศ. 2534 ทำให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน จัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมอัตลักษณ์วัฒนธรรมชุมชนเพื่อกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว จากข้อมูลทางสถิติ กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา (Ministry of Tourism and Sports, 2023) รายงานว่าจำนวนอัตราการเข้าพักของนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมเยือนจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการเพิ่มขึ้นในปีพ.ศ. 2566 คิดเป็นร้อยละ 62.82 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Bussaparoek (2020) พบว่าการมีงานเทศกาลประเพณีท้องถิ่นเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมต่อระยะเวลาการเข้าพักของนักท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้

ชุมชนเกาะเรียนเป็นชุมชนหนึ่งที่มีทุนทางธรรมชาติ สามารถสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนได้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก (Hemaphan, P. 2022) และดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT Youth Club, 2023) แต่เนื่องจากชุมชนยังขาดองค์ความรู้ด้านการส่งเสริมธุรกิจที่พักแรมจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อส่งเสริมภาคีเครือข่าย บ้าน วัด โรงเรียน (บวร)ในการสร้างงานสร้างอาชีพให้กับชุมชนทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการกำหนดกระบวนการและรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง

จากข้อมูลที่กล่าวมาทำให้คณะผู้วิจัยเล็งเห็นว่าทางชุมชนเกาะเรียนมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวแต่ยังขาดโอกาสในการส่งเสริมพัฒนาที่พักนักเดินทางตามเกณฑ์คุณภาพที่พักนักเดินทาง (home lodge) ตามประกาศของกรมการท่องเที่ยว พ.ศ. 2562 คณะผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญด้านศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสร้างความพร้อมด้านการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชนให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้และสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตคนในชุมชนให้ดีขึ้น การวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหาแนวทางการพัฒนาคุณภาพที่พักนักเดินทางเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านเกาะเรียน ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อุปกรณ์และวิธีการ

ระยะเวลาในการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เพื่อศึกษาหาแนวทางการ

พัฒนาคุณภาพที่พักนักเดินทางเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของชุมชนบ้านเกาะเรียน ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ – กันยายน ปีพ.ศ. 2565 พื้นที่วิจัยคือชุมชนบ้านเกาะเรียน ตำบลเกาะเรียนอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลหลักคือ ตัวแทนของชุมชนเกาะเรียน ประกอบด้วยหมู่บ้านทั้ง 7 หมู่ และผู้นำชุมชนเลือกตัวแทนหมู่บ้านละ 3 คน รวมผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมด 21 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยสำหรับการศึกษาครั้งนี้คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) ยังมีตัวแทนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการ เช่น ตัวแทนครูของโรงเรียนในชุมชน ตัวแทนมัคนายกจากวัดและตัวแทนส่วนปกครองท้องถิ่นเข้าร่วมแลกเปลี่ยนการเสวนาในประเด็นที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยแบ่งโครงสร้างคำถามในการสัมภาษณ์ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) ประวัติความเป็นมาของชุมชน 2) วิถีชีวิตของชุมชน และ 3) วัฒนธรรม ประเพณีและเอกลักษณ์ของชุมชนร่วมกับการใช้เทคนิคการประชุมกลุ่มย่อยและการวิเคราะห์ประเด็นของกลุ่มร่วมกัน โดยใช้คำถามลักษณะการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาที่พักนักเดินทางเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านเกาะเรียน โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ได้รับการพิจารณาและผ่านการรับรองจากคณะกรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ตามใบรับรองเลขที่ HE-094-2566 วันที่รับรอง 28 เมษายน พ.ศ. 2566 โดยยึดหลักเกณฑ์ตามประกาศ เฮลซิงกิ (Declaration of Helsinki) มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมายข้อบังคับภายในประเทศ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลของการศึกษานี้โดยอาศัยวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ แบ่งขั้นตอนการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลทางด้านปฐมภูมิ (primary data) และทุติยภูมิ (secondary data) โดยการเก็บข้อมูลเบื้องต้นจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น การสอบถาม การสัมภาษณ์ การสำรวจพื้นที่และการจดบันทึกเอกสาร ตำรา ข้อมูลจากสื่อและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้

2. การลงสำรวจพื้นที่ชุมชนเกาะเรียน คณะผู้วิจัยและนักศึกษาลงสำรวจหมู่บ้านทั้ง 7 หมู่บ้าน ซึ่งมี 2 หมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนเกาะเรียน คือ บ้านเกาะเรียนหมู่ที่ 2 และบ้านเกาะเรียนหมู่ที่ 3 ดัง Figure 1

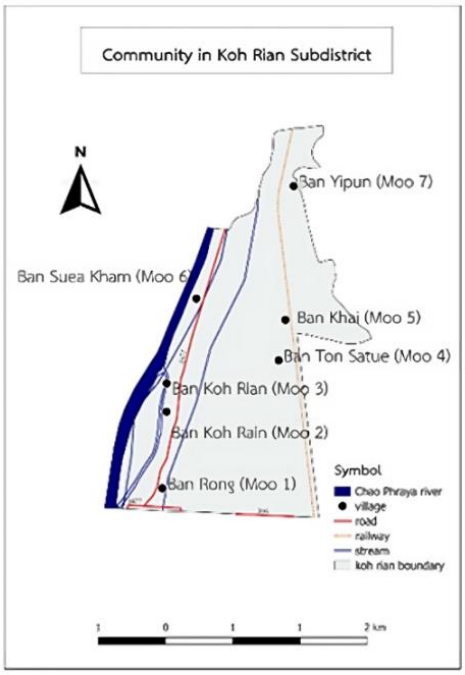

Figure 1. Location and territory surrounding the Ko Rien community

3. แบ่งประเภทและจัดกลุ่มข้อมูล เพื่อจัดกลุ่มข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่และศึกษาหาแนวทางการสนับสนุนให้ชุมชนเกิดการพัฒนาเรื่องการรองรับที่พักให้นักเดินทางท่องเที่ยว

4. จัดประชุมกลุ่มย่อย โดยเชิญผู้ประกอบการในท้องถิ่น ตัวแทนหมู่บ้านทั้ง 7 หมู่ หมู่บ้านละ 3 คน รวม 21 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสนับสนุนให้ชุมชนในการพัฒนาที่พักให้นักเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนเกาะเรียน เพื่อสอบถามถึงสภาพการจัดการปัจจุบัน ปัญหา ความพร้อมและประโยชน์ที่จะได้รับ รวมถึงแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาด้านที่พัก โดยใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมของตัวแทนกลุ่ม กลุ่มสมาชิก ผู้ประกอบการท้องถิ่นและผู้นำชุมชนในการร่วมกันพิจารณากำหนดทิศทางในการดำเนินการพัฒนาที่พักเพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น

5. จัดอบรมความรู้เรื่องหลักเกณฑ์คุณภาพที่พักนักเดินทาง ตามประกาศของกรมการท่องเที่ยว พ.ศ. 2562

6. ประเมินความสามารถและศักยภาพของผู้ประกอบการในชุมชน ทั้งในด้านกายภาพ การบริหารจัดการและด้านบุคลากรเพื่อหาลักษณะเฉพาะ สร้างความโดดเด่นให้กับที่พัก ตามหลักเกณฑ์คุณภาพที่พักนักเดินทาง เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

7. จัดประชุมกลุ่มย่อยหลังจากการประเมินความสามารถและศักยภาพของผู้ประกอบการในชุมชน เพื่อวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และหาแนวทางในการส่งเสริมให้เกิดการสร้างที่พักตามวิถีการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อเน้นกิจกรรมการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายทั้งผู้ประกอบการ ผู้นำชุมชน ชุมชนและนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาไปสู่เส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นได้

8. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้คณะผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยเป็นการวิเคราะห์ทั้งจากการรวบรวมเนื้อหาสาระของข้อมูลด้านต่างๆและจากการสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชน มีการลงพื้นที่ชุมชนหลายครั้งและนำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่นำมาวิเคราะห์เพื่อนำเนื้อหาในทุกกระบวนการมาเรียบเรียงตามลำดับความสำคัญ จัดกลุ่มเนื้อหา จำแนกประเด็นที่สำคัญและสรุป (Lincharearn, 2012) หาความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ต่างๆ เพื่อนำไปสู่การหารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับแนวทางการพัฒนาที่พักนักเดินทาง โดยใช้หลักเกณฑ์คุณภาพที่พักนักเดินทาง ทั้ง 5 องค์ประกอบจากประกาศของกรมการท่องเที่ยว และผู้วิจัยใช้ SWOT analysis เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคเพื่อหาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของชุมชนเกาะเรียน ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการต่อไป

ผลการศึกษา

จากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแลกเปลี่ยนเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพที่พักนักเดินทางทั้ง 5 องค์ประกอบโดยใช้หลักเกณฑ์คุณภาพที่พักนักเดินทาง พบว่า

1. ด้านความสะอาด ตัวแทนชุมชนมีความคิดเห็นว่าห้องพักที่จัดให้นักเดินทางโดยชุมชนควรมีลักษณะบ้านที่ต้องเป็นสัดส่วนแยกออกมาจากตัวบ้านของชุมชนแต่อยู่ภายในบริเวณเดียวกัน มีที่นอนที่สะอาดและสบาย มีมุมพักผ่อนภายในบ้านไว้รองรับนักเดินทาง มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกให้นักเดินทางเก็บไว้อย่างเป็นระเบียบมิดชิด มีห้องครัวและอุปกรณ์ที่ถูกสุขลักษณะและมีห้องอาบน้ำรวมแยกออกมาจากที่พักและห้องสุขาที่สะอาดมิดชิด

2. ด้านความสะดวก ตัวแทนชุมชนมีความคิดเห็นว่าชุมชนควรมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เรื่องกิจกรรมทางการท่องเที่ยวและการติดต่อจองห้องพักโดยผ่านสื่อทางอินเทอร์เน็ต มีผลิตภัณฑ์โดยชุมชนที่สร้างคุณค่าและมูลค่าเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและสามารถเป็นของฝากที่ระลึกได้ มีเส้นทางการเข้าถึงชุมชนได้ง่าย มีระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานให้ เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต การติดต่อสื่อสารโดยใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ทำได้สะดวก รวมทั้งมีการสร้างกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนอีกด้วย

3. ด้านความปลอดภัย ตัวแทนชุมชนมีความคิดเห็นว่าที่พักนักเดินทางควรมีไฟส่องสว่างในบริเวณโดยรอบและควรมีการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้นและมีการจัดเวรยามดูแลความปลอดภัยให้นักเดินทางในบริเวณที่พัก

4. ด้านความเป็นธรรม ตัวแทนชุมชนมีความคิดเห็นว่าชุมชนควรมีระบบการจองล่วงหน้าโดยสามารถติดต่อสื่อสารโดยตรงผ่านผู้นำชุมชน ควรมีการแจ้งอัตราการเข้าพักให้ชัดแจน รวมทั้งมีข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยวและรายการนำเที่ยวผ่านการยอมรับจากชุมชน

5. ด้านรักษ์สิ่งแวดล้อม ตัวแทนชุมชนมีความคิดเห็นว่า ชุมชนควรมีกิจกรรมในการลดผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีป้ายคัดแยกขยะเพื่อเป็นการลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวและลดสภาวะโลกร้อน

จากหลักเกณฑ์คุณภาพที่พักนักเดินทาง ตามประกาศของกรมการท่องเที่ยว พ.ศ. 2562 พบว่าบ้านตัวแทนของชุมชนสามารถพัฒนาเป็นที่พักนักเดินทางได้ ตามประกาศทั้ง 5 องค์ประกอบ โดยคณะผู้วิจัยได้มีการดำเนินการลงพื้นที่สำรวจข้อมูล ณ ชุมชนเกาะเรียนสามารถสรุปดัง Figure 2

Single bed provided by community

Area where travelers get relax

Toilets and bathrooms

Figure 2. Home lodge elements

การวิเคราะห์หาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยใช้ SWOT analysis เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ของศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนเกาะเรียน โดยวิเคราะห์ในด้านที่พักและสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนพบว่า

1. จุดแข็ง (Strengths) ด้านกิจกรรมชุมชนมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น การเก็บผักสวนครัวในชุมชนนำมาทำอาหารเช้าร่วมกันกับนักเดินทาง การใส่บาตรพระทางเรือตอนเช้า ล่องเรือชมธรรมชาติริมคลองเกาะเรียน กิจกรรมทำขนมไทยร่วมกับชุมชนเป็นผู้สอนให้โดยมีศูนย์การเรียนรู้การทำขนมไทยของบ้านป้ามะลิ เป็นต้น ด้านสิ่งดึงดูดใจ ชุมชนมีสถานที่ติดแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม มีสะพานทางเดินเรียบคลองเกาะเรียน ชุมชนตั้งอยู่ใกล้วัดต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียงในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. จุดอ่อน (Weaknesses) ด้านกิจกรรม ในช่วงฤดูน้ำหลากระหว่างเดือน ตุลาคม จนถึง เดือนมกราคม ของทุกปี กิจกรรมบางประเภทไม่สามารถจัดได้ เนื่องจากระดับน้ำที่สูงขึ้นทำให้ท่วมแปลงเกษตรไม่สามารถเก็บผักได้ ด้านที่พัก การเข้าถึงยังไม่มีความพร้อมเพียงพอ อาทิเช่น ทางเดินสะพาน เรือ และความปลอดภัย

3. โอกาส (Opportunities) ด้านกิจกรรม ชุมชนมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรมทางน้ำที่สามารถผลักดันและส่งเสริมให้เป็นประเพณีท้องถิ่นได้ เช่น การแห่เทียนทางน้ำ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและความสะดวกในการคมนาคม ชุมชนมีถนนตัดผ่านทำให้สะดวกสบายต่อการเข้าถึง ด้านสถานที่มีร้านอาหารและคาเฟ่หลายร้านตั้งอยู่บริเวณโดยรอบชุมชน

4. อุปสรรค (Threats) ด้านการจัดการ ชุมชนยังขาดการสนับสนุนจากภาครัฐในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์เรื่องการท่องเที่ยวชุมชนขาดการส่งเสริมการพัฒนาสิ่งก่อสร้างที่ทำด้วยมนุษย์ เช่น ระยะความยาวของสะพานทางเดินริมคลองเกาะเรียนเพียง 300 เมตรที่ยังยาวไม่เพียงพอต่อการเยี่ยมชมวิถีชีวิตของชุมชนริมคลองอย่างแท้จริงและป้ายบอกทางจากถนนด้านนอกที่ยังไม่ชัดเจน

คณะผู้วิจัยได้มีการดำเนินการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเพื่อใช้ในการวิเคราะห์หาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยใช้ SWOT analysis เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ของศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของชุมชนเกาะเรียน ประมวลภาพกิจกรรมการลงพื้นที่ดัง Figure 3

University students learned how to make Thai Dessert

Bridge along the canal

Flooding season at home lodge

Figure 3. Ban Ko Rian community

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาคุณภาพที่พักนักเดินทางเพื่อส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวโดยชุมชนชุมชนเกาะเรียน จากองค์ประกอบทั้ง 5 ประการ โดยใช้หลักเกณฑ์คุณภาพที่พักนักเดินทาง ตามประกาศของกรมการท่องเที่ยว พ.ศ. 2562 (Ministry of Tourism and Sports, 2019) พบว่า

ด้านความสะอาด

ภายในห้องพักของที่พักนักเดินทางในชุมชนเกาะเรียน มีความสะอาดในระดับหนึ่ง แต่ควรจะต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นมาตรฐานเพิ่มขึ้น ควรมีการแบ่งสัดส่วนให้ชัดเจน เช่น ที่นอน ห้องนั่งเล่น พื้นที่เก็บสัมภาระภายในห้อง ภาชนะที่ใช้ในการอำนวยความสะดวกควรมีการเก็บให้เรียบร้อยเพื่อสุขลักษณะที่ดีและสะอาด ในด้านห้องอาบน้ำและห้องสุขาถูกสุขลักษณะมีการแบ่งพื้นที่เปียกและแห้งชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wahyuni and Faisal (2019) พบว่าในด้านสุขอนามัยและความสะอาดของโฮมสเตย์ นักท่องเที่ยวไม่สามารถคาดหวังปัจจัยเหล่านี้ได้ตามความต้องการเมื่อต้องเปรียบเทียบกับโฮมสเตย์อื่นหรือโรงแรมห้าดาว อย่างไรก็ตามผู้ประกอบการโฮมสเตย์ควรพยายามคำนึงถึงสุขอนามัยและความสะอาดเป็นสิ่งสำคัญ ควรมีการทำความสะอาดทุกห้องให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ และยังสอดคล้องกับ Srabua and Srabua (2021) พบว่าการจัดบริการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีมาตรฐานเพื่อบริการแก่นักท่องเที่ยว ควรมีที่พักแบบโฮมสเตย์ที่ได้มาตรฐานและห้องน้ำสาธารณะที่ถูกสุขลักษณะ

ด้านความสะดวก

ชุมชนเกาะเรียนเป็นชุมชนหนึ่งที่มีการคมนาคมสะดวก สามารถเข้าถึงได้ง่ายเหมาะกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักไม่ว่านักท่องเที่ยวจะขับรถมาเอง เดินทางโดยรถไฟ หรือเดินทางทางเรือ ทางชุมชนมีท่าเรือสำหรับรับส่งนักท่องเที่ยวได้อีกด้วย ประกอบกับที่พักมีการติดตั้งอินทอร์เน็ตให้บริการแต่สัญญาณอินเทอร์เน็ตยังไม่ครอบคลุมทั่วทั้งที่พัก มีลานกิจกรรมกว้างขวางเพียงพอ อาทิเช่น ลานกิจกรรมประชุม ระเบียงริมน้ำ ทางเดินริมน้ำได้มาตรฐานปลอดภัยและมีแสงสว่างเพียงพอในระดับหนึ่งซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Rout and Gupta (2017) พบว่าชุมชนควรให้ความสำคัญต่อการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานด้านสาธารณูปโภคให้ดียิ่งขึ้นในเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว

ด้านความปลอดภัย

ทางชุมชนต้องมีการจัดเวรยามโดยได้รับความร่วมมือจากอาสาสมัครในชุมชนในการดูแลความปลอดภัย และตัวแทนที่พักของชุมชนต้องมีการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น อีกทั้งชุมชนต้องเตรียมการติดตั้งกล้องวงจรปิดในบริเวณที่พักให้ครบทุกจุด สอดคล้องกับการศึกษาของ Singkhajorn *et al*. (2018) เรื่องการสื่อสารมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยเปรียบเทียบมาตรฐานโฮมสเตย์อาเซียน ความว่า มาตรฐานข้อที่ 5 ความปลอดภัย บุคลากรในชุมชนต้องได้รับการฝึกอบรมเรื่องการปฐมพยาบาลเบื้องต้น มีสิ่งอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัย มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยที่มีอุปกรณ์ช่วยเหลือยามฉุกเฉินหรือมีชุดปฐมพยาบาล และยังสอดคล้องกับ Udomsilp and Sungrugsa (2016) พบว่า การจัดการความปลอดภัยในการเดินทางท่องเที่ยวในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทยเป็นสิ่งสำคัญในทุกด้าน

ด้านความเป็นธรรม

ชุมชนควรแสดงอัตราค่าบริการที่พักให้ชัดเจน เพื่อเป็นส่วนประกอบในการประชาสัมพันธ์เรื่องที่พัก ซึ่งทางชุมชนยังไม่ได้ข้อสรุปที่ชัดเจน ขาดรายละเอียดและข้อควรปฏิบัติในการเข้าพัก ยังขาดป้ายประกาศหรือคำอธิบายเรื่องที่พักทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่สอดคล้องกับ Boonkoum and Siriwong (2015) ที่พบว่าการสร้างความร่วมมือของชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อที่คลอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย เช่น การสร้างเว็บเพจของวัดเพื่อให้ความรู้และประชาสัมพันธ์ การมีมัคคุเทศก์ให้คำแนะนำ การมีป้ายบอกทางที่ชัดเจนและมีป้ายประชาสัมพันธ์เพิ่มขึ้น แต่สอดคล้องกับ Tupkrut *et al*. (2023) พบว่าชุมชนยังขาดความรู้ในการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายและการใช้สื่อออนไลน์ในการเพิ่มยอดขายและการขยายฐานลูกค้าใหม่ ส่วนในด้านการตลาดชุมชนยังขาดความรู้ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์การสื่อสารไปยังกลุ่มลูกค้าและการจัดรายการส่งเสริมการขาย

ด้านรักษ์สิ่งแวดล้อม

ชุมชนมีการอนุลักษณ์วัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องทั้งประเพณีและสิ่งแวดล้อม มีการทำขนมไทยสืบทอดมาจากสูตรท้าวทอง กีบมาและสร้างความตระหนักในการคัดแยกขยะเพื่อเป็นการรณรงค์เรื่องการคัดแยกขยะปลูกจิตสำนึกให้ชุมชน มีการใช้ภาชนะที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้นักเดินทางและผู้คนในชุมชนตระหนักในการใช้ถุงพลาสติกให้น้อยที่สุด สอดคล้องกับ Kongpet *et al*. (2015) พบว่าประชาชนในหมู่บ้าน มีเจคติและพฤติกรรมที่ดีขึ้น ตระหนักถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว มีจิตสำนึกรับผิดชอบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืนได้

2. ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ดังนี้

ชุมชนมีศักยภาพการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในบริเวณโดยรอบ อาทิเช่น วัดพนัญเชิงศาลเจ้าพ่อแม่เบี้ย หมู่บ้านฮอลันดา หมู่บ้านญี่ปุ่น วัดช่างทอง วัดทรงกุศล ทางด้านสิ่งแวดล้อมชุมชนมีการปลูกผักปลอดสารพิษ นักท่องเที่ยวสามารถเก็บผักในชุมชนเพื่อนำมาประกอบอาหารได้ เช่น ผักสลัด หรือประกอบทำอาหารประจำถิ่น เช่น แกงเหงาหงอดจากชุมชน มีปราชญ์ชาวบ้านในการส่งเสริมการทำขนมไทยโดยสูตรจากท้าวทองกีบม้าของป้ามะลิและขนมทองเอกโดยชุมชน นอกจากนี้ทางชุมชนยังส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การตักบาตรทางน้ำ และยังมีแนวทางการส่งเสริมการแห่เทียนทางน้ำและเทศน์มหาชาติในงานบุญกฐินประจำปี และมีรถรางบริการนักเดินทางเพื่อเยี่ยมชมวิถีชีวิตของชุมชนเกาะเรียน นอกจากนี้ยังมีเรือพาย

ให้นักท่องเที่ยวพร้อมชูชีพในบริเวณที่ปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Lamaijeen and Choibamroong (2016) พบว่าชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นอย่างดี โดยมีคำบอกเล่าของปราชญ์ชาวบ้านของแต่ละชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ และมีพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญของชุมชน และสอดคล้องกับ Angchuan and Cheablam (2021) พบว่าชุมชนท้องถิ่นมีความต้องการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและดูแลรักษาทรัพยากรให้เกิดความยั่งยืน

สรุป

แนวทางการพัฒนาคุณภาพที่พักนักเดินทางพบว่ามีตัวแทนบ้าน 21 หลังเข้าร่วมในการอบรมครั้งนี้ โดยตัวแทนจากกลุ่มชุมชนมีการคัดเลือกบ้านที่มีความพร้อมจะพัฒนาเป็นที่พักนักเดินทางได้ทั้ง 4 หลังเพื่อเป็นตัวแทนนำร่องในการจดทะเบียนกลุ่ม ชุมชนยังมีโอกาสที่จะสามารถพัฒนาที่พักนักเดินทางให้เป็นโฮมสเตย์ได้ในอนาคต จากการศึกษาเรื่องศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนมีความเป็นไปได้สูงที่จะสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง จากการมีระบบสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่เพียงพอ ในส่วนของข้อเสนอกิจกรรมในการกระตุ้นการท่องเที่ยวตามนโยบายของภาครัฐ ทางชุมชนควรมีการใช้สื่อออนไลน์ในการเพิ่มช่องทางเพื่อการเข้าถึงของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

เอกสารอ้างอิง

Angchuan, T. and O. Cheablam. 2021.Tourist destination development guideline for Phra Sawet Historical Park in Lam Thap district, Krabi provice. Journal of Community Development and Life Quality 9(3): 340-351. (in Thai)

Boonkoum, P. and P. Siriwong. 2015. Development of marketing communications model in cultural tourism resources in the group of provinces located in the lower Central Region. Veridian E-Journal, Slipakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts) 8(2): 2793-2808. (in Thai)

Bussaparoek, M. 2020. Accommodation attribute toward the length of stay of tourist in Phranakhon Si Ayutthaya. Journal of Management Science Review 22(1): 193-201. (in Thai)

CBT Youth Club. 2023. Get to know community-based tourism. (Online). Available: https: / / cbtyouth. Word press.com/cbt-youth/cbt/ (October)

Hemaphan, P. 2022. The success of OTOP tourism villages: Process and institutional entrepreneurship. Journal of Community Development and Life Quality. 10(1): 22-34.

Kongpet, J., P. Wongchantra and J. Kuruchot. 2015. A development of a homestay village for environmental conservation tourism services in Nong Bua Lamphu province. Journal of Education, Mahasarakham University 9(3): 166-184. (in Thai)

Lamaijeen, K. and T. Choibamroong. 2016. A potential of local community towards the community- based tourism management in U- thong ancient city, Suphanburi province.

Rajabhat Journal of Sciences, Humanities & Social Sciences 17(1): 190-199. (in Thai)

Lincharearn, A. 2012. Qualitative data analysis techniques. Journal of Educational Measurement Mahasarakham University 17(1): 17- 29. (in Thai)

Ministry of Tourism and Sports. 2019. Criteria for home lodge. (Online). Available: https://www.dot.go.th/news/inform/detail/3733. (October 15, 2023). (in Thai)

Ministry of Tourism and Sports. 2023. Tourism statistics 2022. (Online). Available: https://www.mots.go.th/news/category/655. (October 15, 2023). (in Thai)

Poonklat, V. , B. Tharathuek and S. Wongpaisanlux. 2023. Community-based tourism for the sustainable development. Interdisciplinary Academic and Research Journal 3(2): 793-812. (in Thai)

Rout, P. C. and S. K. Gupta. 2017. Asset based community development in mountain environs: Astrategic application for sustainable community based tourism development in the Jaunsar-Bawar region of Uttarakhand, India. African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure 6(3): 1-11.

Singkhajorn, S., R. Angkura and P. Euamornvanich 2018. Communication of Thailand homestay standard compares ASEAN homestay standard. pp. 17- 26. *In*: Proceedings of the European Conference on Media, Communication & Film 2018. The International Academic Forum, Nagoya.

Srabua, R. and K. Srabua. 2021. Development of marketing management to promote sustainable community-based tourism under Philosophy of sufficiency economy: A case study of Kut Chap district, Udon Thani province. Journal of Community Development and Life Quality 9(2): 194-204. (in Thai)

Tupkrut, N., S. Boonkueand and S. Silarak. 2023. Development of community product distribution channel through online media: A case study of community enterprise in Sikao district, Trang province. Journal of Community Development and Life Quality 11(3): 191-203. (in Thai)

Udomsilp, M. and N. Sungrugsa. 2016. Safety management of travel tourism in the western region public transportation tourism strategic plan dimension towards ASEAN community. Veridian E- Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts) 9(3): 248-259. (in Thai)

Visadsoontornsakul, P. , C. Na Thalang, S. Tungbenchasirikul and C. Jittithavorn. 2020. Potentiality developmenta approach for community- based tourism in Nakhon Ratchasima province. The Journal of Development Administration Research 10(3): 22-33. (in Thai)

Wahyuni, R. B. and F. P. Faisal. 2019. Homestay development with Asean homestay standard approach in Nglanggeran tourism village, Yogyakarta, Indonesia. pp. 174-180. *In*: Proceedings of the 1st International Conference One Belt, One Road, One Tourism (ICOBOROT 2018) . Atlantis Press, Dordrecht.

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นตังเมกรอบของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยว บ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด

Product Development from Local Product Crispy Nougat Dessert (Tung-May) in Ban Nam Chieo Tourism Community Enterprise, Trat Province

กฤษณา ถนอมธีระนันท์ กฤตติยา สัตย์พานิช ปัญญณัฐ ศิลาลาย และณรงค์ อนุพันธ์*

Krissana Thanomtheranan, Krittiya Satpanit, Panyanat Silalai and Narong Anuphan*

สาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จ. จันทบุรี 22000

Department of Management, Faculty of Management Science, Rambhai Barni Rajabhat University, Chanthaburi 22000, Thailand

*Corresponding author: E-mail: Krissana.t@rbru.ac.th

(Received: February 15, 2024; Revise: March 25, 2024; Accepted:..., 2024)

Abstract: This study aims to investigate the state of affairs, issues, and requirements for product creation. It is a participatory action research study from three groups, the design and development of crispy nougat (Tang-may) dessert of the Ban Nam Chiao Tourism Community Enterprise, Trat Province. Group 1, comprising the community enterprise's president and vice president, researched the demands, issues, and circumstances surrounding tang-may items at the time. The group included 10 members of the community enterprise and 2 elders from the community. Group 2 had the potential to include ten members from the community enterprise, but further details about their role were not provided. Group 3 was responsible for product design and development. This group consisted of ten individuals, including two researchers, four members of the research team, and specialists from the university and officials from Nam Chiao Municipality. An issue recording form and an interview form were used as the research instruments. The study's findings indicated that the color and flavor of Ban Nam Chiao's tang-may are distinctive. Members of the group were skilled and knowledgeable in making tang-may. They created items with tang-may by incorporating coffee flavor. Additionally, the packaging consisted of a rectangular brown box with a wooden pattern, featuring the emblem and background of Ban Nam Chiao.

Keywords: product development from local product, crispy nougat dessert (tung-may), community enterprise

บทคัดย่อ: การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ รวมทั้งการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ตังเมกรอบของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งศึกษาจาก 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของผลิตภัณฑ์ตังเมกรอบ คือ ประธานและรองประธานวิสาหกิจชุมชน จำนวน 1 คน สมาชิกวิสาหกิจชุมชน จำนวน 10 คน และผู้อาวุโสในชุมชน จำนวน 2 คน และกลุ่มที่ 2 ศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน คือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชน จำนวน 10 คน ส่วนกลุ่มที่ 3 การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ คือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชน จำนวน 10 คน

ผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัยและเจ้าหน้าที่เทศบาลน้ำเชี่ยว จำนวน 2 คน และคณะผู้วิจัย จำนวน 4 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกประเด็นการสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า ตังเมกรอบของบ้านน้ำเชี่ยวมีเอกลักษณ์โดดเด่นด้านสีสัน และรสชาติ สมาชิกกลุ่มมีความรู้และทักษะความชำนาญในการผลิตตังเมกรอบ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ตังเมกรอบด้วยการเพิ่มรสชาติกาแฟ และบรรจุภัณฑ์เป็นกล่องรูปทรงสี่เหลี่ยมสีน้ำตาลลวดลายไม้ตรงบริเวณกล่อง มีประวัติบ้านน้ำเชี่ยวและโลโก้บนบรรจุภัณฑ์

คำสำคัญ: ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ตังเมกรอบ วิสาหกิจชุมชน

คำนำ

เอกลักษณ์และวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นหรือความเป็นชาติที่ใครไม่สามารถนำไปเป็นเจ้าของได้ (Chumkate, 2015) ในแต่ละพื้นถิ่นจะมีทรัพยากรที่แตกต่างกันออกไป โดยทรัพยากรบางชนิดสามารถนำมาสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนมาอย่างช้านานจนกลายเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ตามท้องถิ่นที่มาจากภูมิปัญญาได้รับความสนใจจากผู้บริโภค จนทำให้ผู้ประกอบการชุมชนหลายรายเข้ามาแข่งขันกันในตลาดมากขึ้น โดยทิศทางของการพัฒนาตัวผลิตภัณฑ์ของแต่ละท้องถิ่นด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์และสามารถตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภคในทิศทางที่ดีขึ้น แต่ปัญหาการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนนั้น พบว่า ยังมีปัญหาทางด้านของรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ยังไม่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค การออกแบบผลิตภัณฑ์จึงเป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน (Sasongkoah, 2011)

ชุมชนท้องถิ่นมีความน่าสนใจเป็นพิเศษสำหรับนักท่องเที่ยวเพราะสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร ขนบธรรมเนียม และลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่มีลักษณะเฉพาะ (Butler *et al.,* 1998) เช่นเดียวกันกับชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด เป็นชุมชนที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ และเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณของทรัพยากรทางธรรมชาติ รวมไปถึงวัฒนธรรมประเพณีของการอยู่รวมกันภายในชุมชนที่ผสมผสานวิถีชีวิตการอยู่รวมกันของชาวไทย ชาวจีน และชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่รวมกันอย่างลงตัว มีการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านประเพณี วัฒนธรรม ที่อยู่อาศัย และอาหาร ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นในชุมชนนี้ คือ ตังเมกรอบ พบว่าชุมชนยังประสบปัญหาจากการขาดประสบการณ์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์และความคิดสร้างสรรค์มาพัฒนา ถึงแม้ว่าชุมชนจะเป็นพื้นที่หนึ่งในชุมชนต้นแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนที่มีศักยภาพก็ตาม แต่ผลิตภัณฑ์ชุมชนของบ้านน้ำเชี่ยวนั้นได้รับการคัดสรรเป็นจำนวนค่อนข้างน้อยเนื่องจากไม่สามารถที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเองให้มีคุณสมบัติได้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด จึงส่งผลถึงรายได้ในการจัดจำหน่าย เพราะการที่ผลิตภัณฑ์ใดมีผลการประเมินอยู่ในระดับ 4-5 ดาว จะเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ทำให้ได้รับความนิยมเชื่อถือเป็นที่ต้องการของตลาด ราคาผลิตภัณฑ์ที่สูงขึ้น และการมีรายได้เพิ่มขึ้น (Chumworathayee, 2014) ดังนั้นสมาชิกในชุมชนจึงมีความจำเป็นที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนตัวเองและพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป นับเป็นการต่อยอดภูมิปัญญาและสร้างคุณค่าต่อผลิตภัณฑ์อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นโอกาสทางเศรษฐกิจของสมาชิกในการสร้างรายได้สู่ชุมชน (Patcharametha, 2016)

จากข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ปัญหาทางด้านของรูปแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ชุมชนที่ยังไม่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค คณะผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาจึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของผลิตภัณฑ์ตังเมกรอบของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด รวมถึงปัญหาและความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ 2) เพื่อศึกษาศักยภาพ

ของกลุ่มของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และ 3) เพื่อออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ตังเมกรอบของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นตังเมกรอบที่ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีทั้งเอกลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรม มีทุนและทรัพยากรทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ที่สามารถนำไปสร้างมูลค่าเพิ่มในรูปแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนที่สามารถต่อยอดไปถึงการสร้างรายได้รูปแบบอื่นภายในชุมชน นอกเหนือจากประโยชน์ที่ได้จากการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์แล้ว ยังถือเป็นการยกระดับมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ โดยมุ่งหวังให้ชาวบ้านในชุมชนช่วยกันสร้างให้เกิดมาตรฐานสำหรับผลิตภัณฑ์ในชุมชนของตนเองให้เป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดการสร้างกระแสนิยมการใช้สินค้าไทยถือว่าเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนำรายได้สู่สมาชิกในชุมชน เป็นการช่วยบรรเทาปัญหาความยากจนก่อให้เกิดความเข้มแข็งและส่งเสริมการพัฒนาชนบทในระดับรากหญ้าอย่างยั่งยืน

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ศักยภาพของกลุ่มของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ นำไปสู่การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ตังเมกรอบของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด ซึ่งพื้นที่วิจัย คือ หมู่บ้านน้ำเชี่ยว ตำบลน้ำเชี่ยว อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด ใช้ระยะเวลาในการทำวิจัยทั้งสิ้น 7 เดือนเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2563 – เดือนมิถุนายน 2564

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษานี้ คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ผลิตตังเมกรอบเพียงกลุ่มเดียวในหมู่บ้านน้ำเชี่ยว จากภูมิปัญญาของสมาชิกกลุ่มที่สืบทอดต่อกันมาเป็นรุ่น ๆ สำหรับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 สำหรับศึกษาสภาพปัจจุบันของผลิตภัณฑ์ตังเมกรอบ ปัญหาและความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ คือ ประธานวิสาหกิจชุมชน จำนวน 1 คน รองประธานวิสาหกิจชุมชน จำนวน 1 คน ผู้อาวุโสในชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว จำนวน 2 คน โดยคัดเลือกจากผู้แทนหรือผู้ดำรงตำแหน่งในกลุ่มวิสาหกิจชุมน และปราชญ์ชาวบ้าน นอกจากนี้ยังมีสมาชิกวิสาหกิจชุมชน จำนวน 10 คน คัดเลือกจากสมาชิกที่เป็นผู้ผลิตตังเมกรอบเป็นระยะเวลา 10 ปีขึ้นไป ทั้งนี้จำนวนของผู้ให้ข้อมูลเป็นไปตามเกณฑ์ที่สอดคล้องกับแนวคิด Macmillan (1971) ที่มีข้อเสนอว่าหากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีจำนวน 13-17 คน จะเป็นระดับที่ให้ผลของอัตราการลดลงของค่าความคลาดเคลื่อน (error) อยู่ที่ 0.54-0.50 และคงที่ที่ระดับ 0.04 กลุ่มที่ 2 ศึกษาศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน คือ สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด จำนวน 10 คน คัดเลือกจากสมาชิกที่ยินดีร่วมดำเนินกิจกรรม ส่วนกลุ่มที่ 3 การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ คือ สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว จำนวน 10 คน คัดเลือกจากกลุ่มสมาชิกในกลุ่มที่ 1 ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จำนวน 2 คน เจ้าหน้าที่เทศบาลบ้านเชี่ยว จำนวน 2 คน และคณะผู้วิจัย จำนวน 4 คน คัดเลือกจากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่มใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์แก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตังเมกรอบ และแบบบันทึกประเด็นการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับจุดแข็ง (Strengths: S) จุดอ่อน (Weaknesses: W) โอกาส (Opportunities: O) และอุปสรรค (Threats: T) ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมถึงช่วยกันเสนอแนะแนวทางการขจัดจุดอ่อนและอุปสรรคต่าง ๆ ตลอดจนเสริมจุดแข็ง และเพิ่มโอกาสการพัฒนาผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ใช้การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น นำเสนอข้อมูล แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสร้างการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการสนทนากลุม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกันของคณะผู้วิจัยและสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยใช้การบันทึกภาพนิ่งเพื่อบันทึกการร่วมกิจกรรม นำข้อมูลมาวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ เพื่อออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตังเมกรอบลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่วิจัยใช้วิธีการการสัมภาษณ์เชิงลึก (in depth interview) การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบการศึกษาแนวคิดทฤษฎี งานวิจัย และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ วิสาหกิจชุมชน การมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ SWOT และข้อมูลผลิตภัณฑ์ตังเมกรอบชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว

ขั้นตอน 2 การศึกษาศักยภาพของกลุ่มของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว ใช้วิธีการจัดประชุมกลุ่มเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในวันที่ 21 พฤษภาคม 2564 ณ ศูนย์วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด และสรุปผลเพื่อนำผลข้อมูลมาวิเคราะห์และขยายผลต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบและพัฒนาร่างต้นแบบผลิตภัณฑ์ตังเมกรอบ โดยนำผลจากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 และ 2 มาเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ใช้วิธีการสนทนากลุ่มเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ต้นแบบผลิตภัณฑ์ จากนั้นดำเนินการสนทนากลุ่มเพื่อยืนยันการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามร่างต้นแบบที่ได้นำเสนอพร้อมปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ เจ้าหน้าที่เทศบาลบ้านเชี่ยว และคณะผู้วิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเป็นหลัก (content analysis) โดยจะเป็นการวิเคราะห์ไปพร้อม ๆ กับการรวบรวมข้อมูล และทำงานย้อนกลับไปมาระหว่างเก็บข้อมูลกับการวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากนั้นนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ หาความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ต่าง ๆ และออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ตังเมกรอบของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด

ผลการศึกษา

จากการศึกษานี้ คณะผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงคของการวิจัยได้ดังตอไปนี้

ส่วนที่ 1 สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตังเมกรอบ

สภาพโดยทั่วไปของชุมชนหมู่ที่ 3 บ้านน้ำเชี่ยว ตำบลน้ำเชี่ยว อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด มีประชากรในหมู่บ้านประมาณ 850 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ประกอบอาชีพ รับจ้าง ค้าขาย ประมง และเกษตรกรรม จุดเด่นของหมู่บ้าน คือ มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในชุมชน ซึ่งตังเมกรอบ

เป็นของฝากที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว ตังเมกรอบ ขนมน้ำตาลชัก หรือขนมไม้ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ได้แก่ 1) การสืบทอดสูตรของตังเมกรอบในแต่ละครัวเรือนจากรุ่นสู่รุ่น ปัจจุบันเป็นรุ่นที่ 4 โดยส่วนผสมสำคัญของตังเมกรอบประกอบด้วย น้ำตาล สมัยก่อนใช้น้ำตาลอ้อยเป็นส่วนผสมหลักในการทำขนมจึงมีสีค่อนข้างเข้ม หลังจากนั้นมีการปรับสูตรมาใช้น้ำตาลทรายแดง ขนมจึงมีสีขาวนวลอมเหลืองเหมือนแท่งไม้ทำให้น่ารับประทานและแตกต่างจากที่อื่น นอกจากนี้ตังเมกรอบยังมีส่วนผสมสำคัญ คือ กะทิ และแบะแซ สำหรับเอกลักษณ์ด้านรสชาติของตังเมกรอบบ้านน้ำเชี่ยว คือ รสชาติที่มันกลมกล่อม หอมกะทิ หวานน้อย และกรอบนาน และ 2) เทคนิคการชักน้ำตาลหรือการตีนวลที่ต้องอาศัยประสบการณ์และความชำนาญเฉพาะบุคคล ทำให้ตังเมกรอบมีรูตรงกลางเกิดความกรอบและสามารถเก็บรักษาไว้ได้นาน ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้สัมภาษณ์ว่า “เคล็ดลับที่สำคัญของการทำตังเมกรอบ คือ การเคี่ยวน้ำตาลและนำไปพักในน้ำเย็นกับการดึงตังเมกรอบที่ต้องอาศัยประสบการณ์และความชำนาญที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น”

ปัจจุบันในชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวมีเพียงไม่ถึง 10 ครัวเรือนที่ผลิตตังเมกรอบในลักษณะอุตสาหกรรมครัวเรือน แต่ละครัวเรือนเป็นรูปแบบธุรกิจครอบครัวซึ่งมีตราสินค้าเป็นของตนเอง จัดจำหน่ายแบบขายส่งและขายปลีกทั่วประเทศไทย และต่างประเทศ เช่น ประเทศเกาหลี เป็นต้น โดยตังเมกรอบจะบรรจุใส่ถุงพลาสติกใส 1 ถุง ประกอบด้วยตังเมกรอบ จำนวน 24 ชิ้น ขายปลีกในราคาห่อละ 35 บาท หรือ 3 ห่อ 100 บาท ทั้งนี้สมาชิกในกลุ่มยังมิได้นำเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยมาใช้ในกระบวนการผลิตยังคงใช้แรงงานจากสมาชิกในครอบครัวประมาณ 5-6 คน โดยเริ่มผลิตตั้งแต่เวลา 9.00-16.00 น.

สำหรับปัญหาสำคัญของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน คือ การขาดความรู้และทักษะในการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ รวมถึงสมาชิกกลุ่มขาดเทคนิคการดำเนินงานการผลิตให้มีประสิทธิภาพ ส่วนความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ คือ สมาชิกกลุ่มต้องการผลิตผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ ๆ แต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ จึงต้องการผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถด้านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ความรู้และสาธิตให้ดูอย่างใกล้ชิด ส่วนการบริหารจัดการยังขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากมีประสบการณ์การทำงานระบบกลุ่มที่เป็นทางการจึงต้องการทราบวิธีการที่ดี สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานของกลุ่มได้ (Table 1)

Table 1. Issues and the requirements for product development

Issues	The requirements for product development
1. A lack of expertise in creating or designing new things. that differs from what was previously A group member commented, "Right now the production skills are not good enough," in reference to the crispy nougat format, which only has the original format. I merely carry out the same procedure. There aren't any new clients arriving. 2. Members of the enterprise group do not yet possess effective and efficient manufacturing methods. This is so because family makes up the majority of the enterprise group members. or neighbor Furthermore, there is no unnecessary production in the process of making nougat crisps. Members of the group stated, "While knowledge is provided by outside agencies, it is not ongoing." Because of this, work changes remain ineffective.	Experts are required to impart knowledge and show how new things are made. They desire close guidance from an expert. As soon as an instructor comes to show me, a group member said. We'll be able to practice and most likely pick up a lot more styles. You want to use efficient and successful management strategies. "Right now, members are making crispy tang- may at their own homes," a group member stated. I'll then bring a few of the goods back to the shop group for tourists.

ส่วนที่ 2 ศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยวในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

หลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของสมาชิกกลุ่ม คณะผู้วิจัยได้ประสานงานเพื่อจัดประชุมระดมความคิดของสมาชิกกลุ่ม ประเมินศักยภาพของกลุ่มด้วยการวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. จุดแข็ง คือ สมาชิกกลุ่มมีความรู้ความสามารถ และทักษะความชำนาญในการผลิตตังเมกรอบที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มยังมีวัฒนธรรมแบบชนบท ซึ่งให้ความสำคัญกับความเป็นเครือญาติ เพื่อน มีความสนิทสนมและอยู่ร่วมกันในชุมชนเป็นเวลายาวนาน

2. จุดอ่อน พบว่า ผู้ผลิตตังเมกรอบในชุมชนมีเพียงไม่กี่ราย และเป็นลักษณะการผลิตแบบเครือญาติที่ใช้รูปแบบการผลิตแบบดั้งเดิม จึงทำให้ปริมาณการผลิตในแต่ละวันค่อนข้างจำกัดตังเมกรอบมีบรรจุภัณฑ์ที่ยังไม่ทันสมัยและไม่มีอัตลักษณ์ที่สื่อถึงความเป็นชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวนอกจากนี้ผลิตภัณฑ์ยังไม่สามารถสร้างความแตกต่างในการรับรู้ของผู้บริโภคด้านความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ และตราสินค้า

3. โอกาส พบว่า นโยบายการพัฒนาสร้างความเข้มแข็งจากฐานรากในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนและผลิตภัณฑ์ชุมชน อีกทั้งชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวเป นชุมชนพหุวัฒนธรรมโดยภายในชุมชนนั้นมี 2 ศาสนา 3 วัฒนธรรม คือ ศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม และวัฒนธรรมไทย จีน และมุสลิม มีทรัพยากรทางธรรมชาติอุดมสมบูรณ์และสมดุล แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในการอาศัยอยู่ร่วมกันของมนุษย์กับธรรมชาติที่มีการพึ่งพิงอาศัยกันอย่างลงตัว ทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวที่เปรียบเสมือนหัวใจของชุมชนและชาวบ้าน ซึ่งความโดดเด่นของชุมชนดังกล่าวทำให้เกิดแรงจูงใจและสามารถตอบสนองพฤติกรรรมของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเพื่อศึกษาดูงาน

4. อุปสรรค พบว่า การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศของโลกส่งผลกระทบทำให้จังหวัดตราดต้องประสบกับภัยธรรมชาติหลายครั้ง ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตทรัพย์สินและพืชผลทางการเกษตร

Figure 1. Tang-may both prior to and during the creation of the packaging

ส่วนที่ 3 การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ตังเมกรอบของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด

จากการสัมภาษณ์ถึงวัตถุประสงค์หลักของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด ต่อการผลิตตังเมกรอบ พบว่า เป็นการนำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาทำให้เกิดมูลค่าเพิ่ม สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการประกอบอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ ส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน ซึ่งความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตังเมกรอบ ดังนี้

1. การพัฒนาความหลากหลายของรสชาติตังเมกรอบแตกต่างจากรสดั้งเดิม เช่น รสช็อกโกแลตรสใบเตย และรสกาแฟ เป็นต้น โดยการพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์รสกาแฟ โดยใช้น้ำตาลทรายแดงผสมกับกะทิ แบะแซ และผงกาแฟเป็นหลัก และนำส่วนประกอบทั้งหมดไปเคี่ยวจนข้นเหนียว เทใส่ภาชนะที่มีหล่อน้ำไว้เพื่อให้เนื้อตังเมจับตัวเป็นก้อน เสร็จแล้วนำไปยืดให้เป็นเส้นจนได้ขนาดตามต้องการ แล้วหักเป็นท่อน ๆ ก่อนบรรจุใส่ซองบรรจุภัณฑ์

2. การพัฒนาออกแบบบรรจุภัณฑ์ ซึ่งบรรจุภัณฑ์เดิมเป็นแค่ถุงพลาสติกใสง่ายต่อการแตกหักของตังเมกรอบเวลาขนส่ง นอกจากนี้เนื้อตังเมกรอบสามารถเปลี่ยนแปลงโดยขึ้นอยู่กับอุณหภูมิเป็นสำคัญ ดังนั้นคณะผู้วิจัยและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนจึงได้ร่วมกันจัดทำแบบร่าง (sketch) บรรจุภัณฑ์ต้นแบบ โดยอาศัยการออกแบบจากการเก็บรวบรวมข้อมูลประสิทธิภาพของบรรจุภัณฑ์ตังเมกรอบ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 การปกป้องผลิตภัณฑ์ ต้องสามารถป้องกันการสัมผัสกับน้ำและความชื้นหรืออากาศ ป้องกันตังเมกรอบเกิดการกระแทกได้ ด้านที่ 2 การบรรจุ สามารถบรรจุผลิตภัณฑ์ได้ตามจำนวนที่ต้องการและเหมาะสม ด้านที่ 3 การอำนวยความสะดวก การขนส่ง และใช้งานง่าย เช่น การปิด การเปิด การยกถือและการเก็บรักษา ด้านที่ 4 ด้านการส่งเสริมการตลาด รูปแบบน่าสนใจ จดจำตราสินค้าได้ง่าย รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดการทดลองใช้และซื้อซ้ำ และด้านที่ 5 ความสะอาดและความปลอดภัย กระบวนการผลิตตังเมกรอบต้องสะอาดปลอดภัยได้มาตรฐาน

คณะผู้วิจัยนำแบบร่างบรรจุภัณฑ์ที่จัดทำเสร็จให้แก่สมาชิกกลุ่มเลือกแบบร่างผลิตภัณฑ์จนได้รูปร่างผลิตภัณฑ์ต้นแบบบรรจุภัณฑ์ตังเมกรอบ ซึ่งมีลักษณะบรรจุภัณฑ์เป็นกล่องรูปทรงสี่เหลี่ยม ขนาดกว้าง 5.5 เซนติเมตร ยาว 84 เซนติเมตร สูง 11.2 เซนติเมตร เป็นกล่องกระดาษสีน้ำตาล มีลวดลายไม้ตรงบริเวณกล่อง มีช่องใสสามารถมองเห็นตังเมกรอบในกล่องได้ มีรายละเอียดข้อความที่บ่งชี้ถึงของฝากจากจังหวัดตราด มีเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติบ้านน้ำเชี่ยวบนบรรจุภัณฑ์ ใส่โลโก้ของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว

วิจารณ์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 สภาพปัจจุบันของผลิตภัณฑ์ตังเมกรอบของวิสาหกิจ

ชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด รวมถึงปัญหาและความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า สภาพโดยทั่วไปของชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในชุมชน ซึ่งตังเมกรอบเป็นของฝากที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว ตังเมกรอบ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะส่วนใหญ่สมาชิกในชุมชนเป็นญาติพี่น้องอพยพย้ายถิ่นฐานมาอยู่หรือสืบทอดบรรพบุรุษจนนับญาติกันได้ทั้งชุมชน จึงทำให้เกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญาการผลิตตังเมกรอบที่มีความเป็นเอกลักษณ์จากรุ่นสู่รุ่น สอดคล้องกับ Chumworathayee (2014) พบว่า ผู้ผลิตตังเมกรอบบ้านน้ำเชี่ยว ส่วนใหญ่เป็นเครือญาติที่ผลิตตังเมกรอบจากรุ่นสู่รุ่น และ Wimuktalop *et al.* (2023) พบว่า ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นเกิดมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการคิดการจัดการผลผลิตและทรัพยากร โดยนำวัตถุดิบ ทรัพยากรทุกประเภท ภูมิปัญญาของชุมชนมาร่วมสร้างสรรค์ผลผลิต ซึ่งรูปแบบและแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิก ส่งเสริมให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาศักยภาพ การดำเนินงานของกลุ่ม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ รวมถึงการแสดงความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากที่สุด

ส่วนปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน คือ การขาดความรู้และทักษะในการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ และสมาชิกกลุ่มขาดเทคนิคการดำเนินงานการผลิตให้มีประสิทธิภาพ เนื่องจากสมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ประกอบการอาชีพประมงและเกษตรกรรมเป็นหลัก ทำให้การพัฒนาทักษะด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์น้อย ซึ่งรูปแบบบรรจุภัณฑ์มีลักษณะเป็นถุงใสและมีรูปลักษณ์ภายนอกไม่สวยงาม นอกจากนั้นวัสดุที่ใช้ทำบรรจุภัณฑ์ คือ ถุงพลาสติกใส ซึ่งไม่มีความแข็งแรงที่จะช่วยป้องกันตังเมกรอบที่อยู่ภายในซึ่งมีความกรอบให้คงรูปร่างอยู่ได้ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ตังเมกรอบ จำเป็นต้องมีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้มีความคงทนแข็งแรงและป้องกันผลิตภัณฑ์ที่อยู่ภายในเพื่อขนส่งจากแหล่งผลิตไปยังผู้บริโภคให้มีสภาพคงเดิมมากที่สุด อีกทั้งยังสามารถนำไปเป็นของฝากได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ Thitijaruschai *et al.* (2023) พบว่า ผู้ประกอบการยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาบรรจุภัณฑ์มีตราสินค้าเป็นของตัวเอง แต่ยังไม่เป็นที่จดจำของตลาดและผู้บริโภค วัสดุที่ใช้ทำบรรจุภัณฑ์มีรูปแบบไม่เหมาะแก่การเป็นของฝาก รายละเอียดในฉลากมีไม่ครบตามมาตรฐานของป้ายฉลากสินค้า ซึ่งการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ทำให้ผู้บริโภคมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ศักยภาพของกลุ่มของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีสมาชิกกลุ่มมีความรู้ และทักษะความชำนาญในการผลิตตังเมกรอบ แต่ยังมีกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม จึงทำให้ปริมาณการผลิตในแต่ละวันค่อนข้างจำกัด ตังเมกรอบมีบรรจุภัณฑ์ที่ยังไม่ทันสมัยและไม่มีอัตลักษณ์ที่สื่อถึงความเป็นชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว ทางวิสาหกิจชุมชนได้รับโอกาสจากการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว นอกจากนี้ความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่อราคาต้นทุนวัตถุดิบด้วย สอดคล้องกับการศึกษาของ Phuphantrakul *et al*. (2021) พบว่า ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว เป็นชุมชนซึ่งมีวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่น มีทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และศิลปะ วัฒนธรรม วิถีชีวิต เทศกาล งานประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น และ Chumworathayee (2014) พบว่า สมาชิกกลุ่มมีความรู้เรื่องการผลิตตังเมกรอบ การดำเนินธุรกิจ การเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตและการตลาด พิจารณาจากการปรับปรุงระบบการวางแผน มีการจัดองค์การที่เหมาะสมมีการปรับปรุงระบบบัญชี

การเชื่อมโยงกับกลุ่มธุรกิจอื่น และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในการพัฒนาและปรับปรุงผลิตภัณฑ์และสามารถยกระดับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้อยู่ในระดับ 4 ดาวได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ตังเมกรอบของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมนได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ตังเมกรอบด้วยการเพิ่มรสชาติกาแฟ และพัฒนาบรรจุภัณฑ์เป็นกล่องรูปทรงสี่เหลี่ยม ซึ่งเป็นกระดาษสีน้ำตาลมีลวดลายไม้ตรงบริเวณกล่อง มีช่องใสสามารถมองเห็นตังเมกรอบในกล่องได้ มีเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติบ้านน้ำเชี่ยวบนบรรจุภัณฑ์ ใส่โลโก้ของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการสร้างอัตลักษณ์ทางด้านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทำให้ผู้บริโภครับรู้และจดจำผลิตภัณฑ์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ Chumworathayee (2014) กล่าวไว้ว่า ความสวยงามของภาพประกอบบนบรรจุภัณฑ์ ความเด่นชัดของ ตราสินค้าบนบรรจุภัณฑ์ ความสวยงามโดยรวมของบรรจุภัณฑ์และรายละเอียดที่ครบถ้วนของบรรจุภัณฑ์ ดังนั้นการที่บรรจุภัณฑ์จะสามารถดึงดูดความสนใจและชักจูงใจให้เกิดการซื้อได้จึงเป็นผลจากปัจจัยหลาย ๆ อย่าง เช่น ขนาด รูปร่าง สี รูปทรง วัสดุ ข้อความรายละเอียด ตัวอักษร เป็นต้น Pinkum (2023) พบว่า การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ภัณฑ์ โดยผลิตภัณฑ์ในแต่ละชนิดจะต้องมีความโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน สวยงาม เพิ่มมูลค่า สามารถสร้างความสนใจและก่อให้เกิดพฤติกรรมการซื้อ และ Yuangkhaew and Dechasetsiri (2023) ที่ได้กล่าวไว้ว่า กลุ่มผู้บริโภคส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการพิจารณาการตัดสินใจซื้อสินค้าในด้านการใช้งานประกอบด้วย การคุ้มครองและป้องกันผลิตภัณฑ์ภายในจากปัจจัยภายนอก สามารถนำเสนอสินค้าและข้อมูลผลิตภัณฑ์ได้อย่างชัดเจน และสร้างแรงจูงใจให้เกิดความต้องการซื้อผลิตภัณฑ์

สรุป

ตังเมกรอบเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว ซึ่งมีรสชาติและสีสันเป็นเอกลักษณ์ โดยสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้เชี่ยวชาญ หน่วยงานภาครัฐในพื้น และคณะผู้วิจัยร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ตังเมกรอบด้วยการเพิ่มมูลค่าด้านรสชาติกาแฟ และบรรจุภัณฑ์ สำหรับข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษานี้ พบว่า ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยวมี 3 วัฒนธรรมที่อาศัยอยู่ร่วมกันผสมผสานเป็นหนึ่งเดียวกัน จนกลายเป็นอัตลักษณ์อันทรงเสน่ห์ของชุมชน ลูกหลานมีใจรักในถิ่นฐานสืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในชุมชนให้อยู่ยาวนานถือเป็นจุดแข็งที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเชี่ยว จังหวัดตราด ประสบความสำเร็จในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

Butler, R. W., C. M. Hall and J. Jenkins. 1998. Tourism and recreation in Rural areas, Wiley, New York. 250 p.

Chumkate, J. 2015. Authentic evaluation and management approach of OTOP herbalproduct of SMEs entrepreneur in western region of Thailand. Journal of Advanced Management Science 3(2): 123-127. (in Thai)

Chumworathayee, N. 2014. Development administration of Muslim community producing Tung-may dessert in Ban Nam Chiew Tumbol Nam Chiew Amphur Lam-Ngob Trat province. Journal Phranakhon Rajabhat University 5(1): 13-23. (in Thai)

Macmillan, T. T. 1971. The Delphi technique. Paper Presented at the Annual Meeting of the California Junior Colleges Associations Committee

on Research and Development. Monterey, California. 24 p.

Patcharametha, T. 2016. Handicraft products and the development into the OTOP products. Silpakorn University e-Journal (Social Sciences, Humanities, and Arts) 36(1): 67-80. (in Thai)

Phuphantrakul, P. B., Phosing, A. Jansuri and C. Fuangkaew. 2021. Guideline for the tourism systems development of Ban Nam Chieo, Trat province. Journal of Humanitice & Social Science, Khon Kaen University 38(2): 193-213. (in Thai)

Pinkum, S. 2023. Product and packaging development of japanese sweet potato of Tha Muang community, Selaphum district, Roi Et province. Journal of Community Development and Life Quality 11(1): 11-20. (in Thai)

Thitijaruschai, T. Prommai, P. and Y. Urairat. 2023. Impacts of packaging design and online marketing communication on customer decision- making for brownies of Triple J Bakery Brand. Journal of Humanities and Social Sciences Princess of Naradhiwas University 11(1): 1-24. (in Thai)

Sasongkoah, T. 2011. Intelligence and creating local wisdom. Institute of Culture and Arts Journal, Srinakharinwirot University 13(1): 27-30. (in Thai)

Wimuktalop, W., W. Mangwaen and A. Banyongpisut. 2023. The development and processing of local red lotus products in Bang Lan district, Nakhon Pathom province. Journal of Community Development and Life Quality 11(2): 143-151. (in Thai)

Yuangkhaew, P. and P. Dechasetsiri. 2023. The packaging development of chili paste to enhance the products of the Khao Khirit sub-district housewives group, Phran Kratai District, Kamphaeng Phet Province. Phikun Journal 21(2): 89-108. (in Thai)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการเพิ่มช่องทางการตลาดออนไลน์ของกลุ่มฮักงานผ้า ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

Product Development and Online Marketing Expansion for HUG NGAN PHA Group, Nai Mueang Subdistrict, Mueang District, Nakhon Phanom Province

นิสากร พุทธวงศ์[1] คงฤทธิ์ รีวงษ์[2] และ รัตนา สุวรรณทิพย์[3]*

Nisakorn Phutthawong[1] Kongrit Riwong[2] and Rattana Suwannatip[3]*

[1]สาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยนครพนม จ.นครพนม 48000

[1]Department of Management, Faculty of Management Science and Information Technology, Nakhon Phanom University, Nakhon Phanom 48000, Thailand

[2]สาขาวิชานิเทศศาสตร์ดิจิทัล คณะวิทยาการจัดการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยนครพนม จ.นครพนม 48000

[2]Department of Digital Communication, Faculty of Management Science and Information Technology, Nakhon Phanom University, Nakhon Phanom 48000, Thailand

[3]สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรมศรีสงคราม มหาวิทยาลัยนครพนม จ.นครพนม 48150

[3]Department of Business Computer, Sri Songkhram Industrial Technology College, Nakhon Phanom University, Nakhon Phanom 48150, Thailand

*Corresponding author: E-mail: rattana.su@npu.ac.th

(Received: December 18, 2023; Revise: February 1, 2024; Accepted: March 18, 2024)

Abstract: The purposes of this research were: 1) To study the general condition of the group 2) to study guidelines for product development and design, and 3) to study guidelines for increasing online marketing channels. This research is action research. The sample group in the study consisted of cloth enthusiasts selected purposively. Data were collected through in-depth interviews, focus group discussions, and observations, and analyzed using content analysis. The study found that: 1. The HUG NGAN PHA Group is an all-female group with members aged 60-78 years. The group specializes in producing bags and keychains. 2. Guidelines for product development and design include: (1) holding meetings to establish mutual understanding; (2) conducting workshops to identify the group's identity, extract brand names, and develop brands; (3) designing and developing products; and (4) summarizing the results of product development. 3. Guidelines for increasing online marketing channels involve organizing workshops to train members in using technology and managing product pages on the Facebook platform. Additionally, the group received live broadcast equipment and experimented with using Facebook pages to reach a wider audience.

Keywords: Native woven bag, HUG NGAN PHA group, product development, distribution channels and design, online marketing

บทคัดย่อ: บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับสมาชิกกลุ่ม 2) ศึกษาแนวทางในการพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ และ 3) ศึกษาแนวทางในการเพิ่มช่องทางการตลาดออนไลน์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คือ กลุ่มฮักงานผ้า ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มประกอบการสังเกต การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า 1) กลุ่มฮักงานผ้า มีสมาชิกจำนวน 15 คน เป็นเพศหญิง มีอายุตั้งแต่ 60-78 ปี โดยกลุ่มมีผลิตภัณฑ์ 2 อย่าง คือ (1) กระเป๋า และ (2) พวงกุญแจ 2) แนวทางในการพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ คือ (1) ประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน (2) อบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อหาอัตลักษณ์ สกัดชื่อแบรนด์ ตราสินค้า (3) ผลิตภัณฑ์ ที่ได้ออกแบบและพัฒนา และ (4) สรุปผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และ 3) แนวทางในการเพิ่มช่องทางการตลาดออนไลน์ คือ จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ อบรมการใช้สื่อเทคโนโลยีและอบรมการใช้งานเพจผลิตภัณฑ์บนแพลตฟอร์มเฟซบุ๊ค (2) มอบอุปกรณ์ไลฟ์สดให้กับกลุ่ม และ (3) การทดลองใช้สื่อเทคโนโลยี โดยการใช้เพจบนแพลตฟอร์มเฟซบุ๊ค

คำสำคัญ: กระเป๋าผ้าทอพื้นเมือง กลุ่มฮักงานผ้า การพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ ช่องทางการจัดจำหน่าย การตลาดออนไลน์

คำนำ

ข้อมูลจาก Department of Older Persons (2023) พบว่า จังหวัดนครพนม มีประชากรตามทะเบียนราษฎร จำนวนทั้งสิ้น 715,583 คน (ณ เดือนมิถุนายน 2566) เป็นประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 120,895 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 22.94 Nawakura (2021) รายงาน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการให้มีการรวมกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่มีความเหมาะสมกับบริบทชุมชนของตนเอง และผู้สูงอายุยังมีความสนใจที่จะเข้าร่วมฝึกอบรมอาชีพ ที่มีมาตรฐานเพื่อให้เกิดความรู้และทักษะในอาชีพที่จะทำ ให้มีรายได้เพิ่มสูงขึ้นเพียงพอที่เลี้ยงตนเองและครอบครัวได้และต้องการมีเงินออมเพื่อใช้จ่ายในเวลาที่ไม่สามารถทำงานได้

กลุ่มฮักงานผ้า ของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุจังหวัดนครพนม เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2565 มีเป้าหมายจัดตั้งกลุ่มเพื่อรวบรวมและถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ผ่านการศึกษาเรียนรู้และลงมือปฏิบัติจนเกิดเป็นความเชี่ยวชาญตลอดจนส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุเพื่อนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดี โดยผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฮักงานนั้นเป็นสินค้าทำมือที่กลุ่มร่วมกันทำ และปัจจุบันมีความต้องการที่จะพัฒนาและออกแบบให้มีมูลค่าของผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้น ซึ่งพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์นั้นคือการปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ให้มีความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ สอดคล้องกับ Innunjai and Natakalo (2022) รายงาน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้องมีการพัฒนาสินค้าให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค จำเป็นต้องมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่าเพิ่ม และในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นจำเป็นต้องตระหนักถึงคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ การเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยยังคงอัตลักษณ์ตามท้องถิ่นและทำการประยุกต์ให้ร่วมสมัยกับปัจจุบันโดยพิจารณาจากปรากฏการณ์ของผู้บริโภคและภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมของชุมชน โดยมีการส่งเสริมพัฒนาผลิตภัณฑ์รูปแบบประยุกต์ให้ทันสมัย และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และอีกสิ่งที่กลุ่มฮักงานผ้ายังขาด คือ ช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าแบบออนไลน์ โดยนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการทำการตลาดออนไลน์ให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง และเป็นการเพิ่มกลุ่มเป้าหมายขอลูกค้า ทำให้คนทั่วไปรู้จักผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมากขึ้น สอดคล้องกับ Thomkaew *et al.* (2018) รายงาน สังคมออนไลน์เป็นช่องทางหนึ่งสำหรับการโปรโมทผลิตภัณฑ์ หรือสินค้า เนื่องจากเป็นช่องทางที่สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าเป้าหมายมากขึ้น ผลจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน ตามแผนปฏิบัติราชการระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570)

ของสำนักงานขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคี ที่ให้ความสำคัญกับชุมชนในการนำความรู้และทรัพยากรในพื้นที่มาผลิตเป็นสินค้าและบริการเพื่อเพิ่มศักยภาพของเศรษฐกิจฐานราก ให้สามารถสร้างรายได้ กระจายรายได้สู่ชุมชน สนับสนุนสินค้าชุมชนและยกระดับวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง (Strategic Transformation Office, 2023)

กลุ่มฮักงานผ้า ใช้ผ้าพื้นเมืองของชุมชนในพื้นที่จังหวัดนครพนม เป็นวัสดุธรรมชาติที่ใช้ผลิต “กระเป๋าปิ๊กแป๊ก” และมีผลิตภัณฑ์ “พวงกุญแจ” ที่นำเศษผ้าที่เหลือจากการทำกระเป๋ามาออกแบบเป็นพวงกุญแจ โดยมุ่งเน้นให้เป็นผลิตภัณฑ์สินค้าฝีมือของผู้สูงอายุ กลุ่มฮักงานผ้ามีความต้องการด้านการออกแบบลายกระเป๋าผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม ชื่อผลิตภัณฑ์ ตราสินค้า การส่งเสริมการตลาด และการให้ความรู้เรื่องการคิดต้นทุนการทำบัญชีครัวเรือน โดยกิจกรรมในครั้งนี้เป็นการทำงานร่วมกันของกลุ่มอาชีพฮักงาน และนักศึกษาคณะวิทยาการจัดการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยนครพนม ที่บูรณาการการทำงานร่วมกันโดยสมาชิกมีงานปักเย็บกระเป๋าที่สวยงามประณีต นักศึกษา มีศาสตร์ความรู้และทักษะด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ การสกัดอัตลักษณ์ของกลุ่ม การจัดการการตลาด การใช้เครื่องมือด้านการตลาดและการขายออนไลน์ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

ดังนั้นบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับสมาชิกของกลุ่ม 2) ศึกษาแนวทางในการพัฒนา และออกแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม และ 3) ศึกษาแนวทางในการเพิ่มช่องทางการตลาดออนไลน์และเพิ่มยอดขายสินค้าให้กับกลุ่มฮักงานผ้า ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ผลการวิจัยที่ได้นี้ทำให้เกิดประโยชน์ต่อการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ด้วยการคัดสรรวัสดุที่ใช้ผลิตสินค้าจากชุมชนในท้องถิ่นและสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าลายต่างๆ

อุปกรณ์และวิธีการ

กรอบแนวคิดการวิจัย

Figure 1. Conceptual Framework

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนมกราคม ถึง เดือนกันยายน 2566 พื้นที่วิจัยได้แก่ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ รวมจำนวนทั้งหมด 33 คน มีรายละเอียดดังนี้ 1) กลุ่มผู้ปฏิบัติจำนวน 15 คน คือ สมาชิกกลุ่มฮักงานผ้า ซึ่งมีอายุระหว่าง 60 – 78 ปี 2) กลุ่มผู้มีส่วนร่วม จำนวน 18 คน คือ หน่วยงานภาครัฐ ได้มาโดยวิธีการเจาะจง มีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้ (1) แนะนำกลุ่มให้ได้รับการพัฒนาและสนับสนุนเรื่องข้อมูลของกลุ่ม

(2) สนับสนุนการทำงาน อำนวยความสะดวกเรื่องข้อมูล (3) ธนาคารออมสิน ให้การสนับสนุนงบประมาณและให้ความรู้เรื่องการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย (4) สถาบันอุดมศึกษาให้การสนับสนุน กำกับติดตาม คณะทำงาน ให้คำแนะนำปรึกษา อำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่แก่คณะทำงาน จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และ (5) อาจารย์ และนักศึกษาทำงานร่วมกับชุมชนเรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการเพิ่มช่องทางการตลาดออนไลน์ ตามความต้องการของกลุ่มชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1) แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ

ตอนที่ 2 บริบทและสภาพแวดล้อมของกลุ่มฮักงานผ้า

2) ประเด็นการสนทนากลุ่มแบ่งออกเป็น 2 ชุด คือ ชุดที่ 1 ประเด็นการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับการพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ชุดที่ 2 ประเด็นการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับผลการทดลองใช้การเพิ่มช่องทางการตลาดออนไลน์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีขั้นตอนดังนี้

1) ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยตนเอง ด้วยการประสานงานกับกลุ่มฮักงานผ้าและหน่วยงานภาคีจากนั้นจึงนำหนังสือราชการมอบให้ในวันลงพื้นที่เก็บข้อมูล ซึ่งหัวข้อการสนทนา

ในประเด็นข้อมูลส่วนบุคคล การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และช่องทางการจัดจำหน่ายออนไลน์ ศึกษาศักยภาพการใช้สื่อออนไลน์เป็นช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ จากสมาชิกกลุ่มฮักงานผ้า จำนวนทั้งหมด 15 คน จนได้ข้อมูลที่จำเป็นอิ่มตัวและครบถ้วน จากนั้นนำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์สมาชิกมาวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปข้อมูลเพื่อใช้ในการประชุมกลุ่มย่อย

2) จัดทำการประชุมย่อย 2 ครั้ง เพื่อให้กลุ่มฮักงานผ้าได้แสดงความคิดเห็น และหาข้อสรุปร่วมกันเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการเพิ่มช่องทางการตลาดออนไลน์ การประชุมย่อยครั้งที่ 1 มีผู้เข้าร่วม คือ สมาชิกกลุ่มฮักงานผ้า จำนวน 15 คน นักพัฒนาสังคม จำนวน 1 คน กรมกิจการผู้สูงอายุจังหวัดนครพนม จำนวน 1 คน และประชุมย่อยครั้งที่ 2 มีผู้เข้าร่วม คือ สมาชิกกลุ่มฮักงานผ้า จำนวน 15 คน และหน่วยงานภาคี จำนวน 3 คน จากนั้นนำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อยมาวิเคราะห์และมาสรุปประเด็นที่สำคัญเพื่อนำมากำหนดการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการเพิ่มช่องทางการตลาดออนไลน์ของกลุ่มฮักงานผ้า และดำเนินการจัดฝึกอบรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการเพิ่มช่องทางการตลาดออนไลน์ให้กับสมาชิกกลุ่มฮักงานผ้า ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้ผู้วิจัยนำข้อมูลมารวมเป็นหมวดหมู่และแยกประเด็นของข้อมูลที่ต้องการ เพื่อสร้างขอบเขตที่ชัดเจนและถูกต้อง โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาถอดบทสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ แล้วอ่านบทสัมภาษณ์ดังกล่าวซ้ำหลายๆ รอบเพื่อพิจารณาข้อมูลที่ได้รับโดยจำแนกคำที่มีความสัมพันธ์กันมาไว้ในชุดข้อมูลเดียวกัน นำมาวิเคราะห์เป็นประเด็นหลักและแบ่งเป็นประเด็นย่อยต่อไป จากนั้นนำข้อมูลที่ได้นั้นมาสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย โดยการเขียนบรรยายถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นหลักกับประเด็นย่อยเพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการตีความตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และวิเคราะห์หา

ความสัมพันธ์ ในเชิงเหตุผลเพื่อเชื่อมโยงไปสู่แนวคิดและทฤษฎีที่ทำการศึกษา โดยสรุปผลข้อมูลแบบการบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายของกลุ่มฮักงานผ้า ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

1. ศึกษาสภาพทั่วไปของกลุ่มฮักงานผ้า ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า

จากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของกลุ่มฮักงานผ้า ตั้งอยู่ที่ 188/1 ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม พบว่า กลุ่มฮักงานผ้า ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2565

มีสมาชิกกลุ่ม 15 คน เป็นเพศหญิง ซึ่งมีอายุระหว่าง 60 – 78 ปี โดยกลุ่มมีผลิตภัณฑ์ 2 อย่าง คือ

1) กระเป๋าปิ๊กแป๊ก มี 3 ขนาดคือ เล็ก กลาง ใหญ่ กระเป๋ามีรูปทรงสี่เหลี่ยม มีความหรูหรา สวยงาม ผลิตจากผ้าพื้นเมืองของชุมชนในพื้นที่จังหวัดนครพนม เป็นวัสดุธรรมชาติที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และ 2) พวงกุญแจ ที่นำเศษผ้าที่เหลือจากการทำกระเป๋ามาออกแบบเป็นพวงกุญแจ มุ่งเน้นให้เป็นผลิตภัณฑ์สินค้าฝีมือของผู้สูงอายุ โดยกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย คือ ลูกค้าเพศหญิงในวัยทำงาน วัยผู้สูงอายุ ข้อจำกัดของการผลิตสินค้า คือ จะผลิตสินค้าตามคำสั่งซื้อเท่านั้น เมื่อผลิตสินค้าเสร็จมีช่องทางการจัดจำหน่ายเพียงช่องทางออฟไลน์ คือ การออกบูธโชว์ผลิตภัณฑ์และการขายให้สมาชิกภายในกลุ่ม แต่ยังขาดช่องทางการจัดจำหน่ายแบบออนไลน์ด้วยการสร้างคอนเทนต์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ

2. ศึกษาแนวทางในการพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฮักงานผ้า ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า (Table 1)

3. ศึกษาแนวทางในการเพิ่มช่องทางการตลาดออนไลน์และเพิ่มยอดขายสินค้าของกลุ่มฮักงานผ้า ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า (Table 2)

Table 1. Plans to development product design of HUG NGAN PHA Group

Illustration	Activity	Operator	Key Performance Indicator
	1. Research team meeting to build a common understanding of research operation during Researcher, HUG NGAN PHA Group and Students	- Researcher, HUG NGAN PHA Group and Students	- Group needs - Internal relationships - Researchers, HUG NGAN PHA Group and Students are mutually understanding

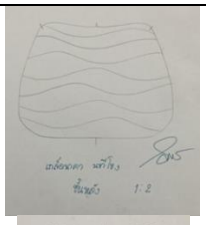
Illustration	Activity	Operator	Key Performance Indicator
	2. Operation Training to find the identity of the group, extracting brand name by conveying knowledge of product development and design.	- Curriculum in Training, Researcher, HUG NGAN PHA Group and Students	- Received in product development and design. - Handmade quilting techniques Handmade and quilted fabric pattern and name tag design
 	3. Products are designed and developed, problems and obstacles of operations.	- Researcher, HUG NGAN PHA Group and Students	- The Khon Khon River has a flake pattern and the Mekong River that represents the Khonya Prayatnacraj. The holy thing that the city of Phnom Phnom seeks to worship was faithfully bound and bound to the Khon Kaen as an entity in the Mekong.
	4. Evaluate product development results to find a guide to improve quality in order to attract customers.	- Curriculum in Training, Researcher, HUG NGAN PHA Group and Students	- Get guidelines and conclusions on product development.

Table 2. Plans to increase online marketing channels of HUG NGAN PHA Group

Illustration	Activity	Operator	Key Performance Indicator
	1. Workshops are included in two phases: Operational Training, Knowledge of Technology Media and	- Curriculum in Training, Researcher, HUG NGAN PHA Group and Students	- Cloth hocs can photograph advertisements for publicizing goods, selling goods or products online. - HUG NGAN PHA Group are knowledgeable,

Illustration	Activity	Operator	Key Performance Indicator
	Operational Techniques Pages on the Facebook platform.		understanding, and see the importance of being online. - HUG NGAN PHA Group can create a new Facebook page. It consists of a naming page in accordance with the product, setting the information on the page, setting the page, setting the message to automatically respond to how to interact with the customer.
	2. Delivers live devices to group members.	Government Savings Bank, Researcher, HUG NGAN PHA Group and Students	- HUG NGAN PHA Group received live equipment for online marketing.
	3. Technological media experiments using pages on Facebook platforms.	- HUG NGAN PHA Group and Student	- HUG NGAN PHA Group can use the Facebook platform to name the page in accordance with the product, setting the information on the page, page layout, setting up messages automatically respond to how to interact with the customer. - HUG NGAN PHA Group experimented live on the Facebook platform, with students on offer advice.

วิจารณ์

จากการศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการเพิ่มช่องทางการตลาดออนไลน์ของกลุ่มฮักงานผ้าตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ด้านสภาพทั่วไปเกี่ยวกับสมาชิกกลุ่ม คือ กลุ่มฮักงานผ้า ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2565 มีสมาชิกจำนวน 15 คน เป็นเพศหญิง ซึ่งมีอายุระหว่าง 60 – 78 ปี โดยมีเป้าหมายผลิตสินค้าจากชุมชนในท้องถิ่นของนครพนมเพื่อเป็นการส่งเสริมเอกลักษณ์และภูมิปัญญาของท้องถิ่นให้โดดเด่นด้านการออกแบบการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสืบสานงานฝีมือของกลุ่มผู้สูงอายุเป็นการผลิตงานทำมือทุกขั้นตอนเกิดการกระจายรายได้ไปยังชุมชนต่างๆ ในนครพนม สอดคล้องกับการศึกษาของ Saelee *et al.* (2020) ได้ทำการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร เพื่อเพิ่มความสามารถทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ พบว่า กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนมีศักยภาพค่อนข้างสูง เนื่องจากมีความเข้มแข็งในการรวมกลุ่ม สอดคล้องกับการศึกษาของ Kamphaengdee al. (2021) รายงาน ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยร่วมมือกันในหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพผู้สูงอายุให้สามารถดำเนินงานและแข่งขันในเชิงธุรกิจ เพื่อสร้างรายได้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ด้วยกระบวนการบริหารจัดการทางธุรกิจและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ทำให้สามารถพึ่งตนเองได้

2. ด้านการพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ สมาชิกกลุ่มฮังงานผ้า ได้อบรมการหาอัตลักษณ์ของกลุ่มในการสกัดชื่อแบรนด์ ตราสินค้า โดยการถ่ายทอดความรู้ในการพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ หลังจากอบรมแล้วเสร็จนั้น สามารถใช้เทคนิคการควิลท์ผ้าด้วยมือ เป็นงานแฮนด์เมคเย็บมือและควิลท์ลวดลายผ้า และออกแบบป้ายชื่อแบรนด์ โดยให้กลุ่มและนักศึกษามีส่วนร่วมในการออกแบบเพื่อให้ชื่อแบรนด์เป็นที่จดจำและสร้างภาพลักษณ์ให้แบรนด์ ซึ่งหลังจากการอบรมได้มีการออกแบบลายผ้าที่ชื่อว่า “เกล็ดนาคา โขงนที” โดยมีลวดลายที่เป็นเกล็ดและลายแม่น้ำโขง ที่แสดงถึงพญาศรีสัตนาคราช สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนนครพนมเคารพบูชา โดยมีความเชื่อและผูกพันอยู่กับองค์พญานาคเหมือนกับความผูกพันในแม่น้ำโขง สอดคล้องกับการศึกษาของ Mokthong *et al.* (2022) ได้ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการปรับภาพลักษณ์ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มในผลิตภัณฑ์ผักเหมียงของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตผักเหมียงแปลงใหญ่ อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต พบว่า ในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์นั้น จะสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน ทำให้สามารถยกระดับราคาผลิตภัณฑ์ และทำให้สามารถขยายตลาดได้กว้างขึ้นจะช่วยเพิ่มพูนรายได้ให้แก่สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัย Piamsuwannakit and Piamsuwannakit (2019) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พบว่า การสร้างขีดความสามารถให้กับชุมชนโดยการให้ชุมชนพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนด้วยตนเอง ใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้สมาชิกกลุ่มเห็นความสำคัญของการนำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ประโยชน์ สามารถนำความรู้ไปพัฒนาตนเอง สร้างสรรค์เศรษฐกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง การปรับปรุงคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนครั้งนี้ทำให้สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความภาคภูมิใจในตนเอง

3. ด้านการเพิ่มช่องทางการตลาดออนไลน์และเพิ่มยอดขายสินค้า เดิมทีแล้วสมาชิกกลุ่มฮักงานผ้า ขาดความรู้ทางด้านเทคโนโลยี ผู้วิจัยได้จัดโครงการให้ความรู้การใช้สื่อเทคโนโลยีกับสมาชิกกลุ่มฮักงานผ้า และถ่ายภาพการโฆษณาเพื่อการ

ประชาสัมพันธ์สินค้า โดยมีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ 1) อบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้การใช้สื่อเทคโนโลยีกับสมาชิกกลุ่มฮักงานผ้า โดยได้ถ่ายภาพการโฆษณาเพื่อการประชาสัมพันธ์สินค้า การขายสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ในรูปแบบออนไลน์ ทำให้สมาชิกกลุ่มมีความรู้ความเข้าใจ และเห็นถึงความสำคัญของการตลอดออนไลน์ เข้าใจถึงพฤติผู้บริโภคในยุคดิจิทัล และ 2) อบรมเชิงปฏิบัติการเทคนิคการใช้งานเพจผลิตภัณฑ์บนแพลตฟอร์มเฟซบุ๊คให้กับกลุ่มฮักงาน โดยกลุ่มฮักงานผ้าสามารถสร้างเพจเฟซบุ๊กใหม่และจัดการเพจ และสามารถไลฟ์สดเพื่อทำการขายสินค้าบนตลาดออนไลน์ และเป็นการเพิ่มช่องทางการขายได้อีกทาง สอดคล้องกับการศึกษาของ Tupkrut *et al.* (2023) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนผ่านสื่อออนไลน์ กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนในอำเภอสิเกา จังหวัดตรัง พบว่า สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ ขาดความรู้ทางการตลาด โดยจะใช้วิธีการเดิมๆ ในการนำเสนอสินค้าและเน้นการขายผ่านช่องทางการจัดจำหน่ายทางตรงและขาย ณ แหล่งผลิต แต่จะมีการออกบูทจำหน่ายที่จัดโดยหน่วยงานภาครัฐเป็นครั้งคราว รวมถึงการส่งขายกับร้านค้าปลีก และตลาดนัดในชุมชน นอกจากนั้นยังขาดทักษะการส่งเสริมการขายและการประชาสัมพันธ์ทำให้สินค้ายังไม่ที่รู้จักของตลาดมากนัก

สรุป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการของกลุ่มฮักงานผ้า ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม โดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมระหว่างสมาชิกกลุ่มร่วมกันระหว่าง อาจารย์ นักศึกษา และภาคีเครือข่าย เพื่อให้กลุ่มได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการเพิ่มช่องทางการตลาดออนไลน์ ผลการดำเนินการพบว่า กลุ่มมีความเข้าใจศักยภาพตนเอง ทั้งก่อน ระหว่างและหลังการทำกิจกรรมการวิจัย โดยประเด็นที่กลุ่มต้องร่วมพัฒนา คือ ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านการใช้เทคโนโลยี และด้านการเพิ่มช่องทางการตลาดออนไลน์ ซึ่งผลการพัฒนาระหว่างการดำเนินกิจกรรมกลุ่มมีการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยมีผู้วิจัยเป็นที่ปรึกษาส่วนด้านกลุ่มมีการพัฒนาเปลี่ยนไปจากเดิม คือด้านการออกแบบ ที่ใช้อัตลักษณ์ของพื้นที่ และยังมีการเพิ่งทำช่องทางจำหน่ายตลาดออนไลน์ เป็นการประชาสัมพันธ์ให้บุคคลภายนอกได้รู้จักผลิตภัณฑ์และเป็นการขยายฐานลูกค้าให้มากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยนครพนม ที่อำนวยความสะดวกในการดำเนินงานงานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

Department of Provincial Administration. 2023. Elderly Statistics. (Online). Available: https://www.dop.go.th/th/know/side/1/1/2449 (December 9, 2023). (in Thai)

Innunjai, S. and N. Natakalo. 2022. Community product's design and development with participation of Kanchana sub-district Mueang Phrae district, Phrae province. Nakhon Lampang Buddhist College's Journal 11(3): 147-161. (in Thai)

Kamphaengdee, S., P. Maneenin and S. Rungrawiwon. 2021. Elderly career group development (Tie Dye Cloth) to increase competitiveness. Journal of Accountancy and Management,

Mahasarakham University 13(1): 30-43. (in Thai)

Mokthong, S., Y. Hareebin, A. Likititthirak, K. Nukong, P. Thongkaew and S. Punyung. 2022. Guideline for the development product and rebranding for value added products of large plot Meang (Gnetum gnemon) production community enterprise group, Mueang Phuket district, Phuket province pp. 508-517. In: Proceedings of the 2nd HRM NPST National Conference 2022. Phuket Rajabhat University, Phuket. (in Thai)

Nawakura, P. 2021. Career development guidelines for the elderly of Nongbo village, Tambon Nongbo, Mueang Ubon Ratchathani district, Ubon Ratchathani province. Journal of Humanities & Social Sciences 19(3): 21-42. (in Thai)

Piamsuwannakit, S. and S. Piamsuwannakit. 2019. Community products development for tourism of Tambon Nanglae, Muang district, Chiang Rai. pp. 1059-1068. In: Proceedings of the 2 nd Academic Conference on Humanities and Social Sciences. Songkhla Rajabhat University, Songkhla. (in Thai)

Saelee, R., C. Polsri and S. Kasamsuk. 2020. Product development of the elderly group at Kham Konta community, Sai Mun district, Yasothon province in order to increase creative economic competence. Journal of Management and Development Ubon Ratchathani Rajabhat University 7(2):57-73. (in Thai)

Strategic Transformation Office. 2023. Five-year government operational plan Year 2023-2027. (Online). Available: https://sto.go.th/annualgovernment-action-plan/ (December 9, 2023). (in Thai)

Thomkaew, J., P. Homhual, S. Chairat and S. Khumhaeng. 2018. Social media with e-marketing channels of new entrepreneurs. Pp. 020147-1 – 020147-4. In: Proceedings of the 3rd International Conference on Applied Science and Technology.: AIP Publishing, Melville, NY. (in Thai)

Tupkrut, N., S. Boonkue and S. Silarak. 2023. Development of community product distribution channel through online media: A case study of community enterprise in Sikao district, Trang province. Journal of Community Devepment and Life Quality 11(3): 191-203. (in Thai)

การจัดการผลิตภัณฑ์แปรรูปภายใต้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

Management Products Under the Local Wisdom of Community Enterprises Groups, Mueang Kalasin District, Kalasin Province

เพ็ญสริ ภูวรกิจ สุกัญญา ดวงอุปมา และกรกนก ดลโสภณ[*]

Pensiri Phuworakij , Sukanya Duanguppama and Konkanok Donsophon[*]

สาขาวิชาบริหารธุรกิจ คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ อ. เมืองกาฬสินธุ์ จ. กาฬสินธุ์ 46000

Department of Business Administration, Faculty of Administrative Science,

Kalasin University, Kalasin 46000, Thailand

*Corresponding author: Email: Konkanok.do@ksu.ac.th

(Received: December 13, 2023; Revise: January 23, 2024; Accepted: February 19, 2024)

Abstract: This mixed research approach explored the creation of products using local wisdom by the Community Enterprise Group in Mueang Kalasin district, Kalasin province.. Quantitative data were collected using questionnaires from eight community enterprise groups involving in fish product processing, totaling 205 members. Qualitative data were acquired through participatory practices, including in-depth interviews with 30 individuals from a community enterprise group. Additionally, a product acceptance survey involved 20 community members and 40 individuals outside the community. The results found that the creation of Leela Fried Fish cake was an innovation using Tong Krai fish and grated coconut to create fried fish cakes. Under the wisdom of fishing. Local ingredients were used to create nutritionally valuable products, aiming to generate income for the community. These offerings add value to Lam Pao Dam fish and Ban Sa-at Natom coconuts, fostering community unity. A cooperative operation leveraging local wisdom was established to create community products, shaping the community's identity and instilling an appreciation for local knowledge among the younger generation. This initiative also aimed for sustainable income generation for enterprise groups, targeting 5,000 baht per month, benefiting local communities and broader society.

Keywords: Management of Creative Products, Leela Fried Fish cake, Ban Sa-at Na Tom

บทคัดย่อ: งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ภายใต้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีรูปแบบกระบวนการวิจัยแบบผสมผสาน โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ทำการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลา จำนวน 8 กลุ่ม จากจำนวนสมาชิกทั้งหมด 205 คน โดยใช้แบบสอบถาม และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ จากกลุ่มตัวอย่าง 1 วิสาหกิจชุมชน จำนวน 30 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจการยอมรับผลิตภัณฑ์ จากคนในชุมชนจำนวน 20 คน และคนภายนอกชุมชน จำนวน 40 คน พบว่าการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ ทอดมันลีลา เป็นนวัตกรรมในการใช้ปลาตองกรายและมะพร้าวขูดในการทำทอดมันปลา ภายใต้ภูมิปัญญาการหาปลา มีการนำเอาวัตถุดิบท้องถิ่นมาใช้ และเพื่อสร้าง

รายได้ให้กับชุมชนผ่านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าทางโภชนาการ ส่วนใหญ่มีความพอใจในรสชาติและทิศทางความพอดี สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับปลาเขื่อนลำปาว และ มะพร้าวบ้านสะอาดนาทม ชุมชนเกิดความสามัคคี มีการดำเนินการแบบมีส่วนร่วม สร้างสรรค์องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีอัตลักษณ์ของชุมชน ทำให้คนรุ่นใหม่มองเห็นประโยชน์และความสำคัญของทรัพยากร ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถสร้างรายได้ประมาณ 5,000 บาท/เดือน ให้กับวิสาหกิจชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: การสร้างสรรค์การจัดการผลิตภัณฑ์ ทอดมันลีลา บ้านสะอาดนาทม

คำนำ

สภาพปัญหาของวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบัน เนื่องจากแต่ละวิสาหกิจมีการผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มีความคล้ายคลึงกันและมีความใกล้เคียงกันในด้านลักษณะของผลิตภัณฑ์ คุณภาพ ตลอดจนประโยชน์ของผลิตภัณฑ์ ทำให้ผู้บริโภคไม่สามารถแยกความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์แต่ละประเภทได้ เนื่องจากสามารถใช้ทดแทนกันได้ ตลอดจนการสร้างสรรค์ออกแบบและพัฒนาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ให้มีความโดดเด่น คิดหาคำตอบแสวงหาการทดลองใหม่ ๆ ด้วยการค้นหาคำตอบด้วยตนเองของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน และสามารถนำมาแก้ไขปัญหา นำแนวความคิดมาปรับปรุงให้ดีขึ้น มีความโดดเด่น กล้าคิด กล้าทำ กล้าออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ อยู่เสมอ (Manakij and Pasunon, 2020) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ใช้ทรัพยากรด้านเกษตรของท้องถิ่นเป็นฐานในการพัฒนา สะท้อนอัตลักษณ์สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ชุมชน สร้างจุดเด่นรวมทั้งสามารถใช้ทรัพยากรที่โดดเด่นของชุมชนมาต่อยอดสร้างแนวคิดพัฒนาผลิตภัณฑ์แบบใหม่ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินการ ตลอดจนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการผลิต ให้มีความเหมาะสม(Srinukoon and Maraphot, 2021) สร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ความยืดหยุ่นช่วยให้ผู้ประกอบการนำนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ใหม่ และการทำงานร่วมกันช่วยให้สามารถแนะนำผลิตภัณฑ์ใหม่ในช่วงวิกฤตโควิด-19 ได้โดยมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างเต็มที่ (Sahi *et al*.,2023) เข้ากับหลักวิชาการความปลอดภัยทางด้านอาหารในกระบวนการผลิต โดยได้รับการสนับสนุนส่งเสริมความรู้จากภาครัฐ ผลักดันให้เกิดมาตรการในการควบคุมคุณภาพการผลิตและความปลอดภัยในกระบวนการผลิต (Sukjuntra *et al*., 2020) ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในด้านองค์ความรู้ สร้างความเข้มแข็ง ทำให้เกิดการรวมกลุ่ม การกระจายรายได้สู่ชุมชน สามารถเพิ่มยอดขายได้ (Pantaruk and Cheablam, 2021) ตลอดจนการสร้างสรรค์พัฒนาช่องทางการจำหน่าย การผลิตสื่อประชาสัมพันธ์สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเห็นความสำคัญของการทำการตลาดออนไลน์ ตลอดจนรูปแบบการบริหารจัดการและการจัดการระบบข้อมูลทางด้านบัญชีและการตรวจสอบ (Apibunyopas and Lakkkanawanit, 2020) จึงจะทำให้วิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จนั้นจะต้องมีการศึกษาบริบทและสภาวการณ์ของกลุ่มรวมถึงจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค รวมถึงสภาพปัญหาและศักยภาพที่แท้จริงของวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนมีความยั่งยืน (Duanguppama, 2014)

จากที่มาและความสำคัญดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงทำการศึกษาและสร้างนวัตกรรมแปรรูปผลิตภัณฑ์ภายใต้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนมีการนำเอาวัตถุดิบท้องถิ่นมาใช้อย่างเหมาะสม ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนให้มีศักยภาพสูงสุดภายใต้องค์ความรู้ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำ(ปลาส้ม) บ้านสะอาดนาทม เพื่อเป็นแนวทางการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ทอดมันปลาลีลา จากภูมิปัญญาและวัตถุดิบในชุมชน เกิดประโยชน์ต่อชุมชนสูงสุดต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยดำเนินการโดยคัดเลือกจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ทำการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลา เพื่อให้ได้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีการบริหารจัดการที่มีความโดดเด่นในด้านความพร้อมและโครงสร้างการบริหารจัดการที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม มีผลิตภัณฑ์ที่ได้คุณภาพหรือผ่านการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐ มีการสร้างรายได้ในชุมชนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง โดยมีประเด็นการสำรวจพื้นที่และประเมินศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการเกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่มีพื้นที่บริเวณโดยรอบติดเขื่อนลำปาวและมีการนำปลาจากเขื่อนลำปาวมาทำการแปรรูป จำนวน 8 กลุ่ม โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลแบบเจาะจงจากจำนวนประชากรที่สอบถาม จำนวน 205 คน จากกลุ่มที่ทำการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลา และมีพื้นที่ตั้งบริเวณโดยรอบเขื่อนลำปาว อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ภายใต้สำนักงานเกษตรจังหวัดกาฬสินธุ์ และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ จากกลุ่มตัวอย่าง 1 กลุ่มวิสาหกิจชุมชน คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำ (ปลาส้ม) บ้านสะอาดนาทม อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวนสมาชิก 30 คน และกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจการยอมรับผลิตภัณฑ์ จากคนในชุมชนจำนวน 20 คน และคนภายนอกชุมชน จำนวน 40 คน โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลแบบบังเอิญ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยประกอบไปด้วยแบบสอบถามจากจำนวนประชากรจำนวน 205 คน การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) ตลอดจนการจัดประชุมวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research)จากกลุ่มตัวอย่างสมาชิกวิสาหกิจชุมชน กลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำ (ปลาส้ม) บ้านสะอาดนาทม และการใช้คำถามลักษณะการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจการยอมรับผลิตภัณฑ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

จากการสำรวจสภาพพื้นที่ และการประเมินศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่ผลิตสินค้าหรือบริการของกรมส่งเสริมการเกษตร โดยคัดเลือกจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ทำการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลา จำนวน 8 กลุ่ม พบว่า การดำเนินการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ขาดความพร้อมเพื่อรองรับคุณภาพและขาดการนำเทคโนโลยีมาใช้ในกระบวนการผลิตเพื่อให้เกิดการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพมาตรฐาน จากการประเมินศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 8 กลุ่ม พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมืองกาฬสินธุ์ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้คัดเลือก กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำ (ปลาส้ม) บ้านสะอาดนาทม อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เนื่องจากมีความพร้อมในด้านศักยภาพครบทุกด้าน เช่น การรวมกลุ่มเกิดจากความต้องการของสมาชิกมีการบริหารจัดการที่เข้มแข็ง ทุนทรัพยากรในชุมชนและทุนปัญญาของชุมชนในการจัดการผลิตภัณฑ์ ความมั่นคงในการดำเนินของกลุ่ม มีเงินทุนของตนเอง มีความพร้อมของบุคลากรและของวัตถุดิบ อีกทั้งมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ จึงเป็นกลุ่มตัวอย่างหลักในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จัดประชุมกลุ่มสมาชิก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจำนวน 30 คน ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการดำเนินการวิจัยต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ในการแสดงค่าร้อยละและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (data triangulation) โดยทำการพิสูจน์ข้อมูล ที่ได้มานั้น

ถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบของข้อมูลนั้น ซึ่งทำการตรวจสอบแหล่งที่มา 3 แหล่ง ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคล โดยจะเป็นการวิเคราะห์ไปพร้อม ๆ กับการรวบรวมข้อมูล และทำงานย้อนกลับไปมาระหว่างเก็บข้อมูลกับการวิเคราะห์ข้อมูล จนกระทั่งข้อมูลถึงจุดอิ่มตัว และถอดบทเรียนเพื่อนำไปสู่รูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนต่อไป

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ช่วงระยะเวลาในการศึกษา ซึ่งผลการศึกษาช่วงแรก คือการสำรวจข้อมูลกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยภาพรวมทั้งหมด 8 กลุ่ม ช่วงที่ 2 การประเมินศักภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ช่วงที่ 3 กระบวนการจัดการนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ และช่วงสุดท้ายการทดสอบการยอมรับผลิตภัณฑ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ผลการศึกษาช่วงที่ 1 การสำรวจกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด ปรากฏผลการสำรวจวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด พบว่า ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ มีการก่อตั้งวิสาหกิจชุมชน ส่วนใหญ่เกิดจากการชักชวนของผู้นำ (ร้อยละ 75.61) รองลงมา เกิดจากความต้องการของคนในชุมชน (ร้อยละ 23.41) จำนวนสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมากที่สุด 21-30 คน(ร้อยละ 82.93) รองลงมาคือ 11-20 คน (ร้อยละ 17.07) มีระยะเวลาในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจนับตั้งแต่ก่อตั้ง มากที่สุด 5-10 ปี (ร้อยละ 43.90) รองลงมาคือ 10 ปี ขึ้นไป (ร้อยละ 36.59) ที่มาของทุนในการประกอบวิสาหกิจชุมชน ส่วนใหญ่เป็นเงินทุนของสมาชิก (ร้อยละ 95.12) จำนวนเงินทุนเริ่มต้นของกลุ่ม ส่วนใหญ่ไม่เกิน 50,000 บาท (ร้อยละ 76.59) รองลงมาคือ 50,000 – 100,000 บาท (ร้อยละ 23.41)

แนวทางการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลา พบว่า มีตราผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและโดยเป็นการจ้างออกแบบโลโก้และสั่งผลิตในแต่ละครั้ง มีการใช้เทคโนโลยีในการโฆษณาสินค้าและบริการในนามบุคคลผ่านแอปพลิเคชัน ได้แก่ Line, Facebook แต่ยังไม่มีการขายออนไลน์ภายใต้ชื่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เช่น Facebook, Line ในด้านการบริหารจัดการข้อมูลของวิสาหกิจชุมชนยังไม่มีการบันทึกฐานข้อมูลลูกค้าด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ แต่มีการบันทึกลงในเอกสารสมุดบัญชีปกติ มีการขนส่งผลิตภัณฑ์ ทางไปรษณีย์ไทยและขนส่งเอกชน เช่น Kerry, Flash วิสาหกิจชุมชนได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐเข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ หลักการและคุณสมบัติในการรับรองระดับของผลิตภัณฑ์ และมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ เข้ามาให้ความรู้ เกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลาภายใต้โครงการยุวชนอาสา มีการนำเสนอผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน มีการนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด เช่น ปลาส้ม, ปลาแดดเดียว, หม่ำไข่ปลา ไปจำหน่ายตามเทศกาลและจัดนิทรรศการตามงานต่าง ๆ มีการรักษาจัดการสภาพผลิตภัณฑ์ให้มีความสด สะอาด ปลอดภัย ชิ้นส่วนวัตถุดิบที่เหลือจากการแปรรูปจะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น เกล็ดปลา นำไปทำเป็นปุ๋ยหมักหรือน้ำหมักชีวภาพ บางส่วนนำไปฝังกลบเพื่อไม่ให้ส่งกลิ่นเหม็นต่อชุมชน การเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนพร้อมจะเรียนรู้และรับฟังความคิดเห็นต่าง ๆ จากหน่วยงานที่เข้ามาส่งเสริมผลิตภัณฑ์ภายในชุมชนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ รวมไปถึงรูปแบบบรรจุภัณฑ์แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายและเพิ่มช่องทางเลือกให้กับผู้บริโภค โดยการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารการขายสินค้าออนไลน์ผ่านแอปพลิเคชัน เช่น Line, Facebook เป็นต้น

ผลการศึกษาช่วงที่ 2

การประเมินศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำ (ปลาส้ม) บ้านสะอาดนาทม อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เนื่องจากมีความพร้อมในด้านศักยภาพครบทุกด้านและมีความ

กระตือรือร้นในการพัฒนาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ จึงเป็นกลุ่มตัวอย่างหลักในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ เกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง คือ ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม ด้านการจัดการผลิตภัณฑ์ ด้านความพร้อมของบุคลากร และด้านความพร้อมของวัตถุดิบ มีพื้นที่ติดบริเวณเขื่อนลำปาว มีผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่ยอมรับและโดดเด่นเพียงแค่ “ปลาส้ม” และปัญหาของกลุ่มคือ หากมีกลุ่มลูกค้าที่ต้องการเพิ่มทางเลือก ในกรณีที่ไม่ชอบรับประทาน “ปลาส้ม” เนื่องจากมีรสชาติเปรี้ยว ทำให้ไม่มีผลิตภัณฑ์ที่ทดแทนได้ จึงเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักและมีความพร้อมในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

จากข้อมูลการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำ (ปลาส้ม) บ้านสะอาดนาทม อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีดังนี้

1) รูปแบบการดำเนินการกลุ่ม ผู้นำกลุ่มประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ทำสวน ในช่วงที่คนในชุมชนมีการจับปลา จากเขื่อนลำปาว เพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือนมีปริมาณมากเกินความต้องการ เนื่องจากไม่มีวิธีการเก็บรักษาปลาสดให้คงอยู่ได้นาน ดังนั้นจึงนำปลามาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับ “ปลา” จึงมีการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยมีสมาชิกที่เข้าร่วมกลุ่มจำนวน 30 คน ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตรจังหวัดกาฬสินธุ์ และ OTOP นวัตวิถี จังหวัดกาฬสินธุ์

2) ผลิตภัณฑ์แปรรูปปลาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน คือ ปลาส้ม ซึ่งมีคุณค่าทางโภชนาการอาหาร มีรสชาติอร่อย ใหม่สดสะอาด ที่สำคัญผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังสามารถนำไปปรุงแต่งเป็นอาหารได้หลากหลายเมนู

3) ความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ วิสาหกิจชุมชน ต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความ หลากหลาย และใช้เทคโนโลยีและอุปกรณ์ในกระบวนการผลิตที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

4) จากการระดมความเห็นจากการประชุมเห็นควรเพิ่มสินค้าจากการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลาให้หลากหลายขึ้นและหาจุดเด่นที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน จึงเลือกที่จะสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ คือ ทอดมันลีลา ที่มีวัตถุดิบหลักคือปลาตองกรายจากเขื่อนลำปาวและมะพร้าวบ้านสะอาดนาทม

ผลการศึกษาช่วงที่ 3

กระบวนการสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์แปรรูปของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำ (ปลาส้ม) บ้านสะอาดนาทม อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ภายใต้ความมีส่วนร่วมของชุมชน จัดประชุม participatory action research เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและหาแนวทางแก้ไขปัญหา จากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและหาแนวทางแก้ไขปัญหา แนวทางการพัฒนาและการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ภายใต้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการหาแนวทางร่วมกัน กำหนดกรอบประเด็นการศึกษาผ่านการระดมความคิดเห็นจากสมาชิกวิสาหกิจชุมชน มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1) แนวทางการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ ได้การจัดประชุมเพื่อปรึกษาหารือ ระดมความคิดเห็นในการสร้างสรรค์แปรรูปผลิตภัณฑ์ใหม่ มีจำนวนผู้เข้าร่วมประชุม ได้แก่ คณะผู้วิจัย ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมจำนวน 30 คน ระหว่างวันที่ 1-2 ตุลาคม 2563 ณ ศาลากลางชุมชนบ้านสะอาดนาทม อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ประเด็นการพัฒนาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ภายใต้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นบ้านสะอาดนาทม ซึ่งต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ คือ **ทอดมันลีลา** มีวัตถุดิบหลัก คือ **ปลาตองกราย** ที่มีปริมาณมากบริเวณเขื่อนลำปาว ซึ่งมีเนื้อเนียนเหนียวนุ่ม รสชาติหวาน อร่อย เป็นแหล่งโปรตีนที่ดี มีวิตามิน และกรดไขมันโอเมก้า 3 ที่สำคัญต่อร่างกาย มีประโยชน์ต่อสุขภาพ และได้เพิ่มวัตถุดิบ คือ **มะพร้าวขูด** ที่มีรสชาติหวาน หอม มีส่วนผสม

ของไขมันเพื่อให้เส้นใยอาหาร ให้พลังงาน เข้าไปในกระบวนการผลิต อีกทั้งมะพร้าวสะท้อนความเป็นชุมชนบ้านสะอาดนาทม คือ เนื้อมะพร้าวมีความสะอาด มีความบริสุทธิ์ ซึ่งตรงกับคำว่า “สะอาด” ตรงกับชื่อของบ้านสะอาดนาทม โดยมีผ่านการรับรองมติการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนและคนในชุมชนได้สูตรอาหารทอดมันปลาที่มีคุณภาพและรสชาติที่ดีจากการใช้ปลาตองกรายและมะพร้าวขูด

2) การรวบรวมข้อมูลผลิตภัณฑ์แนวทางการพัฒนาตลอดจนวิธีการและกระบวนการวัตถุดิบในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ทำปฏิบัติทดลองทอดมันหลากหลายวิธีการที่แตกต่างกันเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ตัวอย่างที่มีคุณคุณภาพและความอร่อยและสมบูรณ์ที่สุด

3) การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากประเด็นที่สำคัญของการเลือกใช้ทรัพยากรวัตถุดิบ ท้องถิ่นในการดำเนินการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ภายใต้สิ่งที่มีอยู่เดิมเพิ่มเติมคือความแปลกใหม่และทันสมัยนั้น องค์ความรู้ที่สำคัญของชุมชนท้องถิ่นบ้านสะอาดนาทม คือ การหาปลา โดยอาศัยภูมิปัญาท้องถิ่นในการหาปลาเพื่อการดำรงชีวิตสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ทั้งนี้ชุมชนบ้านสะอาดนาทม มีพื้นที่เอื้ออำนวยในการ หาปลาโดยมีพื้นที่ติดเขื่อนลำปาวซึ่งมีปริมาณปลาในเขื่อนจำนวนมากและมีการสร้างรายได้จากการขายปลาสด และปลาแปรรูป ซึ่งปลาตองกรายเป็นปลาอีกชนิดหนึ่งที่ชาวบ้านนิยมนำมาแปรรูปจากองค์ความรู้ของชุมชนผสานกับความรู้ทักษะเดิมจากการแปรรูป “ปลาส้ม” และนำมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เรียกว่า“ทอดมันลีลา” ซึ่งมีวิธีการผลิตแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบดั้งเดิม และปรับปรุงสูตรอาหารที่มีการนำ **มะพร้าวขูด** มาเป็นส่วนประกอบได้เพิ่มรสชาติและความหอมอร่อยมากยิ่งขึ้น

4) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อเป็นต้นแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ภายใต้แนวคิดภูมิปัญญาของชุมชน ซึ่งมีกระบวนการในการดำเนินการ ดังนี้ กระบวนการผลิต การสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ของชุมชนเป็นสร้างความแตกต่าง และสร้างอรรถประโยชน์ต่อผู้ซื้อผลิตภัณฑ์สูงสุด คณะผู้วิจัยและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนทำการศึกษาผลประโยชน์และเอกสารแนวทางในการทำทอดมันปลา และได้ทดลองและปรับปรุงสูตรแบบดั้งเดิมและภูมิปัญญาในท้องถิ่นในการผลิตด้วยส่วนผสมของวัตถุดิบที่แตกต่างกันจนกระทั่งได้สูตรที่ลงตัวของการทำ **ทอดมันลีลา** จากภูมิปัญญาชาวบ้านและประสบการณ์ของสมาชิก ให้ได้รสชาติและความอร่อย มีคุณประโยชน์และความอร่อย ได้มีการใส่มะพร้าวแก่ขูด เป็นส่วนผสมเพิ่มรสชาติและเนื้อสัมผัส คุณค่าทางโภชนาการที่เพิ่มขึ้น เพื่อให้เกิดรสชาติที่มีความหอมและมันในเนื้อทอดมันลีลา สืบเนื่องจากทางวิสาหกิจชุมชนได้มองเห็นว่ามีมะพร้าวปลูกในชุมชน จึงง่ายต่อการหาและใช้วัตถุดิบ เป็นการส่งเสริมทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นตลอดจนการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับ **ปลาตองกราย** เขื่อนลำปาว และ **มะพร้าว** ที่มีในพื้นที่ชุมชนบ้านสะอาดนาทม จากสูตรแนวทางการพัฒนาทอดมันจะต้องมีการทดสอบความชอบของผลิตภัณฑ์ก่อนการวางจำหน่ายจริง มีขั้นตอนการผลิต ส่วนประกอบ ปริมาณ และวิธีการทำทอดมันลีลา ดัง Table 1

Table 1. The Ingredients for producing Leela Fried Fish cake.

Component	Amount	How to make Leela Fried Fish cake.
1) Grated tong fish meat	1 Kg.	(1) The finely chop the fish meat, then pound the fish meat and mix it with curry paste.
(2) Chicken eggs	2 Eggs	(2) Mix the fish and curry paste until it's sticky. Scoop into a basin, add eggs, yard long beans, Shredded kaffir lime leaves, knead well, add fish sauce, Granulated sugar, and grated coconut. Taste until it's mellow.
(3) yard long beans	2 Measuring cups	(3) The fish meat mixed together and tasted, shaped and fried into round balls, then pressed flat.
(4) Fish sauce	3 Tablespoons	(4) Put a lot of vegetable oil in the pan. Use medium heat. When the oil is hot, add the Fried Fish cake. and fry for about 3-5 minutes. When golden and fragrant, use a wire rack to scoop the Fried Fish cake. out of the oil and set aside on a tray to drain the oil.
(5) Shredded kaffir lime leaves	1 Measuring cup	
(6) Granulated sugar		
(7) Curry paste	1 Tablespoon	
(8) Grated mature coconut	1 Cup	
	1 Cup	

5) ออกแบบโลโก้และบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยการจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแบบมีส่วนร่วมและคัดเลือกรูปแบบร่วมกัน เพื่อการสร้างการรับรู้และการจดจำแบรนด์ทางการตลาดซึ่งนำมาสู่การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ร่วมกันในการออกแบบบรรจุภัณฑ์และโลโก้ เพื่อนำไปใช้กับผลิตภัณฑ์ทอดมันลีลาในการเสนอขายและการวางจำหน่าย ในการออกบูธจำหน่ายผลิตภัณฑ์ โดยมีการจำหน่ายสินค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่หลากหลาย ได้แก่ ปลาส้ม ปลาแห้ง ปลาร้า โดยเฉพาะ ทอดมันลีลาเป็นต้น

Figure 1 The Logo and packaging design of the community enterprise group, logo with community history, packaging box, packaging box expected.

ผลการศึกษาช่วงที่ 4

การทดสอบการยอมรับผลิตภัณฑ์ ใช้วิธีการแจกแบบสำรวจการยอมรับผลิตภัณฑ์ โดยใช้แบบสอบถาม โดยวิธีการเจาะจงกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญสำรวจจากการสำรวจคนในชุมชน จำนวน 20 คน และนักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภคภายนอกชุมชน จำนวน 40 คน รวมจำนวน 60 คน ที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทอดมันลีลา โดยแบ่งออกเป็นการทดสอบความพอดีของตัวอย่างผลิตภัณฑ์ รายละเอียดดัง Table 2

Table 2. The direction of fit of product Leela Fried Fish cake.

Attribute	Direction of fit of product samples				
	Too weak (percentage)	Slightly too soft (percentage)	Just right (percentage)	Slightly too dark (percentage)	Too dark (percentage)
Appearance	-	3.30	88.30	8.40	-
Color	-	10.00	73.30	11.70	5.00
Smell	-	3.30	75.00	16.70	5.00
Taste	-	-	73.40	23.30	3.30
Toughness	-	-	75.00	23.30	1.70
Overall product liking	-	5.53	76.82	13.90	3.75

จาก Table 2 ทิศทางความพอดีของตัวอย่างผลิตภัณฑ์ พบว่า ส่วนใหญ่มีความพอดีทั้งในด้านลักษณะที่ปรากฏ สี กลิ่น รสชาติ ความข้นหนืด และมีความชอบผลิตภัณฑ์โดยรวม

ข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุงและพัฒนา ส่วนใหญ่ชอบรับประทานทอดมัน ผลิตภัณฑ์ทอดมันลีลาวางจำหน่ายสนใจซื้อ และรูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่ต้องการซื้อ เป็นลักษณะถุงพลาสติกปิดผนึก /กล่อง

วิจารณ์

การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ภายใต้ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำ (ปลาส้ม) บ้านสะอาดนาทม อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ดำเนินการแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนและคนในชุมชนตลอดจนคณะผู้วิจัย ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สามารถสรุปออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1) การสำรวจกลุ่มวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลา มีการใช้เทคโนโลยีในการโฆษณาและจัดการข้อมูลลูกค้า เช่น Line, Facebook และยังเน้นการส่งเสริมการขายออนไลน์ มีการนำผลิตภัณฑ์เสนอขายตลาดและนิทรรศการต่าง ๆ พร้อมรักษาคุณภาพสินค้าและการใช้ประโยชน์จากชิ้นส่วนที่เหลือของวัตถุดิบในการนำไปใช้ในวิธีการต่าง ๆ และยังส่งเสริมการเรียนรู้และรับฟังความคิดเห็นเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยการใช้เทคโนโลยีสื่อสารและการขายสินค้าออนไลน์ผ่านแอปพลิเคชันช่วยสร้างรายได้ให้กับวิสาหกิจชุมชนได้มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Orzoła and Szopik-Depczyńska (2023) กล่าวว่าการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์สามารถช่วยร้านค้าอีคอมเมิร์ซปรับปรุงการสื่อสารกับลูกค้า เพิ่มการแปลงยอดขาย การบริการลูกค้า และสร้างความภักดี

ประเด็นที่ 2) การประเมินศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์สามารถเพิ่มช่องทางการตลาด มีกำหนดราคาขายส่งและขายปลีก โดยคำนึงถึงความต้องการซื้อของผู้บริโภค รวมทั้งความสามารถในการผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ต้องสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่เป็นผ่านออนไลน์ สร้างผลิตภัณฑ์ที่สามารถบ่งชี้ถึงอัตลักษณ์ของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Khamboonruang (2023) กล่าวว่า การดำเนินงานในลักษณะเชิงวัฒนธรรมและสังคมท้องถิ่นกับวิสาหกิจชุมชนไม่มุ่งแสวงหาผลกำไรเกินไป ส่งเสริมอาชีพแก่สมาชิกในชุมชนมีรายได้เสริม ที่สำคัญเป็นอีกผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้ รวมถึงการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ และยกระดับผลิตภัณฑ์เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน สามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืนต่อไป

ประเด็นที่ 3)กระบวนการสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์แปรรูป เกิดการพัฒนากระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากผลิตภัณฑ์เดิมให้มีมาตรฐานและมีการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ให้มีความหลากหลายและตรงกับความต้องการของผู้บริโภค คือ ทอดมันปลาลีลา ที่ปรับและพัฒนาสูตรดั้งเดิมโดยการเพิ่มมะพร้าวขูดทำให้การผสมผสานระหว่างเนื้อปลาตองกรายที่หวาน เหนียวนุ่ม กับมะพร้าวขูดที่สด หอม หวาน ที่ลงตัวระหว่างรสชาติเนื้อสัมผัส และคุณค่าทางโภชนาการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phugan *et al*. (2023) กล่าวว่าความต้องการที่สำคัญคือการพัฒนาความรู้และทักษะในการแปรรูป และการเผชิญหน้ากับความแข่งขันทางตลาดถือเป็นความท้าทายของวิสาหกิจชุมชน โดยให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาศัยวัตถุดิบหลักภายในชุมชน และคำนึงถึงหลักโภชนาการทางด้านอาหาร ทั้งนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการผลิตภัณฑ์ให้มีมาตรฐานความสะอาด การประกอบอาหารต้องใช้วัสดุอุปกรณ์ที่สะอาด ผู้ประกอบอาหารควรรักษาความสะอาด ใส่ถุงมืออนามัย และหน้ากากอนามัยป้องกันเชื้อโรค ในขณะที่ดำเนินการผลิตและการแปรรูป ตลอดจนชุมชนได้ตระหนักถึงการต่อยอดและพัฒนา

ผลิตภัณฑ์ภายใต้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการอนุรักษณ์ทรัพยากร และทักษะทางด้านการประมงของชุมชนในการประกอบอาชีพ

ประเด็นที่ 4) การยอมรับผลิตภัณฑ์ การทดสอบความยอมรับของผลิตภัณฑ์ทอดมันลีลามีความพอดีในด้านลักษณะที่ปรากฏ เช่น สี กลิ่น รสชาติ ความข้นหนืด และมีความชอบโดยรวม ส่วนใหญ่มีความพอใจในผลิตภัณฑ์ และมีข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงรูปแบบการบรรจุภัณฑ์และสภาพผลิตภัณฑ์ที่ต้องการซื้อ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Hellali and Koraï (2023) กล่าวว่า การยอมรับได้รับอิทธิพลอย่างมากจากการรับรู้ถึงประโยชน์ และทัศนคติต่อผลิตภัณฑ์

สรุป

การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ภายใต้ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำ (ปลาส้ม)บ้านสะอาดนาทม อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ทำให้เกิดผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลง เสริมสร้างมูลค่าและโอกาสในตลาด ช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับปลาเขื่อนลำปาวและมะพร้าว เพิ่มรายได้ให้กับชุมชนและสร้างความสัมพันธ์และความรักในชุมชนแสวงหาช่องทางการจำหน่ายใหม่ ๆ เช่นการขายออนไลน์ ทำให้เกิดความภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และความสำคัญของทรัพยากรภูมิปัญญาท้องถิ่นและพัฒนาอาชีพทางการเกษตร ทั้งยังส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐ สถาบันการศึกษาและชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ที่ให้การสนับสนุนส่งเสริมในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

Apibunyopas, J. and P. Lakkkanawanit. 2020. Business potential development of trading village fof Khaw Khunkha Chawan Khunatham Community Enterprise, Yasothon provice. Area Based Development Research Journal 12(2): 101-118. (in Thai)

Duanguppama, S. 2014. The development of good management practices of the community enterprises in Kalasin province. Journal of Community Development and Life Quality 2(2): 133-139. (in Thai)

Hellali, W. and B. Koraï. 2023. The impact of innovation level and emotional response on upcycled food acceptance. Food Quality and Preference 107(10): 104849. (in Canada)

Khamboonruang, S. 2023. Potential development of community enterprises for improvement of hill tribe embroidery products Kamphaeng Phet province. Phikun Journal 21(1): 151-168. (in Thai)

Manakij, A. and P. Pasunon. 2020. Classification of creative behaviors for product design and development of One Tambon, One Product (OTOP) entrepreneurs in Samutsongkhram province. Social Sciences Research and Academic Journal 15(2): 15-28. (in Thai)

Pantaruk, S. and O. Cheablam. 2021. Development of community enterprises and networks for health

tourism in Khanom district, Nakhon Si Thammarat province. Area Based Development Research Journal 13(1): 1-15. (in Thai)

Phugan, P., P. Pramai, S. Inket and A. Chodnakarin. 2023. Development of vegetable crisps. Academic Journal of Uttaradit Rajabhat University, 18(1): 55-67. (in Thai)

Sahi, G. K., P. Modi and S. Mantok. 2023. New product innovations in times of crisis: How did women entrepreneurs survive the COVID-19 crisis?. Industrial Marketing Management 111: 19-29. (in India)

Srinukoon, K. and K. Maraphot. 2021. Agricultural product development for agricultural tourism Ban Khlong Khuean community, Chachoengsao province. Area Based Development Research Journal 13(1): 31-43. (in Thai)

Sukjuntra, J. , K. Kanpairo, S. Srisuk and K. Na-Nakorn. 2020. Development of small halal food processing enterprises in three southern border provinces to enhance food safety. Area Based Development Research Journal 12(6): 469-485. (in Thai)

Orzoł, M., and K. Szopik-Depczyńska. 2023. ChatGPT as an innovative tool for increasing sales in online stores. Procedia Computer Science 225: 3450-3459. (in Poland)

การถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการศัตรูพืชโดยชีววิธีแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ปลูกผัก ตำบลกระสัง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

Technology Transfer of Participatory Biological Pest Management of Vegetable Growers' Group, Krasang Subdistrict, Krasang District, BuriRam Province

*ประยูร มาลีหวล และ ไชยธีระ พันธุ์ภักดี**

*Prayoon Maleehuan and Chaiteera Panpakdee**

สาขาวิชาการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จ.ขอนแก่น 40002

Department of Agricultural Extension and Development, Faculty of Agriculture, Khon Kaen University, Khon Kaen 40002, Thailand

*Corresponding author: E-mail: chaitpa@kku.ac.th

(Received: January 22, 2024; Revise: March 3, 2024; Accepted: March 21, 2024)

Abstract: This study attempted to disseminate knowledge and expertise in biological pest management of farmers, emphasizing the modification of their practices using biological agents while reducing dependence on chemical inputs in vegetable fields. Employing participatory action research (PAR), the study engaged 25 members of a vegetable growing group in Krasang sub-district, Krasang district, BuriRam province. The study unfolded in 3 sequential stages: 1) Analysis of the group contexts, 2) Transferring biotechnology methods through workshops and participatory action, and 3) Monitoring and evaluation. The findings revealed an enhancement in knowledge and understanding towards the expansion of biological substances. There was a substantial increase, rising from 16 percent to 69 percent, in the accurate application of these methods in their plots. This positive transformation was accompanied by a reduction in chemical usages, resulting in a 25.19 % decreased in production costs. The findings also indicated the emergence of adept farmers who were ready to share newfound knowledge, fostering a disposition towards using biological chemicals. This shift contributed to an upswing in membership at the Community Pest Management Center (CPMC), subsequently influencing higher vegetable prices. The safe vegetable production not only satisfied the farmers but also advanced sustainability in the group's agricultural practices.

Keywords: Technology transfer, biological substances, pest management, biological methods

บทคัดย่อ: การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ทักษะการจัดการศัตรูพืชโดยชีววิธี มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรโดยใช้สารชีวภัณฑ์และลดการใช้สารเคมีในแปลงผักด้วยการถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการศัตรูพืชเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ร่วมกับกลุ่มผู้ปลูกผัก ต. กระสัง อ. กระสัง จ. บุรีรัมย์ จำนวน 25 ราย วิธีการศึกษาคือ 1) วิเคราะห์บริบทของกลุ่ม 2) การถ่ายทอดเทคโนโลยีชีววิธีและอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 3) การติดตามและประเมินผล ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มเกษตรกรมีพื้นที่ปลูกผัก 70 ไร่ ในพื้นที่บ้านสวนใหม่และบ้านขาม ต.กระสัง ผักที่นิยมปลูกมากที่สุดคือ ผักกาดหัว จากการถ่ายทอดความรู้ทำให้สมาชิกมีทักษะการขยายสารชีวภัณฑ์ (ไตรโครเดอร์มา บาซิลลัสซับทิลิส แมลงหางหนีบ) และนำไปใช้ในแปลงของตนเพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 16 เป็นร้อยละ 69 ลด

การใช้สารเคมีส่งผลให้ต้นทุนลดลงร้อยละ 25.19 เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมลดการใช้สารเคมีและความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 96 ได้เกษตรกรต้นแบบที่มีองค์ความรู้เกิดแปลงสาธิตเพื่อใช้เป็นแปลงเรียนรู้

คำสำคัญ: การถ่ายทอดเทคโนโลยี สารชีวภัณฑ์ การจัดการศัตรูพืช ชีววิธี

คำนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 และแผนยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) วิสัยทัศน์มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้เกษตรกรเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและยกระดับมาตรฐานสินค้าเกษตร เพิ่มความสามารถในการแข่งขันภาคเกษตรด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม (Buakaew and Panpakdee, 2024) แผนพัฒนาการเกษตรข้างต้นมีเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นคงปลอดภัยด้านอาหารในครัวเรือนเพื่อเป็นหนทางไปสู่การพึ่งพาตนเองและการพัฒนาคุณภาพชีวิต วิธีการหนึ่งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของรัฐบาลที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนา (Rattanawilai, 2016) เกษตรกรจึงต้องผลิตพืชผักปลอดภัยให้สอดคล้องตามความต้องการของผู้บริโภค เป็นการช่วยลดต้นทุนการผลิต ลดปริมาณการใช้สารเคมี สร้างความเชื่อมั่นและตระหนักถึงคุณค่าของการผลิตผักปลอดภัยและยังเป็นการเพิ่มรายได้รวมถึงคุณภาพชีวิตที่ดีซึ่งจะทำให้กลุ่มเกษตรกรมีความเข้มแข็ง พัฒนาคุณภาพของผลิตผลให้ได้มาตรฐาน (Sirikesorn, 2021) นอกจากนี้สารเคมีที่ใช้ในการจำกัดโรคพืชและศัตรูพืช ส่งผลกระทบโดยตรงต่อเกษตรกร สภาพแวดล้อมและผู้เกี่ยวข้องด้วยปัญหาสารเคมีที่ตกค้างอยู่ในพืชอาหารเป็นหนึ่งในปัจจัยเสี่ยงสำคัญที่ก่อให้เกิดโรคมะเร็งและปัญหาทางสุขภาพ (Thomudtha and Thomudtha, 2021) การวางแผนการปลูกพืชที่ดีมีต้นทุนการผลิตที่เหมาะสม ส่งผลต่อการเพิ่มปริมาณผลผลิตที่ดีมีคุณภาพแต่การปลูกพืชในพื้นที่ซ้ำเดิม เมื่อเวลาผ่านไปในระยะหนึ่ง พื้นที่นั้นมักเกิดการสะสมของเชื้อที่เป็นสาเหตุของการเกิดโรคและแมลงศัตรูพืชในแปลงปลูก ทำให้เกษตรกรต้องพึ่งสารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืชทำให้มีผลต้นทุนการผลิตมากกว่าปกติ (Arreeras, 2010)

จังหวัดบุรีรัมย์เป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีการปลูกพืช ผักและสมุนไพร และเกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงมีข้อจำกัดต่อการปฏิบัติเพื่อเข้าสู่ระบบการรับรองมาตรฐานตามหลักการปฏิบัติที่ดีของผู้ปลูกพืช (Buakaew and Panpakdee, 2024) พื้นที่บ้านสวนใหม่และบ้านขาม ตำบลกระสัง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ จึงเป็นพื้นที่เป้าหมาย เพราะเกษตรกรมีการปลูกพืชผักหมุนเวียนตลอดทั้งปีโดยเฉพาะฤดูหลังการเก็บเกี่ยวข้าวนาปี มีการรวมกลุ่มผู้ปลูกพืชผัก คือ กลุ่มผู้ปลูกผักตำบลกระสัง มีสมาชิกจำนวน 31 ราย พืชผักมีมากกว่า 10 ชนิด มีการใช้สารเคมีในการกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืช จำนวน 30 ราย และกำลังเผชิญปัญหา 3 ด้านคือ 1) ปัญหาเรื่องโรคและแมลงศัตรูพืชที่สะสมอยู่ในแปลงเนื่องจากมีการปลูกพืชชนิดเดิมซ้ำ ๆ 2) ปัญหาต้นทุนเฉลี่ยต่อแปลงที่สูง และ 3) ปัญหาการใช้สารเคมีในแปลงปลูกที่เพิ่มขึ้น ทำให้ต้องเพิ่มปริมาณและความถี่ของการใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช (Krasang District Agriculture Office, 2022) จากปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยและเกษตรกรผู้ปลูกผักมีข้อสรุปร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ซึ่งได้เลือกเทคโนโลยีการจัดการศัตรูพืชโดยชีววิธีแบบมีส่วนร่วมด้วยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับเกษตรกรอาสาสมัคร เพราะเป็นวิธีทางเลือกที่ทำให้เกษตรกรเกิดความพึงพอใจสูงสุด สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการควบคุมแมลงศัตรูพืชอย่างถูกวิธี (Nimkingrat, 2022) เพื่อลดต้นทุนการผลิต เพิ่มมูลค่าพืชผักและผลผลิตที่ปลอดภัยส่งถึงผู้บริโภคอย่างมั่นใจ โดยการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ ทักษะการจัดการศัตรูพืชโดยชีววิธีด้วยการถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการศัตรูพืชเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2) เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรในการลดการใช้สารเคมี

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษาวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ยื่นขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์และได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น เลขที่ HE 661133

เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) และการมีส่วนร่วม (participatory research: PR) และการจัดแปลงสาธิต (demonstration plot) เพื่อศึกษาหาแนวทางการจัดการศัตรูพืชโดยชีววิธีและเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการลดการใช้สารเคมีในแปลงผักของเกษตรกรในพื้นที่บ้านสวนใหม่ หมู่ที่ 3 และบ้านขาม หมู่ที่ 14 เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักตำบลกระสัง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนมิถุนายน 2566 - กุมภาพันธ์ 2567 และแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาบริบททั่วไปของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักตำบลกระสัง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ มีวิธีการรวบรวมข้อมูลและผู้ให้ข้อมูลเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) คณะกรรมการบริหารกลุ่มซึ่งเป็นผู้นำกลุ่ม จำนวน 3 ราย ได้แก่ ประธาน รองประธานและเลขานุการของกลุ่ม เนื่องจากเป็นผู้ที่มีข้อมูลกลุ่ม ประวัติความเป็นมาของกลุ่ม รายงานการประชุม รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่ม มีประเด็นคือ ประวัติความเป็นมา การก่อตั้งกลุ่ม กิจกรรมกลุ่ม ความต้องการของกลุ่มในการพัฒนา ปัญหาในการผลิตผักของกลุ่มฯ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi structure interview) พร้อมทั้งมีการจดบันทึกระหว่างสนทนาและนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และเรียบเรียงข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

2) เกษตรกรอาสาของกลุ่มผู้ปลูกผักที่สมัครเข้าร่วมโครงการวิจัยฯ จำนวน 25 ราย จากสมาชิกกลุ่ม 31 ราย ซึ่งกลุ่มเป้าหมาย 25 ราย เป็นเกษตรกรที่มีความสนใจและต้องการใช้สารชีวภัณฑ์ในแปลงของตนเอง ประเด็นคือ ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร ข้อมูลสภาพพื้นฐานด้านการผลิต เศรษฐกิจและสังคม ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ (interview) ร่วมการสังเกต ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ขั้นตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกร มีประเด็นย่อยคือ 1.1 สภาพพื้นฐานทางสังคมของเกษตรกร 1.2 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจของเกษตรกร ขั้นตอนที่ 2 สภาพการผลิตผักและปัญหาในการผลิตผักของเกษตรกร มีประเด็นย่อยคือ 2.1 ข้อมูลสภาพการผลิตผัก 2.2 ข้อมูลต้นทุนการผลิตผัก 2.3 ระดับปัญหาในการผลิตผัก 2.4 ระดับความต้องการของเกษตรกรในการแก้ปัญหาการผลิตผัก แล้วนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเป็นค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ด้วยโปรแกรม Microsoft Excel เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มและเรียบเรียงเพื่อตอบตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบและถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการศัตรูพืชโดยชีววิธีแบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้ปลูกผักตำบลกระสัง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการศัตรูพืชโดยชีววิธีและกิจกรรมในแปลงสาธิตร่วมกัน ซึ่งขั้นตอนวิจัยที่ 2 นี้แบ่งกิจกรรมออกเป็น 3 กิจกรรมย่อย

กิจกรรมย่อยที่ 1 จัดเวทีประชุมและกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (focus group) ประกอบกับจดบันทึกในเวทีการประชุมของกลุ่มผู้ปลูกผักตำบลกระสัง ผู้วิจัยได้เลือกประเภทลักษณะการสนทนากลุ่มแบบกลุ่มเดี่ยว (single focus group) เป็นการจัดสนทนากลุ่มเชิงการอภิปรายเชิงโต้ตอบในประเด็นที่กำหนดของกลุ่มและคณะผู้อำนวยความสะดวกเป็นกลุ่มเดียวแบบทีเดียว (Nyumba *et al*., 2018; Urwongse, 2019) มีผู้เข้าร่วมสนทนาจำนวน 6 คน จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรอำเภอ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานเทศบาลในพื้นที่ พ่อค้าในพื้นที่ วิทยากรกระบวนการจัดเวทีชุมชนและตัวแทนกลุ่มเกษตรกร 2 คน สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผักเข้าร่วมรับฟังการสนทนาในบริเวณหน้าเวทีและนักวิจัยเป็นผู้จดบันทึก ซึ่งใช้แบบสนทนากลุ่มและใช้วิธีจดบันทึกข้อมูลตามประเด็นข้อคิดเห็นปัญหาและอุปสรรคในการผลิตผัก แล้วให้มีมติในที่ประชุมกลุ่มให้คะแนนปัญหาที่ต้องการแก้ไข ซึ่งประเด็นวิเคราะห์จะเลือกประเด็นปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นและมีความจำเป็น

กิจกรรมย่อยที่ 2 เป็นกิจกรรมถ่ายทอดความรู้เทคโนโลยีชีววิธี ให้แก่สมาชิก จำนวน 25 ราย

โดยให้สมาชิกกลุ่มเลือกสารชีวภัณฑ์ที่ต้องการให้ผู้วิจัยถ่ายทอดความรู้และนำมาใช้ในแปลงสาธิตโดยให้สมาชิกเรียงลำดับความจำเป็น 1, 2, 3 ตามลำดับ และใช้แบบสอบถามก่อนอบรมและหลังอบรม ในประเด็น เช่น 1) รู้จักและขยายเชื้อสารชีวภัณฑ์ทั้ง 3 ชนิดเป็นหรือไม่ 2) เกษตรกรเคยนำสารชีวภัณฑ์ไปใช้ในแปลงหรือไม่ หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงจัดอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีการขยายเชื้อสารชีวภัณฑ์และการนำสารชีวภัณฑ์ไปใช้ประโยชน์ ผู้วิจัยเป็นวิทยากรกระบวนการบรรยายพร้อมสาธิตวิธีการขยายสารชีวภัณฑ์ เพื่อให้เกษตรกรอาสาสมัครเข้าร่วมโครงการฝึกปฏิบัติร่วมกัน

กิจกรรมย่อยที่ 3 เป็นกิจกรรมเรียนรู้ในแปลงสาธิตร่วมกัน จำนวน 1 แปลง ซึ่งวางแผนออกแบบแปลงร่วมกัน เช่น การทำร่องแปลง การกำหนดระยะการปลูกผักเป็นแถว (จากเดิมหว่านเมล็ด) และแปลงสาธิตผักจะมีการควบคุมศัตรูพืชด้วย การใช้สารชีวภัณฑ์ เกษตรกรอาสาสมัครเข้าศึกษา สำรวจแมลงศัตรูพืชที่พบในแปลงสาธิตหลังจากที่ใช้สารชีวภัณฑ์

ทุกกิจกรรมย่อยผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยวิธีการการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ตามแบบของ Crane and O'Regan (2010) โดยใช้แบบการสังเกตและการจดบันทึกข้อมูลตลอดการสังเกตจะเกิดขึ้นในช่วงการถ่ายทอดความรู้ฯ ผู้วิจัยจะสังเกตปฏิกิริยาของอาสาสมัครว่ามีความสนใจในการร่วมกิจกรรมหรือไม่ โดยการเก็บข้อมูลนั้นจะมีการประเมินจากการปฏิบัติร่วมกัน

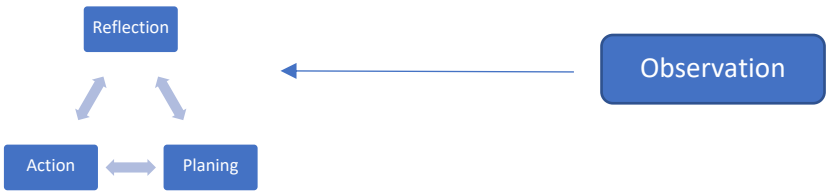

Figure 1. Process of participatory action research (Crane and O'Regan, 2010)

การดำเนินการประกอบด้วย 4 ขั้นตอนย่อย (Figure 1) ได้แก่

1. การวางแผน (planning) สมาชิกกลุ่มและผู้วิจัยดำเนินการประชุมร่วมออกแบบแปลงสาธิตและการเลือกใช้สารชีวภัณฑ์ที่เหมาะสมกับชนิดพืชปลูก แนวทางการทำงานในแต่ละขั้นตอนเพื่อวางแผนงานปฏิบัติงานร่วมกัน

2. การลงมือปฏิบัติการตามแผน (action) สมาชิกกลุ่มดำเนินกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ร่วมกัน

3. การสังเกตการณ์ (observation) ในขณะที่สมาชิกกลุ่มดำเนินกิจกรรม ผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (participant observation) ในการทำกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มมีประเด็นสังเกต คือ 1) ขั้นตอนการปฏิบัติ และ 2) ผลการปฏิบัติ

4. การสะท้อนกลับ (reflection) หลังจากเสร็จการทำกิจกรรม สมาชิกกลุ่มและผู้วิจัยได้นำผลที่ได้จากการปฏิบัติมาประเมินผลการดำเนินงาน โดยให้สมาชิกทุกคนเสนอความคิดเห็นต่อผลที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งร่วมกันวางแผนพัฒนาแปลงจนกว่าจะได้ผลที่เป็นที่พอใจของทุกคน โดยวัดจากให้ทุกคนร่วมออกความคิดเห็น และสรุปตามมติความเห็นของเสียงจำนวนมาก

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยชีววิธีของกลุ่มผู้ปลูกผักตำบลกระสัง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 25 ราย ประเด็นการประเมิน คือ 1) การปฏิบัติตามการฝึกอบรม ศักยภาพของเกษตรกร จากการสังเกตของผู้วิจัยแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การคำนวณร้อยละ (percentage) 2) ผลผลิตและต้นทุนการผลิตผัก โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิของเกษตรกรที่มีการจดบันทึกผลผลิตที่ส่งให้พ่อค้า เปรียบเทียบผลผลิตผักหลังเข้าร่วมโครงการ วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ T-Test Dependent และหาค่าเฉลี่ย (mean) ด้วยโปรแกรม Microsoft Excel (ซึ่งเป็น

จำนวนประชากรทั้งหมดที่มีการนำสารชีวภัณฑ์แต่ละชนิดไปใช้ตามผลการศึกษา) 3) จัดประชุมเพื่อรวบรวมและสรุปการประเมินความพึงพอใจต่อผลการจัดการศัตรูพืชเครื่องมือที่ใช้ได้แก่แบบสอบถามความพึงพอใจ มีประเด็นการประเมินดังนี้ เทคโนโลยีของการขยายเชื้อราไตรโคเดอร์มา เชื้อบาซิลลัส ซับทิลิส (BS) แมลงหางหนีบ ต้นทุนการผลิต ปริมาณผลผลิต เทคโนโลยีชีววิธีช่วยลดการใช้สารเคมีในแปลงผัก ใช้เครื่องมือ rating scale วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยระดับคะแนนความพึงพอใจ แบ่งออกเป็น 5 ระดับ โดยใช้เกณฑ์ (Best, 1981) ดังนี้ 4.51 - 5.00 หมายถึง ระดับความพึงพอใจมากที่สุด 3.51 – 4.50 หมายถึง ระดับความพึงพอใจมาก 2.51 – 3.50 หมายถึง ระดับความพึงพอใจปานกลาง 1.51 – 2.50 หมายถึง ระดับความพึงพอใจน้อย 1.00 – 1.50 หมายถึง ระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด (Chaiyaporn and Chenkwan, 2022) และ 4) การประเมินผลด้านพฤติกรรมของเกษตรกร ประเมินผลหลังการอบรมใช้เทคนิคการสังเกต คือ การสังเกตอิริยาบถในการปฏิบัติหลังจากอบรม บริบททางสังคม สามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ได้ ใช้หลักของการสะท้อนกลับ (reflection) วิธีการให้คะแนนมีการวัดประเมินผล คือ เกษตรกรสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการคัดเลือกผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดแล้วได้นำสารชีวภัณฑ์ไปใช้ในแปลงปลูกของตนเองอย่างต่อเนื่อง สามารถถ่ายทอดประสบการณ์และองค์ความรู้ให้สมาชิกกลุ่มหรือคนที่สนใจนำไปปฏิบัติและใช้ในแปลงปลูก ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกสะท้อนการเรียนรู้จะเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ประกอบผลจากการเข้าร่วมโครงการ (Teddlie and Tashakkori, 2009)

ผลการศึกษา

การถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการศัตรูพืชโดยชีววิธีแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ปลูกผักตำบลกระสัง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ มีผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

1. บริบทของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักตำบลกระสัง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

จากการศึกษาข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาด้วยการทบทวนวรรณกรรมร่วมกับการสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ปลูกผักตำบลกระสัง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า บ้านสวนใหม่และบ้านขามของตำบลกระสังเป็นแหล่งผลิตผักกาดหัว (หัวไชเท้า) ที่สำคัญ มีชื่อเสียงในระดับต้นของตลาดอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ตลาดอำเภอกระสังและตลาดอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เกษตรกรเกิดการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มเกษตรกรเพื่อปลูกพืชผัก รวบรวมผักให้พ่อค้าคนกลางและแลกเปลี่ยนปัญหาต่าง ๆ ในกลุ่มและมีการตั้งราคาขายเอง กลุ่มมีสมาชิกจำนวน 31 ราย เป็นเพศหญิง 22 ราย เพศชาย 9 ราย อายุเฉลี่ย 51.96 ปี มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนโดยเฉลี่ย 1.76 ราย มีพื้นที่ปลูกผักประมาณ 70 ไร่ ซึ่งปลูกแบบสวนและปลูกเป็นพืชผักหลังนา พืชผักที่ปลูกมีมากกว่า 10 ชนิด ได้แก่ 1. ผักกาดหัว 2. ถั่วฝักยาว 3. ฟักทอง 4. พริก 5. มะเขือ เป็นต้น นิยมแปรรูปผลผลิตเป็นผักกาดหัวหมักเค็มและหัวผักกาดหวานที่เรียกว่า หัวไชโป๊ว ทางกลุ่มได้จำหน่ายทั้งในรูปแบบผักกาดหัวสดและผักกาดหัวหมักเค็มให้กับพ่อค้าคนกลาง พ่อค้าตลาดในเขตพื้นที่อำเภอกระสัง ในส่วนของหัวผักกาดหวาน (หัวไชโป๊ว) ทางกลุ่มผลิตให้กับโรงงานเจริญชัยสุรินทร์ (ตราสามผึ้ง ตราม้าบิน ช้างสามเชือก) และโรงเรียนอนุบาลกระสัง

2. การถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการศัตรูพืชโดยชีววิธีแบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้ปลูกผักตำบลกระสัง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

กิจกรรมย่อยที่ 1 ผลการจากจัดเวทีประชุมเกษตรกรผู้นำด้วยการวิเคราะห์บริบทของกลุ่มและชุมชน มีผู้เข้าร่วมอบรม จำนวน 33 ราย ได้แก่ เกษตรกรผู้กลุ่มปลูกผักตำบลกระสัง พ่อค้าผักในพื้นที่ ตัวแทนจากเทศบาลตำบลอุดมธรรม วิทยากรกระบวนการจากสำนักงานเกษตรอำเภอกระสัง และมีความสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการวิจัยครั้งนี้ 25 ราย

Figure 2. Organizing a forum for farmer group member meetings (A), Organizing a community forum (B),(C) Dividing into groups to express ideas together (D)

ผลจากจัดเวทีชุมชนในหัวข้อ ปัญหาในการผลิตผักกาดหัว เกษตรกรได้ร่วมกันสะท้อนปัญหาและพบประเด็นปัญหาดังนี้ (1) ปุ๋ยเคมีราคาสูง (2) การเข้าทำลายของศัตรูพืชได้แก่ โรครากเน่าโคนเน่าและเพลี้ยอ่อน และสารเคมีป้องกันกำจัดการเข้าทำลายของศัตรูพืชมีราคาสูง (3) ความต้องการของพ่อค้าในพื้นที่และเกษตรกรต้องการผักที่ปลอดภัย (4) ต้องการแปลงสาธิตตัวอย่าง แนวทางแก้ไข (1) ปุ๋ยเคมีราคาสูง แนวทางการแก้ไขคือ การใช้ปุ๋ยหมักหรือคอกแทนปุ๋ยเคมี (2) การเข้าทำลายของศัตรูพืชและสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีราคาสูง แนวทางการแก้ไขคือ ใช้สารชีวภัณฑ์แทนการใช้สารเคมีที่มีราคาสูง (3) ความต้องการของพ่อค้าในพื้นที่ต้องการผักที่ปลอดภัย โดยผลักดันให้เกษตรกรมีผลผลิตที่ได้การรับรองมาตรฐานการผลิตทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม (good agricultural practices: GAP) เกษตรกรทุกคนที่เข้าร่วมโครงการตระหนักถึงอันตรายจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรและต้องการให้หน่วยงานราชการ เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอถ่ายทอดความรู้เรื่องเทคโนโลยีการจัดการศัตรูพืช จึงได้ข้อสรุปความต้องการที่จำเป็นร่วมกันมากที่สุดคือ 1) ถ่ายทอดความรู้การจัดการศัตรูพืชโดยชีววิธี 2) แปลงสาธิตเพื่อใช้เป็นแปลงเรียนรู้ร่วมกัน

กิจกรรมย่อยที่ 2 การถ่ายทอดความรู้เทคโนโลยีการจัดการศัตรูพืช ในการจัดเวทีอบรมและถ่ายทอดความรู้เรื่อง การจัดการศัตรูพืชโดยชีววิธี ได้จัดอบรมเชิงปฏิบัติการโดยถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการใช้สารชีวภัณฑ์ (เชื้อราไตรโครเดอร์มา เชื้อบาซิลลัสซับทิลิส (BS) และแมลงหางหนีบ) ประโยชน์การนำไปใช้และวิธีการขยายสารชีวภัณฑ์ที่ถูกต้องและสมาชิกได้ฝึกปฏิบัติการขยายสารชีวภัณฑ์ร่วมกัน ได้ดำเนินกิจกรรม ณ ศาลาประชาคมบ้านสวนใหม่ และประเด็นที่ได้จากเวทีการถ่ายทอดเทคโนโลยีฯ 1) ความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการขยายสารชีวภัณฑ์เปรียบเทียบก่อนและหลังจากฝึกอบรม 2) การนำสารชีวภัณฑ์ไปใช้ได้อย่างถูกต้อง 3) เกษตรกรช่วยกันผลิตสารชีวภัณฑ์เพื่อเก็บสำรองไว้ส่วนกลาง จำนวน 250 ถุง แสดงใน Figure 3

Figure 3. Organize a forum to transfer knowledge (A), *Trichoderma* multiplication (B), Propagation of *Bacillus subtilis*. (C) Expanding the *Euborellia* sp. (D)

กิจกรรมย่อยที่ 3 การออกแบบแปลงสาธิต จำนวน 1 แปลง สมาชิกกลุ่มได้ร่วมกันออกแบบดังนี้ 1) กำหนดชนิดพืชปลูกคือผักกาดหัว 2) เลือกที่ตั้งแปลง โดยเลือกพื้นที่ของประธานกลุ่ม มีพื้นที่ 2 งาน

เนื่องจากที่ตั้งแปลงสาธิตมีความสะดวกในการเข้ามาเรียนรู้ของสมาชิก อีกทั้งความพร้อมของด้านสถานที่ อุปกรณ์ สำหรับให้สมาชิกกลุ่มได้ศึกษาร่วมกัน และได้รับการคัดเลือกเป็นเกษตรต้นแบบของการใช้สารชีวภัณฑ์ 3) รายละเอียดของแปลงสาธิตดังนี้ (1) การเตรียมดิน โดยการไถ 4 ครั้ง (2) การเตรียมวัสดุปลูกใส่ปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมักอัตรา 100 กระสอบ/ไร่ (3) การเตรียมเมล็ดพันธุ์ แช่เมล็ดผักกาดหัว 1 คืนแล้วนำมาคลุกเชื้อราไตรโคเดอร์มาสด 25 กรัม (4) การปลูก การยกร่องแปลงปลูกและกำหนดระยะปลูก 20*30 เซ็นติเมตร (5) การให้น้ำทุก 7 วันหรือความเหมาะสม (6) การใส่ปุ๋ยเคมีในช่วงเตรียมดินสูตร 15-15-15 อัตรา 50กก./ไร่ เมื่อผักกาดหัวอายุได้ 20 -25 วัน ใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 13-13-21 อัตรา 50กก./ไร่ (7) การใช้สารชีวภัณฑ์ในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช (โดยใช้ ไตรโคเดอร์มาในการฉีดพ่นทุก 7 วัน (8) การเก็บเกี่ยวผลผลิตเมื่ออายุ 40- 45 วัน (9) การจดบันทึก (10) การวิเคราะห์ประเมินผล

Figure 4. Vegetable seeds mixed with fresh Trichoderma fungus (A), Comparison plot Grown by sowing .seeds (B), Demonstration plot design activity (C), Demonstration plot (D), Survey of diseases .and insects in demonstration plots (E), Farmers analyze and classify common diseases and .insects (F), Leading farmers pass on their experiences (G)

นอกจากนี้ สมาชิกกลุ่มได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน คือ กลุ่มมีความต้องการแก้ปัญหาผ่านเวทีชุมชน ประชุมกลุ่มและกิจกรรมในการออกแบบแปลงสาธิต กำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกให้ชัดเจนในการรับผิดชอบงานต่าง ๆ เช่น การรวมกลุ่มหรือนัดหมายขยายสารชีวภัณฑ์เพื่อใช้ในแปลงสาธิตและแปลงส่วนตัว หากสมาชิกกลุ่มคนใดติดภารกิจ ก็แบ่งเวรกันผลิตขยายสารชีวภัณฑ์ เขย่าและมาดูแลสารชีวภัณฑ์ที่ขยายเชื้อไว้

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยชีววิธีของกลุ่มผู้ปลูกผักตำบลกระสัง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 25 ราย มีผลการศึกษาในแต่ลประเด็นดังนี้

3.1) การปฏิบัติตามการฝึกอบรม จัดอบรมช่วงเดือนกันยายน 2566 การประเมินโดยใช้แบบสอบถามและสังเกตพฤติกรรมการขยายสารชีวภัณฑ์ และหลังจากที่เกษตรกรผ่านการอบรมแล้ว 30 วัน มีการปลูกผักกาดหัวช่วงเดือนตุลาคม 2566 โดยสารชีวภัณฑ์ที่เกษตรกรได้ขยายไว้จะสามารถนำไปใช้ในแปลงปลูกของตนเอง หลังจากนั้นจึงประเมินผลการนำไปใช้สารชีวภัณฑ์ไปใช้ภายในเดือนพฤศจิกายน 2566 เนื่องจากเป็นช่วงที่เกษตรกรเก็บผลผลิต ผลการศึกษาโดยรวมพบว่าเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการขยายสารชีวภัณฑ์จากร้อยละ 37 เป็นร้อยละ 100 และนำไปปฏิบัติอย่างถูกต้องในแปลงของตนเองเพิ่มจากเดิมก่อนเข้าร่วมอบรมร้อยละ 16 เป็นร้อยละ 69 สมาชิกกลุ่มมีทักษะ

ความรู้ความเข้าใจและผลิตขยายเชื้อชีวภัณฑ์มากที่สุดคือ เชื้อราไตรโคเดอร์มา 17 คน (68.00%) รองลงมาคือ การใช้แมลงหางหนีบ 10 คน (40.00%) และเชื้อบาซิลลัสซับทิลิส (BS) 1 คน (4.00%) ซึ่งเชื้อบาซิลลัสซับทิลิส (BS) เป็นสารชีวภัณฑ์ที่เกษตรกรรู้จักน้อยที่สุดและยังไม่เคยนำมาใช้ในแปลง และหลังจากการอบรมฯ เกษตรกรมีทักษะความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสารชีวภัณฑ์และการขยายเป็น ทั้ง 3 ชนิด จำนวน 25 คน (100.00%) และขั้นตอนการนำสารชีวภัณฑ์ไปใช้ในแปลงปลูกของตนเอง สำหรับวิธีการขยาย สารชีวภัณฑ์ที่เชื้อต่อสำเร็จแล้วและสามารถนำสารชีวภัณฑ์ไปใช้ในแปลงมากที่สุดคือ เชื้อไตรโคเดอร์มา 24 คน (96.00%) รองลงมาคือ เชื้อบาซิลลัส ซับทิลิส (BS) 20 คน (80.00%) และแมลงหางหนีบ 8 คน (32.00%) แสดงใน Table 1

Table 1. Results of the training before and after and the level of implementation of farmers done on their vegetable plots

Biotechnology	Before				After			
	Practical		Apply		Practical		Apply	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Trichoderma sp.	17	68.00	8	32.00	25	100.00	24	96.00
Bacillus subtilis (BS)	1	4.00	0	0.00	25	100.00	20	80.00
Euborellia sp.	10	40.00	1	4.00	25	100.00	8	32.00
Total	28	37.00	12	16.00	75	100.00	52	69.33

3.2) ปริมาณผลผลิตพืชผักรวมของเกษตรกร

3.2.1) ผลผลิตผัก

การแสดงความสัมพันธ์ผลก่อนการใช้เทคโนโลยีชีววิธีจากสารชีวภัณฑ์แต่ละชนิดกับผลผลิตผักรวม เพื่อประเมินประสิทธิภาพของสารชีวภัณฑ์แต่ละชนิดต่อผลผลิตผักโดยนำข้อมูลทุติยภูมิการจดบันทึกผลผลิตผักของเกษตรกร เดือนธันวาคม 2565 ซึ่งเป็นข้อมูลก่อนเข้าร่วมโครงการและข้อมูลผลผลิตผักของเกษตรกรในช่วงเดือนธันวาคม 2566 เป็นข้อมูลหลังเข้าร่วมโครงการที่ใช้สารชีวภัณฑ์แต่ละชนิดอย่างต่อเนื่อง มาเปรียบเทียบ จากการทดสอบ t-test พบว่า การใช้สารชีวภัณฑ์ทั้ง 3 ชนิด ส่งผลให้ผลผลิตผักรวมเพิ่มปริมาณขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Table 2) และพบว่าเกษตรกรนิยมนำเชื้อราไตรโคเดอร์มาและเชื้อบาซิลลัสซับทิลิส (BS) ไปใช้มากกว่าการใช้แมลงหางหนีบ เพราะแมลงหางหนีบขั้นตอนการขยายมีความซับซ้อนต้องอาศัยระยะเวลา

Table 2. Results show the relationship between the use of each type of biotechnology and the amount of vegetable production

Biotechnology		Before yield (kg)/rai		After (kg)/rai		t-test	*P*
	(N)	$\overline{x}$	S.D.	$\overline{x}$	S.D.		
Trichoderma sp.	24	2,080.41	707.49	2,202.33	812.38	2.45	0.021
Bacillus subtilis (BS)	20	2,084.00	780.07	2,226.5	888.61	2.41	0.025
Euborellia sp.	8	2,047.50	939.10	2,161.25	1,075.48	1.75	0.123

3.2.2) ต้นทุนการผลิต

จากการสัมภาษณ์ด้านต้นทุนการผลิตผักกาดหัวของเกษตรกรต้นแบบ 5 ราย โดยใช้ข้อมูลจากรายงานสรุปการดำเนินงานประจำปีของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักตำบลกระสัง ปี 2565 ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยปี พ.ศ. 2565 เปรียบเทียบต้นทุนการผลิตเฉลี่ยปี พ.ศ. 2566 (ปีที่เข้าร่วมโครงการ) เกษตรกรที่ใช้เทคโนโลยีชีววิธีจากสารชีวภัณฑ์ไตรโคเดอร์มา ในแปลงผักกาด

หัวอย่างต่อเนื่อง ผลพบว่า ต้นทุนด้านเมล็ดพันธุ์สูงขึ้นร้อยละ 14.28 จากการสัมภาษณ์เกษตรกรให้ข้อมูลว่าเนื่องจากร้านค้าจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ผักมีการปรับราคาขึ้น ต้นทุนด้านปุ๋ยเคมีลดลงร้อยละ 16.66 เนื่องจากร้านค้าจำหน่ายปุ๋ยเคมีมีการปรับราคาลงตามราคาขายกลาง สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชลดลงร้อยละ 25.19 เนื่องจากเกษตรกรลดการใช้สารเคมีโดยใช้สารชีวภัณฑ์ทดแทน (Table 3) (แต่ปริมาณการใช้เมล็ดพันธุ์ผักและปุ๋ยเคมีของเกษตรกรยังใช้ปริมาณเท่าเดิม

Table 3. Average production cost (baht) /rai before joining the project and after joining the project

Item	Before (baht/rai)	After (baht/rai)	Percentage
1. Plowing and preparing the soil	1,000.00	1,000.00	0.00
2. Vegetable seeds	480.00	560.00	14.28
3. Chemical fertilizer (13-13-21)	1,800.00	1,500.00	16.66
4. Organic materials nourish the soil	3,000.00	3,000.00	0.00
5. Dolomite	400.00	400.00	0.00
6. Pesticides	651.00	487.00	25.19
7. Fuel	300.00	300.00	0.00
8. Planting labor wages	480.00	480.00	0.00
9. Harvest labor costs	900.00	900.00	0.00
Total	9,011.00	8,627.00	25.19

3.3) การประเมินความพึงพอใจของเกษตรกรต่อโครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีชีววิธี

ผลการประเมินภาพรวมต่อโครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีชีววิธีพบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจมากเท่ากับ 4.31 (Table 4) จากค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นในแต่ละหัวข้อการประเมิน โดยเกษตรกรมีความพึงพอใจด้านการนำไปขยายและนำไปใช้ในแปลงในระดับมากที่สุดคือ เชื้อราไตรโคเดอร์มาและเชื้อบาซิลลัสซับทิลิส (BS) สำหรับแมลงหางหนีบ เกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับมาก เนื่องจากแมลงหางหนีบต้องใช้เวลาในการเลี้ยงและมีวิธีการที่ซับซ้อน นอกจากนี้เกษตรกรมีความเห็นว่าการใช้สารชีวภัณฑ์ช่วยในการลดต้นทุนการผลิตโดยมีความพึงพอใจในระดับมาก ซึ่งในภาพรวมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้สารชีวภัณฑ์มีความพึงพอใจในระดับมาก

Table 4. *The evaluation of farmers' satisfaction towards the project of biotechnological transfer

Assessment topic	Mean	Meaning
1. Biotechnology *Trichoderma* fungus	4.60	Extremely satisfied
2. Biotechnology *Bacillus subtilis*	4.56	Extremely satisfied
3. Biotechnology *Euborellia* sp.	3.52	Very satisfied
4. Biotechnology reduces vegetable production costs	4.56	Extremely satisfied
5. Biological technology increases vegetable production	4.20	Very satisfied
6. Biological technology reduces the use of chemicals in vegetable fields	4.44	Very satisfied
Total	4.31	Very satisfied

Remarks: 4.51 - 5.00 = Extremely satisfied, 3.51-4.50 = Very satisfied, 2.51 - 3.50 = Moderately satisfied, 1.51 - 2.50 = Slightly satisfied, 1.00 - 1.51, The most slightly satisfied

3.4) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านการใช้สารชีวภัณฑ์

ผลจากการสอบถามสมาชิกเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านการใช้สารชีวภัณฑ์และแนวคิดของสมาชิกกลุ่มหลังจากเข้าร่วมโครงการ พบว่าสมาชิก 24 คน หรือร้อยละ 96 ระบุว่าตัวเองเกิดการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ เกิดแรงจูงใจที่จะผลิตผักแบบปลอดภัย ลดการใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช เนื่องจากสารชีวภัณฑ์มีราคาถูกกว่าสารเคมีซึ่งสามารถลดต้นทุน และผลผลิตมีความปลอดภัยเป็นที่ต้องการของตลาด ส่วนสมาชิกที่เหลือ 1 คน หรือร้อยละ 4 ระบุว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากมีการจัดการศัตรูพืชที่ดีโดยใช้วิธีผสมผสานมาตลอดก่อนเข้าร่วมโครงการ จึงจะเห็นได้ว่าสมาชิกทั้ง 25 คน หรือร้อยละ 100 ต่างลงความเห็นร่วมกันว่าจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมาใช้วิธีการจัดการศัตรูพืชโดยชีววิธี

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังให้เกษตรกรประเมินตนเองและเพื่อนสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการทั้ง 25 ราย มีเกษตรกรที่สามารถเป็นต้นแบบ ถ่ายทอดประสบการณ์และองค์ความรู้ให้สมาชิกกลุ่มหรือคนที่สนใจนำไปปฏิบัติและใช้ในแปลงปลูกได้คือ เชื้อราไตรโคเดอร์มา 8 คน (32.00%) และเชื้อบาซิลลัส ซับทิลิส (BS) 6 คน (24.00%) แมลงหางหนีบ 3 คน (12.00%) (Table 5)

Table 5. Model farmers can pass on their experiences and knowledge to members or interested farmers. Calculated as a percentage

Biotechnology	Farmers (N)	Model (N)	Percentage
Trichoderma sp.	25	8	32.00
Bacillus subtilis (BS)	25	6	24.00
Euborellia sp.	25	3	12.00

วิจารณ์

ถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยการมีส่วนร่วม ทำให้เห็นแนวทางที่ปรับใช้ในกรณีศึกษาและกลยุทธ์การถ่ายทอดเทคโนโลยีเป็นสิ่งสำคัญสำหรับงานพัฒนาและส่งเสริมการเกษตร การที่จะทำให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เห็นเป้าประสงค์ว่าทำไมต้องถ่ายทอดเทคโนโลยีและถ่ายทอดอย่างไร เพื่อให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยอาศัยกลไกการพัฒนากลุ่ม จากกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมสอดคล้องกับหลักทฤษฎีของ David Easton ที่นำทฤษฎีระบบ (system theory) มาใช้ในการพัฒนาถ่ายทอดความรู้ การพัฒนาการถ่ายทอดความรู้เชิงระบบคือ การให้ความสำคัญในทุก ๆ ส่วนทุกองค์ประกอบทั้งด้านปัจจัยการนำเข้าและข้อมูลย้อนกลับ (Department of Agricultural Extension, 2012)

จากการถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการศัตรูพืชโดยชีววิธีแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ปลูกผัก ต.กระสัง อ. กระสัง จ. บุรีรัมย์ จะเห็นว่า เมื่อเกษตรกรได้รับการอบรม ฝึกปฏิบัติ และเรียนรู้ในแปลงสาธิต เกษตรกรก็สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้จริง ผลต่างก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ 53.33 เปอร์เซ็นต์ และสามารถเป็นต้นแบบให้แก่สมาชิกภายในกลุ่ม และผู้สนใจได้ 23 เปอร์เซ็นต์ จากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ 25 คน โดยสารชีวภัณฑ์ที่เกษตรกรสนใจและสามารถถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นได้มากที่สุดคือ เชื้อราไตโคเดอร์ม่า เนื่องจาก เชื้อราไตรโคเดอร์มา มีบทบาทที่โดดเด่นสุดเพราะสามารถต่อสู้หรือปฏิปักษ์ต่อเชื้อสาเหตุโรคพืชได้อย่างดี จึงเป็นจุลินทรีย์ที่ได้รับการศึกษาและพัฒนาการผลิตเป็นชีวภัณฑ์ (bio-product) เพื่อจำหน่ายในเชิงพานิชย์มากที่สุด เนื่องจากมีคุณประโยชน์มากมายต่อการผลิตพืชผลทางการเกษตร การอนุรักษ์สภาพแวดล้อม นอกจากนี้ยังช่วยปรับปรุงความเป็นประโยชน์ของธาตุอาหารในรูปแบบของปุ๋ยชีวภาพ (bio-fertilizer) และช่วยย่อยวัสดุอินทรีย์ (bio-decomposer) รวมทั้งเพิ่มผลผลิตพืช ดังนั้น การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับเกษตรกรอาสาสมัคร เกิดความพึงพอใจสูงสุด สามารถนำไปใช้

ประโยชน์ในการควบคุมแมลงศัตรูพืช รวมถึงการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงอย่างถูกวิธี (Chamswarng, 2017; Nimkingrat, 2022)

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรในการลดการใช้สารเคมี จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัย พบว่า หลังจากสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผักตำบลกระสัง ทั้ง 25 ราย ได้รับการถ่ายทอดความรู้ในการจัดการศัตรูพืชโดยชีววิธี สมาชิกเกิดความเข้าใจมีทักษะในการปฏิบัติการขยายสารชีวภัณฑ์ ซึ่งนับว่าเป็นการยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรใหม่ ๆ ประสบการณ์ใหม่ในการนำสารชีวภัณฑ์มาใช้ในการจัดการศัตรูพืชผักได้ผลจริง จะเห็นได้ว่ากระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีมิใช่เพียงการนำกระบวนการนำเสนอหรือให้ความรู้อย่างเดียวต่อกลุ่มเป้าหมายแต่มีการมุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้และสามารถนำไปใช้ได้จริงสอดคล้องกับ (Intuwong, 2015) และที่น่าทึ่งไปกว่านั้นเกษตรกรมีความกระตือรือร้น สามัคคีกันมากขึ้น มีการพบปะกันบ่อยขึ้นเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน แสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเดิม ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของ (Atchariyamontree, 2017; SUSTAINETEA, 2010) ที่กระบวนการมีส่วนร่วมสามารถหลอมรวมความคิดเดิม ลดความเป็นปัจเจกบุคคลลง สร้างสรรค์แนวทางการแก้ไขปัญหาและพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน สำหรับการใช้แปลงสาธิตร่วมกับการจัดกิจกรรมในรูปแบบของโรงเรียนเกษตรกรเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือที่สำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมมาก การร่วมปฏิบัติและการสะท้อนกลับจากที่ร่วมกิจกรรมในแปลงสาธิตส่งผลต่อทัศนคติของเกษตรกรทำให้เกษตรกรตระหนักถึงอันตรายจากสารกำจัดศัตรูพืช นำสารชีวภัณฑ์มาปรับใช้ในแปลงผักของครัวเรือนตนเอง ซึ่งทำให้ได้ผักปลอดภัย สร้างสุขภาพที่ดี เกิดสามัคคีในกลุ่ม มั่นคงทางอาหารและความยั่งยืนสู่ชุมชน

สรุป

จากผลการถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการศัตรูพืชโดยชีววิธีแบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มผู้ปลูกผักตำบลกระสัง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวนอาสาสมัคร 25 ราย เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้วิธีการขยายสารชีวภัณฑ์และสามารถนำไปปฏิบัติอย่างถูกต้อง เพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 16 เป็นร้อยละ 69 การใช้สารเคมีที่ลดลงส่งผลให้ต้นทุนการผลิตลดลงร้อยละ 25.19 และเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านการจัดการโรคและแมลงศัตรูพืช ด้วยการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ๆ

โดยการใช้สารชีวภัณฑ์ กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งได้แปลงสาธิตและเกษตรกรต้นแบบที่มีความพร้อมในการถ่ายทอดความรู้ สามารถสร้างทัศนคติที่ดีต่อการใช้สารชีวภัณฑ์ รวมทั้งสุขภาพของสมาชิกกลุ่มและชุมชน มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภคและก่อให้เกิดความยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยขอนแก่นและกรมส่งเสริมการเกษตร สำหรับหลักสูตรบันทึกความเข้าใจความร่วมมือทางวิชาการ คำขอบคุณนี้รวมถึงสำนักงานเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์ สำนักงานเกษตรอำเภอกระสัง และเกษตรกรทุกคนที่อำนวยความสะดวกต่อการศึกษาครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

Arreeras, S. 2010. An expert system for planning in multiple-vegetable growing. M.I.S. Thesis. Suranaree University of Technology, Nakhon Ratchasima. 155 p. (in Thai)

Atchariyamontree, A. 2017.Participatory action research and demonstration field for production of pesticides-free local vgetables of Cho Lae community, Mae Taeng district, Chiang Mai province. Journal of Community Development and Life Quality 5(1): 118–128. (in Thai)

Best, J. W. 1981. Research in Education. 4th ed. Prentice Hall, Englewood Cliff.

Buakaew, P and C. Panpakdee, 2024. Socio-economic factors influencing good agricultural practices of herbal farmers in Buriram province. Journal of Agricultural 40(1): 101-111. (in Thai)

Chaiyaporn, S. and S. Chenkwan. 2022. Processing of Tubtim Chumphae Rice (RD69) of Ban Khok Sawang Housewives group community enterprise, Wang Yai district, Khon Kaen province. Journal of Community Development and Life Quality 10(2): 148–158. (in Thai)

Chamswarng, C. 2017. Trichoderma fungi playing a role in future crop production. Journal of Kasetapirom 4(19): 14-17. (in Thai)

Crane, P. and M. O'Regan. 2010. On PAR Using Participatory Action Research to Improve Early Intervention. Department of Families, Housing, Commmunity Services and Indigenous Affairs, Canberra. 110 p.

Department of Agricultural Extension. 2012. Study guidelines for agricultural technology transfer Course for strengthening the competency of agricultural extension workers. Bangkok. 100 p. (in Thai)

Intuwong, G. 2015. Technology transfer for adoption of social innovation. Academic journal Uttaradit Rajabhat University 10(2): 1-10. (in Thai)

Krasang District Agriculture Office. 2022. Subdistrict Agricultural Development PlanKrasang District, Buriram Province, 2023 – 2027. Krasang District Agriculture Office Buriram Province. 49 p. (in Thai)

Nimkingrat, P. 2022. Biological insect pest control. Journal of Office of Academic Service for Society 1(1): 1-11. (in Thai)

Nyumba, T.O.K., C. Wilson, J. Derrick and N. Mukherjee. 2018. The use of focus group discussion methodology: Insights from two decades of application in conservation. Methods in Ecology and Evolution 9: 20-32.

Rattanawilai, R. 2016. Economic evaluation of benefits and value of indigenous vegetables grown in Kuyaimee sub-district of Sanam Chaikhet district of Chachoengsao province. Business Review 8(1): 85-101. (in Thai)

Sirikesorn, L. 2021. Development of safe green produce grower group of smallholder farmers in Phranakorn Si Ayutthaya, Bang Ban, and Bang Pahan districts, Phra Nakhon Si Ayutthaya province. Area Based Develoment Research Journal 13(4): 234-250. (in Thai)

SUSTAINET EA. 2010. Technical Manual: Farmer Field School Approach. Sustainable Agriculture Information Initiative (SUSTAINET EA), Nairobi. 8 p.

Teddlie, A. and A. Tashakkori. 2009. Foundations of mixed methods research: Integrating quantitative and qualitative approaches in the social and behavioral sciences. Thousand Oaks, California, Sage Publications. 386 p.

Thomudtha, P. and A. Thomudtha, 2021. Developing community potential in managing food safety and a herbal city for the wellbeing of an urban

community in Mahasarakham province, Thailand. Thai Journal of Public of Health 51(3): 253-264. (in Thai)

Urwongse, K. 2019. Focus group discussion: Effective qualitative data collection technique. STOU Education journal 12(1): 17-30. (in Thai)

ผลสัมฤทธิ์จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตรของเกษตรกร ตำบลบ้านชุ้ง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

The Achievement of Knowledge Exchanging on the Use of Unmanned Aerial Vehicles in Agriculture of Farmers in Ban Chung subdistrict, Nakhon Luang District, Phra Nakhon Sri Ayutthaya Province

กิตติศักดิ์ ดิษฐลักษณ์ วราภรณ์ เต็มแก้ว และ อภิรดา นามแสง*

Kittisak Disthaluck, Waraporn Temkaew and Apirada Namsang*

หลักสูตรการจัดการมหาบัณฑิต สาขาการจัดการการบิน สถาบันการบินพลเรือน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

Master of Management Program in Aviation Management, Civil Aviation Training Center, Bangkok 10900, Thailand

*Corresponding author: E-mail: Kittisak.disthaluck@gmail.com

(Received: January 4, 2024; Revise: February 2, 2024; Accepted: February 27, 2024)

Abstract: The research has the following objectives: 1) arrange the activity that allows agriculturalists to use an unmanned aerial vehicle in agriculture; and 2) to study achievement derived from learning exchange about how to use an unmanned aerial vehicle used in agriculture by agriculturists. In this research, fourteen local villagers who live in Banchung sub-district, Nakhon Luang district, Ayuttha province, were used as a sample group. They'd found their interests in exchanging bodies of knowledge on how to use an unmanned aerial vehicle. All of them were volunteers who received news through public relations made by community leadership. This study was conducted as part of research and development to design a knowledge exchange program for using unmanned aerial vehicles in agriculture. The program included instructional media and a forty-item test to measure achievement both before and after the knowledge exchange. The statistical methods used for data analysis included frequency value, percentage, average, standard deviation, and the T-test. The results showed that participants achieved a higher overall knowledge exchange score for using unmanned aerial vehicles in agriculture after the post-knowledge exchange compared to before, with a significant statistic of 0.05. This indicates that knowledge exchange activities enhanced participants' understanding.

Keywords: Achievement, knowledge exchanging, unmanned aerial vehicles

บทคัดย่อ: การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) จัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตรของเกษตรกร และ2) ศึกษาผลสัมฤทธิ์จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตรของเกษตรกร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นชาวบ้านในชุมชน ตำบลบ้านชุ้ง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่สนใจเข้าร่วมการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้การใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตรด้วยความสมัครใจ จำนวน 14 คน โดยผ่านการประชาสัมพันธ์จากผู้นำชุมชนในหมู่บ้าน การดำเนินการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยและพัฒนา โดยการออกแบบกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้มีความเหมาะสม ผ่านชุดการเรียนการสอน ประกอบด้วย สื่อการเรียนการสอน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการใช้อากาศ

ยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตร จำนวน 40 ข้อ สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที ผลการวิจัย พบว่า ผลสัมฤทธิ์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในภาพรวม เรื่อง การใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตร ของผู้เข้าร่วมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในครั้งนี้ หลังแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีผลสัมฤทธิ์สูงกว่าก่อนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่า กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในครั้งนี้ มีผลทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้เพิ่มมากขึ้น

คำสำคัญ: ผลสัมฤทธิ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อากาศยานซึ่งไม่มีนักบิน

คำนำ

ในปัจจุบันเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอุตสาหกรรมการเกษตร สำหรับ Assavakul *et al*. (2022) ได้ให้ข้อมูลการศึกษาด้านการนำอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินมาใช้ในแปลงเกษตรขนาดใหญ่ พบว่า เกษตรกรไทยเริ่มมีการปรับตัวที่จะใช้เทคโนโลยีประเภทนี้ในแปลงเกษตรของตนเองมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรได้รับรู้ถึงประโยชน์ในการใช้งานในเรื่องของประสิทธิภาพที่เพิ่มมากขึ้น และการประหยัดเวลาเป็นสำคัญ ดังนั้นการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาเกษตรกร จึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างมากในยุคปัจจุบันนี้

อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินจึงเป็นเทคโนโลยีที่สำคัญชนิดหนึ่งของการทำเกษตรแม่นยำ ข้อมูลจาก Koondee *et al*. (2021) ข้อมูลประโยชน์ของเทคโนโลยี พบว่า เทคโนโลยีประเภทนี้ยังสามารถทำงานทดแทนแรงงานคน และลดการสัมผัสสารเคมีโดยตรงได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม การนำอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในประเทศไทยยังมีข้อจำกัดอยู่หลายอย่าง ข้อมูลจาก Tunjoy (2019) ได้สรุปเงื่อนไขการกำกับดูแลทางกฎหมายที่สำคัญไว้ว่า ผู้ควบคุมอากาศยานจำเป็นต้องมีความรู้และปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด โดยการครอบครองและการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินจะต้องมีการขึ้นทะเบียนให้ถูกต้อง สำหรับการบังคับหรือปล่อยอากาศยานซึ่งไม่มีนักบิน Pila-on *et al*. (2022) ระบุว่า ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขทั้งก่อนทำการบินและระหว่างทำการบินตามประกาศกระทรวงคมนาคม เรื่อง หลักเกณฑ์การขออนุญาตและเงื่อนไขในการบังคับหรือปล่อยอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินประเภทอากาศยานที่ควบคุมการบินจากภายนอก พ.ศ. 2558

สำนักงานเกษตร อำเภอนครหลวง (2564) ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้งานอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงการเกษตรในพื้นที่ดังกล่าว พบว่า มีชาวบ้านในพื้นที่เริ่มนำเทคโนโลยีชนิดนี้มาปรับใช้จำนวนหนึ่ง แต่ยังมีข้อกังวลในการใช้งานทางกฎหมายและยังมีข้อสงสัยในการใช้งานจริงเชิงพื้นที่ โดยการศึกษาในครั้งนี้จะเน้นเฉพาะกลุ่มชาวบ้านที่มีความสนใจ ในอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพราะเป็นอีกหนึ่งพื้นที่หลักของประเทศไทยในการทำงานด้านเกษตรกรรม ซึ่งข้อมูลจาก Sinwimol (2016) พบว่า ปัจจุบันมีพื้นที่ปลูกข้าวอยู่ 979,957 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 85.47 ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด

ด้วยเหตุนี้ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาถึงผลสัมฤทธิ์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยการเข้าไปให้ความรู้แก่กลุ่มชาวบ้าน ซึ่งจะมีแบบทดสอบเพื่อให้ความรู้ วัดความเข้าใจ และส่งเสริมให้ชาวบ้านผู้เป็นเกษตรกรไทยก้าวไปสู่ยุค smart farmer อย่างเหมาะสม และเรียนรู้ที่จะใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ อย่างมั่นใจและมีประสิทธิภาพ เพื่อยกระดับให้เกษตรกรไทย ให้มีระดับคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) จัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตรของเกษตรกร ตำบลบ้านชุ้ง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 2) ศึกษาผลสัมฤทธิ์จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตรของเกษตรกร ตำบลบ้านชุ้ง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อีกทั้งยังเป็นต้นแบบการให้บริการองค์ความรู้ในการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินอย่างถูกต้องแก่กลุ่มผู้สนใจใช้งานและสามารถนำไปปรับใช้กลุ่มงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้อย่างยั่งยืน

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัย เรื่อง ผลสัมฤทธิ์การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้การใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตร เป็นการศึกษาแบบงานวิจัยและพัฒนา (research and development; R & D) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและสอดรับกับเงื่อนไขของผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกราย โดยสร้างเครื่องมือในการแก้ปัญหา ผ่านการสำรวจบริบทและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้วิธีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนความรู้ในภาคสมัครใจ ให้แก่กลุ่มชาวบ้านผู้สนใจใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตรเพื่อสร้างโอกาสในการรับรู้ และร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน โดยมีการทดสอบก่อนแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และการทดสอบหลังแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในหัวข้อการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตร พื้นที่การวิจัยได้แก่ ตำบลบ้านชุ้ง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีขั้นตอนการทำวิจัยและพัฒนา ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สำรวจปัญหาของกลุ่มชาวบ้านในชุมชนและศึกษาเอกสารเพื่อกำหนดกรอบในการดำเนินการวิจัย

เป็นการศึกษาสำรวจปัญหาและศึกษาเอกสารมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐานของชุมชน เพื่อทราบข้อปัญหา และเพื่อให้เข้าใจประเด็นปัญหาที่ศึกษาได้ดียิ่งขึ้น ความต้องการพัฒนาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทกลุ่มชาวบ้านในชุมชนเพื่อสร้างกรอบในการเรียนรู้ด้านการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตรในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 2 วิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างเครื่องมือในการแก้ปัญหาจากขั้นตอนที่ 1 ผ่านการสร้างกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งได้กำหนดกรอบเวลาของกิจกรรมจำนวน 1 วันโดยแบ่งขั้นตอนในการดำเนินการออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การออกแบบแผนดำเนินการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการกำหนดหัวข้อแบบทดสอบ จากการวิเคราะห์ปัญหาหลักในพื้นที่จึงสรุปเป็นที่มาของการออกแบบกิจกรรมและหัวข้อการทดสอบเพื่อให้เหมาะสมกับกรอบของเวลาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และสอดรับกับมิติการใช้งานจริงเชิงพื้นที่

ระยะที่ 2 ผู้ศึกษาทำการติดต่อประสานงานไปยังฝ่ายมาตรฐานอากาศยานซึ่งไม่มีนักบิน สำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทยในฐานะหน่วยงานกำกับดูแลมาตรฐานกฎระเบียบและข้อบังคับของอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในไทย และบริษัท วรุณา (ประเทศไทย) จำกัด ในฐานะตัวแทนบริษัทผู้ผลิตและจัดจำหน่ายอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตรในนาม “เจ้าเอี้ยง” เพื่อขอส่งรายละเอียดในส่วนงานต่าง ๆ ของการวิจัยในครั้งนี้ และขอความอนุเคราะห์เชิญมาเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดองค์ความรู้ฯ พร้อมขออนุญาตใช้ชุดการเรียนการสอน และแบบทดสอบแบบมาตรฐานของทั้ง 2 หน่วยงานในการเก็บข้อมูลครั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย

ระยะที่ 3 ผู้วิจัยเตรียมทำการขออนุญาตใช้สถานที่ ที่มีความเหมาะสมสำหรับการใช้พื้นที่สำหรับการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่

ของ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพื้นที่ในการทำวิจัย เนื่องจากมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ที่ครบครันและมีความพร้อมทั้งในมิติการเปิดรับฟังถึงประโยชน์ในการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินเพื่อการเกษตร และเลือกพื้นที่สนามบอลของโรงเรียนอุดมรัตน์เพื่อใช้ในการสาธิตการทำงานเบื้องต้นของอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตร เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

ขั้นตอนที่ 3 เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสร้างเครื่องมือผ่านการจัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เรื่อง การใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตร โดยใช้การจัดกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผ่านชุดการเรียนการสอน ประกอบด้วย สื่อการเรียนการสอน และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เรื่อง การใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตร

ขั้นตอนที่ 5 สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ เพื่อรายงานเหตุการณ์ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ของการวิจัยที่ได้ศึกษาอย่างมีเหตุผล รวมทั้งประโยชน์ของการนำผลการวิจัยไปใช้

ระยะเวลาในการวิจัย

เริ่มดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2565 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2566

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ประชาชนซึ่งมีถิ่นพำนักในพื้นที่ ตำบลบ้านชุ้ง อำเภอนครหลวงจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กลุ่มตัวอย่าง คือ ชาวบ้านในพื้นที่ ต.บ้านชุ้ง อ.นครหลวง จ.พระนครศรีอยุธยา ที่มีความสนใจอยากจะเข้าร่วมกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้การใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตร โดยการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการคัดเลือกโดยภาคสมัครใจ โดยมีผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 14 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) การจัดกิจกรรมเพื่อร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีรายละเอียด ดังนี้

08.00 – 08.30 น.	ลงทะเบียน
08.30 – 09.00 น.	ทำแบบทดสอบก่อนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Pre-test)
09.00 – 11.00 น.	กฎระเบียบและข้อบังคับของอากาศยานซึ่งไม่มีนักบิน โดย ฝ่าย UAS สำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย
11.30 – 12.30 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 15.00 น.	เทคนิคการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินเพื่อการเกษตรอย่างถูกต้อง
15.00 – 15.30 น.	ทำแบบทดสอบหลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Post-test)
15.30 – 16.30 น.	สาธิตการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินเพื่อการเกษตรเบื้องต้น โดย บริษัท วรุณา (ประเทศไทย) จำกัด
16.30 – 17.00 น.	ถาม-ตอบ ข้อสงสัย / ปิดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

2) แบบทดสอบ มีข้อคำถามประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ฯ ได้แก่ ชื่อ-นามสกุล เบอร์โทรศัพท์ เพศ อายุ ระดับการศึกษา พื้นที่ในการทำการเกษตร และที่อยู่

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้ข้อกฎหมายและข้อบังคับการขึ้นทะเบียนอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินสำหรับบุคคลธรรมดาในประเทศไทย มีจำนวน 4 ข้อหลัก

ส่วนที่ 3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตรซึ่งจะเป็นแบบชุดเดียวกันทั้งก่อน-หลังการทดสอบ มี 2 ข้อหลัก 40 ข้อย่อย โดยเป็นแบบทดสอบที่มีลักษณะแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 35 ข้อโดยในแต่ละข้อจะมีคำตอบที่ถูกต้องเพียงข้อเดียว และแบบตัวเลือกถูก-ผิด 5 ข้อ รวมทั้งสิ้นจำนวน 40 ข้อ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ในข้อถูก ข้อละ 1 คะแนน ส่วนในข้อผิดข้อละ 0 คะแนน จากนั้นรวมคะแนนที่ได้จากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ฯ ไปหาค่าทางสถิติเพื่อดำเนินการในส่วนถัดไป ซึ่งเป็นแบบทดสอบแบบมาตรฐาน (standardized tests) ที่ได้รับความอนุเคราะห์ออกแบบจากฝ่ายมาตรฐานอากาศยานซึ่งไม่มีนักบิน สำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทยในส่วนของกฎระเบียบและข้อบังคับอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินตั้งแต่ข้อ 1-20 และบริษัทวรุณา (ประเทศไทย) จำกัด ผู้ผลิตและจัดจำหน่ายอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตรในนาม “เจ้าเอี้ยง” ในส่วนของเทคนิคการใช้งานอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินตั้งแต่ข้อ 21-40 รวมถึงเอกสารประกอบการเรียนรู้ ซึ่งมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและข้อกังวลในการใช้งานเชิงพื้นที่จากการลงพื้นที่ในการสำรวจบริบทชุมชนแล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาและสร้างการรับรู้ร่วมกันอย่างถูกต้องของชาวบ้านในชุมชน โดยมีรายละเอียด สรุปดัง Table 1

Table 1. The Detail of Topics and Question Issues for Farmers’ Achievement Test

Topics and Question Issues for Pre-test and Post-test		No.	The number of tests
Topic: Rules and regulations on unmanned aerial vehicles			
Part 1 (CAAT Regulations)	Rules and regulations on unmanned aerial vehicle and pilot	1-10	10
	Conditions prior and during the flight of unmanned aerial vehicles	11-20	10
Topic: Techniques for properly using unmanned aerial vehicles for agriculture			
Part 2 (Agriculture Drone VARUNA Training)	Development and types of unmanned aerial vehicles	21-23	3
	Motion characteristics and limitations of unmanned aerial vehicles	24-26	3
	GPS GNSS system and frequencies	27-30	4
	Risk management and Response operation	31-40	10
Total			**40**

ส่วนที่ 4 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่ได้วางแผนไว้ ดังนี้

1) จัดเตรียมสถานที่ เครื่องมือ คือ จัดเตรียม ห้องเรียน โต๊ะเก้าอี้ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรม ณ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2)เตรียมข้อมูลในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ เรื่อง การใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตรประกอบด้วย เอกสารประกอบการแลกเปลี่ยน

องค์ความรู้ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ พร้อมทั้งดำเนินการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้ที่เข้ารับการแลกเปลี่ยนก่อนการแลกเปลี่ยน (pre-test) ด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ จำนวน 40 ข้อ โดยใช้เวลาในการทำแบบทดสอบ 1 ชั่วโมง เมื่อทดสอบเสร็จเรียบร้อยแล้วทำการตรวจแล้วบันทึกคะแนนไว้

3) ดำเนินการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ โดยวิทยากรตามที่ได้ประสานไว้ กำหนดกรอบเวลาในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ฯ จำนวน 1 วัน โดยมีแผนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ฯ ซึ่งผู้วิจัยกำหนดไว้ 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 กำหนดเวลาช่วงแรกเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ และให้คำแนะนำปรึกษาอย่างใกล้ชิดในเรื่องของกฎหมายการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินเชิงเกษตร โดยวิทยากรจากฝ่ายมาตรฐานอากาศยานซึ่งไม่มีนักบิน สำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทยในหัวข้อบรรยาย เรื่องกฎระเบียบและข้อบังคับของอากาศยานซึ่งไม่มีนักบิน

ส่วนที่ 2 กำหนดช่วงเวลาที่สองเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ และประสบการณ์ โดยวิทยากรจากบริษัท วรุณา (ประเทศไทย) จำกัด การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในหัวข้อบรรยาย เรื่องเทคนิคการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตร

4) เมื่อจบการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทั้ง 2 ส่วน เรื่อง การใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตร ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์หลังการแลกเปลี่ยนความรู้ (post-test) ซึ่งเป็นแบบทดสอบชุดเดียวกันกับแบบทดสอบก่อนเรียน (pre-test) โดยใช้เวลาในการทำแบบทดสอบ 1 ชั่วโมง และตรวจให้คะแนนจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์หลังการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ฯ แล้วนำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) คะแนนจากการทดสอบผู้เข้ารับการแลกเปลี่ยนความรู้ด้วยแบบทดสอบก่อน – หลังการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ นำมาวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2) ทำการเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ฯ โดยใช้การทดสอบที (t – test แบบ dependent) ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนในกลุ่มเดียวกัน และในการทดสอบครั้งนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นค่ามาตรฐานสำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ เป็นเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจว่าการทดสอบนั้น พบนัยสำคัญทางสถิติ (significant) หรือไม่

3) ในส่วนของข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ จะเป็นการนำเสนอสรุปในภาพรวมที่ได้มาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนาและสร้างโอกาสการเข้าถึงเทคโนโลยีใหม่ ๆ ร่วมกันอย่างเหมาะสม

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ โดยดำเนินการศึกษาข้อมูลจากการหาค่าเฉลี่ย (mean) ค่าร้อยละ (percentage) การทดสอบสถิติที (dependent sample t-test) และข้อมูลในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ฯ ร่วมกันในประเด็นปัญหาที่น่าสนใจ ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษา ดังนี้

1) การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินเชิงเกษตร

Table 2. Knowledge Exchanging Plan

Exchanging Sessions	Knowledge Exchanging Plan	Activity Hours
First Session	Pretest: the use of unmanned aerial vehicles in agriculture, totaling 40.	1
	Exchanging: Rules and regulations on unmanned aerial vehicle (Unmanned Aircraft Standard, Civil Aviation Authority of Thailand)	2
Second Session	Exchange: Techniques for properly using unmanned aerial vehicle for agriculture (VARUNA (THAILAND) CO., LTD.)	2
	Posttest: the use of unmanned aerial vehicles in agriculture, totaling 40.	1
	Demonstration of unmanned aerial vehicles in agriculture	1
	Total	7

2) ผลสัมฤทธิ์จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินเชิงเกษตร

2.1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาข้อมูลส่วนบุคคลของผู้เข้าร่วมการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ฯ พบว่า ผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ฯ จำนวน 14 คน เป็นเพศหญิง จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 78.57 อายุมากกว่า 50 ปี จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 92.86 มีระดับการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 71.43 มีอาชีพรับจ้างทำเกษตร จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 42.86 ส่วนใหญ่ไม่มีพื้นที่ในการทำเกษตร จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 57.14

ในการศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ข้อกฎหมายและข้อบังคับการขึ้นทะเบียนอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินสำหรับบุคคลธรรมดาในประเทศไทย พบว่า ผู้เข้าร่วมการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ฯ ส่วนใหญ่ไม่มีการรับรู้เกี่ยวกับข้อกฎหมายและข้อบังคับการขึ้นทะเบียนอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินสำหรับบุคคลธรรมดาในประเทศไทย จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 85.71 และมีเพียงผู้เข้าร่วมการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ฯ จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 14.29 รับรู้ข้อกฎหมายและข้อบังคับการขึ้นทะเบียนอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินสำหรับบุคคลธรรมดาในประเทศไทย โดยผ่าน 2 ช่องทางหลัก ได้แก่ ช่องทางสื่อสิ่งพิมพ์ และช่องทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์

2.2 ผลการทดสอบ Pre-test และ Post-test คะแนนเฉลี่ยของผลการทดสอบก่อนและหลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (pre-test – post-test) มาพิจารณา พบว่า ผลสัมฤทธิ์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมหลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยระดับคะแนนเฉลี่ยหลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีระดับคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด คิดเป็นร้อยละ 79.64 ซึ่งหมายความว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความเข้าใจในเนื้อหาและมีความตั้งใจในการทำแบบทดสอบมากขึ้น ในขณะที่ระดับคะแนนเฉลี่ยก่อนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีระดับคะแนนเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 54.29 (Figure 1)

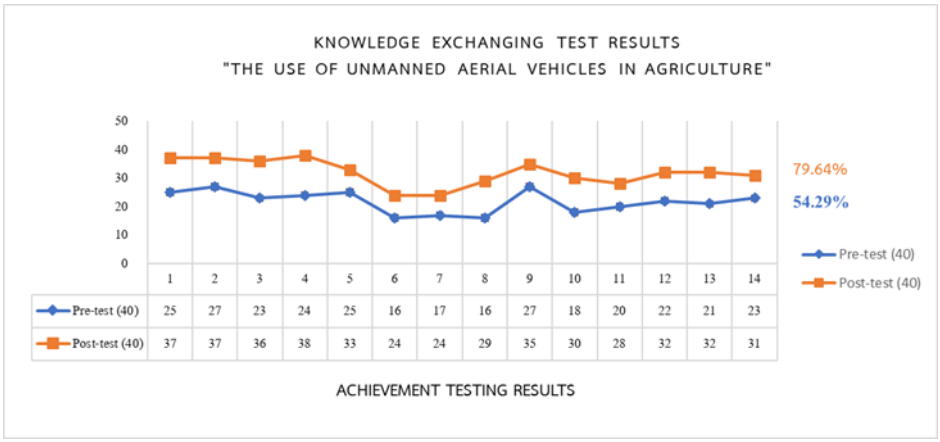

Figure 1. knowledge exchanging test results

2.3 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ในการศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทั้งก่อนและหลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วิเคราะห์โดยใช้สถิติทดสอบที (dependent sample t-test) พบว่า คะแนนเฉลี่ยก่อนแลกเปลี่ยนเรียนรู้เท่ากับ 21.71 (S.D. = 3.8) คะแนนเฉลี่ยหลังแลกเปลี่ยนเรียนรู้เท่ากับ 31.86 (S.D. = 4.6) ค่า t-value อยู่ที่ระดับ 16.16 และค่า *P-value* อยู่ที่ 0.000* ซึ่งน้อยกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

Table 3. The comparison results of knowledge exchanging

Group Test	Full score	Pre-test		Post-test		t	P	Comparison
		$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.			
	40	21.71	3.8	31.86	4.6	16.16	0.000*	Different

*With Statistically significant at the 0.05 level.

จึงสรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์การทดสอบก่อน – หลังของผู้เข้าร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เรื่อง การใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตร แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่า กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในครั้งนี้ มีผลทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้เพิ่มมากขึ้น

ประเด็นสำคัญที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

1.กฎระเบียบและข้อบังคับของอากาศยานซึ่งไม่มีนักบิน

ประเด็นปัญหา ใบอนุญาตบินสำหรับอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินที่มีน้ำหนักเกิน 25 กิโลกรัม ปัญหาในปัจจุบันนี้คืออากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตรกว่าร้อยละ 80 เป็นอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินที่มีน้ำหนักเกิน 25 กิโลกรัม ซึ่งตรงนี้เป็นปัญหาที่ไม่สามารถมีใบอนุญาตจากทางสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทยในการอนุญาตได้ เพราะต้องขออนุญาตจากทางรัฐมนตรีกระทรวงคมนาคมเป็นรายกรณีไป จึงทำให้ขั้นตอนในการดำเนินการในส่วนมีขั้นตอนที่ค่อนข้างยุ่งยากในการเตรียมเอกสารและใช้ระยะเวลานานพอสมควรในการเดินเรื่อง

แนวทางการแก้ไข ในการออกกฎข้อบังคับจะต้องร่วมรับฟังกันจากตัวแทนในทุกภาคส่วนเพื่อหาจุด

สมดุลร่วมกันในการปรับการทำงาน เพื่อให้ทุกภาคส่วนได้เห็นภาพรวมในมิติของการใช้งานจริงในแต่ละพื้นที่ จะได้นำข้อมูลในส่วนนี้ไปออกแบบข้อบังคับให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพอันจะเป็นการลดปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต ข้อนี้ถือเป็นปัญหาที่สะท้อนมาจากการใช้งานจริงเชิงพื้นที่ที่เป็นประโยชน์ในวงกว้าง ซึ่งในปัจจุบันนี้กำลังพิจารณากลั่นกรองข้อบังคับฉบับใหม่ให้มีความสอดคล้องกับสภาพการใช้งานจริงอย่างมีประสิทธิภาพ โดยร่วมรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกัน คาดว่าอีกไม่นานจากนี้จะได้นำข้อบังคับฉบับใหม่มายึดถือเป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เกษตรกรไทยต่อไป

2. เทคนิคการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตร

ประเด็นปัญหา การใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในการพ่นสารเคมีในนาข้าวของเกษตรกร บริเวณขอบแปลงที่ติดกับข้างเคียงทำให้มีสารเคมี บางส่วนได้ฟุ้งกระจายลอยออกไปสู่แปลงนาข้างเคียงที่มีพื้นที่ติดกัน ตกไม่ตรงพื้นที่เป้าหมาย ส่งผลให้เกษตรกรบางรายมีความลังเลในการใช้งาน และมีบางส่วนเลิกใช้บริการอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตรไป

แนวทางการแก้ไข การแก้ปัญหาเชิงเทคนิคการบินและการสร้างมนุษย์สัมพันธ์กับแปลงนาข้างเคียง เทคนิคการบินเก็บขอบแปลงด้วยวิธีการบังคับด้วยมือ (manual mode) ถือเป็นวิธีการที่เพิ่มประสิทธิภาพในการฉีดพ่นได้อย่างแม่นยำ สามารถลดปัญหาละอองฝอยที่ลอยไปยังแปลงนาข้างเคียงได้ แต่ทั้งนี้ก็ต้องพิจารณาปัจจัยที่สำคัญของทิศทางและความเร็วลมด้วยว่ามีแนวโน้มเป็นอย่างไร เพื่อหาวิธีการบินให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เจอ และอีกหนึ่งวิธีสำหรับผู้บังคับรายใหม่คือการเปลี่ยนชนิดหัวฉีด จากหัวพัดธรรมดาทั่วไป เป็นหัวฉีดผสมอากาศแบบพัดคู่ จะช่วยลดการปลิวของละอองสารได้ 90-95% ซึ่งหากสามารถชักชวนให้เกษตรกรเจ้าของนาหรือผู้สนใจรายอื่นมาดูการทำงานของอากาศยานซึ่งไม่มีนักบิน ก็จะสามารถสร้างความเข้าใจและลดความขัดแย้ง อีกทั้งยังเป็นการสร้างเครือข่ายการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตร เพื่อที่จะพัฒนาเป็นพื้นที่ต้นแบบในการเรียนรู้ของชุมชนนั้น ๆ ต่อไปได้อย่างยั่งยืน

วิจารณ์

จากการวิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้การใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตร” ผู้วิจัยสามารถนำผลมาอภิปราย ดังนี้

1) กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

จากการจัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในครั้งนี้ให้ความสำคัญแก่ผู้เข้าร่วมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นสำคัญ โดยเป็นการมารวมตัวกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยความสมัครใจ เพื่อร่วมสร้างความเข้าใจหรือพัฒนาแนวปฏิบัติในเรื่องนั้น ๆ จึงทำให้ผู้เข้าร่วมในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้มีความตั้งใจที่จะเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมในครั้งนี้จัดขึ้นที่ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอนครหลวงซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมที่ครบครันในทุกมิติการเรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับ Km in business (2009) ที่พบว่า องค์ประกอบหลักที่สำคัญ ๆ ของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (knowledge sharing) มีอยู่ด้วยกัน 3 องค์ประกอบ ได้แก่

- คน (people) ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นแหล่งศูนย์รวมของความรู้ที่สมควร นำออกมาแบ่งปันเป็นอย่างยิ่ง โดยก็ควรจะเป็นคนที่มีความรู้จากการปฏิบัติจริง และอยากจะมาแบ่งปัน และแลกเปลี่ยนความรู้นั้นด้วยความเต็มใจ

- สถานที่และบรรยากาศ (place) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีชีวิตชีวาและน่าสนใจ เพราะสถานที่และบรรยากาศที่ดี (เหมาะสม และผ่อนคลาย) มีความเหมาะสม กับแต่ละกลุ่มคน จะทำให้คนเหล่านั้นมาเจอกันพูดคุย ปรึกษา วิเคราะห์

ปัญหา แบ่งปัน และแลกเปลี่ยน เรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างสบายใจ

- สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ (infrastructure) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ช่วยให้การแบ่งปันและ แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกิดได้ง่ายและสะดวกขึ้น เช่น กระดานสำหรับเขียน คอมพิวเตอร์สำหรับการสรุป และจัดเก็บความรู้รวมถึงการแบ่งปัน (share) หรือการส่งต่อข้อมูล

ในการกำหนดหัวข้อในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นั้นผู้ศึกษาได้รับข้อมูลมาจากสภาพปัญหาและข้อสงสัยการใช้งานของชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนที่ได้เก็บข้อมูลมาจากการลงพื้นที่ จึงถูกกำหนดเป็นกรอบเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรม ในส่วนนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะวางหลักเพื่อดำเนินการในส่วนงานอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ Office of Quality Assurance, (2020) ที่พบว่า ปัจจัยหลักของการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประการแรก คือการกำหนดเป้าหมายการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้ชัดเจน และสัมพันธ์กับเป้าหมายทางธุรกิจ ถือเป็นการกลัดกระดุมเม็ดแรกในการดำเนินการ และการเรียนรู้อาจต้องพิจารณาถึงพฤติกรรมและวัฒนธรรมขององค์กรร่วมด้วย เช่น ประสบการณ์ของผู้เรียน ความพร้อมที่จะเรียนรู้ และความต้องการของผู้เรียน เป็นต้น

จากการจัดกิจกรรมดังกล่าวที่ได้มุ่งเน้นไปที่กระบวนการจัดการความรู้ให้กับชุมชนอย่างเป็นระบบและมีความเหมาะสมตามบริบทเชิงพื้นที่ ส่งผลให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดหัวข้อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับชุมชนในอนาคตต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Fongkanta *et al*. (2023) ที่พบว่า องค์ความรู้และกระบวนการจัดการความรู้ผลิตภัณฑ์ข้าวแคบของชุมชนเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากชุมชน และแนวทางการจัดการความรู้ของชุมชนที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพประกอบด้วย กระบวนการของการแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การเก็บและรวบรวมความรู้ การถ่ายทอดความรู้และการเผยแพร่ความรู้

2) ผลการ pre-test post-test และ t-test

ทั้งนี้เนื่องมาจากการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เข้าร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นเรื่องที่สำคัญที่จะทำให้การรับรู้ของผู้เข้าร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีความตั้งใจและมีสมาธิจดจ่ออยู่กับกิจกรรมของการใช้ประโยชน์ของอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตรจึงทำให้ผลสัมฤทธิ์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับ Kachen (2013) ได้ให้คำจำกัดความผลสัมฤทธิ์การเรียนว่าคือคุณลักษณะ รวมถึงความรู้ความสามารถของบุคคลอันเป็นผลมาจากการเรียนการสอน หรือมวลประสบการณ์ทั้งปวงที่บุคคลได้รับจากการเรียนการสอน ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ของสมรรถภาพทางความรู้และความคิด ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการตรวจสอบผลที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ การตรวจสอบพฤติกรรมของผู้เรียนและการประเมินผลที่ครอบคลุมทั้งด้านความรู้และความคิดจากการตอบแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ของบุคคลว่าเรียนแล้วรู้อะไรบ้าง และมีความสามารถด้านใดมากน้อยเท่าไร และยังได้กล่าวถึงประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์โดยการดำเนินการวัดผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรมในครั้งนี้เป็นการใช้แบบทดสอบแบบมาตรฐาน (standardized tests) ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นแบบทดสอบที่สร้างโดยผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ในเนื้อหา และมีทักษะการสร้างแบบทดสอบโดยเฉพาะที่มีความสอดคล้องไปกับสื่อการเรียนการสอนจึงทำให้การจัดกิจกรรมในครั้งนี้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมซึ่งสอดคล้องกับ Charoonpatrapong *et al*. (2021) ที่พบว่า องค์ประกอบของหลักเกณฑ์เกี่ยวข้องกับการใช้งานอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินเพื่อการเกษตร ด้านคุณสมบัติผู้บังคับอากาศยาน

ซึ่งไม่มีนักบินต้องผ่านการทดสอบความรู้ความสามารถของผู้บังคับอากาศยานซึ่งไม่มีนักบิน ภาคทฤษฎีและปฏิบัติ อาทิ ความรู้ด้านหลักเกณฑ์ทักษะการควบคุม การใช้สารเคมี การป้องกันอันตราย การซ่อมบำรุง การแก้ไขเหตุการณ์ฉุกเฉิน เป็นต้น และผลจากการดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้ได้สร้างการรับรู้ในเรื่องของประโยชน์การใช้เทคโนโลยีอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตร ส่งผลให้หนึ่งในผู้เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ตัดสินใจซื้ออากาศยานซึ่งไม่มีนักบินมาปรับใช้ในพื้นที่ในการทำการเกษตรของตน ซึ่งสอดคล้องกับ Sektaweelarp (2015) ได้อธิบายเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีว่าเป็นขั้นตอน (process) ที่เกิดขึ้นทางจิตใจภายในบุคคลเริ่มจากได้ยินในเรื่องวิทยาการนั้น ๆ จนยอมรับนำไปใช้ในที่สุดซึ่งกระบวนการนี้มีลักษณะคล้ายกับกระบวนการเรียนรู้และการตัดสินใจ (decision making) และยังสอดคล้องกับ Muensarachai (2012) ได้ให้คำนิยามของการยอมรับเทคโนโลยีว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการใช้งานและอยู่ร่วมกับเทคโนโลยีจากการที่ได้ใช้เทคโนโลยีทำให้เกิดประสบการณ์ ความรู้ทักษะและความต้องการใช้งานเทคโนโลยี และยังสอดคล้องกับ Chaveesuk and Wongjaturapat (2012) ได้ให้คำนิยามของการยอมรับเทคโนโลยีว่าเป็นองค์ประกอบที่ทำให้บุคคลเกิดความเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีใน 3 ด้าน คือ 1) พฤติกรรม 2) ทัศนคติที่มีต่อเทคโนโลยี และ 3) การใช้งานเทคโนโลยีที่ง่ายขึ้น จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าการยอมรับเทคโนโลยีเป็นการนำเทคโนโลยีที่ยอมรับมาใช้งานซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตัวบุคคลหรือการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ทัศนคติ และการใช้เทคโนโลยีที่ง่ายขึ้น นอกจากนี้การนำเทคโนโลยีมาใช้งานทำให้แต่ละบุคคลมีประสบการณ์ ความรู้ และทักษะในการใช้งานเพิ่มเติม ซึ่งสอดคล้องกับ Wajasuwan and Wongsansukcharoen (2022) ได้ทำการศึกษาสามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านการรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งาน (perceived ease of use) พบว่า การรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งานส่งผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อการรับรู้ถึงประโยชน์ (perceived usefulness) ในการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินและยังส่งผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน (attitude toward using) ทั้งนี้การใช้งานอากาศยานซึ่งไม่มีนักบิน มีขั้นตอนการใช้งานที่ไม่ยุ่งยาก ไม่ซับซ้อน ใช้เวลาในการศึกษาไม่มากนัก ส่งผลให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึง และตัดสินใจนำมาใช้อีกด้วย 2) ปัจจัยด้านการรับรู้ถึงประโยชน์ในการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบิน (perceived usefulness) พบว่า การรับรู้ถึงประโยชน์ในการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในอุสาหกรรมเกษตร ส่งผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน (attitude toward using)

ทั้งนี้เนื่องจากการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินเพื่อการเกษตรในประเทศไทยยังไม่เป็นที่แพร่หลายนัก แต่คาดว่าในอนาคตราคาอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินเพื่อการเกษตรจะมีราคาถูกลง เนื่องจากบริษัทผู้ผลิตอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินมีการแข่งขันกันหลายบริษัท ผนวกกับความนิยมใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินของเกษตรกร และผู้ประกอบการที่มีมากขึ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อใช้เป็นเครื่องทุ่นแรง ลดขั้นตอนและต้นทุนการผลิต และยังสอดคล้องกับ Soyyana *et al*. (2022) ที่พบว่าการรับรู้ประโยชน์ของเทคโนโลยีอากาศยานซึ่งไม่มีนักบิน มีคะแนนความเห็นด้วยสูงสุด โดยเฉพาะการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบิน ประหยัดเวลามากกว่าการใช้แรงงานคน การทำการเกษตรมีความครบถ้วนแม่นยำสูง เพิ่มประสิทธิภาพการทำเกษตร เป็นต้น เมื่อทราบถึงคุณสมบัติของการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินจึงทำให้เกษตรกรรับรู้ถึงประโยชน์ และเห็นด้วยกับความสอดคล้องเหมาะสมที่จะนำอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินมาช่วยในการจัดการปัญหา ศัตรูพืชในนาข้าว ย่อมจะส่งผล

ต่อความสนใจยอมรับใช้บริการอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินจากเกษตรกรเพิ่มมากขึ้น และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Tantayanon (2017) ได้กล่าวไว้ว่า การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการนำพาสังคมไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเข้าถึงธรรมชาติและพฤติกรรมเชิงสังคม เพื่อจัดหากลยุทธ์ในการสร้างความเชื่อมั่น ความตั้งใจ และแรงจูงใจ ที่จะทำให้ผู้บริโภคโดยทั่วไปของสังคมมีความพร้อมสามารถยอมรับเทคโนโลยีและนวัตกรรมได้ด้วยความมั่นใจ สภาพแวดล้อมทางสังคมที่ทำให้เกิดการมองเทคโนโลยีในแง่ดี เช่น จะช่วยให้การดำรงชีวิตของมนุษย์ดีขึ้น ช่วยสร้างประโยชน์ได้มากขึ้น เป็นต้น และบรรยากาศที่สังคมให้ความสนใจและชอบที่จะทดลองใช้เทคโนโลยีใหม่อยู่เสมอ

3. ประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไข

จากการศึกษาพบว่าปัญหาที่พบได้เป็นการทั่วไปสำหรับอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตรคือ การใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในการพ่นสารเคมีในนาข้าวของเกษตรกร บริเวณขอบแปลงที่ติดกับข้างเคียง ทำให้มีสารเคมี บางส่วนได้ฟุ้งกระจายออกไปสู่แปลงนาข้างเคียงที่มีพื้นที่ติดกัน ตกไม่ตรงพื้นที่เป้าหมาย ส่งผลให้เกษตรกรบางรายเลิกใช้บริการอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตรไป ซึ่งสอดคล้องกับประเด็นปัญหาในผลงานวิจัยของกับ Soyyana *et al*. (2022) ซึ่งมีแนวทางการแก้ไขในเบื้องต้น ดังนี้

การแก้ปัญหาเชิงเทคนิคการบิน และการสร้างมนุษย์สัมพันธ์กับแปลงนาข้างเคียง เทคนิคการบินเก็บขอบแปลงด้วยวิธีการบังคับด้วยมือ (Manual Mode) ถือเป็นวิธีการที่เพิ่มประสิทธิภาพในการฉีดพ่นได้อย่างแม่นยำ สามารถลดปัญหาละอองฝอยที่ลอยไปยังแปลงนาข้างเคียงได้ แต่ทั้งนี้ก็ต้องพิจารณาปัจจัยที่สำคัญของทิศทางลมด้วยว่ามีแนวโน้มเป็นอย่างไร และอีกหนึ่งวิธีสำหรับผู้บังคับรายใหม่คือการเปลี่ยนชนิดหัวฉีด จากหัวพัดธรรมดาทั่วไป เป็น หัวฉีดผสมอากาศแบบพัดคู่จะลดการปลิวของละอองสารได้ 90-95% และหากชวนเจ้าของนาข้างเคียงมาได้ก็จะสามารถสร้างความเข้าใจและลดความขัดแย้ง อีกทั้งยังเป็นการสร้างเครือข่ายการใช้อากาศยานซึ่งไม่มีนักบินในเชิงเกษตร เพื่อที่จะพัฒนาเป็นพื้นที่ต้นแบบในการเรียนรู้ของชุมชนนั้น ๆ ต่อไป

สรุป

การวิจัยนี้เน้นให้ความสำคัญระหว่างชุมชนและเทคโนโลยีเป็นสำคัญเพื่อลดช่องว่างระหว่างกัน ผ่านสื่อการเรียนการสอนและแบบทดสอบ เนื่องด้วยอากาศยานซึ่งไม่มีนักบินเป็นเทคโนโลยีใหม่จึงทำให้มีกฎระเบียบเข้ามาควบคุมการใช้งานเพื่อให้สอดรับกับบริบทของประเทศไทย ซึ่งผลที่ตามคือ ข้อกังวลในการใช้งานเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางกฎหมาย และการใช้งานจริงเชิงพื้นที่ โดยผลของการวิจัยในครั้งนี้มีผลทำให้ชุมชน ได้สร้างการรับรู้ในการใช้งานเทคโนโลยีร่วมกัน ผ่านกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดังนั้นการบริหารจัดการความรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบจะเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยผลักดันให้ชุมชนสามารถนำเทคโนโลยีมาปรับในพื้นที่การเกษตรของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

Assavakul, S., C. Savithi and S. Khantong. 2022. Factors influencing the adoption of small unmanned aerial vehicles (drones) in large fields of agriculture case study of large rice fields agriculture in Maha Sarakham province. The Journal of Delopment

Administration Research 12(4): 786-798. (in Thai)

Charoonpatrapong, T., A. Namsang and N. Kongsamutr. 2021. A comparison of regulations for agricultural unmanned aerial vehicles in Thailand and foreign countries. Sripatum Review of Humanities and Social Sciences 21(1): 105–121. (in Thai)

Chaveesuk, S. and S. Vongjaturapat. 2012. Information technology using acceptance therory. KMITL Information Technology Journal 1(1): 1-21. (in Thai)

Fongkanta, P., F. Buakanok, S. Kreupueng and T. Phomngam. 2023. Knowledge management of local wisdom in producing Khao Kab products to promote lifelong learning in Hua Suea sub-district, Lampang province: Community Lesson. Journal of Community Development and Life Quality 12(1): 21-29. (in Thai)

Kachen, P. 2013. Definition of academic achievement. (Online). Available: https://manthana3305.blogspot.com/p/blog-page_32.html (January 25, 2022). (in Thai)

Km in business. 2009. What is the knowledge sharing? (Online). Available:https://kminbusiness.wordpress.com/ knowledge Sharing (May 12, 2021).

Koondee, P., K. Saenprachatanarug, S. Wongpichet, M. Wongphati, K. Ungsathitavorn, S. Pilawut, A. Phuphaphud, L. Panduangnate and C. Nodthaisong 2021. A study of working time and obstacles on foliar fertilizer spraying in sugarcane fields using drones, tractors and humans. Khon Kaen Agriculture Journal 50(4): 1083-1096. (in Thai)

Muensarachai, S. 2012. Factors affecting ERP adoption software for accounting users. Thammasat Business Journal 8(22): 38-51. (in Thai)

Office of Quality Assurance. 2020. What is the knowledge sharing? (Online). Available: https://qd.ku.ac.th/storage/files/news/0qThSMukT8xHbR1m46PcyrNDYM19BFkasDBLZxZW.pdf (May 19, 2021). (in Thai)

Pila-on, A., T. Khamproh and A. Namsang. 2022. Communicating promotion of laws and regulations of unmanned vehicle regislations for natural person in Thailand. Sripathum Chonburi Academic Journal 19(2): 232-243. (in Thai)

Sektaweelarp, P. 2015. Factors affecting behavioral intentions to use cloud storage at Software-as-a-Service.(SaaS) level of private organization officers in Central Business District (CBD) of Bangkok. M.B.A. Independent Syudy. Bangkok University, Bangkok. 70 p. (in Thai)

Sinwimol, T. 2016. Development of agricultural administration of Phra Nakhon Si Ayuthaya province according to the sufficiency economy philosophy. Eau Heritage Journal Social

Science and Humanities 6(2): 228-241. (in Thai)

Soyyana, A., Y. Chaovanapoonphol and K. Saeliw. 2022. Farmer's adoption of drone technology for spraying chemicals in Sankamphaeng district, Chiang Mai province. Khon Kaen Agriculture Journal 50(Supple.1): 385-391. (in Thai)

Tantayanon, R. 2017. Accept technology in the social context knowledge community SMEs, 2017. (Online). Available:https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/641132 (April 23, 2021). (in Thai)

Tunjoy, R. 2019. The awarnness of unmanned aerial vehicle. Sripathum Chonburi Academic Journal 15(4): 179-188. (in Thai)

Wajasuwan, T. and J. Wongsansukcharoen. 2022. Acceptance of technology and innovation affecting the intention of using drone for agriculture in the agricultural industry. Panyapiwat Journal 14(1): 143-157. (in Thai)

การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมชุมชนสุขภาวะบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ภูมิภาคตะวันตก

Participation of Local Community in Promoting Well-being of Region Based on Cultural Heritage of the Western Region

ธิดารัตน์ สืบญาติ[1] และ ภารณี นิลกรณ์[2]*

Thidarat Suebyart[1] and Paranee Ninkron[2]*

[1]สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตรและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม จ. นครปฐม 73000

[1]Department of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences, Na hkhon Pathom Rajahbat University, Nakhon Pathom 73000, Thailand

[2]สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม จ. นครปฐม 73000

[2]Department of Public Health, Faculty of Science and Technology, Na khon Pathom Rajabhat University, Nakhon Pathom 73000, Thailand

*Corresponding author: Email: chanokchone.b@gmail.com

(Received: August 3, 2023; Revise: January 22, 2024; Accepted: February 12, 2024)

Abstract: This qualitative research studied the participation of the local community in promoting the well-being of the region based on the cultural heritage of the western region. The data were collected from the leader of community, tourists and public health volunteers by in-depth interview. The findings revealed that both the Thai Tribe community in Ban Khao Yoi, Phetchaburi province, and the Karen Tribe community in Ban Poon Yarn Hot Springs, Ratchaburi province, mostly had familial relationships, depended on each other within the community, and experienced minimal internal conflict. This resulted in collaboration within the community to address local issues, and the establishment of a local healthcare system that would leverage existing knowledge for the health care and treatment of the population. This existing knowledge includes traditional medical practices, other health care wisdom, and the use of herbal remedies for bedridden patients. In order for the community's potential to promote community health based on cultural heritage, both communities need to be engaged in the following activities: 1) annual health check-ups, 2) implementation of activities for monitoring and preventing emerging diseases by conducting educational activities for resorts and homestays in the area, 3) collaboration with Health Volunteers in the region initiating activities to establish community-Led Disaster Monitoring and Elevating Standards for Sustainable Health Tourism, and 4) advocacy for proper and nutrient-rich diet, following nutritional principles

Keywords: Participation, community network, community well-being

บทคัดย่อ: การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมชุมชนสุขภาวะบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ภูมิภาคตะวันตก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้นำกลุ่มท่องเที่ยว และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ชุมชนบ้านเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงชุมชนบ้านพุน้ำร้อน จังหวัดราชบุรี โดยทั้ง 2 ชุมชนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันในลักษณะเป็นสังคมเครือญาติ มีการพึ่งพาอาศัยกันในชุมชน มีปัญหา ความ

ขัดแย้งในชุมชนน้อย ส่งผลให้ชุมชนมีการขับเคลื่อนกิจกรรมผ่านการผลักดันของผู้นำชุมชนและกรรมการชุมชนที่ประชาชนเป็นผู้เลือกเข้ามาทำหน้าที่ส่งผลทำให้เกิดความร่วมมือในการทำงานของชุมชนในการจัดการปัญหาในพื้นที่ได้ และมีระบบการแพทย์พื้นบ้านโดยใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในการดูแลสุขภาพและรักษาการเจ็บป่วยของประชาชนทั้งภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพอื่น ๆ และการใช้สมุนไพรกับผู้ป่วยติดเตียง ในส่วนของศักยภาพของชุมชนที่เอื้อต่อการส่งเสริมชุมชนสุขภาวะบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ พบว่า ทั้ง 2 ชุมชนมีการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับส่งเสริมชุมชนสุขภาวะดังนี้ 1) การตรวจสุขภาพประจำปี 2) มีการจัดกิจกรรมควบคุมและป้องกันการเฝ้าระวังโรคอุบัติใหม่) มีการจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ รีสอร์ต โฮมสเตย์ ในพื้นที่โดยดำเนินการร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขในพื้นที่ 3) มีการจัดกิจกรรมการสร้างแกนนำเฝ้าระวังอุบัติเหตุในชุมชน และจัดกิจกรรมการยกระดับมาตรฐานท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างยั่งยืน 4) การรณรงค์รับประทานอาหารให้ครบถูกต้องตามหลักโภชนาการ

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม ภาคีเครือข่าย ชุมชนสุขภาวะ

คำนำ

เนื่องมาจากสังคมในยุคปัจจุบันด้วยสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปและมีผลทำให้ประชาชนมีปัญหาในด้านสุขภาพเพิ่มมากขึ้น เช่น ความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ โรคเบาหวาน อัมพฤกษ์ ขาดการออกกำลังกายที่ถูกวิธีรวมทั้งในสังคมปัจจุบันประเทศไทยมีกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนในด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มมากขึ้นเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน โดยมีการให้ความรู้กับประชาชนในพื้นที่ในการดูแลตนเองเพื่อส่งเสริมสุขภาพที่ดี และกลไกที่สำคัญของการมีภาคีเครือข่ายในการดูแลสุขภาพชุมชนนั้นต้องสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้และการส่งเสริมสร้างสุขภาพที่ดีให้กับชุมชน ดังนั้นการสร้างภาคีเครือข่ายการดูแลสุขภาพชุมชนจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องในการพัฒนาศักยภาพให้ประชาชนในพื้นที่มีความรู้ความสามารถและมีทักษะในการจัดการด้านสุขภาพโดยควรมีหลักการของการมีส่วนร่วม (Swist *et al.*, 2022) เช่น การออกกำลังกาย การทานอาหารครบห้าหมู่ โดยมีการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงพยาบาลประจำอำเภอและจังหวัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ศูนย์สุขภาพชุมชน ร่วมกับหน่วยงานส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารงานส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และภาคประชาชน (Wasi, 2006) ทั้งนี้การดำเนินงานในการวางระบบจัดการสุขภาพของประชาชน ควรมุ่งเน้นให้ชุมชนและหน่วยงานสาธารณสุขให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (Pinprateep, 2017) ด้วยแนวโน้มของสถานการณ์ของคนไทยในปัจจุบันมีการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังและโรคที่สามารถป้องกันได้ซึ่งมีจำนวนมากและมีความรุนแรงมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2557 พบว่า คนไทยสูญเสียปีสุขภาวะรวมทั้งสิ้น 14.9 ล้านปี (Department of Disease Control, Ministry of Public Health, 2020)

ด้วยความสำคัญดังกล่าวข้างต้นนี้ส่งผลให้ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุนต่อสังคมส่วนรวม ได้แก่ ผู้มีจิตสาธารณะและกลุ่มจิตอาสา เป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพและการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เด่นชัดมากขึ้น (Kamsrichan *et al.*, 2011) ดังนั้นการพัฒนาสุขภาวะชุมชนถือได้ว่าเป็นการสร้างจุดแข็งให้กับชุมชนเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจความเป็นชุมชน เข้าใจมิติทางสังคมและวัฒนธรรม เข้าใจและใส่ใจต่อความเป็นมนุษย์ (Chuengsatiansup *et al.*, 2011) ในสังคมยุคปัจจุบันนั้นให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในด้านสุขภาพรวมทั้งรัฐบาลในยุค

ปัจจุบันนายเศรษฐา ทวีสิน ได้มีการส่งเสริมการสร้างสุขภาวะที่ดีให้กับคนในชุมชนและการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการเข้ามาร่วมบริหารงานกับชุมชนเพิ่มมากขึ้น (Suebyart, 2023) นอกจากนั้นยังพบอีกว่าองค์ปกครองส่วนท้องถิ่นมีการออกระเบียบในการจัดบริการสาธารณะให้สอดคล้องกับต้นทุนของการให้บริการโดยแต่ละท้องถิ่นมีแผนในการพัฒนาท้องถิ่นในด้านสุขภาวะให้กับคนในชุมชน (Chanphoochong and Chitaladakorn, 2022; Likareng & Peampiti, 2011; Sirisunhirun *et al.*, 2022)

จากการศึกษาสถานการณ์ท่องเที่ยวของภูมิภาคตะวันตก ได้แก่ จังหวัดนครปฐม กาญจนบุรี ราชบุรี และเพชรบุรี ได้รับผลกระทบ เช่น การปิดแหล่งท่องเที่ยว การยกเลิกกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งนี้ภูมิภาคตะวันตก ประกอบด้วยชุมชนการท่องเที่ยวถึง 4 ชาติพันธุ์ คือ กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง กลุ่มชาติพันธุ์มอญ และกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ และจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลให้ภูมิภาคตะวันตกที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติไม่สามารถมีรายได้จากการท่องเที่ยว ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานของการท่องเที่ยว ที่เชิดชูศิลปวัฒนธรรม (Sangragsa, 2012) จากปัญหาดังกล่าวนั้นพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคตะวันตกมีความต้องการให้เกิดรูปแบบการจัดการชุมชนสุขภาวะบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์เพื่อเฝ้าระวังป้องกันโรคอุบัติใหม่และภัยพิบัติภายใต้เครือข่ายชุมชน แต่ยังขาดระบบสารสนเทศที่ทันสมัยและมาตรการป้องกันและจัดการไวรัสโคโนนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 มีค่อนข้างน้อย อีกทั้งยังไม่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนั้นพบว่างานวิจัยนี้ยังขาดการมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนและยังขาดการ บูรณาการในการทำกิจกรรมด้านส่งเสริมสุขภาพให้เข้ากับสังคมวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน โดยหน่วยงานภาครัฐยังไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมให้กับประชาชนในพื้นที่เท่าที่ควร เพื่อจะเป็นแนวทางในการจัดการของพื้นที่โดยการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth interview) มีวิธีดำเนินการวิจัยโดยมีรายละเอียดดังนี้

ระยะเวลารวบรวมข้อมูล

วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2565 ถึง วันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2566

ประชากรในการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ 1. ปราชญ์ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีองค์ความรู้ด้านการจัดการสุขภาพชุมชน จำนวน 10 คน 2. กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข จำนวน 24 คน 3. กลุ่มผู้ให้บริการด้านการสร้างเสริมสุขภาพในพื้นที่ ได้แก่ ตัวแทนสาธารณสุขจังหวัดในพื้นที่ ตัวแทนสาธารณสุขอำเภอในพื้นที่ และนักวิชาการสาธารณสุขในพื้นที่ จำนวน 8 คน 4. กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชน ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 4 คน 2) ผู้นำกลุ่มท่องเที่ยว จำนวน 5 คน 3) ผู้นำที่มาจากสถาบันศาสนาในชุมชน จำนวน 3 คน 4) ผู้นำจากสถาบันการศึกษาในชุมชน จำนวน 5 คน โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ซึ่งมีเกณฑ์การคัดเข้า (inclusion criteria) คือ ผู้ให้ข้อมูลต้องมีองค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ เช่น หมอพื้นบ้าน หมอแผนไทย ฯลฯ และมีศักยภาพในการสนับสนุนการส่งเสริมชุมชนสุขภาวะในพื้นที่ โดยมีประสบการณ์มาแล้วอย่างน้อย 3 ปี และสามารถให้ข้อมูลได้ และสื่อสารภาษาไทยเข้าใจ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) ตัวผู้วิจัย เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ และเพื่อให้ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือที่มีคุณภาพมีคติน้อยที่สุด

2) แนวทางการสัมภาษณ์ โดยมีประเด็นศึกษาครอบคลุม ด้านการสร้างแนวคิดการสื่อสารให้ชุมชนมีส่วนร่วมและเกิดความตระหนักต่อปัญหาเพื่อร่วมมือในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน การถ่ายทอดภูมิปัญญาการส่งเสริมสุขภาพชุมชน และทำไมจึงต้องสืบสานภูมิปัญญาด้านการส่งเสริมสุขภาพ และจะวิธีการดำเนินการ สุดท้ายครอบคลุมส่วนที่ต้องการพัฒนาในพื้นที่มีภูมิปัญญาด้านการเสริมสร้างสุขภาพ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งมีโครงสร้างมีแนวคำถามหลักที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป็นคำถามปลายเปิดมีความยืดหยุ่นสำหรับประเด็นที่อาจเกิดขึ้นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกใช้แนวคำถาม 3 ชนิด (Podhisita, 2013) ได้แก่คำถามหลัก (main questions) คำถามเพื่อรอรายละเอียดและความชัดเจน (probes) และคำถามเพื่อตามประเด็น (follow-up questions) และ 3) สมุดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง และกล้องบันทึกภาพ

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมชุมชน สุขภาวะ บนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ เพื่อรองรับนาฏยอลังการภูมิภาคตะวันตก ได้แบ่งขั้นตอนของการวิจัย ดังนี้

การค้นหาองค์ความรู้ต้นทุน “การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมชุมชนสุขภาวะบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์” ประกอบด้วย ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 คนหา แนวทางจัดการ ปัญหาอุปสรรค การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมชุมชนสุขภาวะ บนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ เพื่อให้ได้แนวทางการยกระดับศักยภาพของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมชุมชนสุขภาวะ

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาเรียนรู้การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมชุมชนสุขภาวะบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ ที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 โดยศึกษาวิเคราะหรายพื้นที่ กลุ่มองค์กร ต้นทุนด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ด้านการเสริมสร้างสุขภาพ เพื่อเปรียบเทียบกับหลักวิชาการของการเสริมสร้างสุขภาพให้ดีขึ้นกว่าเดิม เพื่อสามารถนำไปใช้ประโยชนเผยแพร่ได

ขั้นตอนที่ 3 จัดทำชุดองค์ความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมชุมชนสุขภาวะ บนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์

เพื่อจัดทำจัดทำชุดองค์ความรู้การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมชุมชนสุขภาวะบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์เพื่อรองรับนาฏยอลังการภูมิภาคตะวันตก โดยการใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำข้อค้นพบมาเป็นฐานข้อมูลสำคัญในการวางแผนจัดทำองค์ความรู้การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมชุมชนสุขภาวะ และเผยแพรองค์ความรู้การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมชุมชนสุขภาวะ ให้แกหนวยงานที่เกี่ยวข่องและชุมชน ได้แก องคการบริหารสวนตำบล โรงพยาบาลชุมชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เปนต่น โดยผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ทำให้รับรู้เข้าใจปัญหาเชิงประจักษ์ และร่วมวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหานำไปสู่การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาในด้านการสร้างภาคีเครือข่ายชุมในการส่งเสริมชุมชนสุขภาวะบนฐานวัฒนธรรมพันธุ์ ต้นทุนภูมิปัญญาและแนวทางการส่งเสริมชุมชนสุขภาวะบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ตามบริบทชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ชุมชนบ้านเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ชุมชนบ้านพุน้ำร้อน จังหวัดราชบุรี สามารถสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดัง Table 1

Table 1. To show the community participation

Consolidation of agricultural and food processing professions in the area	Community's tourism group consolidation	Establishment of a club
The two ethnic groups have come together to engage in agricultural activities and food processing due to the suitability of the village's location for agriculture, such as pineapples, for example, to address the issue of product distribution and to increase income for the community.	A group of tourism entrepreneurs includes resorts, homestays, and tent camps that focus on low carbon tourism and are environmentally friendly. In the community's area, there are significant natural resources such as hot springs and reservoirs. Additionally, the community has cultural traditions, including village performances, the Thai Cultural Center located in the hills, and more. Furthermore, there is a community-led effort to address tourism-related challenges and establish safety standards for tourism in the area.	The community's residents have formed several groups to establish a strong and vibrant community image. These groups include senior citizen groups, tourism leaders, farmers' groups, youth groups, volunteer groups, community leaders, and more. The purpose of these groups is to enhance the community's identity and strength. They also aim to have strong leaders who can effectively drive the group's activities forward.

จาก Table 1 ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าทางชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ เพื่อให้ขนบธรรมเนียมประเพณียังคงอยู่ โดยทางชุมชนมีการจัดกิจกรรมร่วมกันในด้านสุขภาพและการมีสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น ไลน์ เฟสบุ๊ค เป็นต้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชนได้เพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นยังมีการประกาศเสียงตามสายของชุมชน ในการติดต่อสื่อสารและการส่งข้อมูลข่าวสารถึงผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ เพื่อจะได้ขับเคลื่อนกิจกรรมให้กับชุมชน และมีอาสาสมัครทำหน้าที่เป็นประชาสัมพันธ์ของชุมชนในการประกาศข่าวสารต่าง ๆ ให้ประชาชนได้รับทราบอย่างสม่ำเสมอ และที่สำคัญชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ชุมชนบ้านเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงชุมชนบ้านพุน้ำร้อน จังหวัดราชบุรี มีผู้นำในการขับเคลื่อนคนในชุมชนให้ทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติและมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในการบริหารจัดการชุมชน อีกทั้งบทบาทในด้าน ระบบการแพทย์พื้นบ้านในการดูแลสุขภาพภาคประชาชน พบว่า ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ชุมชนบ้านเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงชุมชนบ้านพุน้ำร้อน จังหวัดราชบุรี มีระบบการแพทย์พื้นบ้านโดยใช้ภูมิปัญญาของท้องถิ่นในการดูแลสุขภาพและรักษาการเจ็บป่วยของประชาชนในชุมชน ดังนี้ 1) ภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย 2) ภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพอื่น ๆ ได้แก่ การเป่า เป็นวิธีการรักษาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยจะใช้ในการรักษาอาการอักเสบ

ทางผิวหนัง เช่น การเป็นตุ่มอักเสบ การเป็นงูสวัด เป็นต้น 3) การใช้สมุนไพร ได้แก่ สมุนไพรรักษาโรคสาธารณสุขแบบดั้งเดิม ได้แก่ สมุนไพรฟ้าทะลายโจร มะขามเทศ มะเฟือง กะทกรก ขนุน กล้วยน้ำว้า กระวาน ส้มปล่อย บอระเพ็ด กับผู้ป่วยติดเตียง ผู้ที่เป็นเบาหวานของคนอายุ 35 ปี ขึ้นไป รวมทั้งเรื่องมะเร็งเต้านม ดังนั้นผู้วิจัยยังพบว่า สมุนไพรที่ใช้สำหรับรักษาโรคในกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงชุมชนบ้านพุน้ำร้อนที่พบในพื้นที่นั้น ชาวกะเหรี่ยงได้ใช้ภูมิปัญญาในการคิดสร้างสรรค์วิธีการรักษา และมีการสืบทอดการรักษามาตั้งแต่บรรพบุรุษ จนกลายเป็นความรู้ด้านสมุนไพรในการรักษาโรคต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันความรู้ด้านสมุนไพรกะเหรี่ยงเหล่านี้ได้เริ่มสูญหายไปจากชุมชน เนื่องจากมีการรักษาแบบแผนปัจจุบันเข้ามาแทนที่ ทำให้ความรู้ด้านสมุนไพรกะเหรี่ยงที่สามารถใช้รักษาโรคได้เบื้องต้นไม่เป็นที่รู้จักมากนักในกลุ่มชาวกะเหรี่ยงอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรีและกลุ่มเกรี่ยง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

จาก Table 2 พบว่าจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อหาแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการชุมชนสุขภาวะ บนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์เพื่อรองรับนาฏยอลังการภูมิภาคตะวันตกโดยมีแนวทางในการดำเนินงานทั้งสามกลุ่ม กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มแกนนำท่องเที่ยวในชุมชน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมชุมชนสุขภาวะบนฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ทั้งการวางแผนร่วมกันกับผู้นำชุมชน กลุ่มแกนนำนักท่องเที่ยว และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมีการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมและการความรู้กับประชาชนและนักท่องเที่ยวในการดูแลสุขภาวะของตนเอง

Table 2. To show guidelines for promoting participating community well-being based on cultural diversity

Community Leaders	Tourism Group Leaders	Volunteer Public Health Group
The village committee has come together to meet and exchange their collective opinions. The majority of the population is engaged in agriculture, leading to health problems such as skin diseases, subcutaneous tissue inflammation, upper respiratory tract infections, which are caused by contact with chemicals used in agriculture, diabetes, and high blood pressure.	-Coming together to establish a tourism management association. -Organizing activities to develop the group of entrepreneurs to enhance tourism, manage cultural tourism destinations, and improve community tourism safety.	There is a collaborative effort to work together and address community public health issues with the local community health clinic. Training sessions are organized to provide knowledge and skills to community volunteers so that they can effectively perform their duties.

The community leaders have organized surveillance activities to prevent and control diseases resulting from chemical exposure. For example, there are campaigns encouraging everyone to use protective gear, and there are annual health check-up events.	The problems in managing the health and well-being of the community's tourism leaders include: Lack of emphasis on comprehensive health promotion activities. Inadequate technological resources for health education: The absence of technological resources hinders the dissemination of health-related knowledge to tourists in the area. This deficiency in technology prevents the effective communication of health information.	The lack of innovation and technology for promoting participation in health activities is due to the fact that most of the activities are primarily determined by the district public health agency. Additionally, some activities are specific to certain member groups.
Guidelines for promoting the well-being of the community: Health officials in the area should collaborate with community volunteers to jointly plan and address issues within the community.	Guidelines for promoting the well-being of community-based tourism leaders include: Disease prevention and monitoring, Organize activities for disease prevention and surveillance, particularly for emerging diseases like COVID-19. Provide health education and guidelines to resorts, hotels, and homestays in the area.	Guidelines for promoting the health of community health volunteers (CHVs) include: Disease Surveillance for Prevention and Control: Organize activities for disease surveillance and control, particularly for conditions like diabetes, high blood pressure, and advocate for proper nutrition based on nutritional principles. Annual health check-up events. Control and prevention of emerging diseases.

วิจารณ์

ข้อค้นพบเกี่ยวกับแนวทางการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพในชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ชุมชนบ้านเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงชุมชนบ้านพุน้ำร้อน จังหวัดราชบุรี มีดังนี้ 1) มีการจัดกิจกรรมควบคุมและป้องกันการเฝ้าระวังโรคอุบัติใหม่ เช่น โรคโควิด 19 เป็นต้น โดยมีการจัดอบรมพัฒนาความรู้ในการควบคุมและ

ป้องกัน 2) มีการจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ รีสอร์ตโฮมสเตย์ ในพื้นที่โดยดำเนินการร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขในพื้นที่ 3) มีการจัดกิจกรรมการสร้างแกนนำเฝ้าระวังอุบัติเหตุในชุมชน และจัดกิจกรรมการยกระดับมาตรฐานท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างยั่งยืน 4) กิจกรรมการเฝ้าระวังเพื่อป้องกันและควบคุมโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง การรณรงค์รับประทานอาหารให้ครบถูกต้องตามหลักโภชนาการ และ 5) กิจกรรมการตรวจสุขภาพประจำปีเพื่อหาภาวะความเสี่ยงเกิดโรคต่าง ๆ เช่น โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง โดยมีการส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขของชุมชน ร่วมกับอาสาสมัครของชุมชนในการจัดกิจกรรมและการให้ความรู้กับประชาชน เป็นต้น ซึ่งแนวทางในการส่งเสริมชุมชนสุขสภาวะของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ชุมชนบ้านเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงชุมชนบ้านพุน้ำร้อน จังหวัดราชบุรี มีการส่งเสริมสุขภาพ มีทั้งกระบวนการในการดำเนินงานการจัดกิจกรรมในด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและแนวทางสำหรับการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับสุขภาพ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของตนเอง ครอบครัว และชุมชนในทุกด้าน แบบองค์รวมอย่างเป็นระบบ เนื่องจากสุขภาพที่ดีย่อมมีองค์ประกอบหลายอย่าง เช่น ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านระบบบริการสุขภาพ และวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคล เพื่อสนับสนุน ยับยั้ง หรือกำหนดพฤติกรรมสุขภาพ ไปสู่การปฏิบัติ จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน และการระดมพลังจากทุกฝ่าย ในการดูแลสุขภาพของประชาชน และการปรับปรุงสังคมด้านต่างๆ โดยบทบาทของประชาชนในชุมชนที่สำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วม เช่น กลุ่มแกนนำชุมชน อาสาสมัครเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมสุขภาพของตนเอง และส่งผลให้ชุมชนประชาชนในท้องถิ่นเห็นถึงคุณค่า และผลกระทบที่เกิดกับสิ่งแวดล้อม ที่มีผลต่อภาวะสุขภาพ ช่วยกันรักษา และสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีเพื่อส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับกลยุทธ์การสร้างเสริมสุขภาพขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2009) ซึ่งประกอบด้วย 1) การสร้างนโยบายสาธารณะที่เอื้อต่อสุขภาพโดยเฉพาะระดับท้องถิ่น 2) การสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาพชุมชน 3) การเสริมสร้างชุมชนสุขภาพดี 4) การพัฒนาทักษะส่วนบุคคลที่จำเป็นเพื่อการมีสุขภาพดี 5) การปรับเปลี่ยนระบบบริการสุขภาพที่เป็นการร่วมคิดร่วมทำของชุมชนองค์กร ท้องถิ่นและหน่วยบริการสุขภาพในระดับชุมชน อีกทั้งยังสอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมายในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง “เมืองไทยแข็งแรง (healthy Thailand)” ซึ่งมีตัวชี้วัดดังนี้ 1) ความแข็งแรงของสุขภาพในมิติทางกาย (physical health) 2) ความแข็งแรงของสุขภาพในมิติทางจิตใจ (mental health) 3) ความแข็งแรงของสุขภาพในมิติทางสังคม (social health) 4) ความแข็งแรงของสุขภาพในมิติทางปัญญา/จิตวิญญาณ (spiritual health) ได้แก่ คนไทยลด ละ เลิกอบายมุขและสิ่งเสพติดมีความรู้รักสามัคคีมีความอาทรเกื้อกูลกัน (Department of Service Support, 2009) ซึ่งสอดคล้องกับ Bonab *et al.* (2023) ในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในระบบสุขภาพของแต่ละประเทศที่โดยมีปัจจัยที่สำคัญในการเข้าถึงบริการสุขภาพและความต้องการสิทธิในการเข้าถึงสุขภาพ สังคม พลเมือง พร้อมกับการสนับสนุนของรัฐบาลซึ่งนำไปสู่ความร่วมมือระหว่างรัฐบาลและผู้เกี่ยวข้องทางด้านสุขภาพ รวมถึงสังคมพลเมือง เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการตัดสินใจที่มีส่วนร่วมในการบริหารสุขภาพในประเทศที่เลือกไว้ และยังสอดคล้องกับ Gholipour *et al.* (2023) ว่ามีการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลสุขภาพระดับพื้นฐานได้ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพระดับพื้นฐาน จำเป็นต้องดำเนินมาตรการเพื่อส่งเสริมความเชื่อมั่นของชุมชนในระบบสุขภาพ รวมถึงการเสริมสถานะของโครงการมีส่วนร่วมของ

ชุมชนในเครือข่ายสุขภาพในอำเภอ โดยมีการเพิ่มความเข้าใจให้กับชุมชนและมีวิธีการบริหารจัดการของระบบสุขภาพเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและการจัดการปัญหาทางวัฒนธรรม และนอกจากนั้นยังสอดคล้องกับ Anezaki *et al.* (2022) ในด้านของการมีส่วนร่วมในด้านความปลอดภัยของผู้สูงอายุมีความเกี่ยวข้องกับการเข้าร่วมกิจกรรมรายบุคคลที่นำโดยโรงพยาบาลและรายละเอียดของกิจกรรมรายบุคคลที่นำโดยโรงพยาบาลและกลไกที่มีผลต่อความรู้สึกของความปลอดภัยของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อส่งเสริมกิจกรรมชุมชนที่นำโดยโรงพยาบาลสำหรับผู้สูงอายุและระบบดูแลผู้สูงอายุในชุมชน และนอกจากนั้นยังสอดคล้องกับ Alisch and Ritter (2021) *ในด้านของการสร้างการมีส่วนร่วมของสังคมพลเมืองในการขับเคลื่อนชุมชนและยังสอดคล้องกับ Van* Zijl *et al.* (2021) ในด้านเน้นภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชน อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Pilert and Thanunrum (2018) ว่าประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกันในแต่ละชุมชน เพื่อนำข้อมูลมาพัฒนาพื้นที่ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังมีมุมมองเหมือนกันกับ Boonprasert and Sontirat (2021) ในด้านของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง โดยแต่บุคคล ต้องมีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน โดย Atchariyamontree (2017) ในด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาตนเองให้เกิดเป็นชุมชนเข้มแข็งพร้อมมีกระบวนการในการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน

สรุป

การศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ชุมชนบ้านเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงชุมชนบ้านพุน้ำร้อน จังหวัดราชบุรี มีกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้ 1) การรวมกลุ่มอาชีพด้านเกษตรและอาหารแปรรูป 2) การรวมกลุ่มด้านการท่องเที่ยวเพื่อวางแผนแก้ไขปัญหาและสร้างมาตรฐานที่ปลอดภัยด้านการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน 3) การจัดตั้งชมรม เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแกนนำด้านการท่องเที่ยว กลุ่มเกษตรกร กลุ่มเยาวชน กลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มผู้นำชุมชน 4) มีศูนย์การเรียนรู้ ดังนั้นทั้งหน่วยงานรัฐ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข อสม. ประชาชน องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคา เทศบาลตำบลเขาย้อย สำนักงานจังหวัดราชบุรี และสำนักงานจังหวัดเพชรบุรีควรมีกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนสุขภาวะ และมีการผลักดันให้ภาคีเครือข่ายเพื่อให้เกิดการบูรณาการอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

Alisch, M. and M. Ritter. 2021. Participation and public spheres: Democratising society by participatory action research in social work. Educational Action Research 29(4): 588-602.

Anezaki, S., M. Sakka, M. Noguchi-Watanabe, A. Igarashi, A. Inagaki, Y. S. Tsuno, J. Omori, A. Ota and N. Yamamoto-Mitani. 2022. Association between participation in hospital- led community activities and sense of security in continued community living among older adults in a rural district of Japan: A cross- sectional study. Health and Social Care in the Community 30(2): 347-356.

Atchariyamontree, A. 2017. Participatory action research and demonstration field for production of pesticides free local vegetablesof Cho Lae community, Mae Taeng destrict, Chiang Mai province. Journal of Community Development and Life Quality 5(1): 118-128. (in Thai)

Bonab, M. R., Majdzadeh and F. Rajabi. 2023. Cross-country study of institutionalizing social participation in health policymaking: A realist analysis. Health & Social Care in the Community 2023: 1927547, doi: 10.1155/2023/1927547.

Boonprasert, P. and S. Sontirat. 2021. Volunteer mind, self-esteem, social support and participation in developing universal design of volunteers at Wat Phrabuddhasaengdham, Saraburi province. Journal of Community Development and Life Quality 9(3): 400-410. (in Thai)

Chanphoochong, S. and S. Chitaladakorn. 2022. Fiscal sustainability of Surat Thani provincial administration organization. Journal of MCU Peace Studies 10(3): 1203-1216. (in Thai)

Chuengsatiansup, K., K. Tengrang, R. Pinkaew and W. Petchkong. 2011. The way of community: 7 Tools that Make Community Work Easy, Effective and Fun. Suksala, Nonthaburi. 199 p. (in Thai)

Department of Health Service Support. 2009. Handbook of Community Health Center Services. Department of Health Service Support, Bangkok. 102 p. (in Thai)

Department of disease control, Ministry of Public Health. 2020. Situation and NCDs Prevention and Control in Thailand. Ministry of Public Health, Bangkok. 108 p. (in Thai)

Gholipour, K., A. Shokri, A. A. Yarahmadi, J. S. Tabrizi, S. Iezadi, D. Naghibi and F. Bidarpoor. 2023. Barriers to community participation in primary health care of district health: A qualitative study. BMC Primary Care 24: 117, doi: 10.1186/512875-023-02062-0.

Kamsrichan, W., R. Nilkote and K. Chantawongse, N. Thongkarn and S. Chaiyasen. 2009. Strength Community Management Participation. P.A. Living, Bangkok. 60 p. (in Thai)

Likareng, P. and S. Peampiti. 2011. Analysis of fiscal status of local administrative organization in Songkhla province. Local Administration Journal 4(3): 1-17. (in Thai)

Pinprateep, P. 2017. Plenary: Community Health System 4.0. pp.1-15. In: Proceedings of the 1st National Academic Conference of Community Health System Development. National Health Commission Office, Bangkok. (in Thai)

Podhisita, C. 2013. The Science and Art of Qualitative Research. Amarin Printing, Bangkok. 480 p. (in Thai)

Pilert, A. and W. Thanunrum. 2018. Efficiency-increasing water resources management for sustainable development with participation of Ban Kaeng community in Na Kae district, Nakhon Phanom province. Journal of Community Development and Life Quality 6(2): 453-474. (in Thai)

Swist, T., P. Collin, B. Nguyen, C. Davies, P. Cullen, S. Medlow, S. R. Skinner, A. Third and K. Steinbeck. 2022. Guiding, sustaining and growing the public involvement of young people in an adolescent health research community of practice. Health Expectations 25(6): 3085-3095.

Suebyart, T. 2023. Creative community tourism mechanism management: Problems and solutions. Ramkhamhaeng University Journal: Graduate School 6(2): 15-30. (in Thai)

Sirisunhirun, S., S. Chaiyasuk, Y. Vanichayobol, and K. Manoonphol. 2022.Thailand's recovering post-COVID-19 pandemic better for fiscal sustainability. Quality of Life and Law Journal 18(1): 121-145. (in Thai)

Sungrugsa, N. 2012. Promotion guidelines for cultural tourism in the cradle of civilization of Ratchaburi province. Journal of Education Silpakorn University 10(1): 148-161. (in Thai)

Van Zijl, A. L., B. Vermeeren, F. Koster and B. Steijn. 2021. Interprofessional teamwork in primary care: The effect of functional heterogeneity on performance and the role of leadership. Journal of Interprofessional Care 35(1): 10-20.

Wasi, P. 2006. Community health system development: Community well–being the basic of well–being for all. Provincial Public Health Office, National Health Security Office, Bangkok. 83-84 p. (in Thai)

World Health Organization. 2009. Milestones in Health Promotion: Statements from Global Conferences. WHO Press, Geneva. 40 p.

การศึกษาโอกาสและแนวทางการพึ่งพาตนเองในการดูแลและป้องกันโรคโควิด-19 ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชน ในพื้นที่ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

A Study Opportunities and Guidelines for Self-Reliance in Caring and Preventing for COVID-19 Disease with Local Wisdom of the People in Ban Du Subdistrict, Mueang District, Chiang Rai Province

สุวนันท์ แก้วจันทา ศิริพักตร์ จันทร์สังสา จิราพร หัตถผะสุ*

กันยานุช เทาประเสริฐ และ ยิ่งยง เทาประเสริฐ

Suwanan Kaewjantha, Siripuk Chansangsa, Jiraporn Hattapasu, Kanyanoot Taoprasert and Yingyong Taoprasert*

วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย จ. เชียงราย 57100

School of Traditional and Alternative Medicine, Chiang Rai Rajabhat University, Chiang Rai 57100, Thailand

*Corresponding author: E-mail: siripuk.cha@crru.ac.th

(Received: October 30, 2023; Revise: December 4, 2023; Accepted: January 3, 2024)

Abstract: This article aims to study opportunities and guidelines for self-reliance in preventing COVID-19 disease and caring for Covid-19 patients with the local wisdom. It was qualitative research conducted through documentary research and focus group discussions with eight key informants. Data were collected using a focus group recording form with an inter-observer agreement (IOC) value of 0.8-1, and content analysis was carried out. The research found opportunities for caring for Covid-19 patients and preventing COVID-19 disease using local wisdom and adhering to self-reliance philosophy. This involves 5 steps: (1) stopping the spread of the epidemic by keeping people in place; (2) quarantining respiratory infections with facemasks and handwashing; (3) eating foods regularly with herbal ingredients to help prevent infection; (4) eating herbs to strengthen the immune system to fight infection; and (5) using herbs to cure symptoms of illness to fight infection. Therefore, if such guidelines are to be followed, they should be adjusted based on the context of their application.

Keywords: Self-reliance, covid-19, local wisdom

บทคัดย่อ: บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโอกาสและแนวทางการพึ่งพาตนเองของประชาชนในการดูแลและป้องกัน โรคโควิด-19 ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสารและสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 8 คน ใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ซึ่งมีค่า IOC อยู่ที่ 0.8-1 เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า โอกาสการพึ่งพาตนเองในการดูแลและป้องกันโรคโควิด-19 ด้วยการแพทย์แผนไทยมี 2 ส่วน คือ 1) โอกาสในการป้องกันการติดเชื้อโควิด-19 2) โอกาสการดูแลรักษาโรคโควิด-19 ด้วยการพึ่งพาตนเอง 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) หยุดการแพร่ระบาดโดยให้ประชาชนอยู่กับที่ (2) กักโรคติดเชื้อทางเดินหายใจด้วยการสวมหน้ากากอนามัยและล้างมือ (3) รับประทานอาหารที่มีส่วนผสมของสมุนไพรที่ช่วยป้องกันการติดเชื้อเป็นประจำ (4) รับประทานสมุนไพรเพื่อเสริมภูมิคุ้มกันต่อสู้กับเชื้อ (5) ใช้สมุนไพรแก้อาการเจ็บป่วยเพื่อต่อสู้กับเชื้อ ดังนั้นหากมีการนำแนวทางดังกล่าวไปใช้ควรมีการปรับแนวทางให้สอดคล้องกับบริบทของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ

คำสำคัญ: การพึ่งพาตนเอง โรคโควิด-19 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำนำ

โรคติดเชื้อที่มีการแพร่ระบาดเป็นสิ่งที่นำความหวาดกลัวมาสู่มนุษย์เป็นอย่างมาก ตั้งแต่ในอดีตมนุษย์เผชิญกับโรคระบาดครั้งใหญ่หลายครั้ง และมีความพยายามที่จะต่อสู้กับโรคระบาดมาตลอด โดยในยุคแรกผู้คนมองการเกิดโรคระบาดมาจากสิ่งเหนือธรรมชาติ แต่เมื่อมีการพัฒนาองค์ความรู้ในด้านวิทยาศาสตร์ทำให้แนวคิดในการมองการเจ็บป่วยเปลี่ยนไป โดยเริ่มมองว่าการเจ็บป่วยเกิดจากสิ่งมีชีวิตขนาดเล็กที่เรียกว่า “เชื้อโรค” และคิดค้นวิธีรักษา รวมถึงแนวทางการป้องกันอาการเจ็บป่วยเหล่านั้น โรคติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจถือเป็นโรคที่พบบ่อย เนื่องจากสามารถแพร่เชื้อได้ง่ายและรวดเร็ว โดยในปี พ.ศ. 2461 เกิดการระบาดของโรคไข้หวัดใหญ่สเปนทำให้มีผู้ติดเชื้อทั่วโลกประมาณ 500 ล้านคน (Sakulngam, 2021) การระบาดของโรคซาร์ส ซึ่งแสดงอาการในระบบทางเดินหายใจและระบบทางเดินอาหารอย่างรุนแรง ทำให้มีผู้ป่วยจำนวน 8,098 คน เสียชีวิต 774 คน (Pediatric Infectious Disease Society of Thailand, 2023) รวมถึงในปี พ.ศ. 2555 พบการแพร่ระบาดของโรคเมอร์ส ซึ่งมีผู้ติดเชื้อประมาณ 2,500 ราย และมีผู้เสียชีวิตประมาณ 850 ราย (Phumkhachorn and Rattanachaikunsopon, 2020) และปัจจุบันเกิดการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 พบครั้งแรกในปี พ.ศ. 2562 ที่เมืองอู่ฮั่น ประเทศจีน ทำให้เกิดการแพร่ระบาดไปทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยพบผู้ติดเชื้อรายแรกในเดือนมกราคม พ.ศ. 2563 และเกิดการแพร่กระจายเชื้ออย่างรวดเร็ว ทำให้โรคโควิด-19 ถูกกำหนดให้เป็นโรคติดต่ออันตราย (Ampornareekul *et al.,* 2022) ประเทศไทยมีผู้ติดเชื้อกว่า 4,740,865 คน และเสียชีวิตไปกว่า 34,232 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 13 มิถุนายน 2566) (World Health Organization, 2023)

สำหรับประเทศไทยมีแนวทางการรับมือโรคโควิด-19 ที่คล้ายคลึงกับประเทศอื่นๆ โดยในช่วงแรกมีการใช้ยาแผนปัจจุบันในการดูแลรักษาสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการหนักและผู้ป่วยกลุ่มเสี่ยง เช่น ผู้สูงอายุ ผู้ที่มีโรคประจำตัว เป็นต้น และการฉีดวัคซีนให้กับประชาชนเพื่อกระตุ้นการสร้างภูมิคุ้มกัน เพื่อต่อต้านการติดเชื้อหรือทำให้ผู้ที่ติดเชื้อใหม่หลังจากได้รับวัคซีนอาการไม่รุนแรง อย่างไรก็ตามการแพร่ระบาดยังมีการขยายตัวเป็นวงกว้างทำให้โรงพยาบาลสนามไม่เพียงพอบุคลากรทางการแพทย์ติดเชื้อจากผู้ป่วย ผู้ป่วยมีจำนวนมากจนบุคลากรทางการแพทย์ไม่เพียงพอในการดูแล จนเกิดเป็นมาตรการกักตัวที่บ้านสำหรับผู้ป่วยที่ไม่แสดงอาการหรืออาการน้อย (Thanachotiphan *et al.,* 2022) นอกจากนี้ยังมีปัญหาการขาดแคลนยาและต้องใช้งบประมาณในการรักษาค่อนข้างสูง ซึ่งทางภาครัฐมีนโยบายในการส่งเสริมให้ใช้ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร รวมทั้งสนับสนุนการใช้ยาไทยในระดับชุมชนให้พึ่งตนเองได้ในด้านสุขภาพ มีการส่งเสริมการใช้สมุนไพรในการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรคในชุมชน (Ministry of Public Health and Government-Private Organizations, 2016)

ดังนั้น เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรค สิ่งสำคัญคือการส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการป้องกันและดูแลตนเองที่ถูกต้อง เพื่อไม่ให้ตนเองได้รับเชื้อจนนำมาสู่อาการเจ็บป่วย รวมทั้งการส่งเสริมให้ประชาชนพึ่งพาตนเองในการดูแลรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพของภาครัฐ และลดภาระการให้บริการทางการแพทย์โดยเฉพาะบุคลากรทางการแพทย์ที่ต้องรับภาระในการดูแลรักษาผู้ป่วยโรคต่าง ๆ ซึ่งทีมผู้วิจัยจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาโอกาสและแนวทางการพึ่งพาตนเองของประชาชนในการดูแลและป้องกันโรคโควิด-19 ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นแนวทางให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถนำไปปรับใช้เพื่อดูแลตนเองในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ในชุมชนต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยมีการศึกษาวิจัยเอกสาร (documentary research) และการสนทนากลุ่ม (focus group) จำนวน 2 ครั้ง เพื่อศึกษาโอกาสและแนวทางการพึ่งพาตนเองในการดูแลและป้องกันโรคโควิด-19 ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์ 1)

เพื่อศึกษาโอกาสการพึ่งพาตนเองในการดูแลและป้องกันโรคโควิด-19 ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชน 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพึ่งพาตนเองในการดูแลและป้องกันโรคโควิด-19 ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชน

ระยะเวลาในการวิจัย

ดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนตุลาคม 2565 - กันยายน 2566 โดยมีขอบเขตการวิจัยในพื้นที่ของวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (keyinformants) ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposeful selection) จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการให้บริการรักษาโรคในคลินิกการแพทย์แผนไทยในเครือข่ายของวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือกมาเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 5 ปี และมีความเชี่ยวชาญในการใช้สมุนไพร จำนวน 8 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเพื่อพัฒนาแนวทางการดูแลรักษาโรคโควิด-19 ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีแนวคำถามการสนทนากลุ่ม 3 ประเด็น ได้แก่ 1) สถานการณ์โรคโควิด-19 ในปัจจุบัน 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีโอกาสนำมาใช้ในการดูแลและป้องกันโรคโรคโควิด-19 และ 3) แนวทางการพึ่งพาตนเองของประชาชนในการดูแลและป้องกันโรคโควิด-19 ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้วิธีการตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงของเนื้อหา (validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ได้แก่ อาจารย์แพทย์แผนไทยวิชาชีพที่มีความชำนาญในการนำองค์ความรู้ทางการแพทย์แผนไทยไปบริการชุมชน และอาจารย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ (pre-clinic) มีความชำนาญเทคโนโลยีสุขภาพ การพยาบาล เป็นต้น เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา โดยหาดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (index of item object congruence: IOC) โดยคำถามแต่ละข้อมีค่า IOC อยู่ที่ 0.8-1

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ทางทีมวิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารตำราที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับโรคโควิด-19

2) จัดสนทนากลุ่มกับอาจารย์แพทย์แผนไทยและอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์โรคโควิด-19 ในปัจจุบันพร้อมศึกษาโอกาสการพึ่งพาตนเองในการดูแลและป้องกันโรคโควิด-19 ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชน

3) จัดสนทนากลุ่มกับอาจารย์แพทย์แผนไทยและอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพึ่งพาตนเองในการดูแลและป้องกันโรคโควิด-19 ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชน

4) รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ผล

5) สรุปผลการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจากเอกสาร และการสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากนั้นจึงสังเคราะห์ข้อมูลออกมาเป็นแนวทางการพึ่งพาตนเองในการดูแลและป้องกันโรคโควิด-19 ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชน

ผลการศึกษา

1. การศึกษาโอกาสการพึ่งพาตนเองในการดูแลและป้องกันโรคโควิด-19 ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชน

โรคโควิด-19 เป็นอาการเจ็บป่วยในระบบทางเดินหายใจที่เกิดจากการติดเชื้อไวรัส SARS-CoV-2 ความรุนแรงของโรคขึ้นอยู่กับระบบภูมิคุ้มกันของแต่ละคน ซึ่งผู้ป่วยบางรายอาจไม่แสดงอาการหรือแสดงอาการเพียงเล็กน้อย แต่บางราอาจแสดงอาการรุนแรง เช่น หายใจลำบาก เป็นต้น ซึ่งในช่วงแรกของการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้ประเทศไทยขาดแคลน

อุปกรณ์ป้องกันการติดเชื้อและยารักษาโรค ทำให้ต้องพึ่งพิงการนำเข้ายาจากต่างประเทศ จากวิกฤตการณ์ดังกล่าวภาครัฐจึงมีความพยายามแสวงหาทางเลือกโดยการส่งเสริมให้มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลรักษาสุขภาพ โดยเฉพาะการนำยาฟ้าทะลายโจรเข้าสู่ระบบบริการสุขภาพสำหรับจ่ายให้กับผู้ป่วยโรคโควิด-19 ที่ไม่แสดงอาการหรืออาการไม่รุนแรง ดังผู้ให้ข้อมูลว่า *" สถานการณ์การระบาดของโรคโควิด ในช่วงที่ผ่านมาประเทศไทยรวมถึงประเทศต่างๆ ทั่วโลก เจอปัญหาการขาดแคลนยาที่ใช้ในการรักษาโรค จึงทำให้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการดูแลสุขภาพ โดยเฉพาะสมุนไพรที่อยู่รอบบ้านของตนเอง"* และนอกจากนี้ยังมีนโยบายส่งเสริมให้ประชาชนได้รับวัคซีนเพื่อป้องกันการติดเชื้อโควิด-19 การป้องกันการแพร่กระจายเชื้อด้วยการเว้นระยะห่างทางสังคม การสวมหน้ากากอนามัย และทำความสะอาดมือเป็นประจำ ซึ่งปัจจุบันได้ประกาศให้โรคโควิด-19 เป็นโรคประจำถิ่นและลดระดับเข้าสู่ระยะเฝ้าระวังที่ไม่เป็นอันตราย แต่ยังปรากฏข้อมูลการเจ็บป่วยของโรคโควิด-19 อย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2566 พบว่ามีจำนวนผู้ป่วยรายใหม่ที่เข้ารับการรักษา จำนวน 33,555 ราย เฉลี่ยวันละ 27 ราย (ข้อมูล ณ วันที่ 1 ตุลาคม 2566) ทั้งนี้ยังมีผู้ป่วยส่วนหนึ่งที่ไม่ได้เข้ารับการรักษาในระบบบริการสุขภาพ แต่เลือกดูแลตนเองที่บ้านด้วยการรักษาตามอาการหรือการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลรักษาสุขภาพ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการรักษาโรคที่คนไทยนำมาใช้ในการดูแลตนเองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันถูกสอดแทรกในการดำเนินชีวิต ทั้งด้านของอาหารและการใช้สมุนไพรเพื่อดูแลอาการเจ็บป่วยเบื้องต้น โดยภูมิปัญญาด้านสมุนไพรที่มีสามารถนำมาดูแลและป้องกันโรคติดเชื้อทางเดินหายใจได้ ส่วนใหญ่เป็นสมุนไพรที่มีสรรพคุณที่เฉพาะเจาะจงของแต่ละอาการ เช่น หอมแดงบรรเทาอาการหวัด ฟ้าทะลายโจรช่วยลดไข้ ไอ เจ็บคอ มะขามป้อมช่วยขับเสมหะ ทำให้ชุ่มคอ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้านซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น โดยการนำวัตถุดิบที่สามารถหาได้ในท้องถิ่นมาใช้ปรุงเป็นอาหารตามฤดูกาล ดังผู้ให้ข้อมูลว่า *"ในช่วงปลายฝนต้นหนาว คนมักมีอาการเจ็บป่วยด้วยไข้หวัด ชาวบ้านนิยมรับประทานแกงส้มดอกแค ที่มีสรรพคุณแก้ไข้หัวลม เนื่องจากมีส่วนประกอบของสมุนไพรรสขมของดอกแค ที่ช่วยแก้ไข้ เจริญอาหาร สมุนไพรสร้อนในเครื่องแกง เช่น หอมแดง ขิงพริกไทย กระชาย ที่ช่วยทำให้เลือดลมไหลเวียนดี และเพิ่มความอบอุ่นแก่ร่างกาย รวมถึงสมุนไพรรสเปรี้ยว เช่น ชะมวง มะเขือพวง ที่ช่วยขับเสมหะ และบรรเทาอาการไอได้อีกด้วย"*

จากสถานการณ์โรคโควิด-19 ซึ่งเป็นโรคติดเชื้อทางเดินหายใจที่ยังคงมีการแพร่ระบาดในปัจจุบัน แม้ว่าจะถูกผลักดันให้กลายเป็นโรคประจำถิ่นแล้วนั้น ยังมีความจำเป็นที่จะต้องเฝ้าระวังการแพร่ระบาด โดยสิ่งสำคัญคือการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้ในการป้องกันและดูแลตนเองในเบื้องต้นโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากเห็นได้ชัดว่าจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อที่ผ่านมา ภาครัฐมีความพยายามในการแก้ปัญหาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรมาช่วยแก้ปัญหาโดยเฉพาะในช่วงที่มีการขาดแคลนยาแผนปัจจุบัน จึงมีการจำกัดการใช้เฉพาะในผู้ป่วยที่มีอาการรุนแรงและผู้ป่วยกลุ่มเสี่ยง ส่วนผู้ป่วยที่ติดเชื้อแล้วไม่มีอาการหรือมีอาการไม่รุนแรงมีการใช้ยาสมุนไพร เช่น ฟ้าทะลายโจร เป็นต้น จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาด้านสมุนไพรซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับคนไทยมาตั้งแต่อดีตยังสามารถนำมาใช้ในการดูแลสุขภาพของคนในปัจจุบันได้ นอกจากนี้ ยังมีภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้าน ซึ่งอาหารพื้นบ้านของไทยเป็นอาหารที่มีส่วนประกอบที่มาจากท้องถิ่นที่สำคัญคือมีสมุนไพรเป็นส่วนประกอบสำคัญในการปรุงอาหาร ทำให้ได้ทั้งคุณค่าทางโภชนาการและสรรพคุณทางยา ที่ไปช่วยบำรุงและเสริมสร้างภูมิคุ้มกันในร่างกายได้ แต่อย่างไรก็ตามมีความจำเป็นต้องมีการนำหลักการปลอดเชื้อและการป้องกันโรคระบาดมาปรับใช้เพราะเป็นหลักการพื้นฐานในการป้องกันการติดเชื้อเข้าสู่คน ซึ่งเป็นขั้นแรกในการป้องกันโรค ดังนั้น โอกาสในการดูแลและป้องกันโรคโควิด-19 ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงต้องประกอบไปด้วย 2 ส่วน ดังนี้

1) โอกาสการป้องกันการติดเชื้อโควิด-19

โรคโควิด-19 เป็นโรคที่มีการแพร่ระบาดได้ง่ายโดยเชื้อสามารถปนมากับสารคัดหลั่ง เช่น เสมหะ น้ำมูก น้ำลาย เป็นต้น หรือเชื้อสามารถจับกับไอน้ำหรือฝุ่นละอองในอากาศทำให้ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดผู้ที่ติดเชื้อมีโอกาสได้รับเชื้อมาก ดังนั้นจึงต้องมีการเว้นระยะห่างหรือการไม่ไปในสถานที่ที่มีความเสี่ยง เป็นขั้นแรกที่สามารถป้องกันการติดเชื้อได้ แต่หากมีความจำเป็นต้องไปในสถานที่ที่มีความเสี่ยงในการสัมผัสเชื้อต้องมีการป้องกันโดยการสวมหน้ากากอนามัยทางการแพทย์แบบแนบสนิทและล้างมือด้วยสบู่อย่างถูกต้อง หรือล้างมือด้วยเจลแอลกอฮอล์เพื่อกำจัดเชื้อ โดยแนวปฏิบัตินี้เป็นแนวปฏิบัติพื้นฐานที่ควรทำเป็นประจำ และมีการนำอาหารพื้นบ้านมาใช้ในการดูแลบำรุง และเสริมสร้างสุขภาพโดยเฉพาะการรับประทานอาหารที่มีส่วนประกอบของสมุนไพรที่มีสารออกฤทธิ์ในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันการติดเชื้อประกอบกับการรับประทานสมุนไพรที่เสริมสร้างภูมิคุ้มกันในช่วงที่ได้สัมผัสใกล้ชิดกับผู้ที่ติดเชื้อหรือไปในสถานที่ที่มีความเสี่ยง เป็นการป้องกันก่อนป่วย

2) โอกาสการรักษาโรคโควิด-19

ผู้ที่ได้รับเชื้อไวรัส SARS-CoV-2 จะมีอาการเจ็บป่วย เช่น มีไข้ คัดจมูก น้ำมูกไหล ไอ เป็นต้น ดังนั้นจำเป็นต้องได้รับการรักษา โดยสามารถใช้สมุนไพรในท้องถิ่นที่มีสารออกฤทธิ์ในการฆ่าเชื้อหรือยับยั้งการเพิ่มจำนวนของเชื้อได้ โดยผู้ป่วยโรคโควิด-19 สามารถใช้ฟ้าทะลายโจร ซึ่งเป็นสมุนไพรที่มีสรรพคุณในการแก้ไอ แก้เจ็บคอ และลดไข้ และยังมีสารออกฤทธิ์ที่สำคัญคือ แอนโดรกราโฟไลด์ (andrographolide) ที่มีฤทธิ์ยับยั้งการเพิ่มจำนวนของไวรัส SARS-CoV-2 ในเซลล์เนื้อเยื่อ จึงสามารถช่วยรักษาอาการเจ็บป่วยของผู้ป่วยโรคโควิด-19 ได้

ดังนั้นจากโอกาสที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าสามารถนำภูมิปัญญาด้านสมุนไพร และอาหารพื้นบ้านมาใช้ในการดูแลและป้องกันโรคโควิด-19 ได้

2. การศึกษาแนวทางการพึ่งพาตนเองในการดูแลและป้องกันโรคโควิด-19 ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชน

จากโอกาสในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร และอาหารพื้นบ้านมาใช้ในการดูแลและป้องกันโรคโควิด-19 สามารถนำมากำหนดเป็นแนวทางการพึ่งพาตนเองของประชาชนในการดูแลและป้องกันโรคโควิด-19 ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบไปด้วย 2 แนวทาง ได้แก่ 1) แนวทางในการป้องกันการติดเชื้อ 2) แนวทางการรักษาโรค ซึ่งแนวทางในการป้องกันการติดเชื้อมีอยู่ 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การหยุดการแพร่ระบาดโดยให้ประชาชนอยู่กับที่ ขั้นตอนที่ 2 การกักโรคติดเชื้อทางเดินหายใจไว้ด้วยการสวมหน้ากากอนามัยและล้างมือ ขั้นตอนที่ 3 การรับประทานอาหารที่มีส่วนผสมของสมุนไพรที่มีสารออกฤทธิ์ช่วยป้องกันการติดเชื้อเป็นประจำ ขั้นตอนที่ 4 การรับประทานสมุนไพรเพื่อเสริมภูมิคุ้มกันต่อสู้กับเชื้อ ส่วนแนวทางการรักษาโรคเป็นการใช้ยาสมุนไพรในการรักษาอาการเจ็บป่วย จึงสามารถสรุปแนวทางการพึ่งพาตนเองของประชาชนในการดูแลและป้องกันโรคติดเชื้อทางเดินหายใจด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 5 ขั้นตอน (ตาม Figure 1) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

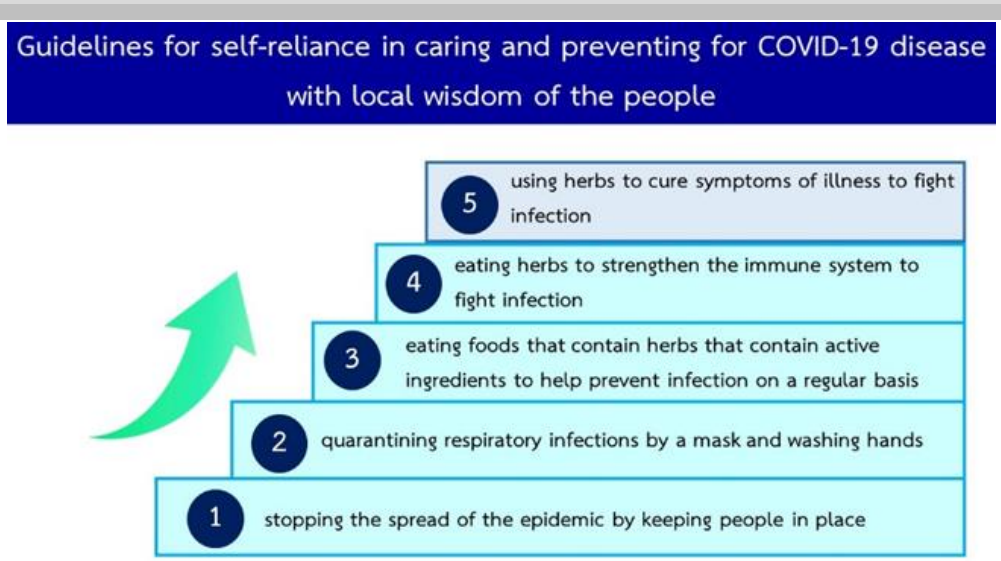

Figure 1. Guidelines for self-reliance in caring and preventing for COVID-19 disease with local wisdom of the people

1) การหยุดการแพร่ระบาดโดยให้ประชาชนอยู่กับที่

เนื่องจากโรคติดเชื้อทางเดินหายใจโดยเฉพาะโรคโควิด-19 มีการแพร่ระบาดและกระจายได้ง่ายโดยผ่านสารคัดหลั่ง เช่น น้ำมูก เสมหะ เป็นต้น ซึ่งเชื้อไวรัสโควิด-19 สามารถจับกับละอองไอน้ำและฝุ่นในอากาศ เมื่อประชาชนสัมผัสกับไอน้ำหรือฝุ่นละอองในอากาศ หรือ สัมผัสสารคัดหลั่งของผู้ที่ติดเชื้อ ก็สามารถติดเชื้อได้ ดังนั้นหากประชาชนไม่พาตนเองไปอยู่ในสถานที่ที่มีความเสี่ยงหรืออยู่ใกล้ชิดกับผู้ป่วยที่ติดเชื้อก็สามารถป้องกันตนเองไม่ให้ติดเชื้อได้ โดยเป็นการป้องกันตนเองในเบื้องต้น ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์โรคติดเชื้อทางเดินหายใจอื่น ๆ ที่มีการแพร่ระบาดได้ทุกสถานการณ์

2) การกักโรคติดเชื้อทางเดินหายใจไว้ด้วยการสวมหน้ากากอนามัยและล้างมือหากมีความจำเป็นที่ต้องเดินทางไปในสถานที่ที่มีความเสี่ยงหรือสถานที่สาธารณะ เช่น ตลาด ห้างสรรพสินค้า โรงพยาบาล เป็นต้น สามารถป้องกันการติดเชื้อที่มีการแพร่ระบาดได้โดยการสวมหน้ากากอนามัยทางการแพทย์แบบแนบสนิทและทำความสะอาดมือโดยการล้างมือเมื่อไปสัมผัสกับสิ่งของหรือสถานที่ต่าง ๆ ด้วยสบู่ล้างมือ หรือแอลกอฮอล์ เพื่อป้องกันการนำเชื้อโรคเข้าสู่ร่างกาย

3) การรับประทานอาหารที่มีส่วนผสมของสมุนไพรที่มีสารออกฤทธิ์ช่วยป้องกันการติดเชื้อเป็นประจำ

สำหรับการป้องกันการเจ็บป่วยจากโรคติดเชื้อทางเดินหายใจผ่านการสวมใส่หน้ากากอนามัยและการล้างมือเป็นการป้องกันการติดเชื้อภายนอก ทั้งนี้ ภายในร่างกายก็จำเป็นต้องได้รับสารอาหารเพื่อไปช่วยเสริมสร้างส่วนต่างๆ ของร่างกาย รวมไปถึงการช่วยกระตุ้นการสร้างภูมิคุ้มกันที่จะไปต่อสู้กับเชื้อโรค หรือช่วยยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อในร่างกาย ให้ร่างกายสามารถต่อสู้กับเชื้อโรคที่จะเข้าสู่ร่างกายได้ผ่านทางการรับประทานอาหาร โดยเป็นอาหารที่มีส่วนผสมของสมุนไพรที่มีสรรพคุณที่จะไปช่วยยับยั้งการแพร่กระจายของเชื้อโรค ช่วยบำรุงหรือเสริมสร้างร่างกายให้สามารถต่อสู้กับโรคติดเชื้อได้ เช่น กระชายขาวที่มีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อไวรัส คือ แพนดูเรทินเอ (panduratin A) และพินนอสตรอบิน

(pinostrobin) ซึ่งช่วยในการยับยั้งการเพิ่มจำนวนของเชื้อไวรัส SAR-CoV-2 และช่วยลดการอักเสบต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในร่างกาย เป็นต้น ดังนั้นการรับประทานสมุนไพรในรูปแบบอาหารจะทำให้ร่างกายได้รับสารออกฤทธิ์ทางยาที่ไปช่วยกระตุ้นหรือยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อได้ เมนูอาหารที่แนะนำเพื่อรับประทานในช่วงที่มีการระบาดของโรคติดเชื้อทางเดินหายใจ เช่น แกงป่า ผัดเผ็ด ผัดพริกแกง ขนมจีนน้ำยากระชาย แกงแค แกงส้มดอกแค แกงหน่อไม้ใส่ใบย่านาง หรือสะเดาน้ำปลาหวาน ฯลฯ อย่างน้อยวันละ 1 มื้อ เพื่อกระตุ้นภูมิต้านทานสู้กับเชื้อโรคที่เข้าสู่ร่างกาย โดยสมุนไพรที่นำมาใช้ในการปรุงอาหาร เป็นสมุนไพรที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งขึ้นตามธรรมชาติและปลูกไว้ในสวนครัวรั้วบ้าน ประชาชนจึงสามารถนำมาใช้ในการทำอาหารและรับประทานเป็นประจำได้ เพื่อเสริมสร้างสุขภาพได้คุณค่าทั้งทางโภชนาการและคุณค่าทางสรรพคุณยาที่มีอยู่ในสมุนไพร

4) การรับประทานสมุนไพรเพื่อเสริมภูมิคุ้มกันต่อสู้กับเชื้อ

ในขั้นนี้ประชาชนที่มีความเสี่ยงหรือมีความจำเป็นต้องไปในสถานที่ที่มีความเสี่ยงในการระบาดของโรคติดเชื้อทางเดินหายใจ ควรได้รับประทานสมุนไพรที่มีฤทธิ์เสริมภูมิคุ้มกัน เช่น ฟ้าทะลายโจร กระชายขาว พลูคาว เสลดพังพอน ย่านาง ขมิ้นชัน เป็นต้น ที่มีสรรพคุณในการยับยั้งการเจริญเติบโตหรือการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสในร่างกาย แม้จะยังไม่เจ็บป่วยก็ควรรับประทานเพื่อให้ร่างกายมีความพร้อมที่จะต่อสู้กับโรคติดเชื้อทางเดินหายใจที่ประชาชนได้ไปสัมผัสมาเป็นการป้องกันเพื่อไม่ให้เกิดโรค โดยสมุนไพรเหล่านี้เป็นสมุนไพรในท้องถิ่นที่สามารถหาได้ง่ายในชุมชนและมีการใช้ในการดูแลสุขภาพมาเป็นเวลานาน ประชาชนสามารถนำสมุนไพรดังกล่าวมาใช้ในการดูแลตนเองในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อทางเดินหายใจได้ เพื่อป้องกันไม่ให้ตนเองเกิดการเจ็บป่วยเป็นการพึ่งพาตนเองในด้านสุขภาพ ทั้งนี้การรับประทานสมุนไพรดังกล่าวต้องมีการประเมินสภาวะทางสุขภาพและความเสี่ยงของผู้ที่จะรับประทานสมุนไพร เช่น โรคประจำตัว การแพ้สมุนไพร เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามไม่ควรรับประทานติดต่อกันเป็นเวลานานเนื่องจากสมุนไพรบางชนิดอาจส่งผลข้างเคียงต่อร่างกายหากได้รับในปริมาณมาก

5) การใช้สมุนไพรแก้อาการเจ็บป่วยเพื่อต่อสู้กับเชื้อ

เมื่อประชาชนรู้สึกไม่สบายเริ่มมีอาการเจ็บป่วยแล้ว เพราะร่างกายได้รับเชื้อมาและทำให้เกิดการติดเชื้อในร่างกาย เช่น มีอาการไอ เจ็บคอ มีน้ำมูก มีไข้ เป็นต้น ในขั้นนี้มีความจำเป็นต้องได้รับยารักษาอาการเจ็บป่วย ซึ่งสมุนไพรในท้องถิ่นมีสรรพคุณที่สามารถช่วยรักษาอาการเจ็บป่วยที่เกิดจากการติดเชื้อได้ ได้แก่ ฟ้าทะลายโจร มีสรรพคุณดับพิษร้อน ถอนพิษไข้ แก้ร้อนใน ซึ่งมีสารออกฤทธิ์สำคัญ คือ แอนโดร กราโฟไลด์ มีฤทธิ์ยับยั้งการเพิ่มจำนวนของไวรัส SARS-CoV-2 ในเซลล์เนื้อเยื่อ โดยประชาชนสามารถนำใบฟ้าทะลายโจรมาต้มรับประทานหรือรับประทานใบสดในช่วงที่มีอาการเจ็บป่วย และกระชายขาว ซึ่งมีสารออกฤทธิ์สำคัญ คือ แพนดูเรทินเอ และพินนอสตรอบิน ซึ่งช่วยในการยับยั้งการเพิ่มจำนวนของเชื้อไวรัส SAR-CoV-2 และช่วยลดการอักเสบต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในร่างกาย โดยประชาชนสามารถนำรากกระชายขาวมาต้มรับประทานในช่วงที่มีอาการ ซึ่งสมุนไพรทั้งสองชนิดมีสรรพคุณไปยับยั้งการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ในร่างกาย จึงสามารถรักษาอาการเจ็บคอ อาการไอ อาการหวัดมีน้ำมูกได้ เมื่อการติดเชื้อลดลงอาการไข้ก็ลดลงและหายไปได้ตามลำดับ ดังนั้นในขั้นนี้ผู้ป่วยโรคโควิด-19 ที่ตรวจพบเชื้อสามารถใช้สมุนไพรในการรับประทานเพื่อรักษาโรคได้ ทั้งนี้สมุนไพรดังกล่าวสามารถใช้ได้กับผู้ที่มีอาการไม่รุนแรง หากมีอาการรุนแรง เช่น แน่นหน้าอก หายใจไม่ค่อยสะดวก หายใจเร็ว หายใจลำบาก เป็นต้น มีความจำเป็นต้องเข้ารับการรักษาในระบบบริการสาธารณสุขทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้การดูแลรักษาอาการ

เจ็บป่วยด้วยการใช้สมุนไพรท้องถิ่น เช่น ฟ้าทะลายโจร และกระชายขาว เป็นต้น ซึ่งเป็นสมุนไพรที่หาได้ง่ายในชุมชนท้องถิ่น ประชาชนสามารถนำมาใช้เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยเป็นการพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพอย่างยั่งยืน และช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัว เช่น ค่าเดินทาง ค่ายา หรือการสูญเสียรายได้ของคนในครอบครัวที่ต้องมาดูแลผู้ป่วย เป็นต้น รวมทั้งช่วยลดค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพของภาครัฐ

โดยแนวทางการพึ่งพาตนเองในการดูแลและป้องกันโรคโควิด-19 ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชนที่พัฒนาขึ้นนี้ในแนวปฏิบัติขั้นที่ 1-4 ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การหยุดการแพร่ระบาดโดยให้ประชาชนอยู่กับที่ ขั้นตอนที่ 2 การกักโรคติดเชื้อทางเดินหายใจไว้ด้วยการสวมหน้ากากอนามัยและล้างมือ ขั้นตอนที่ 3 การรับประทานอาหารที่มีส่วนผสมของสมุนไพรที่มีสารออกฤทธิ์ช่วยป้องกันการติดเชื้อเป็นประจำ ขั้นตอนที่ 4 การรับประทานสมุนไพรเพื่อเสริมภูมิคุ้มกันต่อสู้กับเชื้อ เป็นแนวทางในการป้องกันการติดเชื้อ ซึ่งแนวปฏิบัติขั้นที่ 1-3 สามารถปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิตตลอดช่วงที่มีการระบาดของโรคโควิด-19 ส่วนขั้นตอนที่ 5 การใช้สมุนไพรแก้อาการเจ็บป่วยเพื่อต่อสู้กับเชื้อ เป็นแนวทางในการรักษาโรคซึ่งในขั้นนี้ประชาชนที่มีอาการเจ็บป่วยและได้รับการยืนยันว่ามีการติดเชื้อแล้ว โดยมีผลการตรวจการติดเชื้อยืนยัน สามารถใช้สมุนไพรในท้องถิ่นดูแลรักษาอาการเจ็บป่วยของตนเองในเบื้องต้นได้ มุ่งหมายให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองในด้านสุขภาพ แต่หากมีอาการที่รุนแรงขึ้นสามารถเข้ารับการรักษาในระบบบริการสุขภาพของรัฐและเอกชนได้ การปฏิบัติตามแนวทางที่พัฒนาขึ้นทั้ง 5 ขั้นตอน มีโอกาสนำไปปฏิบัติในการแก้ปัญหาโรคโควิด-19 และเป็นการเพิ่มทางเลือกในการรักษาโรคให้กับประชาชน รวมทั้งมีโอกาสลดค่าใช้จ่ายของภาครัฐได้อีกช่องทางหนึ่งที่สามารถใช้พืชสมุนไพรมาดูแลรักษาโรคซึ่งมีราคาถูกกว่าสามารถทดแทนการใช้ยาแผนปัจจุบันที่มีราคาแพงได้ และยังเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนพึ่งพาตนเองและพึ่งพาภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเฉพาะในภาวะวิกฤติที่มีการระบาดของโรคโควิด-19 ที่รุนแรงเกิดการขาดแคลนยาและเวชภัณฑ์ จนทำให้ราคายาสูงขึ้น และการขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ในการดูแลรักษาผู้ป่วยที่มีจำนวนมากจนสถานพยาบาลทั้งภาครัฐและเอกชนไม่สามารถรองรับได้ โดยแนวปฏิบัติทั้ง 5 ขั้นเป็นหลักการที่สามารถนำไปปรับใช้กับการเตรียมพร้อมรับมือหรือแก้ปัญหาโรคติดเชื้อทางเดินหายใจอื่น ๆ ที่มีโอกาสระบาดขึ้นในอนาคต

วิจารณ์

จากการพัฒนาแนวทางการพึ่งพาตนเองในการดูแลและป้องกันโรคโควิด-19 ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชน 5 ขั้นตอน สามารถสรุปแนวทางการดูแลผู้ป่วยโรคโควิด-19 ออกเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ 1) แนวทางในการป้องกันการติดเชื้อ คือ ขั้นตอนที่ 1 การหยุดการแพร่ระบาดโดยให้ประชาชนอยู่กับที่ ขั้นตอนที่ 2 การกักโรคติดเชื้อทางเดินหายใจไว้ด้วยการสวมหน้ากากอนามัยและล้างมือ ขั้นตอนที่ 3 การรับประทานอาหารที่มีส่วนผสมของสมุนไพรที่มีสารออกฤทธิ์ช่วยป้องกันการติดเชื้อเป็นประจำ ขั้นตอนที่ 4 การรับประทานสมุนไพรเพื่อเสริมภูมิคุ้มกันต่อสู้กับเชื้อ 2) แนวทางการรักษาโรค คือ ขั้นตอนที่ 5 การใช้สมุนไพรแก้อาการเจ็บป่วยเพื่อต่อสู้กับเชื้อ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานศึกษาของ Choosrithong *et al.* (2022) ที่ได้ศึกษาสมุนไพรที่สำคัญในยุคโควิด-19 สำหรับประชาชนทั่วไป โดยพบว่า การดูแลตนเองในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ด้วยสมุนไพรไทยแบ่งออกได้เป็น 3 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะก่อนติดเชื้อ เพื่อช่วยเสริมภูมิคุ้มกัน ทั้งภูมิคุ้มกันโดยกำเนิด เป็นด่านแรกในการต่อสู้และป้องกันเชื้อไวรัสที่เข้ามาในร่างกาย 2) ระยะที่ติดเชื้อ เป็นการลดปริมาณของเชื้อไวรัส โดยส่งเสริมการทำงานของภูมิคุ้มกันและเลือกใช้สมุนไพรที่มีฤทธิ์ยับยั้งการแบ่งตัวของไวรัส เสริมภูมิคุ้มกันตลอดจนการปรับภูมิคุ้มกันให้สมดุล 3) ระยะหลังการติดเชื้อ เป็นการบรรเทาอาการที่

เป็นผลกระทบทางสุขภาพภายหลังติดเชื้อ แม้จะออกจากโรงพยาบาลหลังตรวจไม่พบเชื้อแล้ว แต่ผู้ป่วยหลายรายยังคงประสบกับปัญหาจากความเสียหายของปอดที่เกิดขึ้น ดังนั้นจึงต้องได้รับการฟื้นฟูระบบทางเดินหายใจ

สำหรับขั้นตอนที่ 1 การหยุดการแพร่ระบาดโดยให้ประชาชนอยู่กับที่ เนื่องจากโรคโควิด-19 สามารถแพร่กระจายได้ง่ายโดยผ่านสารคัดหลั่งของผู้ที่ติดเชื้อ ทั้งนี้การดูแลและป้องกันตนเองเริ่มจากการหลีกเลี่ยงการเดินทางไปในสถานที่เสี่ยง เพราะเชื้อสามารถแพร่กระจายจากคนสู่คนผ่านทางการไอ จาม หรือสัมผัสสารคัดหลั่งจำพวกน้ำมูก เสมหะ น้ำลาย รวมถึงการสัมผัสกับสิ่งที่ผู้ติดเชื้อสัมผัสแล้วสามารถติดเชื้อผ่านทางเยื่อบุตาจากการขยี้ตา การอยู่ใกล้ชิดผู้ติดเชื้อที่ไอ จามในระยะไม่เกิน 1 เมตร (Institute for Urban Disease Control and Prevention, 2022) ส่วนขั้นตอนที่ 2 การกักโรคติดเชื้อทางเดินหายใจไว้ด้วยการสวมหน้ากากอนามัยและล้างมือ โดยในกรณีที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการเดินทางได้ จะต้องมีการดูแลตนเองด้วยการสวมใส่หน้ากากอนามัยและหมั่นล้างมือเป็นประจำ ซึ่งพบว่าการใช้หน้ากากอนามัยกรองอากาศ N95 สามารถกรองอนุภาคที่ไม่ใช่สารที่ประกอบด้วยน้ำมัน ขนาด 0.3 ไมโครเมตรได้อย่างน้อย 95% (Chaichalothorn *et al*., 2020) รวมถึงการล้างมือด้วยผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ที่อยู่ในระหว่าง 60-90% โดยปริมาตร สามารถยับยั้งการติดเชื้อได้ เนื่องจากคุณสมบัติของแอลกอฮอล์สามารถแพร่ผ่านเยื่อหุ้มเซลล์ของเชื้อไวรัสและทำให้โปรตีนเสียสภาพรวมทั้งสามารถทำลายชั้นไขมันของไวรัสได้ (Thitisaksakul *et al*., 2021)

ขั้นตอนที่ 3 และ 4 การรับประทานอาหารที่มีส่วนผสมของสมุนไพรที่มีสารออกฤทธิ์ช่วยป้องกันการติดเชื้อเป็นประจำ และการรับประทานยาเสริมภูมิคุ้มกันเพื่อต่อสู้กับเชื้อ เป็นการเสริมสร้างภูมิต้านทานให้แก่ร่างกายเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการ เพื่อให้ร่างกายได้รับสารอาหารไปช่วยเสริมสร้างส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย รวมไปถึงการช่วยกระตุ้นการสร้างภูมิคุ้มกันที่จะไปต่อสู้กับเชื้อโรคหรือช่วยยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อในร่างกาย ให้ร่างกายสามารถต่อสู้กับเชื้อโรคที่จะเข้าสู่ร่างกายได้ผ่านทางการรับประทานอาหาร โดยเป็นอาหารที่มีส่วนผสมของสมุนไพรที่มีสรรพคุณที่จะไปช่วยยับยั้งการแพร่กระจายของเชื้อโรค ช่วยบำรุงหรือเสริมสร้างร่างกายให้สามารถต่อสู้กับโรคติดเชื้อได้ ซึ่งสอดคล้องตามภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนาที่มีนำสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหาร (ผักพื้นบ้าน) มาเป็นส่วนประกอบในการปรุงอาหารเพื่อดูแลสุขภาพของตนเองและคนในครอบครัว (Jaitae and Sukseetong, 2020)

สำหรับขั้นตอนที่ 5 คือ การรับประทานยาแก้อาการเพื่อต่อสู้กับเชื้อ โดยใช้สมุนไพรในการดูแลรักษาอาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นในระบบทางเดินหายใจ เช่น อาการไอ เจ็บคอ คัดจมูก น้ำมูกไหล ไข้ เป็นต้น โดยมีสมุนไพรที่สำคัญ คือฟ้าทะลายโจรและกระชายขาว ซึ่งจากงานศึกษาของ Choosrithong *et al.* (2022) กล่าวถึงการใช้สมุนไพรที่ช่วยเสริมภูมิคุ้มกันและบรรเทาอาการในผู้ป่วยโรคติดเชื้อทางลมหายใจ เช่น ตำรับยาที่มีส่วนประกอบของฟ้าทะลายโจร โดยในฟ้าทะลายโจรจะมีสารสำคัญที่ ชื่อว่า “แอนโดรกราโฟไลด์” ช่วยยับยั้งการแบ่งตัวของไวรัสและช่วยยับยั้งการอักเสบ รวมถึงมีสารประกอบสารแลคโตนช่วยจับโปรตีนของไวรัสให้อยู่กับที่ ใช้ยาฟ้าทะลายโจรในผู้ป่วยโควิด-19 ที่มีอาการสอดคล้องกับงานศึกษาของ Rattanaraksa *et al.* (2021) พบว่า ฟ้าทะลายโจรผงอัดแคปซูลมีประสิทธิผลในการลดอาการปวดศีรษะ ปวดกล้ามเนื้อ และลดน้ำมูกได้ดีกว่าฟ้าทะลายโจรสกัด ขณะที่ฟ้าทะลายโจรสกัดให้ประสิทธิผลลดอาการเจ็บคอ ลดความถี่และความรุนแรงในการไอ และลดปัญหาการรับรสรับกลิ่นได้ดีกว่าในกลุ่มฟ้าทะลายโจรผงอัดแคปซูล ดังนั้นในผู้ป่วยที่เป็นโรคโควิด-19 ที่มีอาการไม่รุนแรงสามารถใช้ฟ้าทะลายโจรมาเป็นทางเลือกในการรักษาทดแทนการใช้ยาแผนปัจจุบันได้ (Prempree *et al*.,

2022) การนำฟ้าทะลายโจรมาใช้ดูแลรักษาโรคโควิด-19 ฟ้าทะลายโจร นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่พบว่าสารสกัดเอทานอลของเหง้ากระชายและสารแพนดูเรทินเอ มีฤทธิ์ต้านเชื้อไวรัส SARS-CoV-2 ในเซลล์เยื่อบุไตของลิงเขียวแอฟริกัน ในระยะก่อนและหลังติดเชื้อ (Kanjanasirirat *et al*., 2020)

สรุป

การศึกษาครั้งนี้ได้นำเอาภูมิปัญญาด้านสมุนไพรและอาหารพื้นบ้านมาประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักการป้องกันการติดเชื้อ จนพัฒนาเป็นแนวทางการพึ่งพาตนเองในการดูแลและป้องกันโรคโควิด-19 ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การหยุดการแพร่ระบาดโดยให้ประชาชนอยู่กับที่ 2) การกักโรคติดเชื้อทางเดินหายใจไว้ด้วยการสวมหน้ากากอนามัยและล้างมือ 3) การรับประทานอาหารที่มีส่วนผสมของสมุนไพรที่มีสารออกฤทธิ์ช่วยป้องกันการติดเชื้อเป็นประจำ 4) การรับประทานสมุนไพรเพื่อเสริมภูมิคุ้มกันต่อสู้กับเชื้อ และ 5) การใช้สมุนไพรแก้อาการเจ็บป่วยเพื่อต่อสู้กับเชื้อ ดังนั้นหากมีการนำแนวทางดังกล่าวไปใช้กับประชาชนในพื้นที่อื่น ควรมีการปรับแนวทางให้สอดคล้องกับบริบทของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายที่ให้ทุนสนับสนุนการทำวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

Ampornareekul, S., S. Sirikhetkon and A. Amatayakul. 2022. The survey of problems, needs for development among nursing personnel of care management for patients with dangerous contagious diseases, emerging diseases, and re-emerging diseases. The Journal of Chulabhorn Royal Academy 4(3): 111-120. (in Thai)

Chaichalothorn, M., B. Kiatkasemsan and P. Saeyup. 2020. N95 respirator during COVID-19 pandemic. Thai Journal of Anwsthesioology 46(3)(Suppl.): 95-102. (in Thai)

Choosrithong, R., T. Thipsut and K. Munluan. 2022. Important herbs in the era of Covid for the general public. Journal of Social Science for Local Rajabhat Mahasarakham University 6(1): 293-300. (in Thai)

Department of Health. 2023. Summary of Global statistics reporting the COVID-19 situation around the world. (Online). Available: https://covid19.anamai.moph.go.th/en/ (October 9, 2023). (in Thai)

Institute for Urban Disease Control and Prevention. 2022. Guidelines for Control and Prevention of COVID-19 in Urban Settings Using Community Volunteers.He's Company Limited, Bangkok. 80 p.

Jaitae, S. and N. Sukseetong. 2020. Lanna localwisdom for health promotion for the elderly in urban and policy recommendation: A case study of Suthep subdistrict municipality, Mueang Chiang Mai district, Chiang Mai province. Journal of Community Development and Life Quality 8(3): 581-591. (in Thai)

Kanjanasirirat, P., A. Suksatu, S. Manopwised jaroen, B. Munyoo, P. Tuchinda, K. Jearawuttanakul, S. Seemakhan, S. Charoensutthivarakul, P. Wongtrakoongate, N. Rangkasenee, S. Pitiporn, N. Waranuch, N. Chabang, P. Khemawoot, K. Sa-ngiamsuntorn, Y. Pewkliang, P. Thongsri, S. Chutipongtanate, S. Hongeng, S. Borwornpinyo and A. Thitithanyanont. 2020. High content screening of Thai medicinal plants reveals Boesenbergia rotunda extract and its component Panduratin A as anti-SARS-CoV-2 agents. Scientifc Reports. 19963, doi: 10.1038/s41598-020-77003-3.

Ministry of Public Health and Government-Private Organizations. 2016. National Master Plan for the Development of Thai Herbs, No. 1, 2017-2021. TS Interprint Company Limited, Samut Prakan. 176 p. (in Thai)

Pediatric Infectious Disease Society of Thailand. 2023. Severe acute respiratory syndrome; SARS. (Online). Available: https://www.pidst.or.th/A227.html (October 9, 2023). (in Thai)

Phumkhachorn, P. and P. Rattanachaikunsopon. 2020. Coronaviruses: Biological disasters from SARS and MERS to COVID-19. Journal of Science and Technology Mahasarakham University 39(6): 595-604. (in Thai)

Prempree, P., A. Mungaomklang, M. Tangkiatku mjai, T. Phodha, P. Kwankhao, K. Chewchuapun, C. Charuenporn, D. Monta and T. Karapakdee. 2022. SARS-CoV-2 Clearance from Andrographis paniculata, Boesenbergia rotunda, and Favipiravir among mild COVID-19 cases in Klong Prem Central Prison during Mid-2021: A retrospective study. Outbreak, Surveillance, Investigation & Response Journal 15(4): 131-137.

Rattanaraksa, D., R. Khempetch, U. Poolwiwatchaikool, S. Nimitvilai, O. Loatrakul and P. Srimanee. 2021. The efficacy and safety of Andrographis paniculata extract for treatment of COVID-19 patients with mild symptoms, Nakhonpathom hospital. Region 4-5 Medical Journal 40(2): 269-282. (in Thai)

Sakulngam, A. 2021. The Spanish flu epidemic spread across the world 100 years ago, killing more than 50 million people. (Online).Available: https://www.nsm.or .th/nsm/th/node/4267 (October 9, 2023). (in Thai)

Thanachotiphan, K., K. Kalyanamitra, S. Niyomyaht and T. Kakkhanapichonchat. Management of Thai health service systems during the Covid-19 crisis. Journal of Local Governance and Innovation 6(2): 111-130. (in Thai)

Thitisaksakul, N., S. Paengma, I. Parasindecha, P. Muenhong, R. Jarungsirawat, S. Daodee and T. Tessiri. 2021. Analysis of alcohol content in alcohol-based hand sanitizer product from Khon Kaen province. Isan Journal of Pharmaceutical Sciences 17(3): 59-73. (in Thai)

World Health Organization. 2023. Situation ofcoronavirus disease 2019 (COVID19) In Thailand 13 June 2023. (Online). Available:https://cdn.who.int/media/docs/defaultsource/searo/thailand/2023_06_13_tha-sitrep-265-covid19_th.pdf?sfvrsn=e213bba3_1 (October 10, 2023). (in Thai)

แนวทางการดูแลจิตใจด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนา เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตสำหรับผู้ป่วยมะเร็ง

Guidelines for Mental Health Care by Lanna Medicine to Enhancing Life Quality of Cancer Patients

*ณิศรา ชัยวงค์ กันยานุช เทาประเสริฐ นภาพร ณ อุโมงค์ วนิษา ปันฟ้า และหทัยกาญจน์ เยาวบุตร**

*Nissara Chaiwong, Kanyanoot Taoprasert, Napaporn Na Umong, Wanisa Punfa and Hathaikan Yaowaboot**

วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย จ. เชียงราย 57100

School of Traditional and Alternative Medicine, Chiang Rai Rajabhat University, Chiang Rai 57100, Thailand

*Corresponding author: E-mail: Kaiyaowaboot@gmail.com

(Received: December 22, 2023; Revise: February 12, 2024; Accepted: March 8, 2024)

Abstract: This research article aims to study guidelines for mental health care by Lanna medicine to enhance life quality of cancer patients. This research is a qualitative study that collects data through the synthesis of documents containing information about the mental health problems of cancer patients. Additionally, in-depth interviews were conducted with three individuals, including the head of a research project and the coordination team of a folk medicine and tribal medicine research project related to the health care process involving rituals of Lanna medicine. The data were analyzed using content analysis methods, and the results were further analyzed using descriptive content analysis techniques. The findings revealed three groups of mental health problems in cancer patients: 1) fear, anxiety, and stress, 2) self-anger, and feelings of worthlessness, and 3) discouragement, hopelessness, and depression. These issues can be addressed through preventive and treatment methods rooted in Lanna medicine wisdom, utilizing healing rituals such as auspicious time prediction, elimination and exorcism, morale-boosting, mindfulness, and providing comfort and support. These approaches aim to enhance the healthcare efficiency of Thai traditional medicine practitioners and improve the quality of life for cancer patients.

Keywords: Mental health care, Lanna medicine, life quality, cancer patients

บทคัดย่อ: บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการดูแลจิตใจด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนาเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตสำหรับผู้ป่วยมะเร็ง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลจากการสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับปัญหาด้านจิตใจของผู้ป่วยมะเร็งและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากหัวหน้าชุดโครงการวิจัยและทีมประสานงานโครงการวิจัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ชนเผ่า จำนวน 3 คน เกี่ยวกับกระบวนการดูแลรักษาสุขภาพด้วยพิธีกรรมของการแพทย์พื้นบ้านล้านนา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา จากนั้นจึงนำข้อมูลไปใช้และวิเคราะห์ผลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาด้านจิตใจของผู้ป่วยมะเร็งมี 3 กลุ่มอาการ ได้แก่ 1) กลัว วิตกกังวลและเครียด 2) โกรธตัวเอง รู้สึกตัวเองไม่มีคุณค่า และ 3) ท้อแท้ สิ้นหวัง ซึมเศร้า สามารถประยุกต์ใช้กระบวนวิธีการป้องกันและการดูแลรักษาด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนาด้วยพิธีกรรมบำบัด

ได้แก่ กลุ่มดูเมื่อและทำนายฤกษ์ยาม กลุ่มขจัดปัดเป่า กลุ่มสร้างขวัญและกำลังใจ กลุ่มเจริญสติและทำใจ และกลุ่มสร้างความร่มเย็นเป็นสิริมงคล เพื่อเสริมประสิทธิภาพการดูแลรักษาของแพทย์แผนไทยและเพิ่มคุณภาพชีวิตสำหรับผู้ป่วยมะเร็ง

คำสำคัญ: การดูแลจิตใจ การแพทย์พื้นบ้านล้านนา คุณภาพชีวิต ผู้ป่วยมะเร็ง

คำนำ

โรคมะเร็งถือเป็นปัญหาทางสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศไทย โดยอุบัติการณ์การเกิดโรคมะเร็งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในทุก ๆ ปี จากสถิติพบว่าโรคมะเร็งเป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับต้น ๆ ของคนทั่วโลกและประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) พบว่า ในปี พ.ศ. 2566 มีผู้ป่วยมะเร็งรายใหม่จำนวน 12,176,526 ราย และมีผู้เสียชีวิตจากโรคมะเร็ง 7,054,094 ราย (World Health Organization, 2023) สำหรับประเทศไทยพบว่าในปี พ.ศ. 2566 มีจำนวนผู้ป่วยโรคมะเร็งรายใหม่ 140,000 คนต่อปี หรือคิดเป็น 400 คนต่อวัน (National Cancer Institute, 2023) จากสถานการณ์ผู้ป่วยมะเร็งเพิ่มขึ้นย่อมมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม ชุมชน และครอบครัว โรคมะเร็งนั้นเป็นโรคที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตทั้งด้านร่างกาย จิตใจ เนื่องจากผู้ป่วยโรคมะเร็งมีการรับรู้เกี่ยวกับการเจ็บป่วยว่าเป็นโรคร้ายแรง ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ ทำให้เกิดอาการทางจิตใจ ได้แก่ รู้สึกกลัวตาย กลัวความเจ็บปวด กลัวถูกทอดทิ้ง เครียด วิตกกังวล ท้อแท้และสิ้นหวัง รู้สึกตนเองไม่มีค่า ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของผู้ป่วย (Treenetphaibun, *et al*., 2023) นอกจากนี้ยังมีผลให้เกิดอาการซึมเศร้าเสียใจ หมดหวัง และอาการต่าง ๆ เช่น เบื่ออาหาร วิตกกังวล นอนไม่หลับ เฉื่อยชา ก็จะตามมาด้วย (Srimuninnimit *et al*., 2009)

จากการศึกษาภาวะสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยมะเร็งระยะลุกลามกับการดูแลสุขภาพแบบประคับประคองของครอบครัวในชุมชนชนบทในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 37 คน ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้ของผู้ป่วยต่อการแสดงออกถึงความรู้สึกสภาพจิตใจของครอบครัว คือ ตกใจ เครียด วิตกกังวล สูงถึงร้อยละ 89.2 ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการดูแลสภาพจิตใจที่ไม่ใช่เพียงผู้ป่วยแต่หมายรวมถึงครอบครัวและญาติมิตรที่มีส่วนสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยด้วย (Savisit, 2023) นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ป่วยมะเร็งระยะประคับประคองที่เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมา มีความต้องการด้านจิตวิญญาณอยู่ในระดับสูง (M = 2.67, SD = 0.12) ต่อการรับรู้ความรุนแรงของการเจ็บป่วย การปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา และการสนับสนุนทางสังคมที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความต้องการด้านจิตวิญญาณอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Tirapongprasert *et al*., 2021) มะเร็งจึงไม่ใช่เป็นเพียงโรคที่เป็นปัญหาทางด้านการแพทย์เท่านั้น แต่นับเป็นปัญหาทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม วิถีชีวิตและคุณภาพชีวิต เนื่องจากมะเร็งอาจมองว่าเป็นปัญหาส่วนบุคคล แต่ยังส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของคนในครอบครัว ชุมชนและสังคม

การรวบรวมความรู้วิถีการดูแลรักษาสุขภาพในระบบการแพทย์พื้นบ้านล้านนา เป็นผลที่เกิดจากชุดโครงการวิจัยองค์ความรู้หมอเมือง ที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ทำการรวบรวมองค์ความรู้การแพทย์พื้นบ้านล้านนาผ่านการสังคายนาองค์ความรู้จากหมอพื้นบ้าน (หมอเมือง) จึงได้องค์ความรู้ที่เป็นกระบวนวิธีการป้องกันและการดูแลรักษาสุขภาพอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะกลุ่มป้องกันรักษาและถือปฏิบัติด้วยพิธีกรรมหรือพิธีกรรมบำบัด (จิตบำบัด) เป็นการประกอบพิธีกรรมตามวิถีชีวิตที่ได้สืบทอดกันมาเป็นภูมิปัญญาที่มีการแฝงกุศโลบายในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตของคนในท้องถิ่น (Chaiwong *et al*., 2022) ที่บูรณาการ

ครอบครัว ชุมชน สังคม จิตใจหรือจิตวิญญาณผ่านความเชื่อและศรัทธาสู่กระบวนการดูแลรักษาจิตใจอย่างเป็นขั้นตอนชัดเจน จึงเป็นโอกาสในการแสวงหาและพัฒนาแนวทางการดูแลจิตใจเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตสำหรับผู้ป่วยมะเร็งผ่านภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านมาปรับประยุกต์เป็นทางเลือกในการดูแลรักษาจิตใจ โดยเฉพาะการแพทย์พื้นบ้านล้านนาที่ถือเป็นระบบการแพทย์ที่อยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านมีบทบาทในการดูแลรักษาสุขภาพของคนในสังคมที่มีการหล่อหลอมให้คนในชุมชนมีโลกทัศน์ในการกำหนดแนวทางสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่สืบทอดมาเป็นวิถีชีวิตได้

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางการดูแลจิตใจด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนาเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตสำหรับผู้ป่วยมะเร็ง

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้การศึกษาจากเอกสาร และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อศึกษาแนวทางการดูแลจิตใจด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนาเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตสำหรับผู้ป่วยมะเร็ง

ระยะเวลาในการวิจัย

ตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ - กันยายน พ.ศ. 2566

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยหัวหน้าชุดโครงการวิจัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ชนเผ่า ทีมประสานงานโครงการวิจัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ชนเผ่า จำนวน 3 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in depth interview) ใช้คำถามลักษณะการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการเพื่อศึกษากระบวนการดูแลรักษาสุขภาพด้วยพิธีกรรมบำบัดของการแพทย์พื้นบ้านล้านนาและวัตถุประสงค์ของแต่ละพิธีกรรมในการกระทำต่อผู้ป่วยเพื่อแก้ปัญหาทางจิตใจที่มีความแตกต่างกัน โดยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเลือก และใช้แบบตรวจสอบคุณภาพความเที่ยงตรงของเนื้อหาโดยหาดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (index of item object congruence: IOC) ผลทดสอบคำถามแต่ละข้อได้ค่า IOC เท่ากับ 0.85 ซึ่งได้ทำการทดสอบการใช้เครื่องมือวิจัย และปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือวิจัยให้สมบูรณ์ด้วยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดย 1) การศึกษาจากเอกสาร เป็นการเก็บข้อมูลจากหนังสือและเอกสารงานวิชาการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นหนังสือและสื่อสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ตำราการแพทย์พื้นบ้านล้านนา สาขาหมอพิธีกรรมบำบัด และตำราการดูแลรักษาสุขภาพในระบบการแพทย์พื้นบ้านล้านนา รวมทั้งผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการต่าง ๆ เพื่อทราบถึงสถานการณ์ปัญหาด้านจิตใจของผู้ป่วยมะเร็ง การแสวงหาแนวทางการดูแลจิตใจ ความเป็นมาของภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพของล้านนาและรูปแบบวิธีการดูแลสุขภาพจิตโดยผ่านพิธีกรรมบำบัด และ 2) ลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ หัวหน้าชุดโครงการวิจัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ชนเผ่า ทีมประสานงานโครงการวิจัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ชนเผ่า เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีความเชื่อเกี่ยวกับสุขภาพและการเจ็บป่วย กระบวนการดูแลรักษาสุขภาพด้วยพิธีกรรมของการแพทย์พื้นบ้านล้านนาและวัตถุประสงค์ของแต่ละพิธีกรรม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) โดยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกับการศึกษาข้อมูลและการเก็บข้อมูล เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้มานั้นมีความสมบูรณ์ ถูกต้อง และเพียงพอที่จะตอบ

ปัญหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ รวมทั้งสภาพความเป็นจริง เงื่อนไขตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น หลังจากการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) แล้วจึงมีการรวบรวมข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นที่วิจัย แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์และสรุปข้อมูลด้วยการพรรณนาที่นำไปสู่แนวทางการดูแลจิตใจด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนาเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตสำหรับผู้ป่วยมะเร็ง

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาแนวทางการดูแลจิตใจด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนาเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตสำหรับผู้ป่วยมะเร็งมีผลการศึกษาประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก ได้แก่ สภาพปัญหาทางด้านจิตใจของผู้ป่วยมะเร็ง และแนวทางการดูแลจิตใจด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนาเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตสำหรับผู้ป่วยมะเร็ง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. สภาพปัญหาทางด้านจิตใจของผู้ป่วยมะเร็ง

ผู้ป่วยมะเร็งจะมีอาการทางคลินิกที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่เลวลง ความสามารถในการทำหน้าที่ของร่างกายลดลง การมีอาการที่เกิดขึ้นเริ่มจากอาการปวดที่เป็นอาการแรก ๆ ของโรคมะเร็งและมักจะมีมากขึ้นตามอาการของโรค โดยเฉพาะผู้ป่วยมะเร็งที่อยู่ในระยะลุกลาม หรือแพร่กระจายซึ่งร้อยละ 70 – 80 ของผู้ป่วยในระยะนี้จะมีอาการปวด โดยความปวดคือสิ่งหนึ่งที่ผู้ป่วยมะเร็งกังวลมากที่สุดนอกเหนือจากกลัวว่าจะรักษาไม่หายและการเสียชีวิต และพ่วงมากับอาการนอนไม่หลับ หรือนอนหลับ ๆ ตื่น ๆ เป็นปัญหาที่พบได้บ่อย โดยเฉพาะผู้ป่วยมะเร็งสูงวัย อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากอาการปวดจากตัวโรคที่เป็นอยู่หรือการมีภาวะปัญหาทางจิตใจคือมีความเครียดเพิ่มมากขึ้น อารมณ์แปรปรวน วิตกกังวล ซึมเศร้าและความสามารถในการเผชิญกับความเครียดลดลง ส่งผลให้เกิดภาวะความอยากอาหารลดลง/เบื่ออาหาร และน้ำหนักลด เป็นปัญหาทางกายที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ผู้ป่วยมะเร็งจำนวนมากจะมีภาวะเบื่ออาหาร นอกจากนี้ยังส่งผลต่อระบบขับถ่ายของผู้ป่วยที่ทำให้เกิดปัญหาท้องผูก จากปัญหาที่แสดงออกทางร่างกายทำให้ได้พบว่าผู้ป่วยมะเร็งไม่ได้เกิดปัญหาที่มาจากทางร่างกายด้วยโรคมะเร็งเพียงอย่างเดียวแต่เป็นปัญหาที่ส่งผลมาจากจิตใจของผู้ป่วยที่สะท้อนออกมาทางร่างกาย

เนื่องจากผู้ป่วยมะเร็งต้องเผชิญกับอาการเจ็บปวดและภาวะแทรกซ้อนต่าง ๆ จากการดำเนินโรคหรืออาการข้างเคียงของการรักษาเพื่อประคับประคองอาการในช่วงระยะเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ ส่งผลกระทบต่อจิตใจที่มาจากผู้ป่วยรับสภาพไม่ได้กับสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นกับตัวเอง ไม่ยอมรับและเข้าใจการดำเนินของโรค การขาดคนเข้าใจและดูแลทำให้ผู้ป่วยมีปัญหาทางด้านจิตใจที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต ซึ่งสามารถสรุปปัญหาที่มีโอกาสใช้ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนาเพื่อเสริมประสิทธิภาพการดูแลรักษาของแพทย์แผนไทยได้ 3 กลุ่มอาการหลัก คือ 1) กลัว วิตกกังวลและเครียดมักเกิดขึ้นเมื่อผู้ป่วยเริ่มรู้ว่าตัวเองมีแนวโน้มหรือโอกาสจะเป็นโรคมะเร็ง ทำให้ผู้ป่วยเกิดความกลัว ตั้งแต่กลัวการพบแพทย์ กลัวที่จะต้องเข้ารับการตรวจ กลัวผลการวินิจฉัย กลัวระดับความรุนแรงของโรค กลัวผลข้างเคียงของโรค กลัวที่ต้องเป็นภาระให้ครอบครัว โดยเฉพาะผู้นำครอบครัวกลัวไม่มีคนดูแลครอบครัว รวมทั้งการที่อยู่ในช่วงรอการวินิจฉัย ทำให้เกิดภาวะวิตกกังวล กังวลเรื่องในอนาคต กังวลกระบวนการรักษา เวลาที่ต้องใช้ในการรักษา จะรักษาหายจากโรคหรือไม่ จะมีชีวิตอยู่ได้นานเท่าใด ซึ่งความวิตกกังวลนำมาซึ่งอาการข้างเคียงต่อร่างกายหลายอย่าง อาทิ คลื่นไส้อาเจียน เบื่ออาหาร ท้องเสียบ่อย นอนไม่หลับ เป็นต้น 2) โกรธตัวเอง รู้สึกตัวเองไม่มีคุณค่า จากสภาพปัญหาทางจิตใจของผู้ป่วยจะมีความรู้สึกผิด โทษตนเอง โกรธตนเอง ส่วนใหญ่ผู้ป่วยมักรู้สึกผิดต่อครอบครัว หรือการที่ต้องรับผิดชอบดูแลเป็นเสาหลัก

ของครอบครัวแต่เมื่อตนเองมาเจ็บป่วยทำให้ผู้ป่วยรู้สึกผิดต่อตนเองและครอบครัว หรือต่อหน้าที่การงานที่ตนเคยรับผิดชอบแต่ต้องมาทิ้งบทบาทหน้าที่เพื่อมารักษาตัวทำให้ผู้ป่วยรู้สึกโกรธตัวเองรู้สึกตัวเองไม่มีคุณค่า ไม่มีค่าในสังคม และ 3) ท้อแท้สิ้นหวัง ซึมเศร้า มักเกิดขึ้นตั้งแต่รอการวินิจฉัยโรคจนกระทั่งทราบว่าตนเองเป็นมะเร็ง ทำให้มีความรู้สึกเศร้าหมองหมดกำลังใจ ไม่อยากพบใครอยากอยู่กับตัวเองร้องไห้ตลอดเวลา

เมื่อได้ทราบถึงปัญหาด้านจิตใจของผู้ป่วยมะเร็ง จึงต้องมีการแสวงหาแนวทางในการดูแลจิตใจเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตสำหรับผู้ป่วยมะเร็ง ซึ่งจากการศึกษาและรวบรวมปัญหาทำให้ได้ทราบว่าปัญหาทางด้านจิตใจผู้ป่วยมะเร็งไม่ได้เกิดขึ้นและกระทบจากตัวผู้ป่วยเพียงอย่างเดียว ยังหมายรวมไปถึงครอบครัว ชุมชน สังคม และวิถีการปฏิบัติตนตามวิถีวัฒนธรรมด้วย

2. แนวทางการดูแลจิตใจด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนาเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตสำหรับผู้ป่วยมะเร็ง

วิถีการดูแลรักษาสุขภาพในระบบการแพทย์พื้นบ้านล้านนามีแนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับสุขภาพองค์รวมบนรากฐานบริบททางสังคมวัฒนธรรมของคนล้านนาที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวมไม่สามารถแยกแต่ละวิธีออกมาเป็นเอกเทศ โดยได้กล่าวไว้ว่า “การเจ็บป่วยจึงไม่ได้มองเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งเท่านั้นแต่เป็นความสัมพันธ์ของทุกสิ่งที่ประกอบขึ้นมาในชีวิตที่ครอบคลุมถึงครอบครัว ชุมชน สังคม จิตใจหรือจิตวิญญาณ ที่ผ่านความเชื่อและศรัทธาที่สามารถสะท้อนและปรากฏในกระบวนการรักษาความเจ็บป่วย การป้องกันและดูแลรักษาสุขภาพด้วยพิธีกรรมหรือพิธีกรรมบำบัดเป็นการประกอบพิธีกรรมตามวิถีชีวิตที่แฝงกุศโลบายในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตซึ่งแต่ละกระบวนการและพิธีกรรมสามารถนำมาใช้ดูแลปัญหาจิตใจได้หลายปัญหา ประกอบด้วย 1) กลุ่มดูเมื่อและทำนายฤกษ์ยาม เป็นการตรวจสอบหาเหตุปัจจัยของความเจ็บป่วย โดยการพูดคุยเพื่อประเมินสภาพจิตใจ รวมทั้งความเชื่อเรื่องความเจ็บป่วยทั้งตัวผู้ป่วย ครอบครัว ชุมชน ให้ผู้ป่วยได้ระบายความไม่สบายใจโดยมีคนในครอบครัวชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นการสร้างความหวังเมื่อผู้ป่วยท้อแท้สิ้นหวัง 2) กลุ่มขจัดปัดเป่า เป็นการประกอบพิธีกรรมเพื่อขจัดปัดเป่าสิ่งที่ผู้ป่วยรู้สึกไม่สบายใจรู้สึกผิด คิดว่าตนเองไม่ดี ไม่มีคุณค่า เพื่อให้ผู้ป่วยไม่ค้างคาใจพร้อมจะเริ่มต้นใหม่ 3) กลุ่มสร้างขวัญและกำลังใจ เป็นการประกอบพิธีกรรมเพื่อเสริมความเชื่อมั่นและกำลังใจให้แก่ผู้ป่วยโดยมีญาติและคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ลดปัจจัยที่ทำให้ผู้ป่วยรู้สึกกลัว วิตกกังวล ท้อแท้ สิ้นหวัง และ 4) กลุ่มเจริญสติและทำใจ เป็นการเตรียมพร้อมรับสภาพความจริงและการเสริมสิริมงคลให้เกิดความสงบร่มเย็นลดความกลัวและวิตกกังวล” โดยมีแนวทางการดูแลจิตใจด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนาเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตสำหรับผู้ป่วยมะเร็ง (Figure 1) ดังนี้

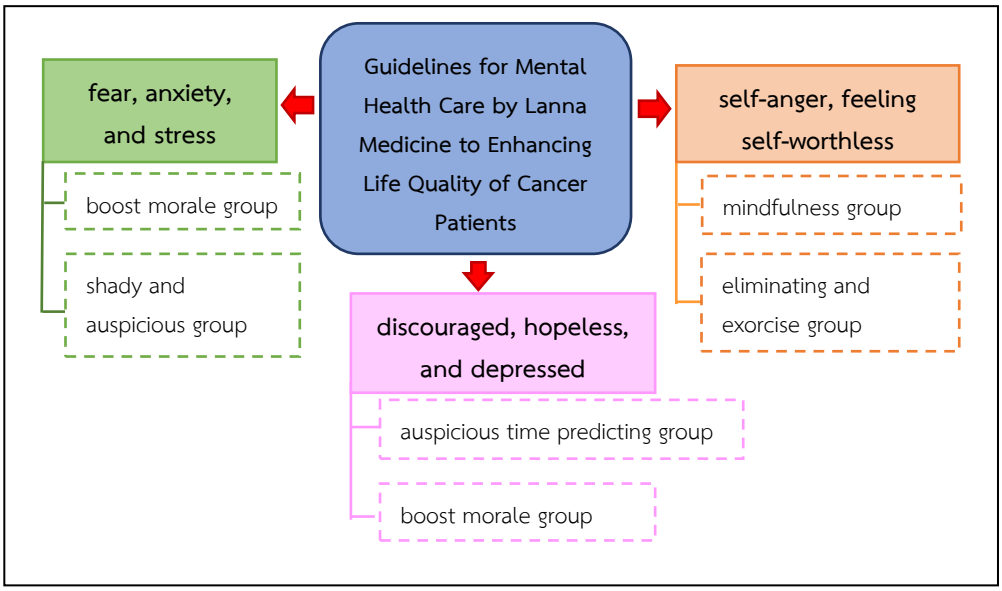

Figure 1. Guidelines for mental health care by Lanna medicine of cancer patients

2.1) กลัว วิตกกังวลและเครียด จากสภาพปัญหาทางจิตใจของผู้ป่วยความต้องการของผู้ป่วยที่ต้องการมากที่สุดเมื่อรู้ว่าตัวเองเป็นมะเร็งอันดับแรก คือ แนวทางการปฏิบัติตน และข้อมูลที่ช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโรค การรักษาและอาการข้างเคียงจากการรักษา ดังนั้นจึงต้องเพิ่มความเชื่อมั่นและกำลังใจให้ความสำคัญกับครอบครัว บุคคลใกล้ชิด ญาติมิตรและชุมชนในการเข้าใจสภาพปัญหาของผู้ป่วยที่เป็นอยู่ การมีกิจกรรมร่วมกันในครอบครัวและชุมชน เพื่อให้มีโอกาสพูดคุยกัน ทำให้ผู้ป่วยมีกำลังใจและเชื่อมั่นว่าตนเองต้องมีกำลังใจต่อสู้กับโรคที่ตนเองเป็นอยู่ และตนเองสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับครอบครัว ชุมชนและสังคมได้ ซึ่งสามารถปรับประยุกต์กระบวนการส่งเสริมป้องกันและดูแลรักษาสุขภาพด้วยพิธีกรรมบำบัดของการแพทย์พื้นบ้านล้านนา ได้แก่

1) กลุ่มสร้างขวัญกำลังใจ เช่น การพูดคุยด้วยภาษาที่เป็นกันเอง เปิดโอกาสให้ผู้ป่วยได้พูดระบายความรู้สึกวิตกกังวลเพื่อช่วยลดความกดดันทางอารมณ์และความกลัว ให้กำลังใจและเห็นใจผู้ป่วย การดูแลและช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด ค้นหาสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้ป่วยและสนับสนุนในสิ่งที่ผู้ป่วยต้องการโดยไม่ขัดต่อโรคที่เป็นอยู่ รวมถึงมีการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น สู่ขวัญ ฮ้องขวัญ และสืบชะตาชีวิต เป็นต้น เพื่อมาเสริมกำลังใจและสร้างความเชื่อมั่นในการมีชีวิตต่อไป

2) กลุ่มสร้างความร่มเย็นเป็นสิริมงคล เริ่มจากการเปลี่ยนสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ การจัดบรรยากาศภายในห้องพักผู้ป่วยให้มีบรรยากาศที่โปร่ง โล่งสบาย อากาศถ่ายเทได้สะดวกปลูกไม้มงคลบริเวณบ้าน เป็นการทำกิจกรรมเพื่อช่วยลดความเครียดและเมื่อมีโอกาสพาผู้ป่วยออกไปเปลี่ยนบรรยากาศนอกบ้าน ได้มีโอกาสไปทักทายกับเพื่อนบ้านหรือการทำกิจกรรมร่วมกันกับคนในชุมชนและสังคมก็จะเป็นการสร้างความเพลิดเพลิน สนุกสนานและการมีส่วนร่วมพบปะเพื่อนฝูง คลายความเหงา เบื่อและวิตกกังวลลงได้

2.2) โกรธตัวเอง รู้สึกตัวเองไม่มีคุณค่า จากสภาพปัญหาทางจิตใจส่วนใหญ่ผู้ป่วยมักรู้สึกผิดต่อครอบครัว หรือการที่ต้องรับผิดชอบดูแลพ่อแม่ที่เจ็บป่วย แต่เมื่อตนเองมาเจ็บป่วยก็จะทำให้ผู้ป่วย

รู้สึกผิดต่อตนเองและครอบครัว หรือต่อหน้าที่การงานที่ตนเคยรับผิดชอบแต่ต้องมาทิ้งบทบาทหน้าที่เพื่อมารักษาตัว จึงมักทำให้ผู้ป่วยรู้สึกโกรธตัวเอง คิดว่าตนเองไม่มีค่าในสังคม ต้องเน้นให้สติกับผู้ป่วยให้เข้าใจอาการและพัฒนาการของโรคมะเร็งในระยะที่ตนเองกำลังเป็นอยู่และต้องให้อภัยตนเอง เข้าใจ ยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้นและมีกำลังใจในการมีชีวิตอยู่ต่อไป ซึ่งสามารถปรับประยุกต์กระบวนการส่งเสริมป้องกันและดูแลรักษาสุขภาพด้วยพิธีกรรมบำบัดของการแพทย์พื้นบ้านล้านนา ได้แก่

1) กลุ่มเจริญสติและทำใจเพื่อให้ผู้ป่วยทำใจยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเองให้ได้ ให้มีจิตใจที่สงบขึ้น มีสติ ช่วยลดความกระวนกระวายใจ ความโกรธและการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว โดยการใช้แนวปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การไหว้พระ การสวดมนต์ การทำบุญตักบาตร ทานขันข้าว และการฟังธรรมมะ จะทำให้รู้สึกสงบ สบายใจ รวมทั้งได้มีการอธิษฐานขอพรให้พระและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือช่วยคุ้มครองให้หายจากอาการเจ็บป่วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเสมือนสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจที่ผู้ป่วยมะเร็งใช้เป็นที่พึ่งทางใจในยามเจ็บป่วย

2) กลุ่มขจัดปัดเป่า ถือเป็นการขจัดหรือปัดเป่าสิ่งที่ทำให้รู้สึกไม่สบายใจออกไป รวมทั้งรู้สึกผิด ตนเองไม่มีคุณค่า เพื่อให้ผู้ป่วยไม่ค้างคาใจ พร้อมจะเริ่มต้นใหม่ เช่น การส่งเคราะห์ บูชาเทียน รดหรืออาบน้ำมนต์ ถอนขืด เป็นต้น

2.3) ท้อแท้ สิ้นหวัง ซึมเศร้า จากสภาพปัญหาทางจิตใจของผู้ป่วยมีกระบวนการดูแลสภาพจิตใจโดยใช้หลักการสร้างความหวัง เริ่มจากการพูดคุยและรับฟังอย่างตั้งใจผู้ดูแลต้องยอมรับกับพฤติกรรมที่ผู้ป่วยแสดงออกมารับฟังการระบายความรู้สึกต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ป่วยได้ระบายความรู้สึก ทำความเข้าใจและยอมรับสภาพที่ตนเองกำลังเป็นอยู่ รวมทั้งการทำความเข้าใจกับญาติให้เห็นว่าทุกคนพร้อมเป็นกำลังใจให้ผู้ป่วย ซึ่งสามารถปรับประยุกต์กระบวนการส่งเสริมป้องกันและดูแลรักษาสุขภาพด้วยพิธีกรรมบำบัดของการแพทย์พื้นบ้านล้านนา ได้แก่

1) กลุ่มดูเมื่อและทำนายฤกษ์ยาม เป็นการคัดกรองผู้ป่วยเพื่อประเมินสภาพจิตใจ รวมทั้งความเชื่อเรื่องความเจ็บป่วยที่มีการใช้หลักการพูดคุยสอบถามที่มาของเหตุปัจจัยที่มาจากทั้งตัวผู้ป่วย ครอบครัว ชุมชน ให้ผู้ป่วยได้ระบายความไม่สบายใจ โดยมีคนในครอบครัวชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นการสร้างความหวังเมื่อผู้ป่วยท้อแท้ สิ้นหวัง

2) กลุ่มสร้างขวัญกำลังใจ เป็นการรับสิ่งที่ดีเป็นสิริมงคลเข้ามาในจิตใจตั้งแต่การพูดคุยให้กำลังใจและการรับฟังอย่างตั้งใจ เปิดโอกาสให้ผู้ป่วยพูดระบายความรู้สึกทุกข์ที่ทำให้ผู้ป่วยรู้สึกอึดอัดใจ ปลอบโยนและให้กำลังใจ โดยจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ดูแลเข้าใจเรื่องราว ความคิดและความรู้สึกของผู้ป่วย และเสริมด้วยพิธีกรรมบำบัด เช่น ฮ้องขวัญ สู่ขวัญ สืบชะตา เป็นต้น เน้นการเสริมกำลังใจและสร้างความหวังในการมีชีวิตต่อไป ซึ่งการประกอบพิธีกรรมต้องมีญาติและคนในชุมชนมาร่วมพิธีกรรม

จากการพัฒนาแนวทางการดูแลจิตใจด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนาเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตสำหรับผู้ป่วยมะเร็งดังกล่าวเพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยถ่ายทอดสู่กระบวนการเรียนการสอนรวมถึงการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาของวิทยาลัยการแพทย์ฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย จึงได้จัดทำคู่มือแนวทางการดูแลจิตใจด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนาเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตสำหรับผู้ป่วยมะเร็ง เพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติในการดูแลผู้ป่วยมะเร็งในชุมชนดังแสดงใน Figure 2

Figure 2. Handbook guidelines for mental health care by Lanna medicine of cancer patients

วิจารณ์

จากผลการศึกษาสภาพปัญหาทางด้านจิตใจของผู้ป่วยมะเร็งที่ต้องเผชิญกับอาการเจ็บปวดและภาวะแทรกซ้อน ต่าง ๆ จากการดำเนินโรคหรืออาการข้างเคียงของการรักษา จึงส่งผลกระทบโดยตรงทางด้านจิตใจ (Zisook and Shear, 2009) ซึ่งสามารถสรุปปัญหาและมีโอกาสที่จะใช้ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนาได้ 3 กลุ่มอาการหลัก คือ 1) กลัว วิตกกังวลและเครียด 2) โกรธตัวเอง รู้สึกตัวเองไม่มีคุณค่า และ3) ท้อแท้ สิ้นหวัง ซึมเศร้า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Pumsri *et al*. (2022) พบว่า การศึกษาการประเมินภาวะจิตใจในผู้ป่วยมะเร็ง พบว่าผู้ป่วยมะเร็งที่มีภาวะทุกข์ใจมีความต้องการความช่วยเหลือทางด้านจิตใจมากถึงร้อยละ 74 ได้แก่ ความเครียด วิตกกังวล ความกลัว ความสิ้นหวัง หมดหนทางรักษา ซึมเศร้า ท้อแท้ เบื่อ รู้สึกว่าตนเองเป็นภาระ ซึ่งได้สะท้อนให้ทราบว่าจากปัญหาที่เกิดขึ้นที่มีต้นเหตุมาจากทางร่างกายแต่ยังส่งผลต่อสภาพจิตใจของผู้ป่วยที่สะท้อนออกมาทางร่างกายด้วยเช่นกัน

แนวทางในการดูแลจิตใจเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตสำหรับผู้ป่วยมะเร็งได้มีการปรับประยุกต์โดยนำเอาภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนาที่มีการผสมผสานวิธีคิดวิธีการ รวมทั้งวิธีปฏิบัติของชุมชนท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม จึงทำให้สามารถอธิบายถึงสาเหตุและการดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์ที่เป็นองค์รวม ซึ่งการป้องกันและดูแลรักษาสุขภาพด้วยพิธีกรรมหรือพิธีกรรมบำบัดเป็นการประกอบพิธีกรรมตามวิถีชีวิตที่แฝงกุศโลบายในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตประกอบด้วย กลุ่มดูเมื่อและทำนายฤกษ์ยาม กลุ่มขจัดปัดเป่า กลุ่มสร้างขวัญและกำลังใจ และกลุ่มเจริญสติและทำใจ จากปัญหาทางด้านจิตใจของ

ผู้ป่วยมะเร็งที่สามารถสรุปปัญหาที่มีโอกาสใช้ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนาได้มาช่วยเสริมประสิทธิภาพการดูแลได้ทั้งหมด 3 กลุ่มอาการหลัก ดังนี้ 1) กลัว วิตกกังวลและเครียด ต้องเพิ่มความเชื่อมั่นและกำลังใจ ให้ความสำคัญกับครอบครัว บุคคลใกล้ชิด ญาติมิตรและชุมชน สามารถปรับประยุกต์กระบวนการส่งเสริมป้องกันและดูแลรักษาสุขภาพด้วยพิธีกรรมบำบัดของการแพทย์พื้นบ้านล้านนา ได้แก่ 1.1) กลุ่มสร้างขวัญกำลังใจ เช่น การพูดคุย เปิดโอกาสให้ผู้ป่วยได้พูดระบายความรู้สึกวิตกกังวลเพื่อช่วยลดความกดดันทางอารมณ์ ให้กำลังใจและเห็นใจผู้ป่วย รวมถึงการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น สู่ขวัญ ฮ้องขวัญ และสืบชะตาชีวิต เป็นต้น สอดคล้องกับการศึกษาของ ltdhiphol (2015) กล่าวว่าการศึกษาวัจนกรรมจากคำเรียกขวัญในพิธีกรรมรักษาโรคของหมอเหยาชาวผู้ไทยมีวิธีการรักษาโดยการใช้คำพูดเพื่อปลอบประโลมใจ แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของคำพูดว่ามีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้ฟัง เป็นการเยียวยารักษาจิตใจและเรียกขวัญกำลังใจให้กลับคืนมาสู่ตัวของผู้ป่วยเมื่อขวัญกลับมา ผู้ป่วยจะมีจิตใจเข้มแข็ง ร่างกายก็จะกลับมามีเรี่ยวแรงดีขึ้น และพร้อมที่จะต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บ รวมทั้งสอดคล้องกับการศึกษาของ Sritong *et al*. (2022) กล่าวว่าพิธีเรียกขวัญของชาวขมุจะเป็นการเรียกขวัญเพื่อรักษาคนที่เจ็บป่วยหรือเป็นโรคที่หมอทั่วไปไม่สามารถรักษาได้ โดยที่ผู้ทำพิธีจะใช้การพูดหว่านล้อมหรือพูดชักจูงเพื่อให้ขวัญของผู้ป่วยกลับมาเข้มแข็งดังเดิม ลักษณะการพูดจะพูดในทิศทางที่ทำให้ผู้ป่วยเกิดแรงกายและมีกำลังใจในการต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บที่ตนประสบอยู่ 1.2) กลุ่มสร้างความร่มเย็นเป็นสิริมงคล เริ่มจากการเปลี่ยนสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ เมื่อมีโอกาสพาผู้ป่วยออกไปเปลี่ยนบรรยากาศนอกบ้าน ทักทายกับเพื่อนบ้านหรือการทำกิจกรรมร่วมกันกับคนในชุมชนและสังคมก็จะเป็นการสร้างความเพลิดเพลิน สนุกสนาน คลายความเหงา เบื่อ และวิตกกังวลลงได้ 2) โกรธตัวเอง ส่วนใหญ่ผู้ป่วยมักรู้สึกผิดต่อครอบครัว ทำให้ผู้ป่วยรู้สึกโกรธตัวเอง คิดว่าตนเองไม่มีค่าในสังคม ต้องเน้นให้สติกับผู้ป่วยให้เข้าใจ ยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้นและมีกำลังใจในการมีชีวิตอยู่ต่อไป ซึ่งสามารถปรับประยุกต์กระบวนการส่งเสริมป้องกันและดูแลรักษาสุขภาพด้วยพิธีกรรมบำบัดของการแพทย์พื้นบ้านล้านนา ได้แก่ 2.1) กลุ่มเจริญสติและทำใจ โดยต้องให้ผู้ป่วยทำใจยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเอง เพื่อทำให้จิตใจสงบขึ้น มีสติ ช่วยลดความกระวนกระวายใจ การใช้แนวปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การไหว้พระ การสวดมนต์ การฟังธรรมมะ การทำบุญตักบาตร และทานขันข้าว 2.2) กลุ่มขจัดปัดเป่า ถือเป็นการขจัดหรือปัดเป่าสิ่งที่ทำให้รู้สึกไม่สบายใจออกไปเพื่อให้ผู้ป่วยเกิดความสบายใจ ไม่ค้างคาใจ เช่น การส่งเคราะห์ บูชาเทียน รดหรืออาบน้ำมนต์ ถอนขึด เป็นต้น 3) ท้อแท้ สิ้นหวัง ซึมเศร้า การดูแลสภาพจิตใจโดยใช้หลักการสร้างความหวัง เริ่มจากการพูดคุยและรับฟัง การทำความเข้าใจกับญาติให้เห็นว่าทุกคนพร้อมเป็นกำลังใจให้ผู้ป่วย ซึ่งสามารถปรับประยุกต์กระบวนการส่งเสริมป้องกันและดูแลรักษาสุขภาพด้วยพิธีกรรมบำบัดของการแพทย์พื้นบ้านล้านนา ได้แก่ 3.1) กลุ่มดูเมื่อและทำนายฤกษ์ยาม พูดคุยสอบถามผู้ป่วยเพื่อประเมินสภาพจิตใจและความเชื่อเกี่ยวกับความเจ็บป่วยของผู้ป่วย ครอบครัว ชุมชน 3.2) กลุ่มสร้างขวัญกำลังใจ เปิดโอกาสให้ผู้ป่วยพูดระบายความรู้สึกทุกข์ที่ทำให้ผู้ป่วยรู้สึกอึดอัดใจ ให้กำลังใจ เสริมด้วยพิธีกรรมบำบัด เช่น ฮ้องขวัญหรือสู่ขวัญ สืบชะตา เป็นต้น ซึ่งได้สอดคล้องกับการศึกษาของ Ngoenngam *et al*. (2022) ที่ได้มีการศึกษาแนวทางการดูแลผู้ป่วยด้วยโรคเรื้อรังและมีภาวะติดเตียงโดยได้ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาการดูแลรักษาสุขภาพจิตทางการแพทย์แผนไทยโดยเฉพาะวิถีการดูแลรักษาสุขภาพในระบบการแพทย์พื้นบ้านล้านนามาช่วยเสริมกระบวนการดูแลรักษาผู้ป่วยโดยเฉพาะด้านจิตใจ

เพื่อเพิ่มคุณภาพที่ดีให้กับผู้ป่วยโดยการดูแลสุขภาพจิตของการแพทย์พื้นบ้านล้านนาที่เป็นภูมิปัญญาการดูแลรักษาสุขภาพภายใต้พื้นฐานทางด้านวัฒนธรรมความเชื่อเดิมของท้องถิ่นมาประกอบการดูแลที่ผสมผสานไปกับความเชื่อและศรัทธาทางศาสนา และสอดคล้องกับการศึกษาของ Pokpalagon *et al*. (2017) กระบวนการสร้างเสริมสุขภาวะผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายโดยมีปัจจัยด้านบริบท ได้แก่ วิถีชีวิตไทย ภูมิปัญญาไทย สมุนไพรไทย การดำเนินชีวิตเป็นวิถีชีวิตไทยที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี มีแนวทางการรักษาด้วยภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งแพทย์แผนไทย สมุนไพรไทย และวิถีธรรม คือ ธรรมมะ ธรรมชาติ บริบทความเป็นอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติและมีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบูรณาการกับการดูแลรักษา จนเกิดความพึงพอใจและมีความสุขเห็นคุณค่าของตน นำมาสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีตามอรรถภาพของแต่ละบุคคล

สรุป

การแพทย์พื้นบ้านล้านนาเป็นการแพทย์เชิงวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น มีการสั่งสมภูมิปัญญาและองค์ความรู้ถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง การดำเนินวิถีชีวิตมีการพึ่งพาเกื้อกูลกันระหว่างคนในครอบครัว ญาติมิตร ชุมชน และสังคม มองการเจ็บป่วยทางร่างกายสัมพันธ์กับจิตใจและจิตวิญญาณ ซึ่งได้ยึดถือเรื่องจิตใจเป็นสำคัญ การนำกระบวนการดูแลสุขภาพจิตใจด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนามาปรับประยุกต์ใช้กับผู้ป่วยมะเร็งที่ถือเป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตและเป็นทางเลือกให้กับผู้ป่วย ซึ่งสามารถนำไปปรับประยุกต์ภูมิปัญญาให้สอดคล้องกับสภาพบริบทและวัฒนธรรมของชุมชนหรือภูมิภาคนั้นๆ และนำไปต่อยอดในการดูแลผู้ป่วยในชุมชนกลุ่มโรคอื่น ๆ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ที่ให้การสนับสนุนจัดทำบทความวิจัยเรื่องแนวทางการดูแลจิตใจด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านล้านนาเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตสำหรับผู้ป่วยมะเร็ง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่องการศึกษาแนวทางการดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย งบประมาณประจำปี พ.ศ. 2566

เอกสารอ้างอิง

Chaiwong, N., Y. Taoprasert, K. Taoprasert and S. Tansuwanwong. 2022. Wisdom of mental health care by spiritual therapy in Lanna medicine. pp. 295-307. *In*: Proceedings of the National Conference on Humanities and Social Science 2022. Rajabhat Maha Sarakham University, Maha Sarakham. (in Thai)

Itdhiphol, A. 2015. Soul recalling in therapeutic ceremonies of the Phu-Thai shamans. Journal of Liberal Arts, Prince of Songkla University 7(1): 35-55. (in Thai)

National Cancer Institute. 2023. The 15th National Cancer Conference (NCC15) "Oncology in Agile Era: Challenge, Cure and Care". (Online). Available:https://www.matichon.co.th/local/qualitylife/news_3836793 (October 04, 2023). (in Thai)

Ngoenngam, P., S. Kaewjanta and N. Chaiwong. 2022. Guidelines for caring and developing life quality

of bedridden elderly in community with Thai traditional medicine: case study in Bandu subdistrict, Mueang district, Chaing Rai province. Journal of Community Development and Life Quality 10(2): 190-200. (in Thai)

Pokpalagon, P., S. Chaiviboontham and W. Thuntitrakul. 2017. The success on promote health for good death in the patients with cancer by religious organization: Arokhayasala Khampramong temple, Sakon Nakhon. Nursing Journal of the Ministry of Public Health 27(2): 198-213. (in Thai)

Pumsri, J., P. Panya and J. Thiplourlert. 2022. Counselor: A role of nurse in psychological therapy for hematological cancer patients undergoing chemotherapy. Siriraj Medical Bulletin 15(2): 114-122. (in Thai)

Savisit, W. 2023. Psychological and quality of life of the advanced cancer patients receiving palliative care in communities in the northeast region of Thailand. Primary Health Care Journal (Northeastern Edition) 38(1): 141-155. (in Thai)

Srimuninnimit, V., V. Sriuranpong and S. Laohavinij. 2009. Let's Get to Know Cancer. Thai Society of Clinical Oncology, Bangkok. 60 p. (in Thai)

Sritong, O., S. Paksee and C. Sritong. 2022. Soul calling ceremony, a ritual ceremony for the healing of the Khmu in Ban Nong Ped, Si Sawat district, Kanchanaburi province. Research and Development Journal Suan Sunandha Rajabhat University 14(2): 16-38. (in Thai)

Tirapongprasert, S., N. Samartkit and W. Wiseso. 2021. Factors related to spiritual needs in palliative cancer patients. The Journal of Faculty of Nursing, Burapha University 29(1): 67-79. (in Thai)

Treenetphaibun, K., A. Suaysom and A. Lalun. 2023. Factors related to quality of life of terminally ill cancer patients receiving palliative care, KaengKhro hospital, Chaiyaphum province. Udonthani Hospital Medical Journal 31(2): 251-261 (in Thai)

World Health Organization. 2023. Cancer today. (Online). Available: https://gco.iarc.fr/today/home (October 4, 2023)

Zisook, S. and K. Shear. 2009. Grief and bereavement: what psychiatrists need to know. World Psychiatry 8(2): 67-74.

ประเด็นความขัดแย้งและแนวทางแก้ไข กรณีศึกษา โครงการสำรวจและออกแบบทางต่างระดับ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

Conflict Issues and Solutions Case Study of the Interchange Survey and Design Project, Mueang District, Surat Thani Province

กนกกุล เพชรอุทัย

Kanokkul Phetuthai

สาขาวิชานวัตกรรมสังคมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี จ. สุราษฎร์ธานี 84000

Program in Social Innovation for Sustainable Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Suratthani University, Surat Thani 84000, Thailand

*Corresponding author: Email: Kanokkul.phe@sru.ac.th

(Received: January 22, 2024; Revise: March 19, 2024; Accepted: May 9, 2024)

Abstract : This research aimed to study the causes of conflict and conflict management of stakeholders in the survey and interchange design project in Surat Thani Province. It is a qualitative research study using in-depth interviews and non-participant observation. Data were collected from 33 informants. A literature review of related academic documents found that the cause of the conflict arises from the perception of information by people in the area that is not yet fully covered and that government agencies do not have access to all groups of real stakeholders. There are concern about the effects of environmental pollution on the health of local communities, traffic jams, and accidents during the project construction period. Conflict management guidelines include acceptance through a participatory process from all parties involved by using cooperation to find a way out of the conflict that has occurred; listening to constructive opinions; and having representatives from the private sector play a role in negotiating compensation for land expropriation and various assets on behalf of the affected people.

Keywords: Cause of conflict, conflict management, stakeholders

บทคัดย่อ: การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการสำรวจและออกแบบทางต่างระดับในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 33 คน จากการทบทวนเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง พบว่า สาเหตุความขัดแย้งเกิดขึ้นมาจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชนในพื้นที่ยังไม่ครอบคลุมและหน่วยงานภาครัฐเข้าไม่ถึงผู้มีส่วนได้เสียที่แท้จริงทุกกลุ่ม มีข้อห่วงกังวลเรื่องมลพิษสิ่งแวดล้อมต่อสุขภาพของชุมชนท้องถิ่น การจราจรติดขัด และอุบัติเหตุในช่วงระยะก่อสร้างโครงการ แนวทางการจัดการความขัดแย้ง ได้แก่ การยอมรับด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การรับฟังความคิดเห็นที่สร้างสรรค์ การมีตัวแทนจากภาคเอกชนที่เข้ามามีบทบาทในการเจรจาต่อรองในเรื่องการชดเชยการเวนคืนที่ดิน และทรัพย์สินต่าง ๆ แทนประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ โดยใช้การร่วมมือกันเพื่อหาทางออกจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

คำสำคัญ: สาเหตุของความขัดแย้ง การจัดการความขัดแย้ง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

คำนำ

โครงการสำรวจและออกแบบทางต่างระดับจุดตัดทางหลวงหมายเลข 420 กับทางหลวงหมายเลข 401 (แยกท่ากูบ) และจุดตัดถนนเทศบาล (แยกตาปาน) เป็นเส้นทางคมนาคมหลักของ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปัจจุบันมีสภาพปัญหาการจราจรติดขัดและเกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้งโดยเฉพาะในชั่วโมงเร่งด่วน แผนการพัฒนาโครงการนี้สอดรับกับแผนการพัฒนาสาธารณูปโภคเส้นทางคมนาคมของประเทศ กรมทางทางหลวงเป็นผู้รับผิดชอบโครงการดังกล่าว ปัจจุบันสภาพพื้นที่โครงการเป็นจุดทางแยกที่มีปริมาณการจราจรหนาแน่น และเกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง เนื่องจากเป็นแนวเส้นทางการขนส่งสินค้า ทางแยกดังกล่าวเป็นทางแยกสัญญาณไฟจราจร ดังนั้น การปรับปรุงบริเวณทางแยกโครงการฯ ให้เป็นทางแยกต่างระดับจะทำให้บรรเทาปัญหาดังกล่าว (Department of Highways, 2021) พื้นที่ชุมชนขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นพื้นที่รัศมีที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสำรวจและออกแบบทางต่างระดับ มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้นำชุมชนท้องถิ่นที่มีแนวคิดที่ไม่เห็นด้วยกับโครงการนี้ จึงทำให้เกิดความขัดแย้ง จากสถานการณ์ความขัดแย้งในกรณีดังกล่าวส่งผลต่อสังคม คือ การต่อต้านจากกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับโครงการ มีการรวมกลุ่มประท้วง ทำให้ขาดความร่วมมือหาทางออกอย่างสร้างสรรค์จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การดำเนินงานของโครงการในปัจจุบัน คือ การเตรียมความพร้อมชุมชน โดยตัวแทนโครงการเข้าพบผู้นำชุมชนบริเวณพื้นที่ศึกษาโครงการ ในระยะเริ่มแรก เพื่อแจ้งข้อมูลรายละเอียดโครงการเบื้องต้น และแผนการดำเนินงานการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้ผู้นำชุมชนในพื้นที่โครงการรับทราบข้อมูลข่าวสาร เตรียมความพร้อมของสถานที่ อุปกรณ์ และกลุ่มเป้าหมายในการประชุม และรับทราบความคิดเห็นของผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาโครงการเบื้องต้น แต่ยังขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่แท้จริง การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสาเหตุความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการทบทวนเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการจัดการความขัดแย้ง ดังนี้ Morris (2004) นิยามว่า เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เมื่อมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ความขัดแย้งบางครั้งก่อให้เกิดประโยชน์ ทำให้ได้แนวคิดใหม่ ๆ และการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น หรือในบางครั้งอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงก็ได้เช่นกัน ขึ้นอยู่กับกระบวนการในการจัดการกับความขัดแย้งนั้น ซึ่งได้แบ่งความขัดแย้งออกเป็น 5 ประเภท คือ 1) ความขัดแย้งด้านข้อมูล เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการมีข้อมูลมากหรือน้อยเกินไป ทำให้การประมวลผลมีความผิดพลาด มีความแตกต่างของการเก็บและศึกษาข้อมูลมีการวิเคราะห์ที่แตกต่างกันในปัญหาเรื่องเดียวกัน ซึ่งอาจจะมาจากการรับรู้ที่แตกต่างกัน สุดท้ายก็นำมาซึ่งความขัดแย้ง เช่น การออกข่าวลือ เป็นต้น 2) ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ เนื่องจากการมีทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำกัดบนโลกนี้ 3) ความขัดแย้งด้านโครงสร้างเกี่ยวข้องกับเรื่องอำนาจ การใช้อำนาจ การแย่งชิงอำนาจ การกระจายอำนาจ รวมไปถึงกฎระเบียบ ข้อบังคับและระบบต่าง ๆ ความไร้เสถียรภาพ 4) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ เกิดจากอารมณ์ ความรุนแรงและพฤติกรรมเชิงลบต่าง ๆ อันนำมาซึ่งความเข้าใจผิด และ 5) ความขัดแย้งด้านค่านิยม เกิดขึ้นจากความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณี ประวัติความเป็นมาที่แต่ละคนได้รับการหล่อหลอมมาจากการเลี้ยงดูในวัยเด็กจนเป็นผู้ใหญ่ ทั้งนี้หากมองด้านความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างรัฐที่มีอำนาจ (Kongkirati, 2019) เช่นเดียวกันกับ

Kaewjitkhongthong (2021) พบว่าสาเหตุความขัดแย้งมาจาก 1) ด้านความสัมพันธ์ เกิดจากการขาดความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ 2) ด้านข้อมูล เกิดจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและความรู้ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน 3) ด้านค่านิยมเกิดจากพื้นที่ดำเนินโครงการกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิม 4) ด้านโครงสร้าง เกิดจากการส่งมอบพื้นที่โครงการ แนวก่อสร้างพาดผ่านและพื้นที่ทับซ้อนกับหน่วยงานอื่น และ 5) ด้านผลประโยชน์ เกิดจากการประเมินค่าชดเชยที่ต่ำกว่าความเป็นจริง ขณะเดียวกันนั้น Singsri and Chompunth (2018) พบวา สาเหตุความขัดแยงความขัดแยง ไดแก ความเชื่อของประชาชนด้านลบเกี่ยวกับผลกระทบจากพื้นที่รอบขางเขตอุตสาหกรรมที่ปลูกฝงมาจากเหตุการณในอดีต และประชาชนยังไมเชื่อมั่นใจในความโปร่งใสในการดำเนินงานของภาครัฐ Garagait and Chaicharoenwattana (2022) พบว่า สาเหตุที่กอใหเกิดความขัดแย้งมี 4 สาเหตุ ได้แก่ ความขัดแย้งด้านข้อมูล ความขัดแยงดานผลประโยชน ความขัดแยงดานโครงสราง และความขัดแยงดานคานิยม ข้อเสนอแนวทางการจัดการความขัดแยงประกอบดวย 4 แนวทาง คือ 1) การจัดตั้งคณะทำงาน 2) การแกไขระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวของและปรับแนวคิดในการแกไขปญหาใหมีประสิทธิภาพ 3) การรับฟงความคิดเห็น และสรางการมีสวนรวมของประชาชนในพื้นที่ และ 4) การใหอำนาจชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ในการบริหารจัดการทรัพยากรทองถิ่นของตนเอง

อุปกรณ์วิธีการ

การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และจัดประชุมกลุ่มย่อย ทำการศึกษาปรากฏการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่จริงทำมาประมวลกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อสร้างข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ เอกสารการรับรองจริยธรรมการทำวิจัยในมนุษย์ โครงการวิจัยเลขที่ SRU-EC2022/131 และขอบเขตด้านเวลาในการศึกษา ได้แก่ ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2565 – 1 ธันวาคม 2566

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักนั้นจะต้องตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ได้ โดยแบ่งกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการออกเป็น 3 กลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มเลือกเจาะจงและคุณสมบัติ คือ สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกและต้องอยู่ในชุมชนบึงขุนทะเลไม่ต่ำกว่า 5 ปี เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่สุด เพราะมีความรู้และเข้าใจในการพัฒนาโครงการตั้งแต่แรกเริ่ม และเป็นผู้ได้รับผลกระทบทางตรงและทางอ้อม ใช้เส้นทางการพัฒนาโครงการอยู่เป็นประจำ ซึ่งแบ่งออกเป็น กลุ่มที่ 1 ครัวเรือนมีรัศมี 0-500 เมตร จำนวน 21 คน และกลุ่มที่ 2 ตัวแทนพื้นที่อ่อนไหวทางสิ่งแวดล้อม เช่น สถานพยาบาล โรงเรียน มีที่ตั้งในระยะ 500 เมตร จำนวน 5 คน จากแนวเขตทางโครงการ และตัวแทนสถานประกอบการระยะประชิดแนวเส้นทางที่มีการก่อสร้างโครงสร้างขนาดใหญ่ จำนวน 7 คน รวมทั้งสิ้น 33 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ลักษณะกึ่งโครงสร้างอย่างไม่เป็นทางการ คำถามที่ใช้สัมภาษณ์มีทั้งปลายเปิดและปลายปิด ผู้ตอบจะมีสิทธิ์ตอบ หรือไม่ก็ได้ให้อิสระต่อการตอบของผู้ให้ข้อมูลและการจัดประชุมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการในการศึกษาทัศนคติ ความรู้สึก การรับรู้ ความเชื่อของผู้ที่เข้าร่วมประชุม และสามารถใช้หาคำตอบที่ยังคลุมเครือหรือยังไม่แน่ชัดของการศึกษาข้อมูลโครงการ เพื่อให้มีความสมบูรณ์และถูกต้องมากยิ่งขึ้น เนื่องจากผู้ที่เข้าร่วมประชุมสามารถในประเด็นปัญหาที่จำเพาะเจาะจงโดยมีผู้ดำเนิน

รายการ (moderator) คือ ผู้วิจัยเป็นผู้คอยจุดประเด็นในการสนทนาเพื่อชักจูงให้กลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมเกิดแนวคิดและการแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตปรากฏการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่ และเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุของความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งและนำข้อมูลที่ได้มาแจกแจง แบ่งกลุ่มชุดข้อมูลทำการวิเคราะห์ค้นหารูปแบบความสัมพันธ์ของข้อมูลในกลุ่มสังเคราะห์เป็นข้อสรุปหรือทฤษฎี วิธีการที่ใช้ในการศึกษาเริ่มตั้งแต่การสังเกต ต่อมาใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งสิ้น 33 คน การประชุมกลุ่มเล็ก 3-5 คนทำควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องนำมาเทียบเคียงกับทฤษฎีที่ศึกษา และนำข้อมูลมาจำแนกวิเคราะห์เชื่อมโยง เพื่อถอดบทเรียนจากกรณีศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาปรากฏการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่จริง โดยการลงพื้นที่เข้าไปสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และการทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุของความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้ง เพื่อนำมาสร้างกรอบแนวคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า “ต่างคน ต่างเวลา ต่างสถานที่” แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยปราศจากอคติ ให้ค่าน้ำหนักของชุดข้อมูลที่มีกลุ่มตัวอย่างมากกว่า 2 ใน 3 จึงสรุปชุดข้อมูลออกมาเป็นที่ยอมรับจากชุดข้อมูลตามกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยและนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนา

ผลการศึกษา

1) สาเหตุความขัดแยงจากโครงการสำรวจและออกแบบทางต่างระดับจุดตัดทางหลวงหมายเลข 420 กับทางหลวงหมายเลข 401 (แยกท่ากูบ) และจุดตัดถนนเทศบาล (แยกตาปาน)

จากการศึกษา พบว่า สาเหตุของความขัดแย้งมี 5 สาเหตุ ได้แก่ 1) ความขัดแยงทางดานขอมูล พบวา การรับรูข้อมูลขาวสารของประชาชนยังไม่เพียงพอ พบวา มี 2 ประเด็น โดยประเด็นแรกไดแก การรับรูขอมูลขาวสารประชาชนไม่ครอบคลุมและเข้าไม่ถึงประชาชนทุกกลุ่ม มีประชาชนบางกลุมไมไดรับขอมูลรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการหรือการประชาสัมพันธโครงการ ดังที่ประชาชนได้ให้สัมภาษณวา *“ไมเห็นทางโครงการมาชี้แจ้งอะไร เห็นอีกทีก็เรียกให้ไปประชุมรับฟังความคิดเห็น รูแควาเขาจะสรางทางยกระดับเส้นบางใหญ่ สี่แยกท่ากูบ และสี่แยกตาป่าน”* (ผู้ให้ข้อมูล A2 (นามแฝง), 2565, 17 ธันวาคม, สัมภาษณ์) 2) ความขัดแยงดานผลประโยชนซึ่งแบงไดเปน ประเด็นแรกความขัดแย้งดานผลประโยชนของประชาชนผู้ที่อยู่อาศัยในแนวเส้นทางชุมชนขุนทะเล ประชาชนท่านหนึ่งไดใหสัมภาษณวา *“โครงการตั้งอยู่บริเวณเส้นทางหลักก็ส่งผลกระทบให้การจราจรติดขัดและอุบัติเหตุมากสำหรับผู้ที่ใช้เส้นทางเข้า-ออกในชุมชนขุนทะเล แลวไหนจะเรื่องผลกระทบดานสิ่งแวดลอมที่ ประชาชนต้องแบกรับซึ่งเปนเรื่องกังวลอยางมาก”* (ผู้ให้ข้อมูล A9 (นามแฝง), 2565, 8 ธันวาคม 2565, สัมภาษณ์) และเจาหนาที่องคกรปกครองส่วนจังหวัดไดใหสัมภาษณเพิ่มเติมวา *“ประชาชนมีความกังวลเรื่องการจราจรติดขัดและอุบัติเหตุในช่วงระยะก่อสร้างโครงการแลวก็กังวลวาจะมีเรื่องมลพิษเรื่องสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ”* ทั้ง (ผู้ให้ข้อมูล A10 (นามแฝง), 2565, 17 ธันวาคม 2565, สัมภาษณ์) ทั้งนี้สาเหตุในดานผลประโยชนของประชาชนจนนำไปสูความขัดแยง ประเด็นที่สอง เปนเรื่องของผลประโยชนของผูพัฒนาโครงการ ตัวแทนจากกรมทางหลวงท่านที่ 2 ได้ใหสัมภาษณวา *“ก่อนจะมี*

การดำเนินโครงการต้องศึกษาความเหมาะสมรูปแบบของการก่อสร้าง และจะต้องศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม เพื่อวางมาตราตามกฎหมายกำหนดในระยะก่อสร้างตลอดจนสิ้นโครงการ ทุกกระบวนการจะต้องมีการตรวจสอบได้และพร้อมรับผิดชอบกับผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น" ผู้ให้ข้อมูล A6 ทางหลวง (นามแฝง), 23 ธันวาคม 2565, สัมภาษณ์) ประเด็นที่สามความขัดแย้งด้านผลประโยชนจากหนวยงานรับผิดชอบภาครัฐ ซึ่งประชาชนไม่มีความไว้วางใจในกระบวนการทำงานโครงการของภาครัฐ เพราะขาดความโปร่งใสและการให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐ การขับเคลื่อนการพัฒนาการคมนาคมเพื่อรองรับเส้นทางโลจิกติกส์ของการพัฒนาประเทศ โดยเจาหนาที่หนวยงานกลางของรัฐไดใหสัมภาษณวา *"การที่ประชาชนต่อตานการสร้างเส้นทางถนน หนทาง สะพานทางยกระดับต่าง ๆ เปนเพราะกังวลในผลกระทบที่จะเกิดกับตนเอง แต่ยังไม่ได้มองถึงภาพรวมของจังหวัดและประเทศที่จะเกิดขึ้นแต่ก็เปนเรื่องดีที่ประชาชนเริ่มมีการแสดงออกทางความคิด เพียงแต่ยังใช่อคติทางแง่ลบตัดสินใจดำเนินงานของภาครัฐ"* (ผู้ให้ข้อมูล A11 เจ้าหน้าที่หน่วยงานกลางของรัฐ (นามแฝง), 2565, 14 ธันวาคม 2565, สัมภาษณ์) ทั้งนี้จะเห็นไดวาในแตละภาคสวนนั้นมีความเกี่ยวของกับผลประโยชนทั้งในเชิงบวกและเชิงลบไมวาโครงการจะดำเนินทางไปในทิศทางใด จึงเปนสาเหตุความขัดแยงตามมา การพัฒนาโครงการภาครัฐอาจมีผลต่อการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียม ซึ่งส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในสังคม 3) ความขัดแยงดานโครงสราง พบวารูปแบบการดำเนินงานพัฒนาโครงการเกิดขึ้นในจากบนสูลาง (top-down) หรือจากนโยบายพัฒนาเส้นทางของภาครัฐทำให้เกิดประเด็นความขัดแยงเป็นปัจจัยทางนโยบายที่ไม่เหมาะสม หรือไม่สามารถรองรับผู้มีส่วนได้เสียอาจส่งผลให้เกิดความขัดแย้ง มี 2 ประเด็นโดยประเด็นแรก ไดแก การประกาศการพัฒนาศึกษาโครงการสำรวจและออกแบบทางต่างระดับจุดตัดทางหลวงหมายเลข 420 กับทางหลวงหมายเลข 401 (แยกท่ากูบ) และจุดตัดถนนเทศบาล (แยกตาปาน) โดยกรมทางหลวงเป็นผู้รับผิดชอบโครงการโดยตัวแทนองคกรอิสระดานวิศวกรรมสิ่งแวดลอมได กลาววา *"ตามกระบวนการพัฒนาเส้นทางหลักจังหวัดสุราษฎร์ธานีพื้นที่เส้นทางไดระบุเป็นเส้นทางสำคัญทางโลจิสติก์ของภาคใต้ ซึ่งกระบวนการพัฒนาเส้นทางนี้ไดผานการรับฟงความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องผานกระบวนการตามกฎหมายที่เปนสาธารณะ และหน่วยงานภาครัฐ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎ์ธานี มีมติให้ศึกษาผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม เพื่อควบคุมมิให้การทำเนินงานส่งผลกระทบตอคุณภาพชีวิตของประชาชน อย่างไรก็ตามมีการกำหนดรูปแบบทางการก่อสร้างของทางยกระดับมาจากส่วนกลาง"* (ผู้ให้ข้อมูล A12 (นามแฝง), 2565, 20 ธันวาคม 2565, สัมภาษณ์) ประเด็นที่สอง การดำเนินงานเรื่องการจัดทำรายงานวิเคราะหผลกระทบสิ่งแวดลอมนั้นขาดความโปรงใส และกระบวนการมีสวนรวมที่แทจริงจากภาคประชาชน ซึ่งเปนสาเหตุตอเนื่องจากประเด็นแรกทำให้เกิดกระแสกลุมตอตานโดยประชาชนทานหนึ่งไดให้สัมภาษณในประเด็นนี้ วา *"ทางโครงการจัดทำเวทีรับฟงความเห็นตามกฎหมายอยู่แล้ว มีกลุ่มผู้ไม่เห็นด้วยได้ไปเชิญชวนชาวบ้านเขามาประท้วง เข้าใจว่ามีชาวบ้าวที่ไม่เห็นด้วยเพราะเป็นความคิดของแต่ละบุคคล"* ผู้ให้ข้อมูล A14 (นามแฝง), 2565, 20 ธันวาคม 2565, สัมภาษณ์) 4) ความขัดแยงดานความสัมพันธ ซึ่งผูวิจัยไดคนพบใน 2 ประเด็นดังนี้ ประเด็นแรก คือ การพัฒนาโครงการใหสิทธิ์แกของเจ้าของโครงการภาครัฐ โดยเจาหนาที่องคกรปกครองส่วนจังหวัด กลาวา *"ไม่มีอำนาจ ในการตัดสินใจเรื่องการพิจารณาทั้งหมดเกิดจากหนวยงานส่วนกลาง ซึ่งไม่มีใครรู้ถึงที่มาที่ไปว่ากระบวนการดำเนินงานเป็นอย่างไร ส่วนกลางว่าจ้างให้กลุ่ม*

บริษัทที่ปรึกษาดังกลาวดำเนินงานตอ" ผู้ให้ข้อมูล A16 (นามแฝง), เจาหนาที่องคกรปกครองส่วนจังหวัด, 15 ธันวาคม 2565, สัมภาษณ์) สอดคลองกับประชาชนทานหนึ่งไดกลาววา*"บริษัทผูดำเนินโครงการเป็นภาครัฐก็เลยมีอำนาจสนับสนุนเต็มที่"* ผู้ให้ข้อมูล A17 (นามแฝง), 2565, 6 ธันวาคม 2565, สัมภาษณ์) ในสวนนี้จึงมีเรื่องของความสัมพันธของหนวยงานดังกลาว ประเด็นที่สอง คือ การจัดทำรายงานวิเคราะหประเมินผลกระทบสิ่งแวดลอมซึ่ง เปนประเด็นที่สำคัญ โดยนักวิชาการทานนี้ให้ไดสัมภาษณวา *"จากการที่เจาของโครงการไดจางวานที่บริษัทที่ปรึกษาภายนอกมารับผิดชอบทำรายงานตองพิจารณาถึงความตองการนายจางสำคัญกวาอื่น ๆ อีกทั้งเป็นแผนพัฒนาของรัฐโครงการผู้รับผิดชอบคือกรมทางหลวง จึงส่งผลให้การวิเคราะหออกมาในเชิงบวกมากกวาและเลี่ยงการนำเสนอในแงลบแกประชาชน"* ผู้ให้ข้อมูล A18 (นามแฝง), 2565, 6 ธันวาคม 2565, สัมภาษณ์) ซึ่งในสวนนี้ไดสอดคลองกับประเด็นความขัดแยงดานขอมูลที่ประชาชนไดรับดังกลาวในขางตน 5) ความขัดแยงดานคานิยมนี้เปนสาเหตุของความขัดแยงในชวงแรก เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ไมเห็นดวยในการพัฒนาโครงการนั้น เพราะมีพื้นฐานความเชื่อวาการพัฒนาโครงการของภาครัฐจะทำใหเกิดผลกระทบทางดานลบมากกว่าดานบวก เนื่องจากในอดีตที่ผานมาการพัฒนาเส้นทางถนนไดกอปญหาผลกระทบแกชุมชนท้องถิ่นทั้งดานปญหามลพิษ ด้านอุบัติเหตุดานปญหาสุขภาพ ไดมีการแกไขปญหาในระยะสั้นแตไมสามารถแกไขในระยะยาวได จึงเปนปญหาเรื้อรังมาตลอดผนวกกับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในประเด็นการพัฒนาโครงการด้านคมนาคมของภาครัฐที่มีประเด็นการเวรคืนที่ดิน เป็นคดีฟ้องร้องกันเป็นจำนวนมาก จึงสรุปผลจากการศึกษาสาเหตุยังพบวามี 2 คูกรณีความขัดแยง ไดแก 1) ความขัดแย้งระหวางประชาชนกับผูพัฒนาโครงการโดยมีประเด็นความขัดแยงหลัก คือ กลุมประชาชนที่ตอตานไมเห็นดวยกับการพัฒนาโครงการโครงการสำรวจและออกแบบทางต่างระดับจุดตัดทางหลวงหมายเลข 420 กับทางหลวงหมายเลข 401 (แยกท่ากูบ) และจุดตัดถนนเทศบาล (แยกตาปาน) เนื่องจากผูประกอบที่อยู่อาศัยและประกอบกิจการบริเวณเส้นทางได้รับผลกระทบจากการพัฒนาโครงการและมีความกังวลจากดานผลกระทบสิ่งแวดลอมและการเวนคืนที่ดินบางส่วนจากการดำเนินโครงการ แต่ทางผู้พัฒนาโครงการก็เดินหนาดำเนินการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดลอม (EIA) จนจบสิ้นกระบวนการซึ่งทำให้เกิดประเด็นความขัดแยงตอมาก็คือความโปรงใสของการดำเนินงานและกระบวนการการมีสวนรวมของประชาน 2) ความขัดแยงระหวางประชาชนกับหนวยงานผูใหอนุญาตหนวยงานราชการ โดยมีประเด็นความขัดแยงหลัก คือ ความโปรงใสของการดำเนินงานในการพัฒนาโครงการโครงการสำรวจและออกแบบทางต่างระดับจุดตัดทางหลวงหมายเลข 420 กับทางหลวงหมายเลข 401 (แยกท่ากูบ) และจุดตัดถนนเทศบาล (แยกตาปาน) ที่ไมมีการทำประชาพิจารณจากภาคประชาชนเข้าถึงกระบวนการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนการดำเนินโครงการอย่างแท้จริง

2) การจัดการความขัดแย้งของโครงการสำรวจและออกแบบทางต่างระดับจุดตัดทางหลวงหมายเลข 420 กับทางหลวงหมายเลข 401 (แยกท่ากูบ) และจุดตัดถนนเทศบาล (แยกตาปาน) จากกรณีศึกษา พบว่ามี 3 ประเด็น ดังนี้ 1) การยอมรับด้วยกระบวนการรับฟังความคิดเห็นที่เป็นที่ยอมรับและการเข้ามามีส่วนร่วมของคู่ขัดแย้งทุกฝ่าย รวมทั้งพยายามปรับแนวคิดและทัศนคติในการตัดสินการดำเนินโครงการ โดยอาศัยข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงเพื่อเป็นข้อยุติความขัดแย้งในการการประกอบการพิจารณาแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาโครงการซึ่งการยอมรับเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญที่จะช่วยให้ปัญหาที่คิดว่าจะเกิดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นมีความขัดแย้งลดลง โดยจะต้องมีการเจรจาในลักษณะที่มีประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองฝ่ายเท่านั้น 2) การมีตัวแทนที่เป็นภาคเอกชนและกลุ่มบุคคล

เข้ามามีบทบาทในการเจรจาต่อรองในเรื่องการชดเชยการเวนคืนที่ดิน และทรัพย์สินต่าง ๆ แทนประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ ดังนั้นกระบวนการที่สร้างความขัดแย้งและความแตกแยก คือ การใช้การลงประชามติ เพราะมีทางเลือกให้เพียงสองทางซึ่งทำให้ต้องมีผู้ได้ประโยชน์และเสียผลประโยชน์ ด้านการประนีประนอมเป็นหารือกันเพื่อต่อรองประสานความเข้าใจในข้อแตกต่างทางความคิด และเพื่อหาจุดยืนของทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ รัฐกับประชาชนควรหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกันเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับทั้งสองฝ่ายอย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อให้ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาโครงการทั้งสองฝ่าย อาทิ เช่น ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาโครงการทำให้ต้องสูญเสียที่ดินหรือทรัพย์จึงต้องได้รับค่าเวนคืนที่ดิน และทรัพย์สินจากรัฐอย่างเป็นธรรมและเป็นที่พอใจของประชาชน หรือรัฐจะต้องจัดหาพื้นที่ทำกินให้เหมาะสมกับการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชน และ 3) ใช้การร่วมมือเป็นวิธีการจัดการกับความขัดแย้งที่มุ่งเอาชนะ ขณะเดียวกันก็มีพฤติกรรมการให้ความร่วมมือในการแก้ไข ประสานประโยชน์ระดมสมอง แก้ปัญหาอย่างเต็มที่มีกระบวนการแก้ปัญหาที่มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นผู้ร่วมตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องจะต้องมีส่วนในการจัดการความขัดแย้งดังแสดงใน Table 1

Table 1. Guidelines for managing conflicts among stakeholders, conflicts of the project to survey and design the interchange at the intersection of Highway No. 420 and Highway No. 401 (Tha Kup Intersection) and the intersection of Thetsaban Road (Tapan Intersection).

Stakeholders	Conflict management guidelines for the project to survey and design the interchange at the intersection of Highway No. 420 and Highway No. 401 (Tha Kup Intersection) and the intersection of Thetsaban Road (Tapan Intersection)
Government	National development policy should be planned at the strategic level. Reduce risks to development with limitations. Increase efficiency of development projects that bring maximum benefit
	The government sector is responsible for managing projects and resolving conflicts that arise. By giving importance to a transparent and equitable decision-making process
	Policy development policies that promote justice and equality should be created. To reduce conflicts at the project level
	Supporting open and transparent communication So that all parties understand and cooperate in resolving conflicts
Project Owner	Setting goals and values should be setting goals and values that promote fairness and collaboration
	Giving opportunities to stakeholders opinions are listened to and opportunities are created for stakeholder groups in the decision-making process
	Support should be transparent by creating transparent systems and clear reporting
Related private sector	Must prepare necessary information for dissemination to the public. Present information that is true and complete, covering details of the operation of the

	project development. The preparation of such information must be in a format and language that is appropriate. Easy for the general public to understand. and disseminated through many channels to cover the public and groups of stakeholders in every sector of the project
	Must give importance to the process of public participation and listening to the opinions of the public sector. Including other sectors and taking those issues into consideration in deciding operations as well. As for the implementation of the law and measures related to the environment strictly The system must be transparent and can be tracked and inspected in the operational process while giving importance to all sectors without bias. By using the principles of good governance as a guideline to reduce corruption and errors for the highest benefit of all sectors.
	There must be public relations and dissemination of in-depth information to the people regarding the good and bad effects that the people will receive
Academics, NGOs and the media	Should remain neutral in the movement and support in driving solutions to problems and reducing conflicts in the media society. There is a reflection of public opinion, using data analysis that reflects the opinions and needs of the people to strengthen participation
	The importance of participation in every process of the public or private sector involved in any action that will affect oneself should be given importance. Local community secrets Must use rights and freedom to express opinions on things that are beneficial
	Suggestions and monitoring are the voice of the people in giving advice and monitoring the implementation of projects to solve problems and conflicts
	Raising awareness among all parties about the impact of the project and the importance of reducing conflict

จาก Table 1 สรุปได้ว่าแนวทางการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาโครงการที่ต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคเอกชน และนักวิชาการ NGO และสื่อมวลชน จำเป็นจะต้องมีทักษะความรู้ การทำงานร่วมกันเป็นเครื่องมือในการทำงานร่วมกันเพื่อสร้างเครือข่ายในการจัดการความขัดแย้งในประเด็นศึกษาในพื้นที่ของชุมชนท้องถิ่น เครื่องมีและทักษะในการประเมินสถานการณ์ความขั้นแย้งมีดังนี้ ขั้นที่ 1 การประเมินสถานการณ์ กำหนดขอบเขตประเด็น กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะต้องร่วมกันประเมินสถานการณ์ มองหาโอกาส อุปสรรค เพื่อทำความเข้าใจกับสภาพบริบทที่เกิดขึ้นจริงรวมถึงประเมินความรุนแรงความขัดแย้งไปพร้อมกัน ขั้นที่ 2 การประสาน เชื่อมโยงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่ม วิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงการ โดยดูจากเป้าหมายการดำเนินงานและขอบเขตการทำงานของโครงการโดยใช้เครื่องมือแผนที่เครือข่ายเพื่อหาว่าใครบ้างมีส่วนได้รับผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบจากการพัฒนาโครงการเพื่อให้ทราบว่ากลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มมีบทบาทอย่างไร และประสานโดยใช้จุดเชื่อมโยงต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางการจัดการความ

ขัดแย้งที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ศึกษา ขั้นที่ 3 การร่วมกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาระดมความคิด วิเคราะห์หาทางออกการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ในขั้นตอนนี้จะต้องวางแนวทางสร้างกิจกรรมขึ้นมาเป็นตัวตั้งว่า สาเหตุของความขัดแย้งคืออะไรและมีวิธีการจัดการอย่างไรให้เหมาะสมกับทุกฝ่าย เครื่องมือที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การวางแผนแบบเน้นผลลัพท์ ขั้นตอนที่ 4 ประเมินแนวทางการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เริ่มต้นที่สาเหตุของการเกิดความขัดแย้ง และการคาดการณ์ผลลัพท์จากการนำแนวการจัดการความขัดแย้งนี้ไปใช้กับการพัฒนาโครงการด้านคมนาคมหรือโครงการอื่น ๆ ที่เกี่ยวของกับภาครัฐเป็นตัวหลักในการกำหนดนโยบายการพัฒนาโครงการให้เกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่น

วิจารณ์

การจัดการความขัดแย้งผู้มีส่วนได้เสีย กรณีศึกษา โครงการสำรวจและออกแบบทางต่างระดับจุดตัดทางหลวงหมายเลข 420 กับทางหลวงหมายเลข 401 (แยกท่ากูบ) และจุดตัดถนนเทศบาล (แยกตาปาน) ค้นพบสาเหตุของความขัดแย้ง ปัญหาสำคัญในการดำเนินโครงการสำรวจและออกแบบทางต่างระดับจุดตัดทางหลวงหมายเลข 420 กับทางหลวงหมายเลข 401 (แยกท่ากูบ)และจุดตัดถนนเทศบาล (แยกตาปาน) เป็นปัญหาเกี่ยวกับความไม่ไว้วางใจของประชาชนที่มีต่อการดำเนินโครงการของรัฐ ซึ่งเกิดจากความเข้าใจผิดหรือการสื่อสารที่ผิดพลาดระหว่างรัฐกับประชาชนประกอบกับการดำเนินการของบริษัทที่ปรึกษาในกระบวนการศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสมและผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของโครงการ โดยเฉพาะในขั้นตอนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ประชาชนมองว่า รัฐได้มีการละเลย ละเว้นการปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบต่างๆ เพราะการที่หน่วยงานจ้างให้บริษัทที่ปรึกษาดำเนินการศึกษาความเหมาะสมด้านเศรษฐกิจ วิศวกรรม และสิ่งแวดล้อมรวมทั้งจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนนั้น ไม่ได้มีการปฏิบัติให้เป็นไปโดยชอบตามกฎหมาย ทำให้ประชาชนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมและรับทราบข้อมูลด้านเดียวจากกลุ่มประชาชนด้วยกันเอง ซึ่งมักจะก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นได้ ดังนั้นความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์จึงเป็นปัญหาที่สามารถจัดการได้หากหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องดำเนินการอย่างชัดเจนโปร่งใสและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมซึ่งสอดคล้องกับหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนของ Mallikamarl (2002) ซึ่งได้อธิบายว่า ประชาชนต้องได้รับข้อมูลข่าวสารเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ประชาชนจึงควรได้รับข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมใด ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างชัดเจน ถูกต้องรวดเร็ว ภายใต้ระยะเวลาที่เหมาะสม โดยประชาชนควรมีส่วนร่วมในการคิด และแสดงความคิดเห็นภายหลังจาก ที่ประชาชนมีความรู้จากการศึกษาและทำความเข้าใจในข้อมูลข่าวสารที่ได้มาแล้วประชาชนควรมีส่วนร่วมในการ ค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาและแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ผู้ดำเนินโครงการประเด็นดานความเปนมาของโครงการ พบวารูปแบบการพัฒนาโครงการนั้นเกิดขึ้นในรูปแบบบน - สูลางตามนโยบายของรัฐเพื่อผลักดันภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ รัฐกับประชาชนควรหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกันเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับทั้งสองฝ่ายอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาโครงการทำให้ต้องสูญเสียที่ดินหรือทรัพย์ จึงต้องได้รับค่าเวรคืนที่ดินและทรัพย์สินจากรัฐอย่างเป็นธรรมและเป็นที่พอใจของประชาชน หรือรัฐจะต้องจัดหาพื้นที่ทำกินให้เหมาะสมกับการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชน (Yenjaima, 2018) อีกทั้ง Khonpian *et al.* (2015) พบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นผู้ร่วมตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาร่วมกับภาครัฐ ใช้การประนีประนอม เพื่อการทางออกร่วมกัน

สำหรับทุกฝ่าย ด้วยกระบวนการแก้ปัญหาที่มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ Vliert *et al.* (1999) พบว่า การยอมรับด้วยกระบวนการรับฟังความคิดเห็นที่เป็นที่ยอมรับ และการเข้ามามีส่วนร่วมของคู่ขัดแย้งพยายามปรับกรอบแนวคิดในการตัดสินการดำเนินโครงการ โดยอาศัยข้อมูลจากสภาพข้อเท็จจริงเพื่อเป็นข้อยุติความขัดแย้ง โดยจะต้องมีการเจรจาในลักษณะที่มีประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองฝ่ายเท่านั้น ปัจจุบันมีตัวแทนที่เป็นภาคเอกชนและกลุ่มบุคคลเข้ามามีบทบาทในการเจรจาต่อรองใน ดังนั้นกระบวนการที่ดีที่สุด คือ กระบวนการที่ทำให้ทุกฝ่ายเป็นผู้ชนะด้วยกันทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม ทุกการพัฒนาโครงการของรัฐ กระบวนการประชาพิจารณ์ยังขาดการมีสวนรวมจากประชาชนและผูมีสวนไดส่วนเสียที่เกี่ยวของอยางแทจริง จึงส่งผลให้การพัฒนาโครงการไมสอดคลองกับความประสงคของประชาชน (Chompunth, 2012) ที่กลาววารูปแบบนี้เป็นลักษณะการสั่งการจากภาครัฐสูประชาชนเปนการมีสวนรวมที่มิไดเกิดจากความตองการของประชาชนอยางแทจริง ซึ่งประเด็นสำคัญ คือ “ใครคือผูตัดสินใจขั้นสุดทาย” ในการดำเนินนโยบายหรือโครงการพัฒนาตาง ๆ รัฐหรือผูอำนาจตัดสินอนุมัติกิจกรรม หรือ โครงการพัฒนาใด ๆ จะเปดโอกาสให้ประชาชนเขามีสวนรวมในกระบวนการตัดสินใจมิใช่ผู้ได้รับผลกระทบที่แท้จริง นอกจากนี้จากเป้าหมาย ความต้องการ และผลประโยชน์ที่แตกต่างกันระหว่างหน่วยงานรัฐ/เจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชนก็เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง คือ 1) หน่วยงานรัฐมีหน้าที่ในการขับเคลื่อนนโยบาย ไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายเพื่อผลประโยชน์ในภาพรวมของประเทศ 2) เจ้าหน้าที่รัฐมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามนโยบายกฎระเบียบ และคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเป็นหลัก โดยการยึดมั่นในระเบียบและแนวทางปฏิบัติมากกว่าผลประโยชน์ของประชาชน และ 3) ประชาชนที่ได้รับผลกระทบก็มีความต้องการให้การดำเนินโครงการ มีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดบางประการไม่ให้ส่งผลกระทบทางลบต่อประชาชนในพื้นที่ประกอบกับข้อมูลที่มีอยู่ในมือของประชาชนจะมีเพียงส่วนหนึ่งและเมื่อได้รับข้อมูลไม่ครบถ้วน จึงต้องแสวงหาข้อมูลด้วยตนเองจนนำมาซึ่งความไม่เข้าใจในการดำเนินโครงการ (Bendem-Ahlee, 2016) แม้ว่าปัจจุบันการมีส่วนร่วมและสิทธิชุมชนมีแนวโน้มดีขึ้น แต่ในแง่กฎหมายเชิงโครงสร้างอำนาจ ในการกระจายอำนาจ และสิทธิการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศไทยยังมีปัญหาในทางปฏิบัติ โดยแนวทางแก้ปัญหา คือ การสร้างความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ใช้ความร่วมมือนั้นเพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาโครงการของภาครัฐ

สรุป

จากปรากฏการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นมี 5 สาเหตุ ได้แก่ 1) ความขัดแยงทางดานขอมูล พบวาการรับรูขอมูลขาวสารของประชาชนยังไม่เพียงพอ 2) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ของประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ และหน่วยงานราชการที่เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ 3) ความขัดแย้งด้านโครงสร้างมีลักษณะการดำเนินโครงการจากบนลงล่าง 4) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนท้องถิ่นและเจ้าของโครงการ 5) ความขัดแย้งด้านค่านิยม เนื่องมาจากความไม่เห็นด้วยของประชาชน เพราะมีความเชื่อว่าการพัฒนาโครงการของภาครัฐมีผลกระทบด้านลบมากกว่าด้านบวก สำหรับแนวทางการจัดการความขัดแย้งมีส่วนได้เสีย คือ 1) การยอมรับด้วยกระบวนการรับฟังความคิดเห็นที่เป็นที่ยอมรับและการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียจากทุกฝ่ายเพื่อสร้างค่านิยมการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นที่สร้างสรรค์ของทุกฝ่าย 2) การมีตัวแทนจากภาคเอกชนที่เป็นตัวกลางเข้ามาช่วยเจรจาเพื่อหาทางออกให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการเวนคืนที่ดิน หรือการเยียวยาผลกระทบอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาโครงการและ 3) ใช้การร่วมมือเป็นวิธีเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายระดมสมองเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างสร้างสรรค์

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณกองทุนสนับสนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ 2565 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผศ.ดร. วิศาล ศรีมหาวโร ผศ.ดร. อัศว์ศิริ ลาปิอี และ ดร. อาวุธ รื่นภาคพจน์ ที่ได้สละเวลาอันมีค่าให้คำปรึกษาและข้อแนะนำจนงานวิจัยฉบับนี้เสร็จสิ้นสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

Khonpian, A., S. Siriwoharn and J. Chulachakwat. 2015. Conflict between the state and the citizens, resolving about the state property which registration number S.CM.2257, Ban Pae subdistrict, Chomthong district, Chiang Mai Province. Journal of Graduate Research 6(1): 147-163. (in Thai)

Bendem-Ahlee, S. 2016. Power structure, policy and law obstructing Thailand forest management: A case study of Thung Bang Nok Ohk forest in the lower Songkhla Lake basin. Community Development and Quality of Life Journal 5(2): 387 – 402. (in Thai)

Chompunth, C. 2012. A review of the public participation concept in " Public Participation Handbook: Making better decisions through citizen involvement" in Thai context. Journal of environmental management 8(1): 123-141. (in Thai)

Department of Highways. 2021. Interchange survey and design project Intersection of Highway No. 420 and Highway 401 (Tha Kup Intersection) and Thetsaban Road Intersection (TapanIntersection). (Online). Available: http://www.xn--420-7doa1badb7lkepff1bncw0lza9a0c2fxg2akjeheb6uxj5ii.com/ (January 10, 2023) (in Thai)

Garagait, S. and B. Chaijaroenwatana. 2022. Conflict management on the state development project : A case study of the coastal protection darn, Muang Ngam subdistrict, Singhanakhon district, Songkhla province. PAAT Journal 4(8): 46-57. (in Thai)

Kaewjitkhongthong, P. 2021. Conflict management of Bangyai-Kanchanaburi the intercity motorway project. SSRU Journal of Public Administration 4(1): 13-28. (in Thai)

Kongkirati, P. 2019. From illiberal democracy to military authoritarianism: Intra-elite struggle and mass-based conflict in deeply polarized Thailand. The Annals of the American Academy of Political and Social Science 681(1): 24-40.

Mallikamarl, S. 2002. Constitution and Public Participation in Its Protection Natural

Resources and the Environment, Chulalongkorn University Press, Bangkok. 271 p. (in Thai)

Morris, C. 2004. Managing conflict in health care settings: Principles, practices & policies.: Prepared for a workshop on Resoving Confiict and Apologies at King Prajadhipok's Institute, Bangkok.

Singsri, A. and C. Chompunth, 2018. Conflicts from a maga industrial development projects : A case study Rayong Industrial Estate Park Project (Ban Khai). Social Sciences Journal 8(3): 113-127.(in Thai)

Vliert, D. E., A. Nauta, E. Giebels, O. Janssen. 1999. Constructive conflict at work. Journal of Organizational Behavior 20(4): 475-491.

Yenjaima, R. and S. Suyaporm, 2018. Conflict in socity: Theory and solution. Journal of MCU Social Science Review 7(2) : 224-238. (in Thai)

Volume 12, Issue 2, May – August 2024

Journal of Community Development and Life Quality

1. Developing Guideline for the Quality of Home Lodge for Travelers, Community Base Tourism of Ban Ko Rian Community, Ko Rian Subdistrict, Phra Nakhon Si Ayutthaya District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province
Monnapat Bussaparoek and Chatchai Niyaboon..... 86
2. Product Development from Local Product Crispy Nougat Dessert (Tung-May) in Ban Nam Chieo Tourism Community Enterprise, Trat Province
Krissana Thanomtheranan, Krittiya Satpanit, Panyanat Silalai and Narong Anuphan..... 97
3. Product Development and Online Marketing Expansion for HUG NGAN PHA Group, Nai Mueang Subdistrict, Mueang District, Nakhon Phanom Province
Nisakorn Phutthawong, Kongrit Riwong and Rattana Suwannatip..... 107
4. Management Products Under the Local Wisdom of Community Enterprises Groups, Mueang Kalasin District, Kalasin Province
Pensiri Phuworakij, Sukanya Duanguppama and Konkanok Donsophon..... 117
5. Technology Transfer of Participatory Biological Pest Management of Vegetable Growers' Group, Krasang Subdistrict, Krasang District, BuriRam Province
Prayoon Maleehuan and Chaiteera Panpakdee..... 128
6. The Achievement of Knowledge Exchanging on the Use of Unmanned Aerial Vehicles in Agriculture of Farmers in Ban Chung subdistrict, Nakhon Luang District, Phra Nakhon Sri Ayutthaya Province
Kittisak Disthaluck, Waraporn Temkaew and Apirada Namsang..... 141
7. Participation of Local Community in Promoting Well-being of Region Based on Cultural Heritage of the Western Region
Thidarat Suebyart and Paranee Ninkron..... 155
8. A Study Opportunities and Guidelines for Self-Reliance in Caring and Preventing for COVID-19 Disease with Local Wisdom of the People in Ban Du Subdistrict, Mueang District, Chiang Rai Province
Suwanan Kaewjantha, Siripuk Chansangsa, Jiraporn Hattapasu, Kanyanoot Taoprasert and Yingyong Taoprasert 166
9. Guidelines for Mental Health Care by Lanna Medicine to Enhancing Life Quality of Cancer Patients
Nissara Chaiwong, Kanyanoot Taoprasert, Napaporn Na Umong, Wanisa Punfa and Hathaikan Yaowaboot..... 178
10. Conflict Issues and Solutions Case Study of the Interchange Survey and Design Project, Mueang District, Surat Thani Province.
Kanokkul Phetuthai..... 189

วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต
สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สป.อว.)
โทร 053-942476, 087-6560160 อีเมล์: journals.unrn@gmail.com

ISSN (Print): 2630-0443 ISSN (Online): 2630-0451